

LECTORI SALUTEM!	7
I. BEVEZETŐ (<i>Kiss–Nagy</i>)	9
II. SZÖVEGGYŰJTEMÉNY	19
II. 1. AZ 1722–23-AS ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Kiss–Nagy</i>).....	21
II. 1. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye sérelmei	23
II. 2. AZ 1728–29-ES ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Kiss</i>)	29
II. 2. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai	35
II. 2. 2. Az 1728. évi követutasítás változata.....	41
II. 3. AZ 1741-ES ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Kiss</i>)	43
II. 3. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai	45
II. 4. AZ 1751-ES ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Kiss–Nagy</i>).....	57
II. 4. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye sérelmi felirata.....	59
II. 5. AZ 1764–65-ÖS ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Kiss–Nagy</i>).....	61
II. 5. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai	65
II. 6. AZ 1790–91-ES ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Kapitány–Nagy</i>)	85
II. 6. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai	95
II. 6. 2. Pest-Pilis-Solt vármegye pótutasítása I.....	137
II. 6. 2. Pest-Pilis-Solt vármegye pótutasítása II.	139
II. 7. AZ 1792-ES ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Nagy</i>).....	149
II. 7. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai	153
II. 8. AZ 1796-OS ORSZÁGGYŰLÉS (<i>Nagy</i>)	155
II. 8. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai	157
III. FÜGGELÉK	163
III. 1. A 17. SZÁZADI ORSZÁGGYŰLÉSEK PEST MEGYEI FORRÁSAI (<i>Kiss</i>)	165
III. 2. A 18. SZÁZADI CONCURSUSOK PEST MEGYEI FORRÁSAI (<i>Kiss</i>).....	167
III. 3. PEST-PILIS-SOLT VÁRMEGYE ORSZÁGGYŰLÉSI KÖVETEI (<i>Nagy</i>).....	169
FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK.....	179
NÉV- ÉS HELYMUTATÓ	189

LECTORI SALUTEM!

A reformországgyűlések működésének, s azon belül is a megyék politikai szereplésének képe élénken él a köztudatban, ezzel szemben az azt megalapozó 18. századi gyakorlat megismeréséhez még alapvető, elsősorban forrásfeltáró kutatások elvégzésére van szükség. Ezt a célt szolgálja a jelen kötet, a későbbi „vezérmegye”, Pest-Pilis-Solt 18. századi követutasításainak közreadásával, illetve, amennyiben lehetséges, a megye és az országgyűlés kapcsolatát dokumentáló források minél szélesebb körű összegyűjtésével.

A kötet összeállítása során elsődleges célunk az volt, hogy az egyes részek önálló egységként is értelmezhetőek legyenek, megkönnyítve ezzel mind a bővítést, mind az összehasonlítást, akár más megyék anyagával is. Ennek megfelelően külön bevezető tanulmányban foglaltuk össze a követküldésre és az utasítások kiadására vonatkozó általános elvek eddig feltárt jellemzőit, s ugyancsak itt elemeztük a Pest megyei források vizsgálata során kirajzolódott gyakorlat és folyamatok tanulságait.

Hasonlóan önálló egységet alkot minden egyes országgyűlés anyaga, ahol bevezetőben ismertetjük a vonatkozó eseményeket és a teljes szövegükben nem közölt források tartalmát, a meghívó kihirdetésétől a követjelentések időpontjáig. A szövegek között nemcsak követutasítások szerepelnek, hanem ezek hiányában az országgyűlési anyagban fellelt sérelmi listák vagy feliratok is (1723 és 1751). Amennyiben indokoltnak láttuk, egyedi információtartalma miatt teljes szöveggel tüntettünk fel fogalmazványt (1728) vagy póttutasítást (1791) is, minden esetben magyar nyelvű regesztával segítve a megértést. Ez utóbbiakat a korábbi esetleges feldolgozásoktól függetlenül – természetesen azok feltüntetése mellett – minden esetben elkészítettük. Emellett az utasítások közül az 1792. évi ugyan korábban már megjelent, a teljesség miatt ezt is szerepeltettük.

Az 1708–1715. évi országgyűlés utasításaival kapcsolatban sajnos semmiféle információval nem rendelkezünk, így csak a követekre utalunk a vonatkozó függelékben. A kötetet ugyanis a 17. századi országgyűlésekre, valamint a 18. századi konkurzusokra vonatkozó Pest megyei források ismertetése mellett az országgyűlési követek életrajzának közreadásával is kiegészítettük.

A latin szövegek átírásánál igyekeztünk a Benda Kálmán által összeállított, az 1608 és 1790 közötti magyar országgyűlések irataihoz készült forráskiadási szabályzathoz¹ alkalmazkodni, az egyetlen magyar nyelvű követutasítás esetén azonban a betűhű közlést alkalmaztuk.²

Nem különböztettük meg a szövegkritikai és tartalmi jegyzeteket, sőt az utasítások szövegére vonatkozó tartalmi jegyzeteket az idézett törvények címének, helyenként vonatkozó paragrafusának szövegére korlátoztuk.³ A fontosabb kérdések tárgyalására a bevezetők szövegében térünk ki.

¹ Benda 1974.

² Erre Lásd: BAK.

³ Ezek forrása minden esetben: Ezer év törvényei: <http://1000ev.hu/>. Erre az egyes helyeken külön nem hivatkoztunk.

A kiadványhoz kizárólag a magyar szövegekre utaló név- és helymutató készült, az egyes tárgyak mind magyar, mind latin nyelvű teljes szövegű kereshetőségét a kézirat online hozzáférhetővé tételével kívánjuk biztosítani.⁴

A szerzők ezúton szeretnének köszönetet mondani mindazoknak, akik lehetővé tették ezen munka megszületését, elsősorban Szijártó M. István lektornak, aki tanácsai-
val és észrevételeivel – mégha maradéktalanul nem is sikerült azoknak mindenben ele-
get tennünk – hozzájárult a kötet megfelelő szakmai színvonalának biztosításához, a
Mika Sándor Egyesület tagjainak (mint az Eötvös Collegium Történelem Műhelyének
volt diákjainak), különösen az egyesület elnökének, Arató Györgynek, aki a kötet kiadá-
sának ötletét felvetette és komoly erőfeszítéseket tett annak megvalósításáért, Dr.
Schramek László Péternek, a Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára igazgató-
jának, amiért a kötet kiadásának gondját vállalta és a szövegek ellenőrzésében közre-
működött, a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjteményi Kollégiumának a megjelentetés
költségeinek biztosításáért, valamint mindazoknak, akik segítségükkel és támogatásuk-
kal hozzájárultak ahhoz, hogy jelen kötet napvilágot lásson.

⁴ Elérhető a Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára honlapján: www.pestmlev.hu

I. BEVEZETŐ

A nemesi vármegyének legkésőbb a 18. század közepére jól szervezett közigazgatási „gépezetté” kellett átalakulnia, ha a megelőző századokban rá háramlott, később pedig kiterjesztett és intézményesített feladatainak (jog- és igazságszolgáltatás, adószedés, katonatartás stb.) eleget akart tenni.⁵ Az, hogy emellett és ennek ellenére mégis a megyei nemesség képviselője maradt, legszemléletesebben talán épp az országgyűlési követküldés gyakorlata igazolja.

Már IV. Béla 1267. évi törvénye elrendelte, hogy a nemesség megyénként 2-3 követet küldjön az országgyűlésre, a gyakorlat azonban a 14. század végétől vált általánossá. Utoljára 1572-ben próbálták fejenként összehívni a rendeket, azonban ez akkor már kudarcba fulladt.⁶ Ez utóbbi mozzanat is azt látszik alátámasztani, hogy a követküldési jogot a személyes jelenléthez képest nem valamiféle jogfosztásként kell értelmeznünk. Az országgyűlésen való részvétel eredetétől fogva minden nemes számára köteleesség volt (Lásd 1498. évi 1. törvénycikk),⁷ nem csupán jog. Többek között ez a „teljes” jelenlét biztosította ugyanis az országgyűlés határozatainak hitelességét.

A nemesek többsége számára azonban igen nagy terhet jelentett, hogy a több hónapon át tartó tárgyalások idejére gondoskodjanak saját ellátásukról és távol maradjanak birtokaik ügyeitől. A követek (*ablegati*) elviekben ezeket a nemeseket képviselték, a tőlük kapott felhatalmazás, vagyis megbízólevél (*credentionales*) alapján és utasításaik (*instructiones*) szerint, az általuk közösen biztosított ellátás (útiköltség és napidíj⁸) fejében.⁹

Az 1680. évi 1. törvénycikk kiadásának idejére végül a megyei nemesek követek általi képviselete az országgyűlésen már olyannyira bevett szokásnak számított, hogy a törvény csak mintegy mellékesen említette meg azt is, hogy helyük az alsótáblán van.

A követek megválasztásának vagy inkább kiküldésének gyakorlatát, mint magának az országgyűlés működésének egyéb elemeit is, a szokásjog határozta meg. A követek számát sem írták elő törvények, azonban a királyi meghívólevelek (*regales*) a 18. században már általánosan két személy megjelenését kérték. Úgy tűnik, hogy ennek a gyakorlatban, legalábbis a 18. század első felében az volt a célja, hogy a két követ választása által biztosítsák, hogy legalább egyikük mindenképp aktívan részt vegyen a tárgyalásokon. Ezt támaszthatja alá az első- vagy fő- és a másodkövet (*primarius et secundarius ablegatus*) megkülönböztetés is. A harmadik követ kérdése 1790-ben korbácsolta fel az indulatokat (Pest megye érintettségével), de már 1741-ben kizárták Liptó harmadik követét, tudniillik nehogy így a megye szavazás esetén előnyhöz jusson. Egyébként 1751-ben, 64-ben maradéktalanul érvényesült a kétkövetes gyakorlat.¹⁰

⁵ A 18. századi megyei közigazgatás fejlődésére lásd többek között: DEGRÉ 2004c.

⁶ KÉRÉSZY, 11–12. o.

⁷ „A közönséges vagy országos gyűlést Rákos mezején minden harmadik évben meg kell tartani; és azok büntetése, kik az országgyűlésre el nem jönnek”

⁸ Az 1715. évi 47. tc. csak rögzítette a követek jogát a napidíjra és biztosította annak beszédését, mértékét azonban a szokás határozta meg. Pest megye 1725-ös szabályrendeletében 3 forintos napidíjat határozott meg, ennek ellenére a követek 4–6 forintot és esetenként prémiumot kaptak. Vö. SZIJÁRTÓ 2005, 26. függelék.

⁹ A követek szállásáról a főlovászmester gondoskodott, így vált teljessé az ellátás. KÉRÉSZY 9. o.

¹⁰ SZIJÁRTÓ 2005, 21. függelék

Az 1625. évi 62. cikkely szerint a távollévő mágnások és a vármegyék küldötteinek birtokos nemeseknek kellett lenniük,¹¹ személyükre nézve azonban egyéb megkötéssel nem találkozhatunk. A követek választása, a többi tisztviselőhöz hasonlóan, nem fejenkénti szavazással, hanem közfelkiáltással (*communi ominum voto*) történt, azzal a különbséggel, hogy általában mégcsak jelöltek állítására sem került sor.¹²

Salamon Ferenc az 1741. évi országgyűlés megyei előkészületei kapcsán jegyzi meg, hogy szégyenletes módon, inkább tehernek érezték a megyei nemesek a követi tisztséget, mint megtiszteltetésnek és igyekeztek kibújni a kötelesség alól.¹³ A fentiek szerint valóban nagy tehernek számított az elhúzódo tárgyalásokon való részvétel, így a választásnál ezt a szempontot is figyelembe kellett venniük a megyei rendeknek.

Akiról úgy tűnik, hogy valóban elsődleges kötelességének számított a megye képvisellete, az az első- vagy másodalispán volt,¹⁴ ugyanis legtöbbször ők szerepeltek követként. Többször a másik legátust szintén „hivatalból” küldték ki a jegyző, esetleg más tisztségviselő személyében.

A rendek azonban attól sem idegenkedtek, hogy mágnások és/vagy udvari tisztviselők képviseljék őket, bár az kérdéses, hogy azért-e, mert ez tűnt számukra praktikusnak (hiszen hogy csak a Pest megyei példából induljunk ki, az alországbírónak vagy ítélmesternek¹⁵ egyébként is jelen kellett lennie az alsótáblán, így nem jelentett plusz terhet a megye képvisellete), vagy mert az ő tekintélyüket és befolyásukat próbálták kihasználni.

A résztvevők között azonban nemcsak valós hivatalnokok, hanem általában tiszteletbeli kinevezéssel rendelkező táblabírák is szerepeltek, akiknek működése és motivációi a fentiek szerint külön figyelmet érdemelhet.

A vármegyei követek az őket igazoló megbízóleveleket valószínűleg a felső- és az alsótábla elnökének, tehát a nádornak és a személynöknek is átadták.¹⁶ A követutastáshoz mérten talán mellékesnek tűnhet ez a dokumentum, mégis meg kell jegyeznünk, hogy *credentiales* néven két típusú iratot találhatunk a Pest megyei közgyűlések anyagában. Az egyik a nádornak – annak hiányában 1741-ben a primásnak – címzett levél, amely bejelenti, hogy a megye kiket jelölt ki követként és mintegy a kegyelmébe ajánlja őket, kérve azok elismerését.¹⁷ A másik típus pedig a

¹¹ Ezt megerősítette az 1723. évi 7. cikkely 3. paragrafusa is.

¹² DEGRÉ 2004b, 180–181. o.

¹³ SALAMON 37. o.

¹⁴ Salamon Ferenc is így fogalmaz: „az egyik követ készen megvolt az alispán személyében” Uo.

¹⁵ 1728–29., 1741., 1764–65-ös országgyűlések.

¹⁶ Ezt az támasztja alá, hogy több országgyűlésről is két sorozatban maradtak meg a megbízólevelek. Az 1708–15. évi országgyűlés anyagában (MNL OL N 50. Fasc. 2NB és Fasc. R) az első csomó a lajstromkönyv szerint a következőket tartalmazza: *Litteras credentiales (...) ad diaetam anni 1708 (...) ad principem (...) palatinum et (...) vicepalatinum et officii personalis praesentiae regiae in judiciis locumtenentis substitutum datas*, és majdnem mindegyiknél feltüntetik, hogy azt a nádornak címezték, 1728–29-ben (MNL OL N 52. Fasc. AAA1 és AAA3) a második címzésében az áll, hogy azokat a személynöknek adták át, 1741-ben (MNL OL N 53. Fasc. BBBNB és Fasc. BBBNB) címzés alapján az elsőt a nádori poszt türesedése miatt az országbírónak címezték, a másikat a személynöknek adták át.

¹⁷ „*locum et sessionem competentem eisdem admittere et propositionibus eorundem fidem dare vota denique et (...) cooperationem gratiose acceptare (...) dignetur*”. MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 572–573. o. 1728-ban a pótkövet Bohus számára MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 233. és 445. o.

hagyományos értelemben vett megbízólevél, oklevélformátumban kiállított meghatalmazás a követek részére.¹⁸

Ennek alapján elmondhatjuk, hogy bár a megbízólevél alapvető szerepe az volt, hogy feljogosítsa a követeket, hogy küldöik nevében az országgyűlésen szerepeljenek – lásd második típus –, emellett azonban, mivel az országgyűlési megjelenés kötelező volt, küldöik kötelezettségének teljesítését is igazolta – lásd első típus –,¹⁹ ami végül magának az országgyűlésnek a döntőképességét, az ott hozott határozatok érvényességét is biztosította.

Áttérve azonban a követek feladataira és kötelezettségeire, jól szemlélteti mindkettőt a (második típusú) megbízólevél következő formulája: „*dantes et attribuentis eisdem plenariam potestatis facultatem, quatenus penes instructionem sibi datam nomine nostro ea, quae conservationem boni publici permansionemque horum comitatum respicient, proponere et cum inclytis statibus et ordinibus regni in emolumentum premissorum cooperari valeant.*”²⁰

A követek feladata ennek értelmében a közjó szem előtt tartása és a – nemesek által képviselt, de annak egész népét jelentő – megye megmaradásának biztosítása, amelyhez szabad kezet kapnak, feltéve, hogy a nekik adott utasítás szerint járnak el.

Arra nézve, hogy ez utóbbi pontosan mit jelentett, vagyis hogy milyen mértékben kötelezték az utasítások a követeket, az általános jogtörténeti nézet az, hogy nem bocsátkozhattak tanácskozásokba olyan ügyekben, melyekre nézve nem volt utasításuk, ekkor pótutasítást kell kérniük.²¹ Vannak megengedő nézetek is, melyek a pótutasítás kérését csak a jelentősebb ügyekre nézve rendelik el,²² s ez volt valószínűleg az iratlan szabály, a „szokás” erre nézve, melynek érvényesülése változó volt.

Kérészy, előrebocsátva, hogy az utasítások kötelező érvényével kapcsolatban megoszlanak a vélemények, azt emeli ki, hogy a követek küldöik felé tartoztak elszámolással, a szokásjog, miszerint őket akár vissza is hívhatták, ha nem tartották be az utasításokat, erre szolgált, egyébként az országgyűlésen nem vizsgálták, milyen instrukciókkal érkeztek, szavazatuk/véleményük érvényes volt.²³ – Valóban, ha már a megbízólevelekkel kapcsolatban kiemeltük, hogy elsődleges funkciójuk a kiküldőkkel való kapcsolat deklarálása, itt is logikusnak tűnik, hogy a kezdetekben, mondhatjuk az intézmény megszilárdulásáig a legfontosabb az volt, hogy a küldők jogaik képviselőtét számon kérhessék.

A további gyakorlatot azonban befolyásolta az udvar és a rendek külön- és együttes érdeke is. Együttes érdek volt, hogy az országgyűlés döntőképes legyen, tehát ne kelljen minden ügyben megvárni a megye utasítását, más részről az udvar érdekeit látszik kiemelni Eckhart megjegyzése, miszerint a kellemetlenkedő követeket

¹⁸ Például 1741-ből: MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 571–572. o. és 1764-ből: MNL PML IV. 1-a. XXIII. kötet, o.

¹⁹ Ezt látszik alátámasztani az is, hogy a megbízólevelekbe – kivéve természetesen, ha utólag állították ki – mindkét követ nevét beleírták.

²⁰ MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 571–572. o.

²¹ MEZEY 115. o., TIMON 647. és 733. o.

²² CSIZMADIA 173. o., KÉRÉSZY 22. o.

²³ KÉRÉSZY 22. o.

nemegyszer a kormányzervek nyomására is eltávolították a megyék.²⁴ Az is kérdés, mennyire érvényesülhetett a megye „érdeke”: a követeknek lehetőségük volt-e arra, hogy egyes kérdések tárgyalását elodázhassák, vagy – elvileg – akár meg is akadályozzák az utasítás vagy épp annak hiánya révén.

A korszak forrásai alapján Szijártó M. István egy folyamatot vázol fel, mely szerint a 17. század utasításai szigorúan kötötték a követeket, ami a nagybirtokos arisztokrácia érvényesülésének eszköze volt, majd a 18. század elején maguktól is a főrendek követésére utasítják őket, leginkább önállótlanságból, később szinte szabad kezet kaptak, azonban az utasítások egyre részletesebbek, végül általánosságban 1790-re teszi az utasítás újbóli szigorodását, mint a megye követei feletti hatalomgyakorlásnak eszközét, bizonyítandó, hogy a megye egyre inkább az országos politika befolyásolására hajlik.²⁵

De mit is tartalmaztak ezek a dokumentumok? A követei instrukciók kiadásának szokását Zsigmond király idejére vezetik vissza.²⁶ Alapja az uralkodó előzetes értesítése az országgyűlés tárgyaitól, legfőbb célja pedig a már kialakított állásfoglalás nyomán a tárgyalások meggyorsítása és hatékonyságuk növelése volt. Előzetes értesítésre az országgyűlési meghívó volt hivatott, abban azonban a tárgyakra vonatkozóan valójában igen gyér információk találhatók. Szokás volt ugyan a koronázás és a nádorválasztás előzetes bejelentése²⁷ és külön megjegyzés nélkül is egyértelmű volt az adómegajánlás állandó kérdése, de ennél több a meghívólevelekből ritkán derült ki.²⁸

Ennek alapján az utasítások kiadását általában valóban egyszerűen el lehetett volna intézni, azonban, mint azt a rendek oly gyakran hangsúlyozták is, az országgyűlés feladata nemcsak a meghívólevelekben többé-kevésbé megelölegezett királyi előterjesztések (*propositiones*) tárgyalása volt, hanem a rendi sérelmek (*gravamina*) elintézése is.²⁹

Hogy részleteiben mit is kell „sérelem” alatt értenünk, arra autentikus választ ad a tiszai kerületek 1751. évi sérelmi feliratának bevezetője, amely meghatározza, hogy az országgyűlés célja nem csak az, hogy arról, amiért meghirdették (lásd regális és proпозиciók), tanácskozzon, hanem általános remediuma először is az előző országgyűlések alatt tárgyalt, de törvénné nem lett, vagy közben érvényt nem szerző ügyeknek, másodsor pedig az előző országgyűlés óta felmerült minden, a közjót érintő és az uralkodó elé tartozó dolgoknak, végül pedig színhelye minden egyes országglakó mind köz- mind magánügyet érintő panasza elintézésének.³⁰

A kör tehát igen széles, mégis általános kritikaként jelenik meg a szakiroda-

²⁴ ECKHART F. 215. o. További kérdés, hogy ez mennyire volt jellemző a 18. században.

²⁵ SZIJÁRTÓ 2005, 382–384. o.

²⁶ 1433-ban a banderális hadsereg szabályozása kapcsán kérte a megyék előzetes véleményét. KÉRÉSZY 21–22. o., TIMON 644. o.

²⁷ (Kérészy 11. o., Eckhart 214. o.) 1712-ben és 1714-ben az előbbi, 1741-ben mindkettő.

²⁸ Kivétel a korszakban az 1728-as meghívólevél. (Lásd ott)

²⁹ 1715. évi 14. és 1723. évi 7. tc. A Pest megyei források alapján a követutasítás meghatározására használt fogalmak, az utasítások (*instructiones*) és a sérelmek (*gravamina*) eredetileg talán ezt a két pólust jelenthették, később azonban az *instructiones et gravamina* már egy fogalmat alkotott. (Az országgyűlési sérelmi felirat – *gravamina et postulata* mintájára.)

³⁰ MNL OL N 54. Fasc. EEE No. 28. (melléklet)

lomban, hogy nem fordítottak elegendő figyelmet az utasítások összeállítására a megyék, általában a követek állították össze maguknak vagy a jegyző.

Ennek a kijelentésnek az értékeléséhez tisztában kell lennünk a korabeli megye működésének néhány jellemzőjével is. A megyei közgyűlés keretei – az országgyűléshez hasonlóan – nem voltak megfelelőek egy-egy kérdés alapos tárgyalására, ezért az ilyen jellegű ügyek intézésére bizottságokat állítottak fel. Mivel a követek a fentiek szerint a magisztrátusból vagy a megye és az ország dolgait jól ismerő, túlnyomórészt jogi végzettségű táblabírákból kerültek ki, természetes volt, hogy részt vettek az utasítások kidolgozásában. Sőt, önmagában az sem jelent hanyagságot, ha nincs tudomásunk arról, hogy az utasításokat bármilyen formában tárgyalták volna, hiszen a közgyűlés működésére vonatkozó forrásaink egyéb tekintetben is igen szűkszavúak.³¹

A regálist hat héttel az országgyűlés kezdete előtt kellett kihirdetni (az 1635. évi 79. törvénycikk szerint), ami azt jelentette, hogy a kézhezvételtől számított legrövidebb időn belül, de legkésőbb hat héttel a kitűzött időpont előttre közgyűlést kellett összehívni. A köztes időben természetesen a jegyző és az alispán már előre gondolkodhatott.³² Hogy az előkészítésben és döntésben ki és hogyan volt segítségükre, vagy ellenkezőleg, ki befolyásolta azt, igen nehéz megállapítani. Az utasítás nem kötődött főispáni jóváhagyáshoz, ez azonban egyáltalán nem bizonyítja a ráhatás hiányát, de az sem bizonyítható, hogy egyértelmű célt értek volna az ilyen irányú – köztudottan meglévő – törekvések.

Végül, előrebozsátva, hogy a feltárt források az események és cselekmények háttérben húzódnó valódi indokokat természetesen nem mutathatják ki maradéktalanul, mégis meg kell próbálkoznunk a Pest megyei – a kötet bevezető tanulmányai révén a későbbiekben részletesen bemutatott – gyakorlat alapján kirajzolódó kép elemzésével, valamennyi, a fentiekben fogalomszerűen érintett kérdés rövid vizsgálata révén.

A követek számát tekintve a megye egészen 1741-ig elképzelhetőnek tartotta volna, hogy csak egyetlen legátusa legyen jelen az országgyűlésen, a költségek méréséklése miatt, később viszont, úgy tűnik, hogy a teljesebb képviselet igénye háttérbe szorította ezt az indokot. Egyre fontosabb szemponttá vált ugyanis, hogy elsősorban az előretörő szabad királyi városokkal szemben egy esetleges szavazás esetén egyetlen vokssal se kerüljenek hátrányba. Ezt a képet már csak árnyalja az 1791. évi eset, ahol a három követ három külön felekezetet képviselt.

A követek személye és megválasztása tekintetében is érzékelhető változás, hiszen a hivatalból küldött (alispán, jegyző) vagy hivatalból jelen lévő (alországbíró, ítélőmester) követek mellett először „beugróként”, aztán fő követként jelentek meg a diétán akítvan – mégha nem is rendíthetetlenül – szereplő táblabírák (Prónay, Ráday). 1791-ben azonban Szily József alispán személyében az ellenzéki gondolatok egyik fő terjesztője képviselte a megyét. A megválasztást is ezután, az 1792-es országgyűléstől

³¹ Vö. Kiss 2012. 17. o.

³² Zala megyében a 30-as években már a regálist előtt elkezdték a munkát! (DEGRÉ 2004d, 238–239. o.)

kezdve befolyásolta egyértelműen a kormányzat. Összességében megállapítható, hogy a 18. század folyamán (a század elejéhez képest) a vármegyei rendjeinek és kiküldött követeinek országgyűlési aktivitása jelentősen megnőtt.

Az utasítások kiadásánál sajnos nem tudjuk eldönteni, hogy milyen befolyás hatott a megyei rendekre, azok szigorúsága azonban szintén változik: a korábbi szabadságukhoz képest 1764-ben – még ha eredmény nélkül is, de – egyértelműen megmutatkozik a szorosabb ellenőrzés és a követek elszámoltatásának igénye, az 1790–91-es országgyűlésen pedig (az egész országhoz hasonlóan) már külön esküvel kötik a követeket feladatuk részrehajlás nélküli elvégzésére és hetenkénti (kéthetenkénti) jelentést követelnek tőlük.

Az utasítások tartalmát illetően a 18. század folyamán általánosan megfigyelhető a fejlődés vagy „kinyílás” a magánsérelmekről közügyek felé.³³ Vannak azonban a század folyamán végig meglévő és visszatérő, tipikusan megyei-nemesi problémák az utasításokban: például a katonaság visszaéléseivel kapcsolatos vagy – Pest-Buda városa kapcsán – a szabad királyi városokhoz kötődő sérelmek. 1722-ben még partikuláris ügyekkel foglalkozik a fennmaradt vármegyei sérelmi lista. Az 1728. évi utasítás is hasonlóan épül fel, de már megjelenik – noha sommásan megfogalmazva – az országos szintű követelések egyik legfontosabbika, az adóemelés problematikája. Somogy megyéhez hasonlóan Pest megye is először az 1741. évi instrukciójában próbálkozott meg az országos politika alakításával: ez nemcsak a követutasítások terjedelmének növekedésén mérhető le, hanem a rendi-nemzeti követelések megsza- porodásán, amelyek ekkor egy komplett programmá állnak össze.

Az 1751. évi utasítás nem maradt fenn, de még az 1764–65. évi utasítás mintája is az 1741-es volt: ennek tartalmát egészítették ki – csak a legfontosabbakat tekintve – a kereskedelemügyi sérelmekkel, illetve a szabad királyi városok szavazati jogának szabályozásával kapcsolatos pontokkal. A diéta eseménymenete kapcsán azonban látható, hogy 1764–65. évi országgyűlés idejére a fő kérdés a rendi jogok védelme (t.i. a nemesi felkelés szabályozása) és az adóemelés ügye volt. Az 1790–91. évi országgyűlésen – a felvilágosodás eszmerendszerével és retorikájával telítődve – a vármegye program- és mintaadó utasítást adott ki (lásd „*filium ruptum successionis*”-elmélet, magyar nyelv ügye stb.), bár ekkor még nem volt ellenzéki „vezérvármegye”, követei inkább a „másodvonalbeli”-ek közé tartoztak, sőt a diéta végén ingadozó magtartást mutattak. Pest vármegye inkább centrális elhelyezkedése, nagy területi kiterjedése és az országgyűlés (rövid ideig itt lévő) székhelye miatt vált ekkor meghatározóvá, semmint politikai vezérszerepe által.³⁴ A század utolsó két diétája a rendek és az uralkodó közötti megbékélés jegyében zajlott le: ebben a folyamatban – úgy tűnik – a vármegyei követek már nem játszottak kiemelkedő szerepet.

³³ SZIJÁRTÓ 2005, 384., 388–389. o.

³⁴ Ekkor még sokkal inkább volt hangadó a diétán a szomszédos Nógrád, vagy a tiszántúli vármegyék. Pest-Pilis-Solt vármegye – az újabb feldolgozások szerint – csak az 1830-as évek végére vált a magyarországi politikai életben „vezérvármegyévé”. Utóbbira: VÖLGYESI, 15. o. Némileg eltérő értékeléssel: NAGY 2012, 102–107. o.

A 18. századi vármegyék országgyűlési szerepének megértéséhez azonban mindenképp szükség lenne a megyei levéltárakban található források minél szélesebb körű feldolgozására, azért is, hogy a Pest vármegyei részeredmények elhelyezhetőek legyenek egy országos politikatörténeti fejlődésmentben.³⁵

³⁵ Egy-egy vármegye 18. századi országgyűlési jelenlétét, követeinek országgyűlési tevékenységét vizsgálták: MELHÁRD; HORVÁTH Á., 99–123. o. Archontológiai jellegű közlemény: SÜMEGHY–DOMINKOVITS, 7–31. o, HEGEDŰS32–45. o.; KUJBUSNÉ101–127. o. A korszak végét is érintő, de alapvetően a reformkorral foglalkozó feldolgozás: DEGRÉ 2004d, 231–251. o.

II. SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

II. 1. Az 1722–23-as országgyűlés

Pest-Pilis-Solt vármegyében 1722. június 1-jén hirdették ki a regálist, amely június 20-ára országgyűlést hirdetett meg.³⁶ Magából meghívóból konkrétan nem derült ki, hogy a tárgyalandó legfőbb kérdés a *Pragmatica Sanctio*, vagyis a nőági örökösödés elfogadtatása, csak az állt benne,³⁷ hogy ha az ország támogatni fogja az uralkodó törekvéseit, ő maga is mindent meg fog tenni az ország érdekében.³⁸

Az udvarban azonban már korábban megkezdtek a szükséges előkészületeket, egyrészt, hogy senkinek ne legyen kétsége afelől, hogy ez a diéta legfőbb célja, másrészt, hogy a kedvező eredményt biztossítsák, például meghagyták, hogy a főispánok mindenképp legyenek jelen a követutasítás összeállításánál.³⁹ Ezen előzetes munkálkodások során Pest megyét a feltétlen támogatók közé sorolták, egyszerűen azzal indokolva, hogy a nádor mellette van, és a megyének tudvalevőleg a nádor a főispánja.⁴⁰

Az országgyűlésre Szeleczky Márton alispánt, valamint Pásztory Imre jegyzőt küldte ki a megye.⁴¹ Az alispán esetében a választást az is segítette, hogy egyben alországbíró is volt, így a királyi tábla tagjaként részt kellett vennie az alsótábla ülésin. Ezen felül épp Pozsonyban tartózkodott, hiszen egy megyei elszámolásból is kiténik, hogy a vallásügyi bizottságban tevékenykedett.⁴²

1722. december 31-én azonban újra a közgyűlés elé került a követek kérdése, ugyanis a diéta akkor már fél éve tartott és költségei, vagyis a követek napidíjának összege egyre növekedett. Hosszas tanácskozás után a jegyző, a fentebbiek szerint a követek egyike,⁴³ megoldásként azt javasolta, hogy a többi vármegyével egyetértésben kérjék a nádort, hogy elégedjen meg egy követtel. A javaslatot elfogadták és a jegyzőre bízta a kérelem kézbesítését, de annak elbírálásáról a további jegyzőkönyvek nem szólnak.⁴⁴

A követeknek kiadott utasítások sajnos nem maradtak ránk, az országgyűlés iratai között csak egy sérelmi listát találhatunk, amit alább közlünk. Ez a lista minden valószínűség szerint csak egy kivonata volt a teljes utasításnak, mint ahogyan azt majd az 1728-as példánál is láthatjuk majd.

Az irat az ezidőtájt valamennyi megyének komoly gondot okozó legfőbb panaszoikat sorolja fel, így szerepel benne az erődítményeknek szolgáltatott ingyenmunka és a várszeméllyel kapcsolatos egyéb konfliktusok, valamint az előfogatok

³⁶ MNL PML IV. 1-a. XXI. kötet, 772–774. o.

³⁷ Salamon szerint mintegy „intésül”. SALAMON, 140. o.

³⁸ A regális szövegét lásd: HORVÁTH M. 1873, VII. kötet, 115. o.

³⁹ Uo. 113. o.

⁴⁰ Uo. 117. o.

⁴¹ A megválasztást dokumentáló közgyűlési jegyzőkönyv nem maradt meg, azonban az alispán tesz jelentést a közgyűlés előtt, követtársa nevében is (MNL PML IV. 1-a. XII. 853. o.), és az országgyűlésről készített diárium címében is kettejük neve szerepel. (MNL PML IV. 1-b. 10. kötet)

⁴² 1722. június 9-én még Pozsonyban állított ki nyugtát napidíjáról.

⁴³ Az ülések az ünnepek miatt szüneteltek, ezért lehetett jelen.

⁴⁴ 1722. december 31-i közgyűlés. MNL PML IV. 1-a. XII. kötet, 786. o. A jegyző maga ajánlkozott, mint esetlegesen hazatérő követ, betegségére hivatkozva.

kérdése, ezen kívül a harmincad és a tizedszedés körüli visszaélések, melyek mondhatni az egész századot végigkísérik majd.⁴⁵

A követek szűkszavúan lejegyzett jelentéséből⁴⁶ ezeken kívül az derül ki, hogy az instrukciók között volt a legátusok ülőhelyének kérdése is (amely szintén tovább húzódik majd, lásd az 1751-es sérelmi feliratot), de nem sikerült ezügyben változtatást elérniük, mivel Pozsony megye követei nem voltak hajlandók elsőségükről lemondani.

A jelentésben azonban egy ennél sokkal érdekesebb dolog is szerepel, mégpedig az, hogy a nőági örökösödsre nézve a követeknek nem volt utasításuk. A jegyzőkönyv úgy fogalmaz, hogy az alispán meglehetősen hosszasan, „magvasan” és világosan⁴⁷ adta elő a közgyűlésnek, hogy noha ebben a kérdésben neki és követtársának nem volt érvényes utasítása, a közjó érdeke mégis az elfogadását kívánta, s így a jelenlévők meg is nyugodtak abban.

Az ezidőből egyébként is hiányosan ránk maradt iratokból sajnos az sem derül ki, hogy egyáltalán kértek-e póttusítást a követek erre a fontos kérdésre vonatkozóan.⁴⁸ S ha kértek is, nem lehet egyértelműen megmondani, hogy a megye kényszerűségből (a kiadáshoz közgyűlést kellett volna összehívni), vagy szándékos halogatásból késett-e a válasszal.

⁴⁵ Az ingyenmunka 1729-es megváltása ellenére is.

⁴⁶ MNL PML IV. 1-a. XII. kötet, 853. o.

⁴⁷ „*sat fuse, nervose et aperte*”

⁴⁸ A követekkel való levelezésből csak a budai várnak szállítandó tűzifa kérdésében íródott információkérés maradt ránk. MNL PML IV. 1-a. XII. kötet, 786–787. és 820. o.

II. 1. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye sérelmei (d. n.)⁴⁹

Pest-Pilis-Solt vármegye kéri az uralkodót, hogy **(1.)** A szegény teherviselő népet falvanként sújtó 90 öltre (és ennél többre is menő) tűzifa beszolgáltatási kötelezettségét a fahiány miatt törölje el úgy, hogy annak terhét a korábbi – a visegrádi uradalom eladásáig – zajló gyakorlatnak megfelelően a Magyar Kamarának alárendelt Budai Kamarai Inspekció vállalja át. **(2.)** A katonaság által követelt, a katonai szabályzat (*regulamentum*) 8. pontjával és más törvénycikkkel ellentétes, – a Haditanács és a főhadbiztos elismervénye nélküli – a teherviselő népet sújtó magáncélú ingyenfogatok és szállításokat tiltsa meg és büntesse meg. **(3.)** A Buda környéki földbirtokok minden évben kárt szenvednek, mivel jobbágyaik rétjeit nyaranta a budai vár tisztjei lovaikkal erőszakosan lelegettetik és szénájukat elhordják, ezért a katonai szabályzat 3. pontjának, valamint a kiegészítésüknek 3. és 4. paragrafusára hivatkozva kérik a lekaszált széna visszaszolgáltatását és az 1681. évi 73.⁵⁰ és 74.⁵¹, az 1647. évi 43.⁵², továbbá az 1659. évi 24.⁵³ törvénycikk értelmében az így okozott kár megtérítését a katona zsoldjának terhére. **(4.)** A várparancsnokok tiltassanak el a *regulamentum* 7. pontja és az 1681. évi 20.⁵⁴, továbbá az 1659. évi 23.⁵⁵ törvénycikk értelmében a vármegye nemeseinek és városi lakosainak a folyókon keresztül szállított kenyerek, gerendák, szálfaik, zsindelyük és más áruik után szedett taxák, vámok vagy harmincadosok vagy más adók szedésétől. A visszaélések miatt – a keletkezett károk és a költségek megtérítésével – a Magyar Udvari Kancellária első értesítésére a Haditanács az 1569. évi 44.⁵⁶ törvénycikk szerint szabjon ki büntetést. A földesurak és embereik, továbbá a harmincadosok és vámszedők által jogtalanul szedett vámok szedését az alispán tiltsa meg az 1566. évi 11.⁵⁷ és az 1550. évi 67.⁵⁸ törvénycikk értelmében. A földesurakat és embereiket jogtalan váموkkal megterhelő harmincadosok az 1681. évi 44.⁵⁹ törvénycikk értelmében büntetessenek. Ezen

⁴⁹ MNL OL N 51. 4. csomó. Lad M, Fasc DD, No. 164.

⁵⁰ „Megállapították, hogy a kaszálóknak annyi törvénycikkelyben eltiltott legeltetése végre megszűnjék”

⁵¹ „Hogy a vég helyi ezredes és egyéb tiszturak az országglakók ellen elkövetendő sértésektől s erőszakosságoktól eltiltandók s a vég helyeken s azok körül fekvő jóságokat birtokló országglakók, azokat emberekkel benépesíthessék”

⁵² „A kaszálóknak és különösen az udvartelkekhez tartozóknak és a nemeseknek a legeltetéséről”

⁵³ „A győri és komáromi és az újabb várkastélyokban tarózkodó várkatonák némely kihágásainak megszüntetéséről”

⁵⁴ „Mindenféle sarczolásokat, melyeket a mindkét nemzetből való tiszték itt-ott az utakon s hidakon magoknak kierőszakoltak, egyszerűen megszüntetik”

⁵⁵ „Az abdai hídon és a győri kapunál a német katonáktól behajtatni szokott fizetéseket eltörli. A komáromi élelmezőmester pedig a borkimérésnél pozsonyi mértéket használjon”

⁵⁶ „A károkat, melyeket a kapitányok az országglakóknak okoztak, mielőbb meg kell vizsgálni”

⁵⁷ „A száraz és törvénytelen váموkat (egyéb büntetések kivül) annak a majornak, a hol az ilyen vám áll, az elvesztése büntetése alatt, eltöröljék”

⁵⁸ „A száraz váموkat vizsgálják meg, és a fölöslegeseket töröljék el”

⁵⁹ „A harmincadosoknak, tizedelőknak s vámszedőknek a nemesi kiváltságolt s királyi vámjog ellenére, főképpen e mozgalmak alatt behozott visszaéléseit eltörlik s a száraz, meg más, ujjonnan felállított szokatlan váموkat megszüntetik s a királyi vámjog az ország törvényeivel egvező előbbi állapotába visszahelyezik”

kívül az harmincadosok az 1647. évi 88.⁶⁰ és 91.⁶¹ törvénycikket végre nem hajtva a szabad királyi városok vásárain vagy piacain ún. fölös pénzeket (“abusivos grossos”, másképpen “stück geld”) és helypénzeket (“standt geldt”) szednek a harmincadvámon felül: őket a vármegye alispánja ítélje el. A vásárookra és piacokra behajtóktól a vámosok – a külföldi utazók bármiféle kényszerítése nélkül – jószágonként egy napi lefelletés után két dénárnál több taxát ne szedjenek be az 1647. évi 88.⁶² és 1649. évi 19.⁶³ törvénycikk szerint, amit büntetés terhe alatt az 1566. évi 13.⁶⁴ és 1647. évi 91.⁶⁵ törvénycikk szerint az alispán hajt be. **(5.)** Az 1548. évi 61.⁶⁶ és az 1563. évi 68.⁶⁷ törvénycikkek rendelkeznek a tizedek bérbeadásáról, de azzal sokan visszaélnek és annak adják bérbe, aki a legtöbbet ígéri. Ez viszont a régebbi időkhöz képest akár több mint tízszeres emelkedést is eredményezhet. A tized tulajdonosa ezért ha nem tud megegyezni a földesúrral, inkább ne adja bérbe a tizedet, a felmerülő visszaéléseket pedig a megye rendezze el, az 1548. évi 61.,⁶⁸ az 1647. évi 95.⁶⁹ és az 1655. évi 89.⁷⁰ törvénycikkek alkalmazásával. **(6.)** II. András [1222. évi] 3. törvénycikke és II. Ulászló 4. dekrétumának [1550. évi] 29. törvénycikke⁷¹ értelmében a tizedfizetés alól mentességet élveznek⁷² a pusztává lett helységekből. A vármegyékben a tizedek kivétele, mint törvényellenes gyakorlat szűnjék meg, mivel ezt az 1500. évi 38.⁷³ törvénycikk csak a falvakban és a templommal rendelkező helységekből írja elő.

⁶⁰ „A dunántúli harmincadosok különösen az óváriak, a magyar kamarától függenek, számadásaikat ott igazítsák el s a jövedelmeket is oda kell beszolgáltatni; a pénz értékét az óvári kerületben a Dunán inneni részekben szokásos árfolyamra kell leszállítani; az a bizonyos fölös garas, a melyet a tulajdonképeni harmincadon kívül szoktak szedni, szűnjék meg. A mészárosokat az ökrök vásárlásában ne akadályozzák és a czédulák minden egyes aláírásáért csakis két dénárt kell venni”

⁶¹ „A száraz és szükségtelen vámok eltörléséről; a zsidóknak a vámok kibérlésétől való elmozdítása; és hogy az óvári vámhelyen minden egyes megvett állat után két német garast nem kell szedni”

⁶² Lásd fentebb.

⁶³ „Az 1647. évi 78. cikkely, némely városok kihágásainak a megszüntetése tárgyában, annak bizonyos magyarázata mellett megtartandó”

⁶⁴ „A mások területéről, erőszakkal, a saját száraz vámjukon való átmenésre terelők büntetése”

⁶⁵ Lásd fentebb.

⁶⁶ „Ha a dézsmákat bérbe akarják adni, adják ki azokat a földesuraknak”

⁶⁷ „A dézsmák beszedésének és bérbe adásának módja”

⁶⁸ Lásd fentebb.

⁶⁹ „A dézsmákra és azok bérbeadására nézve megújítják az előbbi évek cikkelyeit. A bordézsmák pedig Vizkereszt napjáig behajtandók”

⁷⁰ „Ama kihágások megszüntetéséről, a melyeket az ország felsőrészeiben a dézsmavásárlók honosítottak meg”

⁷¹ „A földes urak kilenczedét a dézsmá kivétele előtt kell beszedni”

⁷² „A nemesek és egyházak jószágának szabadságáról”

⁷³ „Az egészen pusztia egyházaktól nem kell székesegyházi adót venni, és a melyeknek jövedelmei csökkennek, azok székesegyházi adóját is le kell szállítani”

Gravamina ex parte Inclytorum Comitatum Pest, Pilis, et Solt unitorum

Primo Non absque quotidiana lamentatione et contra omnem aequitatem aggravio irrepsisse ingemiscit horum comitatum plebs misera, quod ab anno 1709 ad hoc usque tempus militari⁷⁴ complusione mediante annuatim pro singulo aestivali mense 90 orgias lignorum focalium et ultra pro tam valido quarnizone Budensi erga assignationem potentiariam ejusdem districtus domini superioris commissarii bellici de pago ad pagum per eundem orgiatim subrepartiri consuetam gratis et citra omnem bonificationem, non curatis ex parte comitatus multifariis reclamationibus et protestationibus administrare cogatur, cum autem hujusmodi ligna focalia a felici recuperatione Budae usque ad annum 1709 per inclytum Cameram medio eorum Cameralis Administrationis Budensis suppeditabantur, et etiam gloriosissimae reminiscitiae Leopoldus imperator et rex adhuc in anno 1700 mediante benignissimo decreto suo ejusmodi gratuitos labores et coactivas praestationes ex intuitu onerosi quanti contributionalis clementissime subtilisset: sed et nisi excelsa Camera Aulica sylvas coronales Vissegradiensis vendidisset, praesidium illud sufficientibus lignis in perpetuum provideri valuisset. Ideo supplicatur humillime tum ex eo, quod quia ejusmodi ligna focalia, uti praefertur, antea Cameralis Administratio suppeditasset, et fundum illum coronalem unde suppeditari solebat, Excelsa Camera vendidisset, tum quia uti praefertur piissimus olim imperator Leopoldus ejusmodi gratuitas exactiones benignissime sustulisset ac insuper etiam misera plebs eorundem comitatum maxima in parte in mero sabulo degens pro propria quoque necessitate, nisi pecunia comparaverit, nulla penitus ligna haberet, dignaretur Sua Majestas Serenissima ejusmodi lignorum administrationem in pristinum statum redigi et per inclytum Cameram Hungaricam vel Inspectionem Cameralem Budensem suppeditari clementissime demandare, quo pacto misera plebs continuis oneribus exhausta tandem aliquando ab ejusmodi sumptuosis gratuitis et potentiariis exactionibus liberetur, onusque hocce parata pecunia ac multorum jumentorum suorum destructione et damnificatione subire amplius non necessitetur.

Secundo⁷⁵ Esto quidem per Dei gratiam victricibus Suae Majestatis Serenissimae armis tranquillitas publica huic etiam regno sit restituta, attamen hodie quoque per quotidianas particulares et privatas condescensiones gratuitasque vecturas misera plebs indetinenter affligeretur, dum non tantum militares personae ex universis confiniis et partibus regni ac etiam ex Transylvania condescendentes, ubique pro lubitu suo vecturas et alimentationem sui ac suorum gratis acciperent, taliterque et semet et consortes et familias suas ac omnia pro privato usu necessaria gratuito hincinde devehere, miseramque plebem verberare, quandoque vulnerare et varie affligere consuevissent, verum etiam ipsimet domini districtuales bellici commissarii circa assignationes ejusmodi vecturarum sub titulo servitii Caesarei nimis liberales esse, ac per totum regnum de loco ad locum stationes et vecturarum permutationes

⁷⁴ Széljegyzet: *deliquit solitam, gratuitos laboribus*

⁷⁵ Széljegyzet: *vectura*

assignare comperietur.⁷⁶ Cum autem benigni regulamenti punctum 8vum nullas alias vecturas, nisi pro transportandis infirmis et amictibus, armis item ac munitionibus, vel pro specialibus necessitatibus administrandas innueret, ac simul in conformitate hujus puncti articuli quoque 2. 1681 et 25. 1659, 16. 1655, 37. 1563, 19. 1557 et 31. 1486 ejusmodi excessus non tantum prohiberent, verum etiam contra excedentes modum procedendi poenamque statutam praescriberent: ideo ad praecludendam ulteriorem ejusmodi licentiam, et accuratius observandam benigna Suae Majestatis Sacratissimae mandata, supplicatur humillime, quatenus universi militares officiales et homines a similibus liberis condescensionibus, gratuitis alimentationibus et vecturis, aliisque miserae plebis aggravationibus, districtuales vero domini superiores et bellici commissarii ab extradatione quarumcunque privatarum vecturalium assignationum absque mandato excelsi consilii bellici et excellentissimi domini generalis commissarii, serio inhibeantur, excedentes vero praeter satisfactionem damnificatis praestandam in conformitate eorundem puncti 8vi et articulorum praecitatorum irremissibiliter puniantur.

Tertio⁷⁷ Id ipsum etiam singulis annis proprio damno experiuntur domini terrestres circa Budam bona sua habentes, quod praesidarii domini officiales Budenses equos suos ad foenilia seu prata eorum subditorumque suorum propria autoritate suoque pro lubitu elocare, taliterque tota aestate ibidem pascuare, imo et foenum conficere, per consequens miserorum incolarum foenilia totaliter depascere, ac in usum suum convertere nihili ducerent: quin imo si per aliquos dominos terrestres vel inclyti comitatus officiales inhiberentur aut non admitterentur, recurrendo ad districtualem dominum superiorem commissarium bellicum idem assignationes quoque ad hujus vel illius territorium extradare nihil pensaret. Cum autem benigni regulamenti puncto 3^{tio} ac punctorum particularium regulamento superadditorum paragrapho tertio et quarto ejusmodi violentiae pascuationes atque falcationes etiam quoad quartirisantes multo magis, quibus nihil teneretur, diserte vetarentur: sed et articuli 73. et 74. 1681 item 43. 1647 ac 24. 1659 desuper sanciti haberentur, proinde hoc quoque in puncto humillime supplicatur, quatenus damnorum refusionis poena in praecitatis punctis declarata ex stipendio excedentis et assignantis medio superiorum instantiarum querulantibus administranda statuatur et effectui mancipetur.

Quarto⁷⁸ Non absimiliter quotidiano abusu experiri coguntur nobiles et cives incolaeque horum comitatum, dum illi pro propria necessitate, horum vero nonnulli pro lucrando bolo, panis, rates, asses, scandulas aliaque materialia ex montanis comitatibus beneficio fluminum curarent adportari, in plerisque locis per praesidiorum dominos commendantes, in nonnullis vero etiam per dominiorum homines variis sub praetextibus taxarentur, quia vero puncto septimo benigni regulamenti et articulo 20. 1681. item 23. 1659. ejusmodi taxationes et omnis generis personarum et rerum exactiones distinctim essent prohibitae: idcirco ad observandas eatenus publicas sanctiones earundem realis effectuatio quoque humillime imploratur,

⁷⁶ Széljegyzet: *refusio damnorum et gravis regia indignatio*

⁷⁷ Széljegyzet: *de foenilibus*

⁷⁸ Széljegyzet: *De abusibus teloniarum, tricesimatorum civitatum et dominorum terrestrium*

quatenus sive in propriam necessitatem, sive quaestus gratia, terra vel aqua proficiscentium, in pontibus, aquis et passibus, portis item ac nundinis, ubi nulla legitima et justa telonia vel tricesimae haberentur, nihil penitus exigatur, exigentes vero et taxantes in poena illatorum damnorum et refusionis expensarum erga primam denunciationem et verificationem medio inclytae Cancellariae Hungariae Aulicae, coram excelso Consilio Aulae Bellico fiendam in conformitate articuli 44. 1569. ipso facto desumenda puniantur. Quodsi vero ejusmodi exactiones vel taxationes per quospiam dominos terrestres eorumque homines vel tricesimatores aut teloniatos, ubi nimirum nulla legitima et justa telonia vel tricesimae essent institutae, exigi praesumerentur, contra similes sub poena in articulo 44. 1681. expressata ex articulis 11. 1566. ac 67. 1550. connexive deprompta per vicecomites procedatur, mulctaque ibidem specificata desumatur. Quodsi vero ejusmodi processum aut executionem quipiam turbaverint vel vicecomes procedere noluerit, toties quoties turbatio vel neglectus intervenerit, poena in eodem articulo denotata per comitatus ab utrinque desumatur et in necessitates ibidem praescriptas convertatur. In conformitate horum demisse exoratur etiam, quatenus a victualibus ad fora hebdomadalia induci solitis per tricesimatores, teloniatos liberasque ac regias civitates nihil exigatur, contravenientes vero domini commendantes quidem et officiales juxta punctum benigni regulamenti praecitatum in refusione damnorum illatorum ac animadversione Suae Majestatis Sacratissimae condigna, reliqui autem juxta articulum 44. 1681. indilate toties quoties puniantur: sed et ipsi tricesimatores, teloniatos liberaeque ac regiae civitates in foris vel nundinis ab impulsis animalibus abusivos grossos vulgo Stück Geldt et Standt Geldt nominatos in derogamen articulo 88. et 91. 1647. exigere non praesumant, contravenientes autem in poena iisdem articulis declarata per comitatum vicecomites convincantur ac puniantur. Quo in passu etiam a curribus nundinalia vel hebdomadalia fora intransibilibus hactenus excessive exactiones sub eadem poena aboleantur et juxta eundem articulum 88. ac 1647. 14., item 1649. 19. limitata taxatio, uti et a pascuatione unius diei, non plus quam duo denarii a singulo pecore exiguntur: Prout etiam ut nemo teloniarum vel telonia possidentium ex aliorum territoriis migrantes ad sua telonia possidentium ex aliorum territoriis migrantes ad sua telonia compellere aut telonium suum Judaeis exarendare sub incursu poenarum in articulis 13. 1566. et 91. 1647. declaratarum, itidem per vicecomites indilate exequendarum praesumat.

Quinto⁷⁹ Esto quidem articuli 61. 1548. et 68. 1563. diserte innuerent, quod si quis dominus decimarum suas decimas elocare voluerit, cum earum dominis terrestribus eatenus accordare teneatur, quia vero in his comitatibus in tantum abusum exarendatio decimarum devenisset, ut vel minima accorda aut limitatio juxta antiquis vel etiam non pridem consuetum modum observaretur, verum juxta domini decimarum officialis placitum de anno in annum arenda adaugeretur, et plus offerenti venum exponeretur, ita ut ubi olim floreni 80 pro consveta arenda solvebantur, jam nunc 1200 et ubi antea 16 floreni, jam nunc 400 et 500 exigerentur, cum autem praecitatus articulus 61. 1548. in articulo 95. 1647. per publicam constitutionem non

⁷⁹ Széjlegyzet: *De decimis*

ideo confirmatus fuisse comperiretur, ut ex eo, quod dominis decimarum licitum sit obvenientes decimas sive in natura exigere, sive vero exarendare, liberum quoque fiat ab olim cosuetum aut limitatum decimae pretium in adaugere, taliter elevatum cuilibet foeneratori vendare, verum si cum domino terrestri accordare non poterit, sensu articuli ejusdem 61. vel decimam pro se retineat et nemini alteri arendare possit, vel vero juxta articulum 89. 1655. ejusmodi difficultates comitatus rectificationi submittat. Hinc supplicatur humillime, quatenus ad tollendas ejusmodi singulis annis pro lubitu consuetas fieri elevationes publice statuatur, ne a modo imposterum cuicumque id facere liceat, verum observato aliquot annorum consueto et continue usitato arendae pretio, jus dominorum terrestrium salvum permaneat, et si aliqua difficultas circa arendationis pretium interveniret, per comitatum rectificetur ac in reliquo praecitatis articulis 61. 1548, 95. 1647, 89. 1655 accomodetur.⁸⁰

Sexto Et quia sexto non absque manifesto legum praejudicio in hisce comitatibus etiam in abusum venisse observaretur, quod dominis terrestribus in remotioribus comitatibus habitantibus juribusque suis continuo invigilare minus valentibus in absentia eorundem, de plerisque praediis quoque a saeculo et ultra desertis exactio decimarum irrepsisset. Cum autem sensu positivarum regni legum Andreae regis articulus 3. ac Vladislai decr. 4. art. 29. praedialia loca a decimis eximerentur et juxta articulum 38. 1500. cathedratica in possessionibus et ecclesiis penitus et per omnia desolatis minime exigenda praescriberentur. Proinde hic quoque statuendum humillime exoratur, quatenus non obstante praetense abusus, in conformitate praecitatorum articulorum ejusmodi praedialium decimarum exactio publica constitutione penitus tollatur.

⁸⁰ Áthúzva a szöveg végén: *Ad punctum decimarum. Ubi vero pretium jam consuetum aelimitatum decimarum, ab antiquo vel ad minus a memoria hominum remonstari ac doceri poterit (non obstante eo, quod successive per abusum diversis annis per partes subreptitiae sit adauctum) maneat in eo statu, in quo remonstratur ac docetur et nequam nunc vel imposterum augere liceat. Hinc, si modaliter praemissa, exarendatores decimarum, juxta continentias praeattacti articuli 95. cum praelio arendae admoniti illud levare noluerint, eo in casu, deposito apud vicecomitem illius comitatus, in quo decimae exiguntur talis arendae praetio unusquisque dominus terrestris, juxta quantitatem bonorum suorum, in conformitate ejusdem articuli 95. decimam libere exigere possit.*

II. 2. Az 1728–29-es országgyűlés

Az 1728–29. évi diéta meghívólevelét Pest-Pilis-Solt vármegye 1728. április 8-i közgyűlésen hirdették ki. Ebben az uralkodó felszólította a megyéket, hogy készüljenek fel az összeírás pontjainak végleges megtárgyalására, valamint emlékeztette őket, hogy el kell készülniük a *Novum Tripartitum*ra vonatkozó javaslatok kidolgozásával. Mindenekelőtt azonban arra hívta fel a figyelmüket, hogy bár az előző évre a Helytartótanács határozta meg az adóösszeget, most a diétának kell azt megszavaznia.⁸¹ A követek megválasztása után a megyei közgyűlés meghagyta, hogy keressék elő az előző országgyűlés követutasításait, abból pedig amit kell, hagyjanak el, amit kell, adjanak hozzá, és másnap terjesszék elő a közgyűlés folytatásán.⁸² Erre nem került sor, csak később, május 4-én olvasták fel először a már megfogalmazott pontokat, de a jegyzőkönyv nem részletezi, melyek ezek,⁸³ aztán még aznap az egész utasítást előadták és bevezették a jegyzőkönyvbe, annak tárgyalásáról külön nem szólva.⁸⁴

A közgyűlési iratok között elhelyezett, 16 pontos végleges példány mellett egy 18 pontból álló kivonatos tervezet is található. A számos lényeges eltérés miatt ez utóbbi valószínűleg egy legelső változat lehetett, arra azonban nincs adat, hogy mikor és kik készítették. Tartalma miatt nem lehet az elveszett 1723-as utasítás kivonata, hiszen többek között utal a Helytartótanács adókivetésére is. Összehasonlításként ennek szövegét is közöljük. Az országgyűlés iratai közé egy külön sérelmi listát is bemásoltak, ami a követutasításhoz képest csak egyes témákat érint, így az 1722-ből megmaradt és előbbieken közölt darabhoz hasonlíthatjuk.⁸⁵

A regális szerint az országgyűlés előkészítéséhez tartozott – így egyfajta követutasításként értelmezhető – a *Novum Tripartitum* megyei véleményezése is. A „törvények megjavítása” céljából az 1715. évi 24. törvénycikk által kiküldött bizottság utolsó ülését már a következő országgyűlés megkezdődte után, 1722. augusztus 19-én tartotta,⁸⁶ majd a két tábla együttes ülésén azt határozták el, hogy a *Novum Tripartitumot*, vagyis Werbőczy Hármaskönyvének némileg átszerkesztett és megjegyzésekkel kiegészített változatát lediktálják a követeknek,⁸⁷ a terjedelmes munka tárgyalására azonban már nem maradt idő.

1726. május 17-én közvetítette a Helytartótanács az uralkodó parancsát, miszerint az összes megye, valamint a hétszemélyes, királyi és kerületi táblák és a szabad királyi városok is készítsék el véleményüket a tervezettel kapcsolatban, sőt, büntetőeljárásra vonatkozó javaslat kidolgozását is elrendelték,⁸⁸ később ezt a polgári

⁸¹ MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 162. o. A regális dátuma: 1728. március 1.

⁸² MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 161. o.

⁸³ MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 185. o.

⁸⁴ MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 189–198. o.

⁸⁵ Az ingyermunka, előfogatok és szállítások, hadbiztosok beszállásolása, a postai díjak, az újszerzeményi bizottság, valamint a jászok és kunok kérdése került kiemelésre. MNL PML IV. 1-b. 12. kötet, 1118–1125. o.

⁸⁶ BÓNIS 1935, 102. o.

⁸⁷ BÓNIS 1935, 117. o. és MNL PML IV. 1-b. X. kötet, 108–109. o.

⁸⁸ MNL PML IV. 1-a. XIII. kötet, 360–363. o.

peres eljárásra is kiterjesztve.⁸⁹ Mindennek jelentőségét az adhatja, hogy ez volt az első komoly (elvileg) tárgyalási anyag, amit a megyék az országgyűlésen kívül véleményeztek, s arra vonatkozóan kész javaslatokkal állhattak elő.

A feladat elvégzésére már 1726-ban bizottságot küldött ki a megye az első alispán Mágocsy Mihály, a váci püspök, Szeleczy Márton, Grassalkovich Antal, Podmaniczky János, Bohus Sámuel,⁹⁰ Prónay Gábor, Barinay Ferenc és testvére, László, Jeszenszky Mihály későbbi helyettes alispán, valamint Nedeczky József főjegyző részvételével, kikötve, hogy a munkát július 8-án, Aszódon kezdjék meg.⁹¹ A tizenegy fős létszám talán szokatlanul soknak tűnik, de ha figyelembe vesszük, hogy mekkora munkáról volt szó, mindenképpen indokolt.⁹²

Nem tudjuk, hogy a kezdetektől mikor és hányszor ült össze a bizottság – közben több leirat is érkezett a munka befejezését sürgetve –,⁹³ de a tervezet mellett lévő „jelenléti ív” szerint 1728. január 27. és április 17. között 14 napon tanácskoztak, az eredeti bizottsághoz képest valamelyest változott összetételben. Utóbbira nézve fontos megjegyezni, hogy ezen napoknak csak egyikén tisztelte meg a bizottságot a nagy tekintélyű Grassalkovich Antal is jelenlétével, Szeleczy aloroszágbíró pedig egyszer sem.⁹⁴ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a munka korábbi szakaszában nem vettek részt, vagy máshogy nem befolyásolták azt. Mindenesetre a meghívó kihirdetése után április 12–17. között minden nap ülésezett a bizottság (a rendes alispán, Bajcsy, Prónay, Barinay és Meskó, két napon Podmaniczky is).

A tervezetet más megyékben is tárgyalták, de arra, hogy a javaslatokkal elkészültek és azokat fel is küldték volna, nincs forrásunk,⁹⁵ sőt, a Pest megyei követek sem kaptak erre a végleges változat szerint külön utasítást, bár a kivonatos változat „systematis”⁹⁶ pontja azonban valószínűleg erre, s nem a rendszeres bizottsági munkálatakra utal. Mindenesetre a munka elkészült: 114 címhez tettek, többször igen hosszasan, megjegyzéseket,⁹⁷ melyek közül a nádori joghatóságra, a perjogra és az öröklésre vonatkozó alapvető felvetések a követutasításban is szerepelnek. Mivel az instrukciók kidolgozására nem jelöltek ki külön személyeket, azok pedig, akik e tekintetben szóba jöhettek volna, így maguk a követek is a bizottság tagjai voltak, joggal feltételezhetjük, hogy mindkettővel foglalkoztak.

Mind a megjegyzések, mind a követutasítás kiemelt pontja a nádori jogható-

⁸⁹ MNL PML IV. 1-a. XIII. kötet, 426–429. o.

⁹⁰ Vesd össze az életrajzában említett jogi szakírói tevékenységével! (Függelék)

⁹¹ MNL PML IV. 1-a. XIII. kötet, 363. o.

⁹² Bónis megjegyzi, hogy más megyékben is népes bizottságok álltak össze, s a Helytartótanács végül az így túl nagy összegre rúgó napidíj miatt korlátozta is azok létszámát, de a megyék többsége nem ilyen haszonszerzésre használta fel a lehetőséget. (BÓNIS 1935, 166. o.)

⁹³ Felolvasták azokat 1727. január 20-án (MNL PML IV. 1-a. XIII. kötet, 564–565. o.), 1727. június 18-án (MNL PML IV. 1-a. XIII. kötet, 750–752. o.), 1728. március 2-án (MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 130–132. o.) – ez utóbbi azt is megjegyzi, hogy arra vonatkozóan a követeket lássák el megfelelő instrukciókkal.

⁹⁴ MNL PML IV. 1-d 1728. No. 9.

⁹⁵ BÓNIS 1935, 167–168. o.

⁹⁶ Lásd a 4. pontot.

⁹⁷ MNL PML IV. 1-d. 1728. No. 9. – „Ad Systematicum opus labor deputationis Inchyti comitatus Pesthiensis Anno 1728” című füzet. Kiadása: KISS 2006.

ság kérdése. Bár elsőre úgy tűnhet, hogy tisztán az országos politika befolyásolására tesz kísérletet a megye, a körülmények azonban más motivációt sugallnak. Pest megye birtokosai számára ugyanis létkérdés volt a nádori adományozás elismerésének kérdése, az újszerzeményi bizottság (vö. az utasítás 6. pontjával is) áldatlan működése miatt, a kincstár ugyanis sokszor a nádori adomány érvénytelenségére hivatkozva vette el a birtokokat.⁹⁸

A kérdés aktualitását bizonyítja, hogy a panaszok kivizsgálására az 1715. évi 10. cikkely szerint három újszerzeményi bizottságot állítottak fel, az 1715. évi 11. törvény pedig a megye területéhez tartozó hatvani uradalommal kapcsolatban intézkedett, kötelezve a birtokosokat, hogy újból igazolják jogaikat. Az 1720-as, 30-as években számos pert élesztettek fel a Pest megyei birtokosok ellen (Kandó, Vattay, Ráday, Beniczky, Egry, Fáy, Podmaniczky családok), 1727-ben pedig újra elrendelték a fegyverválság megfizetésére kötelezett birtokosok összeírását.⁹⁹

A naplóba külön bemásoltak egy 22 pontos listát – amit a követek minden bizonnyal magukkal is vittek – azoknak az okoknak a felsorolásával, melyekkel igazolni szándékozott a megye, hogy nem tartozik a bizottság joghatósága alá.¹⁰⁰

Az utasítás további pontjai közül a legfontosabbak az adóösszegre és az összeírásra vonatkoznak. Ez utóbbi kérdésben elég szűkszavúan fogalmaznak, tudniillik hogy ügyeljenek a követek, hogy a nemesi jog és a jobbágyok teherviselő képessége kárt ne szenvedjen. Valójában ez a kormányzat azon nyílt törekvése ellen irányult, ami a földet tette volna meg az adó alapjává, s végülis a nemesi adómentességet szüntette volna meg. Az országgyűlésen nagy vihart kavart kérdésben végül a nemesség kerekedett felül.¹⁰¹

Magának az adó összegének kérdésében természetes, hogy csökkentésért vagy legalábbis szinten tartásért folyamodtak, a legfőbb sérelem azonban az volt, hogy bár az adóösszeg megajánlására hagyományosan az országgyűlésnek volt joga, annak kényszerű elhalasztása miatt 1727-ben a Helytartótanács vetette ki az adót az országra. A Pest megyei tervezetben ennek külön pontot (9.) szenteltek volna az összeállítók, a végleges szövegben azonban csak szimpla közbevetésként szerepel. Sajnos továbbra sem állapítható meg, ki vagy kik eszközölték a változtatásokat.

Ami még az utasításból külön említést érdemel és a továbbiakban is gyakran előkerül, az egyrészt a céhekkal szembeni általános ellenérzés (8.), valamint a megyék és a városok szintén hagyományosnak mondható ellenséges viszonya. A tárgyalt utasításban ez csupán az árszabások (12.)¹⁰² kérdésében mutatkozik meg, a tervezetben viszont az is megjelenik, hogy a különböző előfogatok állításának terhet is ará-

⁹⁸ Ugyanezen okból, tehát a fiscus-perек miatt kapott valószínűleg kiemelten hangsúlyos szerepet a pergyorsítás, valamint az oldalági örökösödés elismerésének és az oklevelek kiadásának kérdése is. (Lásd az utasításokban 13. és 14. pont.)

⁹⁹ Annak ellenére is, hogy a megye egy összegben róttá le a megváltás összegét. SOÓS 17–263. o.

¹⁰⁰ MNL PML IV. 1-b 12. kötet, 1125–1133. o.

¹⁰¹ A tárgyalásokról lásd HORVÁTH M. 1873, VII. kötet, 162. o.

¹⁰² A különböző termékek árszabását a megyei közgyűlésen kellett kihirdetni és az a városokra, így Pest megye esetében Buda és Pest szabad királyi városra is kötelező érvényű volt, természetesen számos konfliktust okozva.

nyosan viseljék a városok. A végső változathoz ez is kimaradt. Az erődítmények számára szolgáltatandó ingyenmunka megváltásáról (4.), ami már előzőleg is fontos pontja volt a megyei törekvéseknek, végül az 1729. évi 1. törvénycikk intézkedett. A beszállásolt katonasággal és hadbiztosokkal kapcsolatos problémák (2. és 3.) viszont szintén állandónak tekinthetők.

A törekvés, miszerint a magyar hivatalokat ne adományozzák idegeneknek, ebben az utasításban még csak egy példa, a budai postamesterség okán jelenik meg (7.), nem általános követelésként, s végül az egész utasításról azt állapíthatjuk meg, hogy konkrét, a megye nemeseit közvetlenül érintő sérelmek orvoslására irányult.

Ami a követeket illeti, a regális kihirdetése után a közgyűlésen jelenlévők először ugyancsak Szeleczky Mártont kérték fel a követi tisztség elvállalására, aki 1725-ben lemondott ugyan alispáni tisztjéről, azonban még mindig alországbíró volt, emellett pedig a megyei élet irányításában, a közgyűlési tárgyalásokon is részt vett. A felkérést így elvállalta, a másik követ pedig az új alispán, Mágocsy Mihály lett.¹⁰³ Az ő esetében a jegyzőkönyv nem említi felkérést, ami megerősíti azt a vélekedésünket, hogy a szokás szerint az ő részvétele mintegy kötelességnek számított.

Az országgyűlés folyamán, 1728. augusztus 3-án azonban az alispán levélben közölte a megyével, hogy betegsége miatt nem képes a követi szolgálatot továbbra is ellátni. Egyben azt is ajánlotta, hogy helyettesítsék őt Bohus Sámuel táblabíróval, aki épp Pozsonyban tartózkodik. A közgyűlés azonban nem sietett a követ pótlásával, hanem – az előző országgyűléshez hasonlóan – levelet írt a nádornak, kérve, hogy a költségek mérséklése végett elégedjék meg egy követtel.¹⁰⁴

Már másnap vissza kellett vonniuk kérésüket, ugyanis az alországbíró közölte velük, hogy egyéb kötelezettségei miatt nem tud a megye ügyeivel érdemben foglalkozni.¹⁰⁵ A Mágocsy által javasolt Bohust így mégis felkérték, hogy vállalja el a követséget és kiállították megbízólevelét.

A nádor a követszerét jóváhagyta, azonban levelében nem szólt arról, hogy a jövőre nézve elfogadná-e, hogy a vármegyének csak egy követe legyen.¹⁰⁶ 1729. január 26-án a nádor újabb levelét ismertették a közgyűlésen, arról, hogy a követeknek a porták felosztásának munkájában feltétlenül részt kell venniük az országgyűlésen.¹⁰⁷ Ekkor az alispán ismét azt javasolta, hogy az említett munkák befejeztével próbálkozzanak meg az egyik követ visszahívásával. Ennek előkészítésére levelet is írtak Szeleczkynek, hogy megtudják, most már intézni tudná-e egyedül is a megye ügyeit.¹⁰⁸

1729. április 27-én közölték a nádorral, hogy a nagy költségek miatt¹⁰⁹

¹⁰³ MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 162. o.

¹⁰⁴ 1728. augusztus 3-i részközgyűlés, MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 229–230. o. Bohus 1726-ban a fegyverválság ügyében képviselte a megyét Pozsonyban. MNL PML IV. 1-a. XIII. kötet, 206. és 330. o.

¹⁰⁵ MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 231–233. o.

¹⁰⁶ 1728. augusztus 28-i közgyűlés. MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet 242. o.

¹⁰⁷ A jelen lévő alispán újra csak azt tudja mondani, hogy a nádor beleegyezett a követszerébe, a megye képviselve van. MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 312–313. o.

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ A közgyűlésen azt határozták el, hogy csak az országgyűlés törvényes idejére – az 1723. évi 7. cikkely szerint ez két hónap – vonatkozó napidíjat vetik ki a nem regalistákra, a többit az egész megye együttesen fizesse. MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 390. o. Ez az eljárás más megyékben is szokásban volt. (KÉRÉSZY, 14. o.)

Bohust otthon marasztalják, amíg Szeleczy úgy nem látja, hogy rá is szükség van.¹¹⁰ Nem is feledkeztek meg kötelezettségükről, és maguk írtak az alországbírónak 1729. július 4-én, tudakolván, hogy mikor kell a másik követet küldeniük, hiszen úgy tudják, az említett munkálatok hamarosan megkezdődnek.¹¹¹ A vármegye egyik követe, Szeleczy így mindvégig jelen volt az országgyűlésen, azonban a konkrét munkálatokban való részvételt nem tudta vállalni.

A követek az országgyűlés ideje alatt nem kaptak póttusítást, csak egy esetben kért praktikus információkat a megye az összeírás rubrikáival kapcsolatban.¹¹²

Sem jelentésük, sem naplójuk nem maradt fenn, a ránk maradt kötet csak az aktáknak – bár a fentebbiek szerint igen teljesnek mondható – gyűjteménye.¹¹³

¹¹⁰ MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 355–356. o. Még ugyanazon gyűlésen egy kocsit rendeltek, amivel Szeleczy pogyászát Pozsonyba küldhetik.

¹¹¹ MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 391. o.

¹¹² MNL PML IV. 1-a. XIV. kötet, 208–210. o.

¹¹³ MNL PML IV. 1-b. 12. kötet.

II. 2. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai (1728. d. n.)¹¹⁴

(1.) Mivel a szegény népet már így is súlyos terhek nyomasztják, az egyébként országgyűlésen kívül, a Helytartótanács által megállapított adó összegét, ha nem is csökkentik, legalább ne növeljék. (2.) Az érvényben lévő szabályzatban meghatározott katonatartás mértékét is tartsák meg, mivel azt az előző országgyűlésen helyesen a békés időszakhoz mértén állapították meg, amikor is kevesebb a katonaság költsége. (3.) A hadbiztosoknak, akiknek a szokástól eltérően fizetésükön kívül beszállásolás is jár, mivel saját körzetükben is van szállásuk és saját lakóházuk is, így részükre aktuális szállás kiutalására nincs szükség, másrészt pedig az sem célszerű, hogy a katonák beszállásolása is tőlük függ, mivel nem minden megyében van hadbiztos, így ők a megye belső viszonyait sem ismerik, ezen kívül pedig akár érte, akár hozzá küldenek, az idővesztéssel jár és a megyére külön terheket ró. (4.) Mivel a budai őrség kiszolgálására 42 munkást, 13 szekeret és minden szekér mellé két-két embert kell adniuk és nagy mennyiségű fát és gyertyát kell beszállítaniuk, így a követek más megyék köveivel egyetértve kérik, hogy az ilyesféle szolgáltatásokat töröljék el vagy számítsák be az adó összegébe, már csak azért is, mert a megyében már minden fát kivágtak, így a szomszédos megyékből kell azt beszerezni. (5.) Egyéb szállítási kötelezettségek is oly mértékben terhelik a szegény népet, hogy „*in pace sine pace*” egy nap sem telik el, hogy ne annak teljesítésével kelljen törődniük, a megyében lévő fontos szárazföldi és vízi utak miatt is, ezért engedtessek meg, hogy ezen szolgáltatásokat pénzben, adó formájában váltsák meg és azt a megyék között arányosan osszák el. (6.) A királyi kamara az újszerzeményi bizottság által a fegyverváltságot már megfizetett birtokosokat hiába ne háborgassa, ha pedig azzal érvelnének, hogy a vizsgálat nem tesz a felmentésük ellen, hisz csak a jogcímet akarja tisztázni, azt feleljék, hogy nem is szegülnek ellen a vizsgálatnak, de azt jogszerűen végezzék és az 1723. évi 19.¹¹⁵ cikkelyt tartsák be. (7.) A megye által küldött vagy hozzá érkezett, hivatali ügyeket érintő levelekért, mint ezelőtt is, ne kelljen fizetni, ugyanígy a követekkel folytatott levelezésért sem, ezen kívül pedig, mivel az az ország törvényeivel ellentézik, a budai postahivatal ne legyen idegen kézen. (8.) Ha nem lennének céhek, a meszteremberek száma oly mértékben nőne, hogy nem kényszerülnének arra, hogy kézművestermékeket hozzanak be, sőt, más tartományokba is tudnának eladni, emellett pedig az árakat is csökkentenék a verseny miatt és nem terhelnék a vevőkre a céh fenntartásának költségeit sem, így hát szorgalmazzák a céhek eltörlését. (9.) A birtokon belül vagy kívül történő fellebbezéssel kapcsolatban igyekezzenek az 1723. július 16-án hozott országlakosi végzés törvénybe iktatásán és mivel a kisebb ügyek minden fellebbezési fórumon való keresztülvitele több költséget jelent, mint amennyi hasznot hoz, ezért indokoltnak látszik, hogy azokat az ügyeket, amelyeket az alispán paran-

¹¹⁴ MNL PML IV. 1-d. 1728. No. 5.

¹¹⁵ „Hogy az 1715-ik évi 10-ik cikkelyben körülírt, bárkinek kezén levő javakra nézve a folyamodó országlakóknak a királyi tábla előtt igazságot szolgáltatassanak és az ily javakat a perbeli döntésig el idegenítsék”

csára a szolgabírák tárgyalnak meg, először az alispánnak küldjék tovább, majd vissza a megyei törvényszékre, amelyeket pedig a közösség terjeszt az alispán elé, onnan a megyei törvényszékhez és végül, ha az ügyet arra érdemesnek találják, a királyi táblához küldjék át és ott hozzanak végső döntést. **(10.)** Mivel az újonnan elrendelt összeírás és az adó megállapítása alapvető fontosságú, ezért ügyeljenek a követek, hogy nemesi előjogok a mostani állapotban maradjanak meg, valamint a szegény népet se terheljék meg erején felül. **(11.)** A nádori hatalom fenntartásához az 1723. évi 4.¹¹⁶ cikkely és az ott hozott törvények alapján ragaszkodjanak. **(12.)** Mivel a honi törvények szerint minden áru árszabása a megyére tartozik, a pesti és budai serfőzőket is kötelezzék erre. **(13.)** A perhalasztások ereje ne legyen egy évnél több, hogy a végzést így késleltetni ne tudják. **(14.)** Mivel öfelsége a nőági örökösödés elfogadtatásával biztosította uralkodóháza öröklését, ezért helyesnek látszik, hogy az ország benépesítésén fáradozzék, ezért a kincstár mondjon le háramlási jogáról, s ha valamely birtokosnak nem is lenne egyenesági leszármazottja, oldalági rokonaira vagy arra alkalmas más személyre is hagyhassa birtokát, amennyiben annak benépesítésén fáradozik, a kincstár pedig a családi iratokat ne tartsa vissza. **(15.)** Mivel ebben az váci egyházmegyében a püspök ezzel megbízott emberei (*visitatores*) oly nagy fizetést szabnak meg a plébánosoknak, hogy az már néhol a földesúr bevételeit is meghaladja, ezt vizsgálják ki. **(16.)** Mivel a megye a jászokkal és a kunokkal határos, sőt, a Kiskunság teljes egészében a megye területén van, a szökött jobbágyok, a határok és más dolgok miatt sok probléma vetődött fel, amit eddig, mivel sem a jászok, sem a kunok nem állnak a király és a törvény hatalma alatt, megoldani nem tudták, ezt rendezzék el.

1. Siquidem moderno rerum statu adeo magnus daretur in toto regno et per consequens hisce comitatibus pecuniae defectus, ut omnis fundus contributionis exhaustus haberetur, miseraque contribuens plebs ob graviorem et difficiliorem onerum exolvendorum modum quam plurimis deberet aggravari militaribus et domesticis executionibus. Hinc apud Suam Majestatem Sacratissimam diaetaliter supplicandum veniet, quatenus Sua Majestas Sacratissima pro innata sua erga hocce Regnum suum hereditarium clementia modernum contributionale quantum, quod aliunde recenter quoque pro hoc anno uno¹¹⁷ diaetalem conventionem per excelsum Consilium Locumtenentiale Regium acceptatum et Regno impositum haberetur diminuire vel adminus in praesenti benigne conservare dignetur.

2. Benignum regulamentum vel ex ea etiam ratione manutenendum erit, quod idem occasione proxime praeteritae Regni Dietae huicce pacis temporis sit accomodatam ita, ut Incluta Militia inquarterisata multo minoribus et paucoribus moderno pacis tempore egeat expensis quam tempore belli, modo namque non necessitatur conducere majus famulitium, idem intertenere, vestire et solvere, equos

¹¹⁶ „A nádori s egyszersmind helytartói hatalomról”

¹¹⁷ A piszkozatban szereplő „citra” téves átírata. Az országgyűlési iratok közé bemásolt változatban „praeter” szerepel.

currules et sonipedes coemere, tentoria lacerare vel nova comparare aut ad ultimum majori pretio esculenta aut poculenta procurare, verum misera plebs eidem in omnibus pro posse suo complacere studeret et famularetur et per consequens eodem benigne regulamentotenus expressatis convenientiis contentari posset.

3. Et aliis comitatibus difficile accideret, quod domini bellici commissarii praeter salarium in salgamo quoque et actualibus quarteriis assignati haberentur, qui antehac nunquam in praemissorum usu extitissent, sed neque ad normam dominorum militarium officialium considerari valerent, nam non essent portionalistae, verum salaristae et cum stabilem quivis ipsorum in districtu suo haberet mansionem haberet etiam residentialem domum et per consequens actuali quartirio non indigeret. Accederet praemissis et id, quod per eosdem dominos bellicos commissarios a comitatibus praetenderetur individualis inclytae inquarterisatae militiae dislocationis cum iisdem servanda cointelligentia, quae siquidem tum ex eo impracticabilis foret, quod darentur quam plurimi comitatus, in quorum gremio nullus resideret bellicus commissarius, negotium autem dislocationis multoties moram non admitteret, sed etsi ad longiorem distantiam intuitu dislocationis comitatus suos deputatos ad dominos bellicos commissarios exmittere vel eosdem ad se invitare deberent, quanta exinde enascerentur expensae cum vero et ex eo, vel maxime quod domini bellici commissarii nullam prorsus locorum comitatensium intrinseci status haberent notitiam, sed neque hactenus in usu ejuscemodi praetensionis suae extitissent. Quapropter super praemissorum quoque relaxatione modo et loco debite sollicitandum erit.

4. Ex quo vel maxime hi comitatus propter ingremiatum praesidium Budense multis praegravaretur incommoditatibus et expensis, singulariter autem praestatione 42 laborum et 13 currum penesque quemlibet currum duorum hominum non secus administratione copiosorum focalium lignorum et candelarum, respectu quorum licet quidem facta fuisset regnotenus et etiam medio tempore apud Suam Majestatem Sacratissimam humillimum instantia, quia tamen ad hocce usque tempus praestatio eorum necdum cessasset, quae siquidem etiam praemissa magnam alterius quanti partem hactenus non bonificatam constituerent et incolas horum comitatum enervarent, hinc domini ablegati cointelligentia reliquorum similibus oneratorum apud Suam Majestatem Sacratissimam diaetaliter humillime supplicabunt, quatenus praepremis ligna et candelae ad hocce et alia praesidia antea per dispositionem cameralem procurari solita prout ex benigno decreto Josephino die 10. novembris 1710. Viennae emanato ac Inclytae Camerae Hungaricae Posoniensi intuitu patrati per dominum condam Christophorum Czenek attunc bonorum cameralium praefectum in sylvis Visegradensibus excessus sonante clarum evaderet et nonnisi ab aliquot primis annis a comitatibus exigi coepta ulterius quoque ex aliis mediis suppleantur et comitatus per abusum et citra consensum hactenus in praemissis gravatus sublevetur. Siquidem sylvae ubique in hisce comitatibus pure precise essent dominorum terrestrium, qui nec directe, sed nec indirecte velut ab omni servitute fundamentali lege exempti gravari valerent et incolae gravi parato aere ligna ex aliis vicinis comitatibus et candelas comparare necessitati per imputationem in quantum contentandi venirent. Fuisse ecquidem antiquis temporibus laborum gratuitorum usum

prout nempe ratio necessitatis vicino et cervicibus inhianti hosti occurrendum exegisset et diversi hincinde aggeres et fossata pro restaurendis eorum sparsim existentibus confiniis requirebantur, attamen ejusmodi servitia et concursus ad murorum aedificationem non praestabantur et licet nulla eorum contributio publica praefuisset ad huc tamen in exigua quantitate administrabantur. Propulsato proinde gratia Dei et gloriosis victricibus Suae Majestatis Sacratissimae armis ad remotiora hoste cessanteque fine et inducta jam etiam contributione eosdem finaliter cessare vel in defalcationem quanti effective imputandos conveniret. Accederet praemissis

5. Et id, quod hi comitatum adeo continuis et incessantibus vecturis praegraventur, ut ferme nulla dies sine praestatione ipsarum elabatur, sicque miseram plebem in pace sine pace vivere debere. Nam undecunque et ad quamcunque Regni partem transenae dirigantur sive sursum seu deorsum in terra vel occasione navali propter duos per Danubium tertium vero per terram transitus et passus hosce comitatus tangunt, quod alias per totum Regnum velut commune onus perferendum juxta proportionem portarum veniret, eadem autem proportio ex transmissis excelso Consilio Regio vecturarum et praejuncturarum specificationibus facillime inter omnes comitatus approporionari in quantumque unus pro alio aggravatus haberetur, hoc et id in contributionali quanto acceptari valeret.

6. Id quoque magno accideret gravamini horum comitatum statuum, quod licet quidem iidem jus armorum rite persoluissent atque adeo per gloriosae reminiscentiae divum Leopoldum Imperatorem et Regem ab omni impetitione Fisci Regii quae qualitercunque ex fundamento juris armorum pormanare posset per omnia clementer absoluti haberentur, eo tamen non obstante Fiscus Regius eosdem via extraordinaria commisionis neoacquisticae impetere niterentur, unde domini ablegati nuncii horum comitatum unanimiter et cum cointelligentia aliorum inclytorum comitatum aequae benignas absolutionales habentium collaborabunt et sub Diaeta Regni promovebunt, quatenus in praememoratarum benignarum absolutionalium ab ulteriori Fisci Regii impetitione per Suam Majestatem Sacratissimam benigne immunitentur. Ut autem id facilius consequi possint eo vel maxime reflectendum veniet ipsis, quod siquidem Fiscus Regius opponeret se non oppugnare quidem benignas absolutionales easdem tamen neminem malae fidei possessorem bonae fidei possessorem efficere posse, verum quemvis juris sui titulum solvendum veniet, tam rationibus praesenti instructioni a latere annexis, quam vero quod Fisco Regio non denegaretur eequidem actio non tamen commissionalis et extraordinaria, verum legalis adeoque ordinaria et hoc ab argumento etiam articulus 19. 1723 qui ad benignas absolutionales manifeste referri deberet et iisdem conformis actio Fisco Regio salva maneret.

7. Quod tametsi hactenus ex officio huicce universitati scriptae litterae in posta non taxabantur, recenter tamen uti credi par est ex mandato domini generalis postarum magistri non solum nostras litteras superioribus instantiis ad intimatoria earundem rescriptas, verum etiam ab instantiis ex officio scripta intimatoria taxare incepisset, sed neque desisteret Budensis dominus postae magister. Cum autem similes litterae ex officio scriptae ab omni prorsus postae solutione tam respectu dantis, quam vero recipientis ex ratione identitatis immunes esse deberent

comitatusque similia intimatoria percipientes ita considerarentur prout ipsi committentes nam non in proprio privato, verum publico versarentur negotia. Respectu cuius posta id quoque observaretur, quod licet quid quamplurimae extarent positivae patriae leges, ne similia et alia officia extraneis verum indigenis conferantur, actualis attamen ejusdem postae officialis esset extraneus, ubi sufficientes bene meritae personae indigenae repertae fuissent pro obeundo ejusmodi officio. Ac ex hinc cum correspondentia reliquorum quoque dominorum ablegatorum ut similia instantiarum intimatoria quam ad eadem rescripta litterae gratis in posta extradari debeant ac ut a modo imposterum legum Regni in conferendis officiis exactius ratio habeatur, domini ablegati horum inclytorum comitatum sedulo allaborabunt. Hoc quoque pro regnicolarum commodiori subsistentia necessarium esse videretur.

8. Si in toto Regno omnis generis cehae et per consequens abusus earundem ex integro annihilarentur, nam si eadem non existerent, in tantum numerus opificum cresceret, quod non ut ex aliis Regnis haec gens manufacturas comparare necessitarentur, verum ad vicinas provincias suas distrahere valeret. Et hoc tum ideo, quod omnibus libero existente opificio manufactura quoque copiosior evaderet et per consequens pretium ejusdem decresceret, quivis namque ut rem suam distrahere possit, pretium moderare deberet, cum vero et ex eo, quod eadem cehae gravioribus expensis erigi iisdem vero opifices non exiguis sumptibus incorporari solerent, quae et alia particulares expensae imputatione earundem per auctionem pretii in emptoribus desumerentur. Quare earundem quoque sublatio sollicitanda erit.

9. Respectu causarum appellabilium intra et extra dominium ad fora revisoria transmittendarum provocatio fiat et per dominos ablegatos adurgeatur determinationis regnicolaris in sessione die 16. julii 1723 factae inarticulatio et cum quamplurimae darentur adeo parvae considerationis et minutiores causae, quod si eadem modo hactenus practicato omnia revisoria pertransire deberent fora, in duplo et triplo earundem expensae ipsam acquisitionem superarent, hinc congruum videretur, si causae tales, quae penes commissionem vicecomitis coram iudicibus nobilium institui et promoveri solent, per eosdem ad instantiam non contenta partis primo committenti vicecomiti referrentur, per eundem vero revisae rursus ad sedriam comitatus et non ultra transmitterentur, quae vero causae per exmissionem universitatis coram vicecomite incoharentur et deciderentur, tales per viam appellationis ad sedriam comitatus abinde vero ad inclytum Tabulam Regiam Judicariam deducerentur ac utrobique reviderentur, hic autem totaliter finirentur neque ulterius transmitterentur. Siquidem sufficere videretur causam per tres distinctos iudices revisam esse.

10. Cum autem conscriptionis modernae negotium exindeque eruendae portarum proportionis esset maximum conservandae vel ruinandae miserae plebis, non secus etiam dominorum nobilium fundamentum, hinc eidem omnimode invigilabunt domini ablegati, ut ulterius quoque nobilitaris praerogativa in statu quo permaneat, misera vero plebs per eandem ad ulteriora Suae Majestatis et Regni perferenda onera habilis reddatur.

11. Palatinalem quoque auctoritatem vigore novellaris legis articuli quippe 4. 1723 inibique citatarum legum confirmatam quoad etiam neo-acquistica omnimode manutenere studebunt.

12. Licet quidem vigore legum patriarum omnis generis rerum venalium limitatio comitatu competeret, respectu tamen ejusdem in puncto limitationis cervisiae ad instantiam civitatis Budensis contraria intervenisset dispositio, cum tamen eadem esset braxatorum, quae dulciariorum et aliorum opificum ratio, hinc ut tam iidem, quam Pestienses braxatores semet limitationi comitatensi per omnia accomodare teneantur, lege speciali ordinandum veniet.

13. Ex quo mandatis prorogatoriis quam plurimae a justorum jurium consentiose(?) retardationes causarentur, ex eo ne eorundem vis ultra annualem revolutionem extendatur, lege sancendum veniet

14. Posteaquam Sua Majestas Sacratissima pro utroque sexu haereditatem hujus Regni acquivisset, adeoque continuam Augustae Domus Austriacae successionem stabilivisset, tam Suae Majestati Sacratissimae, quam etiam regnicolis proficuum foret, si Regnum magis impopularetur, quae impopulatio vel maxime faciliteretur, si a modo imposterum Fiscus Regius ab omnibus caducitatibus desisteret et in qualibuscumque bonis possessoribus liberam testandi facultatem admitteret, hoc namque admissio, quibus dominorum terrestrium bona sua impopulandi allaboraret, nam etiamsi prolibus careret, haberet tamen vel colaterales consanguineos vel adminus tales bene addictos, quibus in locum prolium successionem bonorum suorum deferre posset, neque darentur imposterum tantae bonorum confusiones litibusque quasi immortalibus exinde promanantibus imposterum fins imponerentur ac securitas bonorum possidendorum procuraretur, unde tam desuper quam ne Fiscus Regius familiarum literalia documenta detineat, verum extradet, non secus ne bona superfluae estiamitonis per cameras subjiciantur, Suae Majestati Sacratissimae humillimae supplicandum erit. Id quoque in hisce comitatibus graviter accideret.

15. Quod domini plebani venerabilis hujus diaecesis vaciensis per suos visitatores respectu aliarum venerabilium diaecesium excessivum salarium et stolam ordinata habeant, ita ut passim loca plus dominis plebanis, quam ipsis dominis terrestribus solvere cogantur, unde eadem quoque ad certum modum regnotenus restringi deberent, nam eatenus quoque misera plebs notabiliter oneraretur.

16. Ex quo isti inclyti comitatus sint vicini Jazigibus et Cumanis, quin imo minor cumaniae in gremio horum cotmitatum existeret, eveniret saepe, ut non tantum respectu fugitivorum colonorum, sed etiam metalium et aliorum negotiorum juridicorum intercedant inter incolas comitatum et cumanorum vel officiales causae, quorum hactenus nullum remedium habitum, quia jaziges et cumani quasi nec sub rege nec sub lege essent, quia nullus locus apud eosdem daretur juris ac justitiae cursui.

II. 2. 2. Az 1728. évi követutasítás változata

(1728. d. n.)¹¹⁸

(1.) Az adóösszeget ha nem csökkentik, legalább ne emeljék. (2.) A katonai szabályzatról. (3.) Az ingyenmunka, tűzifa és gyertya-szállítás kérdése. (4.) A [Novum Tirpartitumra vonatkozó] tervezettel kapcsolatban.¹¹⁹ (5.) Az összeírásról. (6.) A hadbiztosok szállása és fizetése ügyében. (7.) A tartományi hadbiztos fizetéséről és a postai díjakról, valamint a hivatalos levelek díjmentességéről. (8.) A hatályos törvény ellenére a budai postamester hivatalát idegennek adományozták. (9.) A helytartónács által kivetett adóról. (10.) A különböző szállítások és előfogatok beszámításáról. (11.) Hogy a királyi városok is arányosan részesüljenek a szállítási és előfogat-állítási kötelezettségekből. (12.) Az Újszerzeményi Bizottság hatásköre alól a megyét vegyék ki, mivel a [fegyverválság összegének megfizetéséről szóló] felmentőlevéllel rendelkezik. (13.) A céhek visszaéléseit szüntessék meg, vagy egyáltalán töröljék el a céheket. (14.) A sör árszabásának meghatározása a megye joga, Buda és Pest városokban is. (15.) A vámokra vonatkozóan az országgyűlés dolgozzon ki egységes szabályozást, a váci vámok körüli visszaélések ügyét terjesszék elő. (16.) A birtokon kívüli fellebbezést engedjék meg adóssági és erőszakos foglalási ügyekben. (17.) A határvi-ták ügyében dolgozzanak ki eljárást. (18.) Szülessen döntés arról, hogy a bérelt javakra nézve végzés fogantatosítható-e.

1. Quantum contributionale omnimode attendatur, ut si non minuatur, adminus ne adaugeatur
2. Respectu regulamenti
3. Intuitu gratuitorum laborum, lignorum focalium et candelarum
4. Systematis
5. Conscriptionis
6. Dominorum belli commissariorum actualitati, quarterii et salarii
7. Excellentissimi domini comitis commissariatus provincialis directoris salarii et postalium expensarum impositionis. Ita etiam ex officio scriptarum litterarum immunitationis
8. Lex exstat, quatenus postae officium nonnisi indigenis conferatur. Interim tamen simile officium Budense extraneo collatum esset
9. Respectu auctionis quanti per Excelsum Consilium acceptati et comitatibus impositi
10. Transennarum, vecturarum et praejuncturarum acceptationis
11. Ut etiam civitates regiae proportionate praestent vecturas et praejuncturas
12. A Commissione Neoacquistica ex ratione absolutionalium hi comitatus

¹¹⁸ MNL PML IV. 1-d. 1728. No. 5.

¹¹⁹ Magyarázataát lásd a bevezetőben!

ulterius quoque immunitentur et eadem absolutionales omnimode manuteneantur

13. Excessus caesarum tollantur vel prorsus cehae sufferantur

14. Limitatio cerevisiae in hujatibus civitatibus Pestiensi et Budensi a comitatu hocce dependeat

15. Vectigal tricesimale et teloniale diaetaliter elaboretur et extradetur et excessus telonii Vacziensis representetur

16. Appellatio extra dominium in causis liquidorum debitorum, violentiarum et occupationum damnorumque illationis admittenda urgeatur

17. Modus admaturandi metalis processus et reliquorum circa eundem occurribilium diaetaliter elaboretur

18. Decidendum veniret super eo, quod si arendatores ex bonis arendatis violentias pataverint et alia bona non habuerint, an executio fieri debeat ex iisdem bonis arendatis ad normam ex officiolatu convictorum?

II. 3. Az 1741-es országgyűlés

Ahogyan Salamon Ferenc fogalmaz, semmi nem volt az 1741-es királyi meghívólevélben, ami rendeket optimizmusra ne készített volna, hiszen a koronázást és a nádorválasztást is bejelentette.¹²⁰ Az örökösödési háborúk miatt egyéként is szorongatott helyzetben lévő uralkodótól, márcsak a nőági örökösödés elismerésének ellentételezésért is, joggal remélhették kívánságaik teljesítését.

Pest-Pilis-Solt vármegye rendjei az utasítások kidolgozására az alispánt, a két követet, valamint felváltva a jegyzők egyikét jelölték ki.¹²¹ Az április 27-i közgyűlésen jegyzőkönyvbe is iktatták az utasítás végleges példányát, megemlítve, hogy az eredetit bizonyos pontokkal kiegészítették és valamelyest módosították is, de ennél többet nem tudunk meg.¹²²

A követutasítás maga részletesen érinti nemcsak az eddig is hangoztatott, tipikusan megyei-nemesi panaszokat, hanem szinte minden pontjában leképezi az országgyűlésen később tárgyalt országos sérelmek sorát: erősítsék meg a hitlevelet, az uralkodó lakjék az országban, a katonai területeket csatolják vissza, a magyar ügyekben az uralkodó magyarokkal tanácskozzon, a Helytartótanács maradjon meg hatáskörében, a világi és egyházi hivatalokat magyaroknak adományozzák, legyen országos pénztár, stb. Az utasítás az előzőekhez képest tehát határozott változást mutat, mondhatni, hogy a megye kilépett az országos politika színpadára, már ami a szándékot, tehát a követeknek adott instrukciókat illeti.

Külön említést érdemel, milyen keményen lépnek fel a szabad királyi városokkal, elsősorban természetesen Pesttel és Budával szemben is, ami a város és a megye klasszikus ellentétét példázza, azonban már nemcsak konkrét eseteket hangoztat, hanem általánosságban is követeli, hogy a városok vegyék ki részüket az ország terheiből (szállítások) és hogy számuk országgyűlési beleegyezés nélkül ne emelkedjen.¹²³

Ami a követeket illeti, a megválasztott Rudnyánszky József királyi táblai ülnök újra csak hivatalból tagja volt az alsótáblának: mellé pedig, mivel Mágocsy Mihály első alispán egészségügyi állapota miatt kimentette magát,¹²⁴ Zlinszky János másodalispánt jelölték ki.¹²⁵

Az országgyűlés folyamán a másodalispán is hazatért, kijelentve, hogy betegsége miatt nem tudja tovább vállalni a követséget. A közgyűlés azonban ebben az esetben nem fordult a nádorhoz, mint az előző két alkalommal, hanem elrendelte, hogy a jegyző állítson ki egy új megbízólevelet, de a követ nevének helyét hagyja üresen. Mindezt pedig azért, hogy amennyiben a második követ jelenléte szükségessé válik,¹²⁶ az épp Pozsonyban tartózkodó Prónay Gábor táblabíró, vagy az oda induló Horányi Gábor adószedő nevét bele lehessen írni.

¹²⁰ SALAMON 35. o. A meghívó kihirdetése: 1741. február 20. MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 413. o.

¹²¹ MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 413. o.

¹²² MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 567. o.

¹²³ 34–36. pont.

¹²⁴ Valóban súlyos beteg volt, 1742 elején meg is halt. (KISS 2012, 25. o.)

¹²⁵ 1741. február 20-i közgyűlés. MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 413. o.

¹²⁶ „si e re fuerit, necessitasque exegerit, eadem in promptu ...” MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 658–659. o.

A második követ végül Prónay Gábor lett, az a táblabíró, aki az 1736-os és 1737-es konkurzuson is képviselte a vármegyét.¹²⁷ Mondhatjuk, hogy ahogyan az előző országgyűlésen Szelezky, az egyedül maradt Rudnyánszky sem minden esetben tudta volna mindenben ellátni követi feladatait egyéb – az ő esetében ülnöki – kötelezettsége miatt. A vármegye – bár ebben az esetben is a legegyszerűbb megoldást kereste a második követ kijelölésére – azonban valószínűleg attól tartott inkább, hogy hátrányba kerülhet, ha csak egy küldött képviseli.¹²⁸

A követek országgyűlési szereplésére vonatkozóan ezidáig sajnos nem rendelkezünk adatokkal, s levelezésük sem maradt fenn. A megye csak az 1738–40-es évekre vonatkozó deperdita-jegyzéket küldte a követek után, hogy valamelyes adókönnyítést elérjenek.¹²⁹

Pótutasítást sem kértek, még az olyan komoly indulatokat gerjesztő kérdésben sem, mint Lotharingiai Ferenc társuralkodóvá emelése. Igaz, az instrukció az abban nem szereplő kérdésekre nézve valóban a követek „ügyességére” bízta az elintéztést. Azt is tudjuk, hogy a megyében igen nagy tekintélyű Grassalkovich Antal személynek minden befolyását latba vetve támogatta az udvar ezirányú törekvéseit.¹³⁰ Hathatósan meg is alapozta ezzel további fényes – a kamaraelnökségig vivő – karrierjét, melynek következő állomásaként épp Pest megye legelső adminisztrátorává nevezték ki 1742-ben.¹³¹

¹²⁷ Rudnyánszky mellett ő tesz jelentést az országgyűlésről. 1741. november 13-i közgyűlés. MNL PML IV. 1-a. 713–714. o. Több concursust is megjárta 1736 (MNL PML IV. 1-a XVII. kötet, 51–53. o.) és 1737-ben (MNL PML IV. 1-a. XVII. kötet, 25. o.) és egyéb ügyekben is képviselte a megyét.

¹²⁸ Tudniillik egy esetleges szavazás esetén.

¹²⁹ MNL PML IV. 1-a. XIX. kötet, 658. o.

¹³⁰ HORVÁTH M. 1873, VII. kötet, 245. o.

¹³¹ KISS 2012, 12. o.

II. 3. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai (1741. április 27.)¹³²

(1.) Elsődlegesen fontos és szükséges a Diploma, valamint az abban foglalt előjogok megerősítése. (2.) Az 1608. évi 18.,¹³³ 1537. évi 57.,¹³⁴ 1546. évi 18.,¹³⁵ 1492. évi 5.,¹³⁶ 1548. évi 22.,¹³⁷ 1550. évi 4.,¹³⁸ 1555. évi 1.,¹³⁹ 1569. évi 46.,¹⁴⁰ valamint az 1723. évi 8.¹⁴¹ törvénycikk szerint is szükséges elérni azt, hogy az uralkodó az országban, mégpedig Budán lakjon. (3.) Válasszanak nádort, teljes régi hatáskörének megerősítésével, és a jövőben üresedés esetén egy éven belül – országgyűlés összehívásával – töltsék be a tisztet az 1608. évi 3.¹⁴² törvénycikk szerint. (4.) Állítsák vissza a primás kettős pecsétjének használatát, annak korábbi érvényével együtt. (5.) Töröljék el az Udvari Kamara elnökének 32 telekig érvényes adományozási jogát, mivel az mind a nádorra, mind a Magyar Kamarára, végül pedig a magyar törvényekre nézve sérelmes. (6.) Ehelyett pedig a kancellária a 1715. évi 17.¹⁴³ cikkely szerint minden akadályoztatás nélkül állíthasson ki új adományt és [öröklésre vonatkozó] királyi bejegyzést a kérelmezőnek, amennyiben az a javaknak régtől fogva kétségtelen birtokosa, az 1608. évi 9.¹⁴⁴ és az 1618. évi 8.¹⁴⁵ törvénycikk szerint. (7.) Az Újszerzeményi Bizottságot szüntessék meg és a kincstárnak csak a kihalás vagy felségsértés miatt visszaháramlott birtokokra nézve legyen joga. (8.) A fiscussal szemben pereskedőket ne akadályozzák, hanem a rendes jogi úton járhassanak el ügyükben. (9.) Mivel a királyi adományok szinte teljesen megszűntek, vagy ha vannak is, az ország törvényeivel (II. András 2. dekrétuma 26.,¹⁴⁶ II. Ulászló 5. dekrétuma [1504. évi] 10.,¹⁴⁷ az 1599. évi 31.,¹⁴⁸ 1608. évi 15.,¹⁴⁹ 1630. évi 31.,¹⁵⁰ 1659. évi 75.¹⁵¹ törvény-

¹³² MNL PML IV. 1. a. XIX kötet, 567–571. o. Megjelent kivonatos regesztája (SALAMON, 38–48. o.)

¹³³ „Hogy a király Ő felsége az országban lakjék”

¹³⁴ Helyesen 1536. évi 57. törvénycikk: „A királyi felség lakjék Magyarországon”

¹³⁵ „A király lakjék többnyire Magyarországon”

¹³⁶ „A király nagyobbbrésint Magyarországon lakjék”

¹³⁷ „A király maradjon Magyarországon és az országot tartsa meg szabadságában”

¹³⁸ „Hogy a király Magyarországon lakjék”

¹³⁹ „A király maradjon Magyarországon vagy maga helyett hagyja itt a fiát”

¹⁴⁰ Téves hivatkozás.

¹⁴¹ „A királyi felségnek Magyarországon lakásáról”

¹⁴² „A nádor és személynök választásáról”

¹⁴³ „A kancellária hatóságáról s a bizottságok beszüntetéséről”

¹⁴⁴ „Az adományok és ideiglenes átruházások kiadása módjáról”

¹⁴⁵ „A magyar tanács és cancellária hatalmára és méltóságára nézve az elmúlt évek végzéseit ujtják meg”

¹⁴⁶ „Hogy az országon kívül valóknak birtokot adni nem kell”

¹⁴⁷ „Hogy a király egyházi és világi javaikat csak országlakosoknak és nem idegeneknek adományozhat”

¹⁴⁸ „Az ország rendei alázattal kérik Ő császári felségét, hogy a nemesek és mágnások fekvőjóságaira nézve az ország régi szokását megtartsa; a magyar fekvőjóságokat idegeneknek el ne adományozza és hogy bizonyos nemeseknek a jogait megvizsgáltatni és a Bihar vármegyei nemesektől elvett fekvőjóságokat visszaadatni méltóztassék”

¹⁴⁹ „Hogy a királyi felség, a királyi fiscusra háramlott fekvőjóságokat, a jól érdemesült személyeknek ne pénzért, hanem ingyen adományozza”

¹⁵⁰ „Kihalás címén, a királyi fiscusra háramlott fekvőjóságokat jól érdemesült személyeknek kell adományozni”

cikkek) ellenkezően idegenek kapják azokat, így szükséges, hogy akár a kincstári javakból is juttassanak adományokat a magyaroknak, mégpedig térítésmentesen vagy vegyes adományként, a családok megtartása érdekében is, az adományt mindkét ágra kiterjesztve. **(10.)** Az egyházi méltóságokat és hivatalokat is az arra méltó magyaroknak adományozzák, ne pedig akár kiskorúaknak, akár világiaknak, akik csak az abból szereshető hasznot nézik. Ezt vegyék figyelembe a kanonokok választásnál is, hiszen az esetleges idegen kanonokok a hiteleshelyi funkciók elvégzésére – mivel nemcsak hogy a törvényeket, de még a nyelvet sem ismerik – alkalmatlanok. Mindezeket pedig az 1659. évi 38.,¹⁵² 1550. évi 18.,¹⁵³ 1681. évi 27.,¹⁵⁴ valamint az 1723. évi 60.¹⁵⁵ törvénycikk szerint. **(11.)** A világi méltóságokat is az 1492. évi 8.¹⁵⁶ és az 1493. évi 5.¹⁵⁷ törvénycikk szerint arra méltó magyaroknak adományozzák, tehát az 1638. évi 33.¹⁵⁸ törvénycikk szerint a főispáni hivatalt se tölthesse be kiskorú vagy idegen személy. Ugyanígy a kamarai, sőtiszi, postai és harmincados hivatalnokok esetében is, hiszen alig találni köztük magyarokat. **(12.)** A főpostamesteri hivatalt a többi tartományoktól külön válasszák és szintén magyar személy töltsse be azt, az 1715. évi 22.¹⁵⁹ törvénycikk betartásával. **(13.)** A királyi jövedelmek, úgymint a kamarai és koronabirtokokból származók, valamint a bánya- és pénzverési illetékek az 1439. évi 6.,¹⁶⁰ valamint az 1723. évi 16.¹⁶¹ törvénycikkek szerint szintén magyar bérletbe vagy igazgatásba kerüljenek. **(14.)** Tudvalevő, hogy a só árának 30 dénárra emelése több hasznot hoz, mint amennyi az újonnan felállított dikasztériumok és törvényszékek fizetésének költsége, amire azt szánták, ezért alkalmazzanak a Helytartótanács költségén pénztárnokokat, egyrészt, hogy a kifizetések rendben menjenek, másrészt, hogy a só megmaradó árából valamelyes közalapot hozzanak létre, váratlan kiadások esetén a szegény nép megsegítésére. Azon összegről pedig a Helytartótanács országgyűlési határozat nélkül ne rendelkezhesen. **(15.)** A vonatkozó törvények (1608. évi 2.,¹⁶² 1596. évi 4.,¹⁶³ 1715. évi 41.¹⁶⁴ törvénycikk) szerint az ország tudta és beleegyezése nélkül ne lehessen háborút indítani, s egyébként is az uralkodó az országra tartozó ügyekben az 1492. évi 7.,¹⁶⁵ 1559. évi 8.,¹⁶⁶ 1608. évi 10., 1681. évi.

¹⁵¹ „A királyi kincstárra háramlott javakat Ő felsége érdemes személyeknek ingyen adományozza”

¹⁵² „Egyházi s világi tisztségek s javadalmak honfiaknak adományozandók”

¹⁵³ „A püspökségek és más főpapi javadalmak jól érdemesülteknek adományozandók”

¹⁵⁴ „A világi hivatalok s egyházi javadalmak hazafiaknak s jól érdemesülteknek adandók”

¹⁵⁵ Téves hivatkozás.

¹⁵⁶ „A méltóságok és tisztségek magyaroknak adományozandók”

¹⁵⁷ Téves hivatkozás.

¹⁵⁸ „A főispáni tisztek és méltóságok adományozása kiskorúak részére ne történjék”

¹⁵⁹ „A magyarországi főpostamesterről és postásairól”

¹⁶⁰ „Hogy a királyi jövedelmeket egyedül az ország lakosai részére kell bérbe adni”

¹⁶¹ „A magyar királyi kamara hatalmáról és a bérlők kihágásainak megszüntetéséről”

¹⁶² „A magyarokkal és törökökkel kötött békéről”

¹⁶³ „Az ország karai és rendei nem azért panaszkodnak, mintha adózni nem akarnának, hanem azért, hogy miután tehetségeikben meggyengültek, külföldi hadseregről is (a mint eddig) kegyelmesen gondoskodni méltóztassék”

¹⁶⁴ „A törökkel való békekötést és az ország egyéb ügyeit magyarok tárgyalják”

¹⁶⁵ „Hogy a király Magyarország dolgairól magyar tanácsosokkal tanácskozzék”

¹⁶⁶ „A magyar ügyeket magyar tanácsosokkal kell tárgyalni”

4.¹⁶⁷ törvénycikkek értelmében a magyarokkal tanácskozzon, valamint az 1662. évi 4.¹⁶⁸ és az előbb említett 1681. évi 4. törvénycikk szerint legyen állandó magyar követ a török portán is, a követségekre nézve pedig általában az 1723. évi 104.¹⁶⁹ törvénycikket tartsák be. **(16.)** A katonai és kamarai kerületeket tagolják be a megyékbe, arányos teherviselés mellett, az 1715. évi 92.,¹⁷⁰ valamint az 1723. évi 7.¹⁷¹ és 20.¹⁷² törvénycikkeknek megfelelően. **(17.)** A horvát bánéságot és szalvóniát osszák megyékre és válasszák meg tisztviselőiket, hogy így visszacsatolva arányosan viseljék az ország terheit, ugyanígy az 1550. évi 63.¹⁷³ törvénycikk szerint a temesi bánéságot is, mely [a Hármaskönyvben] az I. rész 94. címe értelmében régtől fogva az országhoz tartozik. Még az országgyűlés tartama alatt jelöljék ki azok főispánjait is. **(18.)** Csánád és Csongrád, valamint Arad és Zaránd megyét egyesítsék. **(19.)** A többi tartomány mintájára hozzanak létre országos pénztárt, hogy a katonai kihágások révén okozott károkat abból azonnal meg lehessen téríteni. **(20.)** Köztudott, milyen mennyiségű oklevél található a kamarai levéltárban, amelyek hiányában a családok saját javaikat igazolni nem tudják, így az 1723. évi 45.¹⁷⁴ törvénycikk szerint azok számbavétele és átadása az arra kijelölt káptalannak még az országgyűlés tartama alatt történjen meg. **(21.)** Szintén köztudott, hogy a hiteleshelyeken őrzött oklevelek nagy része elveszett, megrongálódott vagy mindenféle rend nélkül hanykolódik, a hiteleshelyi jegyzők pedig akár oda is adják az okleveleket annak, aki azokról másolatot szeretne kapni. Ezért rendeljék el, hogy a jegyző csak két kanonok jelenlétében vehessen ki bármilyen oklevelet a hiteleshelyi irattárból, és a másolat kiadása után rögtön helyezze is azt vissza. Jegyzőnek pedig csak feltétlenül megbízható embert válasszanak. **(22.)** Elterjedt az az eljárás, hogy nemcsak az újszerzeményi, de általában valamenyny, a kincstárt érintő ügyet felküldenek a kerületi táblákról az ítélőmesterek a királyi jogügyszármazónak, ahol visszatartják azokat. Ezt a jogtalanságot szintén szüntesék meg. **(23.)** Bár az 1723. évi 115.¹⁷⁵ törvénycikk elrendeli az ország közigazgatásának kidolgozását, azt pénz nélkül megalapozni nem lehet. Ezért mivel a Jászkun területek megváltásának összegét felerészben az uralkodó vállalta magára az 1715. évi 34.¹⁷⁶ törvénycikk értelmében, a fennmaradó részt az ország pénztárába fizessék be, mint az előzőek szerint a sójövedelemből megmaradó összeget is, ezen kívül pedig a marhakereskedelemből vessenek ki valamely adót ugyanazon alap gyarapítására. **(24.)** Az említett jászokat és kunokat tagolják be a megyébe és kerüljenek annak joghatósága alá, bíraskodás tekintetében is, hiszen most mondhatni, hogy se törvényük, se kirá-

¹⁶⁷ „Magyar követnek a császári követhoz, ezéhez hasonló tekintélyvel leendő csatolásáról, s a törökkel való békekötésről és minden magyar ügynek a magyar tanácssal való tárgyalásáról”

¹⁶⁸ „Magyar biztosról és a magyar ügyeknek magyarokkal való tárgyalásáról”

¹⁶⁹ „Hogy a Magyarországot illető dolgokban s ügyekben a követségeknél az országlakókat alkalmazzák”

¹⁷⁰ „Pozsega s a többi alábbirt megyék visszakebelezését az eziránt kiküldendő bizottsághoz utasítják”

¹⁷¹ „Az országgyűlések tartásáról”

¹⁷² „A magyar szent koronához való tartozandóságoknak visszahelyezéséről és visszakebelezéséről”

¹⁷³ Téves hivatkozás.

¹⁷⁴ „Országos levéltár felállításáról, s mások leveleinek a királyi kamarákból, s a szent Mártonról nevezett szent-pannonhalmi conventből és Erdélyből visszavételéről”

¹⁷⁵ „Az ország közigazgatásáról”

¹⁷⁶ „A kunokról, jászokról és filiszteusokról”

lyuk, így a pereskedők semmilyen fórum előtt nem tudják velük szemben jogaikat keresni. **(25.)** A honosítási illeték összegét emeljék 3000 aranyra és arról országgyűlési határozat nélkül ne állítsanak ki igazolást, illetve akik az összeget nem fizetik meg, az azzal járó előjogokkal ne élhessenek. **(26.)** Az 1715. évi 7.¹⁷⁷ törvénycikk előírja, hogy felségsértési perekben magyarok folytassák le a vizsgálatot, a Péro-féle felkelést vizsgáló és a budai egészségügyi bizottságba viszont osztrákokat delegáltak. **(27.)** A jezsuita rend magyarországi kollégiumát válasszák le és annak külön igazgatósága legyen. **(28.)** Az ifjak taníttatását szolgáló alapítványokat az eredeti céloknak megfelelően kezeljék, és amennyiben szünetelnének, újítsák meg azokat. **(29.)** Mivel a katonaság elhelyezésének kidolgozása mindenkor a hadbiztonság feladata, így több megyére aránytalanul nagyobb terheléssel nehezedik a beszállásolás költsége, ezért mindenképp szükséges, hogy ezt a feladatot a Helytartótanács vegye át. **(30.)** A Helytartótanács illőbben bánjon a vármegyékkel, saját leiratait pedig különböztesse meg a királyi rendeletektől, hiszen csak az uralkodónak van joga parancsolni, a Helytartótanácsnak csak annak közlése a feladata, hatáskörén kívül eső ügyekbe pedig – így az adóösszeg emelésébe az országgyűlésen kívül – ne ártsa magát. **(31.)** A királyi kúrián zajló pereket különböző királyi parancsokkal és információkérésekkel ne hátráltassák. **(32.)** Bár a hatályos törvények szerint mindenféle árucikk árszabása a vármegye hatáskörébe tartozik, s az a szabad királyi városokra is érvényes, de ahhoz Buda és Pest polgárai sem tartják magukat. Az így okozott drágaság miatt újból kérni kell, hogy a céheket teljes egészében szüntessék meg, hiszen a mesterek száma nőne, az árak pedig csökkennének ezáltal. Amennyiben ezt nem tudnák elérni, úgy [lásd következő pontot] **(33.)** Újítsák meg az árszabásokról szóló törvényt, a szabad királyi városokat külön megjegyezve, a megyei tisztviselőknek pedig legyen joga a meghatározott feletti áron kínált árukészletet teljes egészében lefoglalni, amennyiben pedig a büntetést elhanyagolnák, az alispán a megyei tisztviselőkre vessen ki bírságot. **(34.)** A városokban, legfőképp pedig Buda és Pest előljáróságában olyan mérvű lenézés tapasztalható a magyarokkal szemben, hogy azokat nemhogy a tanácsba, de még a polgárok és mesterek közé sem veszik fel, ezért el kell rendelni, hogy a városi magisztrátus legalább felerészben magyar, a nyelvet és a honi törvényeket ismerő férfiakból álljon, a bíróválasztásnál pedig legalább a jelöltek között legyen magyar is, a tanácsba pedig ne vegyenek fel írni-olvasni nem tudó és céhtársaiknak kedvező mesterembereket. Azért pedig, hogy a nevezett városok igazságszolgáltatása és gazdálkodása – hiszen mindkét téren súlyos hiányosságok tapasztalhatók – megfelelő mederben folyjon, nevezzenek ki mindkettőbe királyi bírót, teljes hatalommal, aki ellenőrizze a számadásokat is, és aki egyedül a királyi udvartól, vagy ha úgy tetszik, a királyi tanácstól függjön. **(35.)** Még a magyar nemesek házvásárlását is akadályozzák Buda és Pest városokban – pedig a megyei hivatali ügyek intézése érdekében is arra sokaknak szüksége van –, ráadásul a katonai beszállásolások során is mértéken felül terhelik meg otthonaikat a mesteremberekéhez képest. Engedjék meg számukra tehát, hogy legalább pénzben váltsák meg ezt a költséget. **(36.)** Bár a vonatkozó törvények előírják, hogy a szabad királyi városoknak kell a municiót az erődítményekbe

¹⁷⁷ „A felségsértés eseteiről”

beszállítaniuk, az mégis az egész országot terheli, úgyhogy az 1593. évi 14.¹⁷⁸ és az 1609. évi 15.¹⁷⁹ törvénycikkeket újítsák meg, mint ahogyan az 1608. évi 6.¹⁸⁰ cikkelyt is, miszerint az uralkodó ne kiváltságoljon semmilyen várost a magyar tanács beleegyezése nélkül. **(37.)** Nem elég, hogy Pest-Pilis-Solt vármegyét a török háború költségeire fizetendő rendkívüli hadiadó behajtása teljességgel kimerítette, már harmadik éve pestisjárvány pusztít a területén, így a lakosok a határokat át nem léphetik, tehát a kereskedéstől teljesen el vannak zárva, az áthaladó kereskedelmi utak miatt viszont a határokon belül állandó szállítási kötelezettségnek vannak kitéve, így már végső nyomorúságra jutottak, s már eddig is csak kölcsönökből tudták fizetni létfenntartásuk költségeit és az adót. Ezért kérik az uralkodót, kegyeskedjék a megyére kivetendő adóösszeget legalább felerészben elengedni. **(38.)** Az előzőkhez tartozik, hogy a járvány miatti zárlat fenntartása is hatalmas költségeket ró a megyére, hisz csak a Dezsőffy ezrednek több mint száz katonája teljesít ott szolgálatot, ezen felül pedig határonként két-két (járvány)biztos fizetése, így legalább azt érik el, hogy ezt a hadiadó összegébe beszámítsák. **(39.)** Bár az 1659. évi 54.¹⁸¹ törvénycikk által megerősített 1647. évi 95.¹⁸² törvénycikk előírja, hogy a tizedbérlet összegét, akár megegyezés, akár tartós szokás révén alakult is az ki, megváltoztatni nem szabad, számos helyen a püspökök vagy megbízottaik kényük-kedvük szerint emelik azt, ezért az említett törvényeket és kondíciókat erősítsék meg. **(40.)** Bár az 1723. évi 56.¹⁸³ törvénycikk előírja a megyékben a háromévenkénti tisztújítást, azt a legtöbb helyen mégsem tartják be, úgyhogy szintén újítsák meg. **(41.)** A jövőben a rendkívüli hadiadó megajánlására szolgáló gyűléseket (*concurus*) csak a törvény szerinti legvégső esetben hívják össze.

1. Incolumitate totius regni potissimum ab eo dependente, ut eidem per Diplomata Regia prospiciatur, hinc petenda erit Diplomatum Regiorum praerogativarum, libertatum, exemptionum avitarum eque Diplomatica confirmatio.

2. Instandum et unitis precibus insistendum est, ut Sacratissima Domina et Regina nostra in regno, ipsaque veteri sede regia et Hungariae metropoli resideat ad exigentiam articuli 18. 1608 ante coronationem editi, articulorum item 57. 1537; 18. 1546; 5. 1492; 22. 1548; 4. 1550; 1. 1555; 46. 1569; 8. 1723. declarenturque pro motivo tam prosperitas, quam securitas ex hinc futura regni, quod alias in omnibus suis intrinsicis neglectum esse constat.

¹⁷⁸ Téves hivatkozás.

¹⁷⁹ „Az elromlott ágyuk szállításának a teljesítéséről és arról, hogy ez leginkább kiket illessen?”

¹⁸⁰ „A tanácsba milyen püspökök bocsáthatók? és hogy a magyar tanács nélkül az országban egy várost is ki ne vegyenek és szabaddá ne tegyenek”

¹⁸¹ „A Gömör vármegyében tartózkodó juhászok és szabadosok az átváltoztatott parasztföldektől is jogos tizedet fizessenek. Ugyanezek haszonbérletének módját s határidejét Zólyom vármegye részére is meghatározzák”

¹⁸² „A dézsmákra és azok bérbeadására nézve megújítják az előbbi évek cikkelyeit. A bordézmák pedig Vizkereszt napjáig behajtandók”

¹⁸³ „A főispánoknak megyéikben lakásáról s a megyék tisztújításáról, az alispánok s más tisztviselők állásáról”

3. Palatinus regni eligatur et in omni avita sua autoritate confirmetur. Et quoties palatinatum vacare contigerit, mox intra annum pro eligendo novo palatino ad exigentiam articuli 3. 1608 ante coronationem editi publicetur diaeta ac in reliquo etiam articulus idem confirmetur.

4. Sigillum duplex primati Regni Hungariae, qua summo cancellario competens restituatur, priorque eiusdem autoritas restabiliatur.

5. Autoritas Excelsae Camerae Aulicae praesidi quoad collationem 32 sessionum colonialium delata velut tam palatino, quam excelsae Cancellariae Aulico-Hungaricae, quin et publicis legibus praepudiciosa et contraria tollatur.

6. In locum vero hujus Excelsae Cancellariae auctori(h)etur cum renovatione articuli 17/1715 instruaturque eadem, ut novae donationes et consensus regii /:edocto coram eadem praevie solo supplicantium antiquiori possessorio:/ circa ullam difficultatem expediantur ad mentem articuli 9/1608 ante coronationem et 8/1618.

7. Neoacquistica Commissio tollatur et solus ordinarius juris processus ex defectu aut nota pro fisco regio salvus permaneat.

8. Praetendentibus regnicolis contra fiscum vel etiam privatus ad evocationem fisci agentibus /:qui hucusque ad vias instantiae cum gravi expensarum profusione, quin saepius jactura jurium suorum relegabantur:/ citra ullum ulterius impedimentum ordinaria via juris aperiatur.

9. Quamquam regnantes Majestates tam pro decore dignitatis, quam et benemeritorum consolatione semper deceat esse munificos: cum attamen beneficia regnicolarum ex collationibus regiis olim promanantia adeo jam cessavissent, ut regnicolis quantumvis benemeritis jam vix aliquid aut plane nihil conferri videatur, fundusque talis contra articulos 26. Andrae regis decreti 2.; 10. Uladislai decreti 5. et 31. 1599 potius in extraneos per gratuitas collationes passim convertitur, ex eo igitur ne per hoc calcar et stimulus benemeritorum patriae civium adimatur, sentiant regnicolae beneficium illud pro extraneis, per consequensque bona etiam fiscalia ad exigentiam articulorum 15. 1608; 31. 1630; 75. 1659 benemeritis hungaris non pro pecunia, verum gratis conferantur, intuitu quorum donationes quoque regias pro ulteriori familiarum conservatione ac una pro ratione meritorum sive pure sive mixte expediantur, hasque ad utrumque sexum obtinere valeant.

10. Dignitates et officia ecclesiastica nationalibus hungaris idoneis, benemeritis praesbiteris et non minorennibus vel laicis, non ecclesias, sed proventus duntaxat eorum curantibus conferantur. Id ipsumque per dominos etiam praelatos in collationibus canonicatum observetur, quia dum capitulis publica etiam fidedignitas competit, capitularibus vero tam privilegialis, quam juridica executio incumbit, quomodo has extraneae nationis capitulares exacte peragere poterunt, qui non modo legum, verum ipsiusmet etiam idiomatis sunt ignari, ita dictantibus articulorum 38. 1659.; 18. 1550.; 27. 1681 et 60. 1723.

11. Dignitates etiam et officia quaevis saecularia ad exigentiam articulorum 8. 1492.; 5. 1493. benemeritis pariter hungaris conferantur, neve etiam officia supremorum comitum contra tenorem articuli 33. 1638. minorennibus, verum idoneis personis conferantur. Huc intellectis officiis etiam cameralibus, salinariis, postalibus et tricesimalibus, in quorum secundo nec unus quidem hungarus, in aliis vero vix aliquis applicatus haberetur.

12. Officium generalis postarum magistri per Hungariam a reliquis provinciis abstrahatur et nationali hungaro benemerito conferatur, articulus 22. 1715. exactius dein observando.

13. Proventus regales, ut sunt bonorum cameralium vel ipsorum etiam coronalium, item de montanis, urburis, cusionibus monetarum provenire soliti ad exigentiam articulorum 6. 1439.; 16. 1723. idoneis et benemeritis regnicolis in arendam vel administrationem conferantur.

14. Notum est, quod auctio illa pretii salis in denarios 30. ad exolutionem neoerectorum dicasteriorum et tribunalium anno 1723. facta plus importet, quam salaria eorum constituent, ideo juxta primitivam resolutionem perceptores hujus particulares per Excelsum Consilium Locumtenentiale resolvendi constituantur, ut non modo ipsa dicasteria exhinc accuratius solvantur, verum etiam regnum ex eo, quod a salariis remanserit, fundum aliquem publicum habeat, interdumque exhinc in extraordinariis necessitatibus suis publicis misera plebs sublevari, Excelsum Consilium tamen cum eo, sive praevio diaetali statuum consensu nullatenus dispensare valeat.

15. Sine scitu et consensu Regni nullum ex parte regni hujus bellum moveatur, articuli 2. 1608 ad calcem, non absimiliter articuli 4. 1596.; 41. 1715 rex hungarorum consilio utatur. Prout etiam de rebus hungaricis juxta articulos 7. 1492; 8. 1559.; 10. 1608. constitutioneque diplomatica anni 1486 Tol(...) decreti maioris 171. articuli 4. 1681. rex cum hungaris consulit. Idque etiam imposterum observabitur, ut ad portam ottomanicam juxta articuli 4. 1662., pariter 46. 1681. residens etiam hungarus maneat, exactius etiam de ablegationibus regni articuli 104. 1723. exposit observando.

16. Loca militaria in comitatibus caeteroquin incorporatis existentia prout etiam Cameralia ipsis comitatibus cum proportionato onere incorporantur juxta articuli 92. 1715.; 20. et 7. 1723.

17. Ut Banatus et Sclavonia in suos comitatus dividantur magistratusque in illis constituentur, taliterque regno cum onere proportionato ad exigentiam articuli 63. 1550. reincorporantur et militaris atque cameralis ibidem hactenus exercita jurisdictio cesset, non absimiliter Districtus Themesiensis, qui priscis temporibus, ut ex titulo 94. Partis primae videre est, ad regnum Hungariae pertinebat, comitesque suos barones regni habebat, pariter reincorporetur, ac tum hic, tum vero in praedeclaratis locis supremi etiam comites stante adhuc diaeta resolvantur.

18. Ut comitatus Csanadiensis, qua ex locis saltem tribus et Csongradiensis, qua locis septem constantes, uniantur, prout et Aradiensis et Zaradiensis.

19. Ut regulamentum militare sit satis rigorosum, contra excessus tamen militiae nunquam satis providebitur, nisi cassam quanti contributionalis regnum ipsum ad conformitatem aliarum provinciarum administret, ut pro compertis excessibus propria autoritate sibi satisfacere valeat. Quem in finem necessaria idaea diaetaliter elaboranda esset, quomodonam administratio hujus fieri debeat.

20. Notorium est, quam magna quantitas litterarum vel litteralium instrumentorum habeatur in archivo Regiae Camerae Hungaricae, quae partim ex archivo olim capituli Budensis post funestam cladem Mohacsensem, partim per

diversas confiscationes aliisque modis ad cameram deportata fuere, qua licet diversas familias concernunt, armis attamen bonorum suorum frustrari necessitantur, quandoquidem exinde neque penes requisitoria, neque vero in transumpto haberi valeant. Cum igitur de his jam alioquin per articulum etiam 45. 1723. provisum sit, restitutio horum fiat stante diaeta erga sequestrationem et inventationem talium medio deputationis eatenus instituendae. Quae tandem ad denominanda pro his capitula reponantur.

21. Multorum experientia testatum reddidit, quod in capitulis et conventionibus de lege et authenticis declaratis reposita litteralia instrumenta in notabili sui parte periverint, partim vitiata deprehendantur, in aliis porro capitulis disjecta et absque ullo ordine conserventur adeo, ut ea sub authentico expedire cautum sit, hoc autem ex eo potissimum intervenisse evenit, quod nonnullorum notarii se solis acta capitularia tractent, investigent, nonnunquam etiam sub authentico excipere volentibus volvenda concedant, adeoque tota fidedignitas locorum credibilium in personis notariorum taliter consistat, ut subsistat. Unde justum censetur, ne notarii locorum credibilium archiva et consistoria secus intrent, actaque inibi reposita volvant, quam praesentibus duobus capitularibus ad id ordinandis et coram his expediri petitae literae notariis concedantur et illico post expeditionem ad suum locum reponantur. Notarii vero non alii, quam de quorum integritate constabit communi capitularium voto constituentur.

22. Cum porro quoad acta et processus etiam tabulares talis abusus per exoperata eatenus mandata introductus habeatur, quod processus non modo neo-aquistici, verum etiam ordinarii juris tam active, quam passive fiscum regium concernentes in tabula regia suscitati causarum regalium directori per magistris prothonotarios communicari, et ad hospitium resignari debuerint, quos tametsi mox post replicas resignare debuissent, pro nunc quoque tamen per eundem retinerentur, imo nonnulli jam deperditi quoque haberentur ex eo, quod per amannenses suos tractentur. Et quia magnum in suis, non modo ipsiusmet tabulae praejudicium, verum et causantium derogamen et eventuale damnum subversaretur. Ideo abusus hic et praejudicium pro securitate etiam jurium causantium articulariter tollatur.

23. Quamquam articulus 115. 1723 oeconomiam regni instituendam admittat, hanc tamen sine fundo institui non posse clarum est, expediens igitur censeretur, ut juxta articulum 34. 1715 Jaziges et Cumani ex regni fundo in dimidia parte praestando redimantur et exhinc provenientes reditus ad cassam regni perceptoris administrentur, demum ex auctione salis pretii resultans a salariis dicasteriorum summa – per nationales percipienda – praemisso fundo annectatur ac praeterea bobus educendis et quaestum ingredientibus aliquod tributum imponatur ad publicam pariter cassam deserviturum ac sic per consequens

24. Praefati Jaziges et Cumani tam in possessionibus KunSztMiklós, Szabad Szálása, Fülöp Szállása, Laczháza, Halas et Szt György hisce comitatibus adjacentibus, quam et in gremio aliorum comitatum degentes unacum praediis vicinis juxta situs convenientiam comitatibus incorporentur et tam in politicis, quam juridicis subsint comitatum illorum jurisdictioni, cum hactenus eosdem nullum judicem habuisse, et quasi nec sub rege, nec sub lege stetisse neminem suas injurias

aut praetensiones contra ipsos legaliter quaerere potuisse, scandalosum et injuriosum hucusque extiterit.

25. Indigenatus taxa ad 3000 aureorum augeatur et neque diplomata ante receptionem diaetalem expendantur, quinimo indagetur de iis, qui hactenus articulo non satisfecerunt et nisi moniti satisfecerint, ne beneficio indigenatus gaudeant, ex articulo expungantur.

26. Articulo 7. 1715 sancitum est, ut crimen laesae majestatis per hungaros cognoscatur, ad Perojanam tamen prout et Budensem Commissionem Sanitatis etiam Austriaci habeantur delegati.

27. Provincia P. Societatis Jesu dividatur, collegiaeque in Hungaria et Partibus eidem annexis existentia sub titulo duntaxat hungaricae provinciae districtim provinciales habeant.

28. Foundationes antiquae regum, archi-episcoporum et aliorum fine erudiendae nobilis juventutis ordinatae ad mentem fundatorum administrentur et provideantur, ac in quantum cessassent, restaurentur, inque pristinum vigorem redeant.

29. Videre est eo etiam comitatus nonnullos, quin quasi totum regnum labefactari, quod dislocationes militiae in regno manere debent hactenus semper per commissariatum elaborabatur, taliterque plurimi comitatus ultra proportionem et competentiam militia in quartisata gravabantur, alii vero longe validiores minori eatenus oneri subiciebantur, hinc igitur, ut hoc quoque in passu a modo in posterum magis recta observari valeat proportio, unitis viribus instandum est provinciam hanc Excelso Consilio Locumtenetiali deferri. Ac nihilominus

30. Nec id praetermittendum est, ut praelibatum Consilium Locumtenetiale convenientius, quam consuevit tractet comitatus suaque intimata distinctioribus a mandatis regiis expediri faciat terminis, cum equidem pure regiae auctoritatis sint mandare et praecipere, hujus vero officii est jussa regia saltem intimare ita, ut in sua activitatis suae maneat, neque semet ad auctionem quanti portionalis extra diaetam immittat.

31. Ex quo Curiae Regiae iudicium et auctoritas lege publica stabilita haberentur, ex eo ne causae et processus juris eo deducti mandatis regiis /:uti hactenus observatum est:/ impediatur, neve in nonnullis causis peti solitis informationibus in administratione et cursu justitiae diversi obices ponantur, aequum esse pariter censerit.

32. Quamvis vigore legum patriarum omnis generis rerum venalium limitatio comitatu competere, etiam per liberas ac regias civitates observanda, tantum tamen abest, ut signanter comitatus istius ejusmodi limitationis factum Budensis et Pesthiensis civitates in gremio sui prorsus observare recusarent, unde etiam patet, quod quaevis opificia excessivo admodum pretio administrentur, ubi tamen nullam in regno rerum ad opificia quaevis pertinentium caritatem allegare possunt, quare quemadmodum in prioribus diaetis, ita nunc quoque instandum est, ut in toto regno omnis generis caehae et per consequens abusus earundem ex integro tollantur et annihilentur. Quibus sublatis numerus opificum crescat, atque sic pretium omnium rerum venalium et non secus decrescat. Et hoc tum eo, quod omnibus libero existente opificio manufactura aequae copiosior evadet et concomitanter pretium ejusdem decrescat, nam quotusquisque ut rem suam distrahere possit, pretium quoque

moderari studebit. Cum et ex eo, quod eadem caehae gravioribus expensis erigi, iisdem vero opifices non exiguis sumptibus incorporari solerent, sumptus vero tales per auctionem pretii ordinarie in emptoribus desumere solerent. Quare earundem quouque sublatio solicitanda erit, qua tandem non admissa

33. Petenda est de limitatione rerum venalium sonantium legum renovatio, earundemque expressis terminis ad liberas et regias etiam civitates extensio eo addito, ut limitationem magistratus comitatensis transgredientes opifices in proprio etiam civitatis de qua essent territorio sive intra, sive extra cincturam, adeoque tam occasione hebdomadalium, quam etiam publicarum nundinarum respectu talismodi excessus in universis mercibus eorum venum expositis per iudicium sive jurassorem ipso facto confiscandis puniantur, pari poenae in propriis etiam habitationibus toties, quoties excesserint, subjiciendi. Quod ut tanto accuratius observetur magistratusque comitatensis in obeundis muniis suis semet diligentiore exhibeat, in casu remissionis vel negligentiae ipsos vicecomites maneat poena eadem, quae nimirum transgressores limitationum ferire solet, in forma liquidi debiti desummenda soloque damnificato cedens.

34. Et siquidem magistratus civiles, nominanter vero Budensis et Pesthiensis jam tantopere licentiae suae et praepudicose consuetudini indulserint, ut primus licet quidem metropolis Hungariae locum obtineat, alter vero aequae in visceribus patrii soli constituatur, hungarorumque civium conditio et numerus in hac civitate fere par sit cum exteris, in electione, nihilominus et distributione officiorum magistratuum tantum respectu hungarorum observatur contemptus, imo etiam ad concivilitatem et officia quoad fieri poterit signanter in Budensi civitate ea practicata non admissio, ut merito dici possit hungarum civem in proprio solo exulare. Ut igitur scandalosus hic et peculii ipsiusmet regii perniciosus modus agendi tollatur, lege publica providendum erit, quatenus adminus in medietate senatus ex nativis literarum et patriarum legum peritis etiam aliunde eo inferendis viris et subjectis constituatur, inque consulis et iudicum electione ratio nationalitatis si non semper, adminus per alternativam observetur, sed neque opifices ad eiusmodi senatoralia munia tamquam aliunde illiterati et concaehalistis suis connivere assolentes /:quod ipsum praecipue Budae et de praesenti esset videre:/ etiam ex alienigenis, verum literati pariter et integritate pollentes ac disinteressati nationalistae assumantur et constituantur. Atque ut tanto magis publico bono et cursui tam quoad oeconomiam, quam et iustitiae distributivae administrationem penitus praespiciatur, atque lites praecipue in Budensi civitate jam ab annis prope 30 vigentes et ipsummet peculium regium exhaurientes, quam et privatim cives adincitas redigentes tandem de pleno cessare debeant e re necessarium iudicaretur, quatenus in utraque praemissarum urbium iudex regius, vulgo anvoldt cum summa potestate constitueretur. Qui tum praemissis attenderet, tum vero censurandis per perceptores et alios quibus interest dandis rationibus praeesse /:nam Budensis civitas ad multa millia semet extendentes rationes exigendas et exinde remonstranda perpessa jam damna manifesta actu etiam haberet:/ et quod iustum et aequum est, eatenus statuere posset, suam dependentiam a sola augusta aula, vel si ita videretur, ab excelso consilio regio habiturus.

35. In eo pariter praeinsertarum civitatum ambarum haud obscure nationis hungaricae odium experiri, quod licet complures gremialistarum nobilium comitatus hujusce praesertim judiciorum ordinariorum et comitatensium celebratione id ipsum exigente domos comparare vellent, quia nihilominus vel ipsa emptione manifestata variis excogitatis modis et viis ab talismodi intentione praepediuntur et plane subinde remouentur, alii porro domos proprias tam in una, quam in alia civitatae habentes diversas quasve vexas et odiosos contemptus pati necessitarentur, ac quod ultra est, in ordine quoad militaria quartiria nonnullorum etiam opificum prae ibidem domos habentibus nobilibus longe major ratio haberetur, ita quidem, ut nisi extrema necessitate intercedente iisdem aggravarentur, hinc his quoque obviandum esset, nihil etenim juribus civium in eo etiam praejudicabitur, si nobiles domos in gremio civitatum habentes militare illud quartirium potius parata redemerint, reflexione etiam eorsum habita, quod ipsimet Regiae Majestati quoque magis decorum foret peculia sua nobili quoque inhabitatore gaudere.

36. Quamvis articulis 14. 1593 et 15. 1609 sancitum sit, ut munitionem ad bellandum necessariam liberae ac regiae civitates ad castra devehere teneantur, onus tamen hoc non eadem, verum hactenus semper regnum sensit. Ideo praecitati articuli exposit exactius observandi renoventur, prout etiam articulus 6. 1608 ne de caetero Regia Majestas quocumque oppida sine consilio hungarico eximet aut libertet, etiam renovetur.

37. Quia comitatus iste occasione proxime evoluti turcici belli ultrario, quod per extraordinaria in hunc finem praestita annua subsidia militarium item gravibus excessibus pene exhaustus etiam sub tristissimas epidemici mali sortem /:Deo ita volente:/ incidisset, ac jam ferme a triennio durante utpote contagionis malo miseri contribuentes nequidem limites comitatus istius ausi transgredi, cessante commercio publico vel ipsam vitam vix amplius sustentare quirent, hoc tamen non obstante, et de praesenti adeo continuis et incessantibus vecturis praegravarentur, ut ferme nulla dies sine praestatione ipsarum elabatur, nam undecunque et ad quamcunque regni partem, sive beneficio Danubii, sive vero aliter transennae dirigantur propter duos in Danubio, tertium vero per terram passus huncce comitatum tangunt, per consequens onus quasi toti regno commune maxima in parte comitatus duntaxat iste perferendum habet, unde etiam adeo magnus exhinc emersit pecuniae defectus, ut omnis fundus contributionis exhaustus haberetur, miseraque contribuens plebs ob impossibilem exolvendorum modum quam plurimis subjecta genuit calamitatibus, eo etiam vel maxime ex capite, quod hactenus quoque sive in exolutionem quanti ordinarii, sive vero inevitabiles quasvis alias necessitates pure ad contestandum zelum et homagiale erga Majestatem Regiam promptitudinem mutuato aere sibimet consulere necessitati fuerint. Hinc siquidem contributio sit caeteroquin materia diaetalis et pro circumstantia temporum variari potest, apud Regiam Majestatem supplicandum veniet, quatenus pro innata sua erga hocce regnum suum haereditarium clementia modernum contributionale quantum adminus in dimidia parte comitatibus istis benigne relaxare dignetur. Quibus id quoque accederet,

38. Quod siquidem linearum quoque conservatio, quae tum per adhibitam regularem Dessófi Regiminis Equestrem Militiam ex centum et ultra capitibus

consistentem, tum vero provinciales quoque milites incessanter custodiebantur, quibus tum quoad orales, tum vero equiles etiam portiones dietim providere, ac insuper ut tanto exactius malo obvium in singula linea duo quoque commissarii salarisati habeantur ad florenos [---] semet extenderet sumptusque hi non aliunde, verum et contributionali quanto impensi essent, hinc hujus quoque acceptatio adurgenda veniet.

39. Ut articulus 95. 1647 per articulum etiam 54. 1659 confirmatus semel limitatum decimarum pretium illud et tales, quod videlicet sive ex pacto episcopum inter et dominorum terrestrem promanarit, hic vero per plurium annorum decursus usu quasi continuo roboratum pretium firmum retinuit, in majus augere vetaret: cum nihilominus nonnulli dominorum episcoporum fixum decimarum pretium pro lubitu suo, toties quoties ipsis aut officialibus suis placeret, semper in majus elevarent, unde domini quoque terrestres beneficio talismodi exarendationis in hac signanter Diaeta, si penitus frustrarentur. Ad avertendum igitur gravem ejusmodi abusum non solum articuli praecitati renoventur, verum ubi pacta cum episcopis non habentur, sufficiat, uti praemissum est, continuatum aliquod annorum usum probare, qui usus in vim legis cedens pretium stabiliat, ac eo semet contra episcopos in casu elevationis pretii omnibus defendere liceat.

40. Quantumvis articulo 56. 1723 sancitum esset, ut restauratoria sedes quovis triennio in comitatibus celebretur, hanc tamen in nonnullis comitatibus nec post sexennium aut ultra etiam celebrari, unde subjectorum etiam nulla applicatio dari potest, ideo articulus praecitatus exactius imposterum observandus etiam renovetur.

41. Concursus regni per quos subsidia expeti solent, a modo imposterum non secus, quam juxta sensum legis videlicet ingruente publica regni necessitate indicantur.

Et haec erant, quae in forma instructionis dominis ablegatis extradanda fore videbantur, quae omnia, prout et alia praeterea fors occursura dexteritati et solerti promotioni dominorum ablegatorum concreduntur. Datum ex generali congregatione die 27^a mensis aprilis anno 1741 Vacii celebrata.

II. 4. Az 1751-es országgyűlés

1751-ben Pest-Pilis-Solt vármegye február 15-ei közgyűlésén hirdették ki a királyi meghívólevelet. A rendek nem jelöltek ki külön bizottságot az utasítások összeállítására, a jegyzőkönyv szerint csak azt írták elő, hogy a földesurak és a magisztrátus képviselői közösen állítsák azt össze és terjesszék elő a következő gyűlésen.¹⁸⁴ Ez utóbbi meg is történt, de tárgyalásról nincs szó, az utasításokat elfogadták.¹⁸⁵

A szokás szerint először az első alispán neve merült fel követként, ő azonban nem fogadta el a jelölést, számos elfoglaltságára hivatkozva. Helyette nem is a másodalispánt, hanem az előző országgyűlésen „beugró” Prónay Gábort deputálták, most már fő követként, mellé pedig Beniczky István jegyzőt. A jegyzőkönyv úgy fogalmaz, hogy Prónayt a megyei birtokosok (*domini terrestres*), a jegyzőt pedig a magisztrátus részéről küldik ki,¹⁸⁶ ezt azonban inkább tekinthetjük egyedi indoklásnak, mint követelt elvnek. Emellett a megfogalmazás annak tudható be, hogy Prónay táblabíró volt, nem rendes tisztségviselő.

Az országgyűlés során a követek csak az új nádor megválasztását adták hírül,¹⁸⁷ egyéb levélváltásra nincs adatunk, ahogyan sajnos sem az utasítás, sem a napló nem maradt fenn, csak az alábbiakban közölt sérelem, az országgyűléshez intézett levél formájában, a megyei követek megfelelő ülőhelyével kapcsolatban.¹⁸⁸

Az Országgyűlési Könyvtár egyik naplója alapján azonban megállapítható,¹⁸⁹ hogy a hozzászólásainak száma szerint az egyik legaktívabb vármegyei követ Prónay Gábor volt.¹⁹⁰ A kormányzatot támogató felszólalásait nemcsak a naplók lapjai, hanem az országgyűlési pasquillusok is megőrizték.¹⁹¹ Beniczky István vele szemben nemcsak jóval kevesebb alkalommal emelkedett szólásra a diétán, hanem ráadásul volt, hogy ugyanabban a kérdésben követtársával homlokegyenest eltérő véleményt vallott. Például a június 11-i ülésen az újonnan visszacsatolt területek adózásának kérdésében az ellenzék álláspontját osztotta, vagyis a területek újabb adó nélkül való visszacsatolását követelte, kérte a sérelmek mielőbbi orvoslását és az adóalap (*fundus*) megvizsgálását.¹⁹² Mindennek visszhangja, tehát a követek bármilyenü elszámoltatása a hivatalos megyei iratokból nem mutatható ki.

¹⁸⁴ „Cum concursu dominorum terrestrium et magistratualium deputationaliter elaborari” 1751. február 15-i közgyűlés, MNL PML IV. 1-a. XXI. kötet, 181. o.

¹⁸⁵ 1751. március 29-i közgyűlés, MNL PML IV. 1-a. XXI. kötet, 192. o.

¹⁸⁶ MNL PML IV. 1-a. XXI. kötet, 181. o.

¹⁸⁷ MNL PML IV. 1-a. XXI. kötet, 201. o.

¹⁸⁸ Az országgyűlési napló szerint a szabad királyi városok követei foglalták el a vármegyei követek helyét az országgyűlésen, amiért a vármegyei követek a személynekhöz fordultak panasszal. OSZK Ktt. Fol. Lat. 627. 15. l. 1751. április 23-ai ülés.

¹⁸⁹ A napló a korszakban ritkaságszámba menő módon név szerint rögzíti a felszólalásokat az 1751. június 11. és július 5. közti időszakból, ami jó alkalmat kínál a résztvevők politikai palettán való elhelyezésére: OK Gyurikovits-gyűjtemény, 700. 470. Diarium diaetae regni Hungariae. 27–28., 31., 35–36.

¹⁹⁰ SZIJÁRTÓ 2009, 93. o.

¹⁹¹ Pasquillusokban való említései: NAGY 2013, 70–74. o.

¹⁹² OK Gyurikovits-gyűjtemény, 700. 470. Diarium diaetae regni Hungariae 31. l.

Feltárt források hiányában nem lehet határozottan megállapítani, hogy mekkora szerepe lehetett ebben a kormányzat melletti kiállásnak a vármegye főispáni adminisztrátorának, Fekete György személynek, aki a kormánypárt alsótablái vezetőjének volt tekinthető. Azért mindenesetre beszédes, hogy Fekete Pest megyei adminisztrátori hivatali iratai között másolatban is fennmaradt a vármegye ülőhellyel kapcsolatos különérélmé, vagyis a személynek rajta tartotta a szemét a vármegyéje ügyein is.¹⁹³

¹⁹³ Erre: MNL OL N 54, 1. csomó, Lad. T., Fasc. HHH, No. 49. Másolata: MNL OL 584. Fekete család levéltára. Személynői iratok. 33. cs. II/ 42., 8–9-ff. Pest-Pilis-Solt vármegye sérelmi felirata ülőhelye tárgyában.

II. 4. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye sérelmi felirata (1751. d. n.)¹⁹⁴

Pest-Pilis-Solt vármegye kéri az előző országgyűlésen elhalasztott tárgyalás folytatását, tudniillik hogy dolgozzanak ki megfelelő ülésrendet, mivel követeinek ülőhelyét Esztergom és Fejér vármegyei társaikkal együtt, mostanra mások foglalták el. A megye elsőségének bizonyítására II. Ulászló I. dekrétumának [1492. évi] 100.¹⁹⁵ és II. dekrétumának [1495. évi] 24.¹⁹⁶ pontját, továbbá az 1659. évi 76.¹⁹⁷ törvénycikket idézi, melyek szerint Pest megye régebben közvetlenül a király hatósága alá tartozott, most pedig királyi helytartóként a nádor, valamint a személynök igazgatják, mint örökös főispán és adminisztrátor. Amennyiben pedig Buda mint régi királyi székhely a szabad királyi városok között kétségtelenül a legelsőnek számít, hogy ne számítana annak Pest-Pilis-Solt a megyék között.

[Címzés az irat külzetén: Ad excelsos Proceres ac Inclitos Status et Ordines Regni humillima instantia ablegatorum I. comituum Pest, Pilis et Solt articuliter unitorum de sessione diaetali, eisdem competenter assignanda].

Excelsi Proceres et Incliti Status et Ordines Regni!

In reflexa erit memoria, qualiter sub initium proxime preteriti anno 1741 celebrati generalis regni conventus respectu observandi in sessionibus ordinis, ut aliqua norma ponatus a parte plurium comituum per eotum praesentes ablegatos desideratum et in publico etiam propositum fuerit, ac nihilominus per interimalem dispositionem ita res accomodata sit, ut sine praejudicio in futurum adeoque cum relegatione ad alia regni comitia sessiones ita, prout sub antecedentibus diaetis usurpatae fuerant maneant et continuentur.

In hoc provisorio cum cautione admissio modo inter aliorum comituum ablegatos nuncii quoque comituum Pest, Pilis, et Solt articuliter unitorum pro tempore aqiuverant ea spe freti, quod praevis instituto ordine secundum talem in futuris diaetis conveniens sessionis locus quibusvis assignabitur.

Interim evenit, quod occasione nunc institutae primae sessionis nos prenotatum comituum ablegati nec praevis interimali modo retentum locum habere potuerimus, verum a parte et extra ordinem considerare debuerimus, una cum Strigoniensi et Albensi duobus dominis ablegatis, a collegiis suis, angustia

¹⁹⁴ MNL OL N 54, 1. csomó, Lad. T., Fasc. HHH, No. 49. Másolata: MNL OL 584. Fekete család levéltára. Személynöki iratok. 33.cs. II/ 42., 8-9-ff. Pest-Pilis-Solt vármegye sérelmi felirata ülőhelye tárgyában.

¹⁹⁵ „Pest- és Pilis vármegyéknek ne legyenek ispánjaik”

¹⁹⁶ „Pest és Pilis vármegyék hatalma a peres ügyek megvitátását illetőleg”

¹⁹⁷ „Rendelik, hogy Pest-Pilis-Solt megyék főispáni hivatala mindenkor a mostani és jövődöbeli nádorispán uraknál maradjon”

praeoccupatorum locorum exclusii.

Quare ut similis confusio evitetur et conveniens ac necessarius ordo inducatur, excelsi proceres et inclyti status et ordines decernere quin dignum existiment, prout dubitare non possumus ita ea, quae a parte prenotatorum comitatuum in considerationem hoc in passu venirent, breviter attingere condignum existimamus.

Comitatum Pestiensem et nunc eidem conjunctum Pilisiensem propterea, quod prope Budam sint et antiqua libertatis eorum praerogativa requirente nec comites habuisse declarant articuli 100. Vladislai regis decretum I. et 24. ejusdem II., quae ratio propinquitatis residentiae regiae comitatus hos per directum ab ipsa Regia Majestate nulla subalterna et vicaria provincialium comitum gubernatione intercedente dependentes fuisse, adeoque a subordinatione exemptos et regios districtus sive comitatus esse innuit. Neque haec praerogativa et consideratio per id, quod jam ab ordinato posterioribus constitutionibus notanter articulo 76to 1659. supremo comite ad instar aliorum comitatuum regatur cessavit aut mutata est, cum hoc ipsum praecautum sit tenoribus praeacti articuli, quin imo potius secundo accedit, quod palatinali et locumtenentiali officio, quale secundum post summum regale fastigium est, honor horum comitatuum connexus sit, ita ut affixi semper maneant, pro ut olim sub ipsis gloriosae memoriae regibus Budae residentibus manebant, adeoque hac etiam in parte palatinus regni et regius locumtenens Regiam Majestatem representet.

Unde si Buda, qua regalis residentiae locus Pestinum vero qua proximum inter liberas ac regias civitates sine omni quaestione primae censentur, quo loco habendi sint in ordine diaetalium sessionum praememorati cum tertio adhuc Soltiensi uniti comitatus, gratiosae considerationi et ordinationi excelsorum procerum et inclitorum statuum nostrum est humillime submittere, sive pro hac vice, quo convenienti videbitur modo accomodetur, sive finaliter determinetur, salva semper praerogativa et praecitatis legibus regni talem perduraturam sanctientibus.

Caeterum in humillima submissione gratiis, et favoribus, insinuati perseveramus.

Excelsorum procerum et inclitorum statuum et ordinum.

Servi humillimi observantissimi ablegati comitatuum Pest, Pilis, et Solt articuliter unitorum

II. 5. Az 1764–65-ös országgyűlés

A regális kihirdetésekor, 1764. április 13-án¹⁹⁸ az előző országgyűlésen részt vett Beniczky Istvánt, aki akkor már első alispán volt, Pest megye közgyűlése újra követté választotta, elfoglaltsága esetén a másodalispánt, Laczkovics Imrét kijelölve. A második követ a református vallású és hitsorsosai ügyében Bécsben és Pozsonyban számtalanszor már megfordult, a protestáns nemesség körében kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkező Ráday Gedeon táblabíró lett.¹⁹⁹ Mint eddig mindig, a közgyűlés 1764-ben is közfelkiáltással választott, az elnöklő Batthyány József főispáni adminisztrátor hiába szólította fel a résztvevőket, hogy vonuljanak el a követek megválasztására.²⁰⁰

Az utasítások összeállítására nem neveztek ki bizottságot, hanem azokat sorolták fel, akiknek abban mindenképp benne kell lenniük:²⁰¹ ők a két követ, a másodalispán, valamint Tihanyi Dániel táblabíró voltak. Emellett megjegyezték, hogy a munkában bármely földesúr részt vehet. Az 1764. május 8-i közgyűlés jegyzőkönyve szintén csak említi, de nem részletezi az utasítások tárgyalását. Ami a változtatások mibenlétére enged következtetni, az az ezévi utasítás ránk maradt példánya, amelyen javítások is láthatók.

Az instrukció legtöbb pontja megegyezik az 1741-ben kiadottal, leszámítva néhány kiegészítést. Az előzőekhez képest kiemelt szerepet kap a kereskedést gátló vámok kérdése (45–47. pont), sőt a megye sérelme a Buda és Pest városában szedett külön vásárvámokról az országos sérelmi feliratba is bekerült önálló pontként.²⁰²

A követek a diéta elején nagy határozottsággal kiálltak az adóösszeg további emelése ellen, ahogyan ez Ráday Gedeon 1764. június 14. után nem sokkal keltezett (sajnos ismeretlen címzettű) levélfogalmazványából kiderül.²⁰³ Sőt, Rádayt beválasztották a diéta október 10-én a főrendekhez indított küldöttségébe, amely az alsótábla részéről a korábbi (1751-ben megszavazott) adóösszeghez való ragaszkodását és a tervezett királyi adóemelés teljes elutasítását deklarálta a felsőtábla irányába.²⁰⁴

A követek 1764. október 22-én közzétett levelükben megírták, hogy a királyi tábla és a klérus, s bizonyos megyék egyetértésével keresztülvitték 500.000. forint megajánlását, és folyamatban van az insurrekcióra vonatkozó előterjesztés tárgyalása is, mire a megye – az előzőekhez képest merőben szokatlan módon – válaszában megelőlegezte, hogy számon fogják kérni a követeken, hogy az adóösszeg megajánlása vajon az ő nyilván-

¹⁹⁸ MNL PML IV. 1-a. XXIII. kötet, 746–747. o.

¹⁹⁹ Többek között 1741-ben, 1749-ben és 1751-ben is járt az említett két városban a protestáns felekezeti sérelmek orvoslását követelő küldöttség (a dunánineni reformátusságot képviselő) tagjaként: RL A/1 a. 2. kötet. Dunamelléki református egyházkerület protocolluma 1731–1760. 151–161., 406–407., 439–443.

²⁰⁰ „*in intimum consilium euntes e medio sui viros causae publicae non defuturos eo ablegandos eligere velint*” MNL PML IV. 1-a. 747. o.

²⁰¹ „*specialiter invitati*” MNL PML IV. 1-a. XXIII. kötet, 747. o.

²⁰² MNL PML IV. 1-b. 16. kötet, 340–341. o.

²⁰³ RL C/64-8 b. 129. doboz. Ráday I. Gedeon politikai és egyházpolitikai iratai, irodalmi jellegű kéziratjai. Vegyes feljegyzések, levelek. Ráday Gedeon levélfogalmazványa ismeretlennek. Ráday bevallása szerint: „*a meg ígért summánál, akármilyen következzék is, fellyebb nem lépek*”

²⁰⁴ RL C/64-8 b. 130. doboz. Ráday Gedeon 1764–65. évi országgyűlési naplója. 41. ülés. 1764. október 10.

nos vagy hallgatólagos beleegyezésükkel történt-e, a továbbiakra nézve pedig elrendelték, hogy bárki bárhogyan is erőltetné, ne egyezzenek bele újabb emelésbe, mint ahogyan az inszurrekcióra vonatkozó törvények megváltoztatásába sem.²⁰⁵

A követek válaszukban késznek mutatkoztak arra, hogy számot adjanak arról, nem adták szavazatukat az adóemeléshez, s bizonygatták, hogy sem további emelésbe, sem a nemesi felkelésre vonatkozó törvények megváltoztatásába nem mennek bele. Azonban, mint fogalmaztak, az ország dolgai úgy állnak, hogy már csak az isteni gondviselés és tekintélyes férfiak tanácsa segíthet, így önmaguk ajánlották fel, hogy a megye küldjön helyettük más, tapasztaltabb férfiakat, amennyiben úgy látják, hogy azok érdekeiket jobban képviselnék.²⁰⁶

A megye részéről visszahívásról szó sem volt, s bár hazatérve a követek beszámolójukban is fontosnak érezték, hogy mentegessék magukat az adóemelés miatt, s hogy hangsúlyozzák, legalább az inszurrekció dolgában a régi szokások maradtak érvényben, nem vitatták érdemeiket, sőt, jutalmat is kaptak.²⁰⁷

Itt érdemes megjegyezni azt is, hogy amíg a követutasítás végleges változata mondhatni szokás szerint a követek ügyességére bízta az utasításban nem érintett kérdésekben az eljárást, az utólag kihúzott szöveg azt mondta ki, hogy semmilyen egyéb ügyben ne tárgyaljanak a megye megkérdezése nélkül. Ebben is tetten érhető tehát a számonkérés, a szorosabb ellenőrzésre törekvés, amellyel a megye az udvar törekvéseivel szemben próbálna a követek közvetlen irányításával fellépni. Hogy milyen hatásra került ki a szövegből, sajnos nem tudjuk megállapítani.

Az előző országgyűlésekhez képest 1764–65-ből a Pest megyei követek diétai szerepléséről jóval több és változatosabb összetételű forrásanyag áll rendelkezésre. A pasquillusokban, a szakirodalomban és a visszaemlékezésekben Ráday Gedeon alakja bölcs, szerény, de mérsékelt ellenzéki vezérként tűnik föl.²⁰⁸ Horváth Mihály tanulmánya szerint Ráday Gedeon ellenzéki követként indult, de a diéta végén, október 11-én – kihasználva az őt mindkét oldalon övező közmegebecsültséget – az ellenzék és a kormánypárt közötti megegyezés érdekében közvetített az adóemelés ügyében.²⁰⁹ A vitában ismét felmerült annak kérdése, hogy a döntéshozatalkor a szavazatokat számlálni vagy esetleg (a vármegyei követek javára) súlyozni kell-e. Úgy tűnik, hogy Ráday – az ellenzék retorikáját követve – ebben az ügyben föl is szólalt.²¹⁰ Fennmaradt (datálatlan, de valószínűleg ezen eseményekre utaló) magánlevelél-fogalmazványában is – összhangban az utasítás 26. és 27. pontjával – a mellett érvel, hogy a szavazatokat súlyozni kell, különben a kormányzat az összes előterjesztését meg tudja majd szavaztatni az

²⁰⁵ MNL PML IV. 1-a. XXIV. kötet, 859–861. o.

²⁰⁶ MNL PML IV. 1-a. XXIV. kötet, 873–874. o.

²⁰⁷ MNL PML IV. 1-a. XXIV. kötet, 934–936. o. A 4 forintban megállapított napidíjat 100-100 körmőci arannyal egészítették ki.

²⁰⁸ Ráday Gedeon országgyűlési és kortársi hírnevét *Az 1764dik esztbeli Diaeta alkalmatosságai* című pasquillus mutatja a leginkább: „*Ráday Gedeon fontos bölcsességed./ Óránként neveled híred, dicsőséged./ Nem ember, ki nem tud megebecsülni téged./ Pukkadjon meg, ha van csak egy ellenséged/ Minden szólásodnak bölcsesség vezére*”. Közli: LÖKÖS, 179. o.

²⁰⁹ Ráday országgyűlési tevékenységéről: HORVÁTH M. 1873, VII. kötet, 367. o.; HORVÁTH M. 1868.

²¹⁰ HORVÁTH M. 1868, 409. o.

alsótáblán az amúgy számszerű többségben lévő szabad királyi városok és a távollévők követneinek segítségével.²¹¹ Valószínűleg ezt a mozzanatot örökíti meg Kazinczy Ferenc Pantheonjában, amelyben a nyelvújító-literátor utal arra, hogy egy diétai vita során Rádaynak és követtársának, Szathmáry Király Györgynek „*meg volt súgva, hogy ne szóljanak*”, vagyis a szerző feltehetőleg utal a kormányzattal kötött különalkujukra. Az anekdotát leíró Kazinczy szerint a diétai ifjúság azonban szólásra kapacitálta „*a nemzet legtiszteltebb képviselői közé számláltatott*” Pest megyei követet, azt kiabálva az ülésen, hogy „*Ráday uram akar szólani*”, mire Ráday leforrázva ült, mert egyáltalán nem kívánt felszólalni, de végül mégis megtartotta beszédét.²¹² Minden bizonnyal ennek az eseményornak a kapcsán született az országgyűlési ifjúság tollából egy latin nyelvű pasquillus, amely megróttta a „*vármegyék két fényességé*”-nek nevezett Pest megyei követeket az egyik ülésen való hallgatásuk miatt.²¹³ Ehhez képest Ráday sok évvel később, 1782-ben – bárói rangemelése érdekében beadott kérvényének összeállításakor – már úgy emlékezett vissza egy magánlevelében, hogy a legutóbbi diétán az uralkodónő és a kormányzat törekvéseit hathatósan támogatta, sőt Cornelius Neny kabineti titkár is kifejezte politikai szereplése iránti elégedettségét.²¹⁴

Ezügyben hozzá kell tennünk, hogy a követutasításban szereplő lényeges változtatások közül épp a városok szavazatára vonatkozik az egyik, a kihúzott szövegrész szerint ugyanis négy kerületre kellene osztani a városokat és azok szerint egy-egy szavazatot adni, ami a reformkorra megvalósult *votum curiatum*-rendszer egyik enyhített változatát jelentette volna.

²¹¹ RL C/64-8 b. 129. doboz. Ráday I. Gedeon politikai és egyházpolitikai iratai, irodalmi jellegű kézirat. Vegyes feljegyzések, levelek. Ráday Gedeon datálatlan levélfogalmazványa ismeretlennek.

²¹² A Kazinczy-idézetek forrása: KAZINCZY, 15. o. A visszaemlékezést Ráday Gedeon tanulmányában idézi: RÓNAY, 53. o.

²¹³ OSZK Ktt. Quart. Lat. 2498. 82. o. In *Ráday et Latzkovits Pestiensis Alegates*. Erre aztán válaszvers is született Ráday védelmében: uo. In *eundem Ráday* címen.

²¹⁴ „*Ha az én tsekély meritumaimról is akartok emlékezni az Diplomában nem ellenzem, ha be téstitek Diaetan való Követtségemet: mert hogy az akkor uralkodó Felsőg tzellyainak elő mozdítássában nem voltam tellyességgel haszontalan ; meg tetszik abbúl; hogy eo Felsőge akkori Cabineti secretariussa Neni által jelentette Groff Festetitsnek jelen létében irántam s személyemmel való contentussát es approbatióját, különösen hivattatván ez végre egy reggel azon Urhoz: Kinekis az mint fellyebb irám az neve (ugy tartom Neni) volt; azt tudom, hogy frantziául jobban tudott mint németül, mert az utolsót igen törte; Nem ez az értelmem [érdemem], hogy ez szerint menjen be, hanem tsak az, hogy énis ott tehetségem szerint eleget kívántam tenni hazai s fejedelmemhez való kötelességemnek*”. RL, C/64-10. - VIII. g/1. 32. sz. - Ráday I. Gedeon levelei fiához, Ráday II. Gedeonhoz.

II. 5. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai (Pest, 1765. május 8.)²¹⁵

Pest-Pilis-Solt vármegye az 1764. évi diétára kiküldött országgyűlési követeinek utasításba adja, hogy **(1.)** Törekedjenek mindenekelőtt arra, hogy az előző két országgyűlésről maradt sérelmeket – királyi biztosítékhoz ragaszkodva – tárgyalják meg. **(2.)** Alázatosan kérik, hogy a királynő számos törvénycikk értelmében lakjon az országban. **(3.)** Magyarország és a csatolt részeinek karai és rendjei alapvető jogai, szabadsága, mentességei, és előjogai sérelem nélkül, az 1741. évi 8. törvénycikk²¹⁶ megújításával maradjanak fenn. **(4.)** Az ország nádorának régi joghatósága megerősítessen, az 1608. évi 3.,²¹⁷ 1613. évi 7.,²¹⁸ 1613. évi 4.,²¹⁹ 1715. évi 5.,²²⁰ 1723. évi 4.,²²¹ továbbá az 1741. évi 9.²²² törvénycikk épségben tartásával. Emellett Ófelségénél kérelmezzék, hogy a nádor és utódai országos főkapitányi hivatalukban az 1485. évi 4.²²³ törvénycikk alapján működhessenek. **(5.)** Szorgalmazzák az 1751. évi 3.²²⁴ törvénycikk végrehajtását, ha a pírmás hatalmát és joghatóságát teljesen vissza nem nyeri. **(6.)** Sürgessék, hogy a személynöki tisztséget a korábbi gyakorlatot követve (köz)nemesekkel töltsék be az 1751. évi 6.²²⁵ törvénycikk felújításával, úgy, hogy a személynök távollétében ne a királyi táblai bárók, hanem annak a helyettesei elnököljenek. **(7.)** A teher nélkül a királyra háramlott, ún. fiskális javakat az uralkodó az arra érdemes hazafiaknak – ugyanúgy teher nélkül – adományozza az 1608. évi 15.,²²⁶ az 1630. évi 31.²²⁷ és az 1659. évi 75.²²⁸ törvénycikk alapján. Teher esetén is csak annak erejéig, s ne többért történjen a donáció, tiszta vagy vegyes adományként, méghozzá az öröklést mindkét ágra kiterjesztve. Külföldiek pedig az 1222. évi 26.,²²⁹ az 1504. évi 10.²³⁰ és az 1599. évi 31.²³¹ törvénycikk alapján ne részesüljenek ezekből a javakból. **(8.)** Az adományozásokba a kamara ne

²¹⁵ MNL PML IV. 1-d. 1764. No. 23.

²¹⁶ „Hogy a hitlevél azon záradéka: 'a mint azok használata és értelme iránt a király és a karok közös megegyezésével országgyűlésileg megállapodtunk,' az ország karainak és rendeinek sarkalatos jogaira, szabadságaira, mentességeire, kiváltságaira, egyáltalában ne legyen kiterjeszhető”

²¹⁷ „A nádor és személynök választásáról”

²¹⁸ „A nádori hatalom fenntartásáról, a régi bevett szokás szerint”

²¹⁹ „Az előző évek törvénycikkelyeinek a megújítása a nádorispán hatalmára és választására nézve”

²²⁰ „Erdődi Pálffy Miklós grófot, Vöröskő örökös urát stb. az ország nádorispánjává választják”

²²¹ „A nádori s egyszersmind helytartói hatalomról”

²²² „A nádori hivatalról”

²²³ „Ó a főkapitány” (ti. a nádor)

²²⁴ „A primási és érseki méltóságról, és székhelyének az alája rendelt káptalannal együtt Esztergomba leendő átvételéről”

²²⁵ „A királyi személyes jelenlét helyetteséről”

²²⁶ „Hogy a királyi felség, a királyi fiscusra háramlott fekvőjóságokat, a jól érdemesült személyeknek ne pénzért, hanem ingyen adományozza”

²²⁷ „Kihalás czimén, a királyi fiscusra háramlott fekvőjóságokat jól érdemesült személyeknek kell adományozni”

²²⁸ „A királyi kincstárra háramlott javakat Ó felsége érdemes személyeknek ingyen adományozza”

²²⁹ „Hogy az országon kívül valóknak birtokot adni nem kell”

²³⁰ „Hogy a király egyházi és világi javakat csak országglakósoknak és nem idegeneknek adományozhat”

²³¹ „Az ország rendei alázattal kérik Ó császári felségét, hogy a nemesek és mágnások fekvőjóságaira nézve az ország régi szokását megtartsa; a magyar fekvőjóságokat idegeneknek el ne adományozza és hogy bizonyos nemeseknek a jogait megvizsgálatni és a Bihar vármegyei nemesektől elvett fekvőjóságokat visszaadani méltóztassék”

ártsa magát, a fiskális javak elérvezése pedig szűnjön meg az 1741. évi 19.²³² törvény-cikk végrehajtásával, továbbá a koronajavakat a törvények szerint szerezzék vissza. **(9.)** A kincstár ellen perlekedőket ne akadályozzák, hanem biztosítsák számukra a törvényes jogi utat. **(10.)** Hatékonyan szorgalmazzák, hogy a bírósági végrehajtásoknál a már visszaélésnek minősülő visszaüzesek és ellenállások büntetéséhez számítsák hozzá a peres javak időközbeni jóvedelmét is. Háromszori visszaüzés és ellenállás esetén a büntetés – az 1729. évi 34.²³³ törvény cikk szerint állapítsák meg a büntetést. **(11.)** A nyakló nélkül adósságot halmozók ellen – más vagyonának rosszakaratú pazarlása miatt – szigorúbban kell eljárni, mivel az eddigi törvényi intézkedés és a szegénységi eskü erre nem elegendő. **(12.)** A Királyi Kúrián folyó pereket az 1681. évi 30.²³⁴ és más megújított törvény-cikkek értelmében mindenféle parancsokkal és információkérésekkel ne akadályozzák. El kell háritani továbbá, hogy a különböző ügyekben kiküldött, akár egészségügyi, akár másfajta biztosok a főispánok vagy az azoknak alárendelt vármegyei tisztikar hatáskörének sérelmére működjenek, az 1649. évi 42.,²³⁵ valamint az 1659. évi 46.²³⁶ és 120.²³⁷ törvény-cikkek szerint. **(13.)** Hasonlóképpen a kormányservek és bíróságok az ország alaptörvényeit, azok megújításával ne sértsék meg, mivel ezeket az országgyűlés sem változtathatja meg. Az ősi törvények és szokásjogok maradjanak abban az állapotban, amelyben jelenleg vannak. **(14.)** Az egyházi hivatalokat és méltóságokat arra érdemes, magyar nemzetiségű papoknak, s ne kiskorú vagy világi személyeknek adják, s ugyanúgy a kanonoki helyeket se a magyar jogot és nyelvet nem ismerő, így a hiteleshelyi funkciók végzésére alkalmatlan külföldiekkel töltsék be. A klérus tagjai egyházi javadalmukban tartsák székhelyüket, illetve több méltóságot egy személy ne viselhesen, amint ezt az 1536. évi 42.,²³⁸ az 1550. évi 18.,²³⁹ az 1659. évi 38.,²⁴⁰ az 1681. évi 27.²⁴¹ és az 1723. évi 60.²⁴² törvény-cikkek is alátámasztják. **(15.)** A tapasztalat szerint a tizedbérletek összege a püspökök változásával szinte mindig együtt növekszik, vagy akár még gyakrabban, ezért az 1548. évi 61.,²⁴³ az 1609. évi 18.²⁴⁴ és az 1647. évi 95.²⁴⁵ törvény-cikkeket erősítsék meg. **(16.)** A világi méltóságokat és hivatalokat is az 1492. évi 8.²⁴⁶ és az 1439. évi 5.²⁴⁷ törvény-cikk szerint az arra érdemes magyaroknak

²³² „Adomány- és czimeres levelek kiadásáról”

²³³ „A bírói ítéletekkel szemben való ellentállásról s a bíróság végrehajtás alá vett javak visszafoglalásáról”

²³⁴ „A törvénytelen meghagyó, betiltó, halasztó és visszafoglaltató parancsok ki nem adásáról s a kiadottaknak büntetés alatt nem teljesítéséről”

²³⁵ „Az országlakosokat a törvényes eljáráson kívül ne terheljék akaratuk ellenére megbízásokkal”

²³⁶ „A magyar kamarák bíráskodásának figyelembe nem vételéről szóló idézett törvény-cikkelyek, a meny-nyiben használatban voltak, megerősítetnek”

²³⁷ „Magyarországi területek iránt folyó pereket külföldi bírák és biztosok ne vizsgáljanak meg”

²³⁸ „Fekvő jószágokat, valamint egyházi javadalmakat, meg tisztiségeket, nem szabad idegenek részére adományozni”

²³⁹ „A püspökségek és más főpapi javadalmak jól érdemesülteknek adományozandók”

²⁴⁰ „Egyházi s világi tisztiségek s javadalmak honfiaknak adományozandók”

²⁴¹ „A világi hivatalok s egyházi javadalmak hazafiaknak s jól érdemesülteknek adandók”

²⁴² „A főpapoknak megyéikben s javadalmaikban lakásáról”

²⁴³ „Ha a dézsmákat bérbe akarják adni, adják ki azokat a földesuraknak”

²⁴⁴ „A dézsmák haszonbérletéről, a dézsmálók tisztéről és a hidak, meg az utak javításáról”

²⁴⁵ „A dézsmákra és azok bérbeadására nézve megújítják az előbbi évek cikkelyeit. A bordézsmák pedig Vízkereszt napjáig behajthatandók”

²⁴⁶ „A méltóságok és tisztiségek magyaroknak adományozandók”

adományozzák, a főispáni címet pedig az 1638. évi 33.²⁴⁸ törvénycikknek is ellentmondva ne kiskorúaknak, hanem olyan arra érdemeseknek juttassák, akik az adott megyében is rendelkeznek birtokkal. Ugyanúgy a vármegyei tisztségeket is az 1723. évi 56.²⁴⁹ törvénycikk alapján a vármegyebeli birtokosok kapják, annak megkönnyítésére pedig az 1599. évi 31.,²⁵⁰ az 1659. évi 75.²⁵¹ és az 1723. évi 103.²⁵² törvénycikk értelmében gondoskodjanak a kamarai javak adományozásáról. A kamarai-, só-, posta- és harmincadhivatalokban, valamint a hadsereg gyalogságának tisztikarában – már csak azért is, mert az utóbbi az ország adójából a haza védelmére állították fel – az 1546. évi 15.,²⁵³ az 1655. évi 11.,²⁵⁴ és az 1741. évi 15.²⁵⁵ és 42.²⁵⁶ törvénycikk értelmében – magyarokat is alkalmazzanak, mivel ezekben a tisztségekben kevesen vannak. Ez pedig a katonaság esetében az újoncozást is nehezíti, hiszen egyszerűen szavukat sem értik feljebbvalóiknak. **(17.)** A magyar főpostamesteri hivatalt más, örökös tartományokbeliektől elválasszák és az 1715. évi 22.²⁵⁷ törvénycikk előírása alapján az arra érdemes magyaroknak adományozzák, az országgyűlés pedig a mondott tisztség ügyében részletes szabályzatot dolgoz ki. Gondoskodjonak a postai szolgáltatásokkal kapcsolatos visszaélések meggátolásáról és a díjak további mérsékléséről. **(18.)** A királyi jövedelmeket, úgy mint a kamarai- és koronabirtokokból, a bányákból-, a bányabérből és a pénzverésből származóakat az 1439. évi 6.,²⁵⁸ az 1723. évi 16.²⁵⁹ törvénycikkek szerint arra érdemes magyaroknak adományozzák. **(19.)** Noha az 1555. évi 8.²⁶⁰ és az 1723. évi 16.²⁶¹ törvénycikk tiltja a tallérok kivitelét, azokból mégis óriási hiány mutatkozik, ezért súlyosan kell büntetni mind a kivitel, mind a kamatra történő beváltást. Az 1741. évi 12.²⁶² törvénycikk értelmében gondoskodjanak budai pénzverőház felállításáról, a tárnokmester működésének helyreállításával együtt.

²⁴⁷ „Hogy külföldiekre tisztségek nem ruházhatók és hogy a főpapok és báró urak ne tartsanak maguknak idegen embereket”

²⁴⁸ „A főispáni tisztek és méltóságok adományozása kiskorúak részére ne történjék”

²⁴⁹ „A főispánoknak megyéikben lakásáról s a megyék tisztújításáról, az alispánok s más tisztviselők állásáról”

²⁵⁰ „Az ország rendei alázattal kérik Ő császári felségét, hogy a nemesek és mágnások fekvőjóságaira nézve az ország régi szokását megtartsa; a magyar fekvőjóságokat idegeneknek el ne adományozza és hogy bizonyos nemeseknek a jogait megvizsgáltatni és a Bihar vármegyei nemesektől elvett fekvőjóságokat visszaadni méltóztassék”

²⁵¹ „A királyi kincstárra háramlott javakat Ő felsége érdemes személyeknek ingyen adományozza”

²⁵² „Az ország benépesítéséről”

²⁵³ „Az országlakosok megtartandók az ő régi szabadságaikban”

²⁵⁴ „A magyar kamarának az udvaritól való függetlenségéről; a fölösleges kamaratisztviselők és az ellenőrök elmozdításáról és a fiókharminczadok eltörléséről; továbbá, hogy a harminczadosok ellen kamarai vizsgálat eszközöztendő, az elhalt külföldi harminczadosok helyébe pedig benszülöttek teendő”

²⁵⁵ „Az egyházi és világi javadalnak, méltóságok és hivatalok adományozásáról”

²⁵⁶ „A biztosságról”

²⁵⁷ „A magyarországi főpostamesterről és postásairól”

²⁵⁸ „Hogy a királyi jövedelmeket egyedül az ország lakosai részére kell bérbe adni”

²⁵⁹ „A magyar királyi kamara hatalmáról és a bérlők kihágásainak megszüntetéséről”

²⁶⁰ „A tallérok verése maradjon abban az állapotban, a melyben van, de az ezüstnek nagy mennyiségű kivitelét tallérokban is tiltják”

²⁶¹ „A magyar királyi kamara hatalmáról és a bérlők kihágásainak megszüntetéséről”

²⁶² „A királyi tárnokmester joghatóságáról”

(20.) A rézpénzek behozatalát már az 1526. évi 35.²⁶³ törvénycikk tiltotta, ennek ellenére mind számban, mind értékben egyre növekednek, amiből az ország gazdaságára nézve igen nagy károk származhatnak, ezért annak ne magasabban, mint egy krajcárban határozzák meg az értékét, kiadását pedig teljesen szüntessék meg. (21.) A só árának diétán kívüli emelését – annak tiltását a jövőre nézve törvénnyel is megerősítve – vonják vissza és azt az 1741. évi 34.²⁶⁴ törvénycikk rendelkezéseihez igazítják, s ne a többi királyi jövedelemtől elválasztva kezeljék. Emellett pedig a Vágon szállított faanyagok után szedett vámok, melyek törvénytelenek és csak áremelkedést okoznak, szűnjenek meg. (22.) Háború esetén a tárgyalásokból és tanácskozásokból az ország tanácsosait ne zárják ki, az 1608. évi 2.²⁶⁵ törvénycikk értelmében. A törökkel való békekötés és fegyverszünet esetén az uralkodó a magyar tanácsot hallgassa meg az 1596. évi 4.²⁶⁶ és az 1715. évi 41.²⁶⁷ törvénycikk alapján, tanácsaik és panaszaik felülvizsgálatához az 1618. évi 8.²⁶⁸ törvénycikk szerint külföldieket ne engedjen. A magyar ügyekről az 1498. évi 7.,²⁶⁹ az 1559. évi 8.,²⁷⁰ 1569. évi 38.,²⁷¹ 1608. évi 10.²⁷² és az 1681. évi 4.²⁷³ törvénycikkekből kifolyóan a király magyarokkal tanácskozzon. Legyen állandó magyar követ a török portán az 1604. évi 4.²⁷⁴ és az 1662. évi 4.²⁷⁵ törvénycikk szerint, a követségekre nézve pedig általában az 1723. évi 104.²⁷⁶ törvénycikket tartsák be. (23.) Az 1741. évi 18.²⁷⁷ törvénycikk szerint Erdélyt csatolják vissza Magyarországhoz és követeiket küldjék el a diétára, az újonnan felállított bánóság pedig nehogy valamiképpen az ország báróinak joghatóságának sérelmére működjön, hiszen a Hármaskönyv I. rész 94. címe alapján a temesi bánóság Magyarországhoz tartozik. Csatolják tehát vissza a további területekkel együtt, s nevezzék ki főispánjaikat. (24.) Köztudott, milyen mennyiségű oklevél található a kamarai levéltárban, amelyek hiányában a családok saját javaikat igazolni nem tudják, így az 1723.

²⁶³ „A kik az országha rézpénzt hoznak be, azok fejvesztéssel bűnhődjenek”

²⁶⁴ „A só ügyéről, és annak Nyitra vármegyében állítandó raktáráról”

²⁶⁵ „A magyarokkal és törökökkel kötött békéről”

²⁶⁶ „Az ország karai és rendei nem azért panasznak, mintha adózni nem akarnának, hanem azért, hogy miután tehetségeikben meggyengültek, külföldi hadseregről is (a mint eddig) kegyelmesen gondoskodni méltóztassék”

²⁶⁷ „A törökkel való békekötést és az ország egyéb ügyeit magyarok tárgyalják”

²⁶⁸ „A magyar tanács és cancellária hatalmára és méltóságára nézve az elmúlt évek végzéseit ujtják meg”

²⁶⁹ „Midőn az egész országot érdeklő ügyek vannak a tanácsban tárgyalás alatt, a tanácskozáshoz nyolcz ülnököt kell odabocsátani, s ezek esküdjének meg”

²⁷⁰ „A magyar ügyeket magyar tanácsosokkal kell tárgyalni”

²⁷¹ „Kérés aziránt, hogy a magyar ügyekben a császári felség a magyarok tanácsával éljen”

²⁷² „A cancellárság tisztét valamelyik jól érdemesült személynek kell adományozni, és a királyi felség a magyar ügyekben csupán magyar tanácsossal éljen, és a kérvényezők is, a magyar tanácsosokon és titkárokon kívül, mint a kikre tartozik, a kiadványaik érdekében másokhoz ne forduljanak”

²⁷³ „Magyar követnek a császári követhoz, ezéhez hasonló tekintéllyel leendő csatolásáról, s a törökkel való békekötésről és minden magyar ügynek a magyar tanácsossal való tárgyalásáról”

²⁷⁴ Téves hivatkozás.

²⁷⁵ „Magyar biztosról és a magyar ügyeknek magyarokkal való tárgyalásáról”

²⁷⁶ „Hogy a Magyarországot illető dolgokban s ügyekben a követségeknél az országlakókat alkalmazzák”

²⁷⁷ „Erdélyről, valamint a Magyarországhoz tartozó megyék, kerületek és vidékek visszacsatolásáról és bekebelezéséről”

évi 45.²⁷⁸ törvénycikk szerint azok számbavétele és átadása az arra kijelölt káptalan-
nak még az országgyűlés tartama alatt történjen meg. **(25.)** A honosítás díját 3000
forintra emeljék, és az erről szóló diplomákat az országgyűlési befogadás előtt ne
adják ki. Akik pedig fizetési kötelezettségüket felszólítás után sem teljesítik, azoknak
nevét a törvény szövegéből töröljék ki. **(26.)** Ha pedig valakik, akiknek törvényes joga
arra nézve nincsen, mégis az országgyűlésen ülést és szavazati jogot követelnének,
törekvésüket mindenképp gátolják meg. Szavazás esetén ugyanis a nemesi jogokat
sértené, ha szavazataikkal egyenértékűként kezelnék valamely nem nemes személye-
két is. /Utólag kihúzott kiegészítés: Ha azonban ülőhelyet mégis kapnak, a szavazati
jogot vonják meg tőlük./ **(27.)** A fentiek szerint akadályozzák meg a szabad királyi
városok azon törekvését, hogy a vármegyékkel azonos értékű szavazattal rendelke-
zenek a diétán. Hiszen a városok követei küldőiket mint egyetlen nemeset képviselik, a
megyei követek viszont az összes ottlakó nemes nevében járnak el, így nyilvánvaló
jogsértés lenne a szavazatok egyenlő értékelése. A nemesi jogok régebbi mivolta
mellett, a városok egyébként is annyi kiváltságban részesülnek, és olyannyira csak a
saját hasznukat, s nem az ország boldogulását nézik, hogy nem lehet szavazatuk sem
számban, sem súlyban egyenlő. Ezért, ha a többi vármegye követei azt szorgalmaz-
nák, hogy a megyei követek szavazatát a megyében élő nemesek száma szerint érté-
keljék, a javaslatot mindenképp támogassák. /Az utolsó mondat helyébe írt, utólag
kihúzott szöveg: Így minden erejükkel azon legyenek, hogy szavazatuk ne legyen
egyenértékű, vagy méginkább, hogy a városokat osszák négy kerületre és aszerint
rendelkezzenek egy-egy szavazattal, mégha részvételi jogukat meg is tartanák vala-
mennyen./ **(28.)** Az 1741. évi 33.²⁷⁹ és az 1751. évi 10.²⁸⁰ törvénycikk szerint a ma-
gyarországi és csatolt részekbeli jezsuiták és kollégiumaik számára egy önálló
magyarországi rendtartományt különítsenek el. **(29.)** A királyok, érsekek és mások
által a nemes ifjúság oktatására hagyott alapítványokat az alapító szándéka szerint
kezeljék, ha pedig szünetelnének, újítsák meg azokat. Mivel pedig bátaszéki apátság-
ban sem magyarul, sem latinul, hanem csak németül oktatnak, s így a magyar ifjakat
szinte teljesen kizárják, ezért az 1550. évi 19.²⁸¹ törvénycikk szerint azt magyar egy-
házfi vagy más, a honi ifjak nevelésére gondot fordító társaság gondjaira bízzák. A
ciszterci és premontrei rend javaikat bírják csak az országban, konventjeik azon kívül
vannak, jövedelmeiket így mindenféle kiviszik az országból, ezért kérvényezzék,
hogy a haszon egy részéből tartsanak fenniskolát, melybe megfelelő számban vegye-
nek fel magyarokat is. **(30.)** Mivel a Helytartótanácsnak csak közvetítő szerepe van, s
ezen közbeeső tevékenységével csak hátráltatja mind az uralkodói rendeletek végre-
hajtását, mind a megyei jelentések célhozérését, ezért amennyiben a többi megye
képviselői is egyetértenek azzal, úgy javasolják, hogy inkább a királyi kancellária

²⁷⁸ „Országos levéltár felállításáról, s mások leveleinek a királyi kamarákból, s a szent Mártonról nevezett
szent-pannonhalmi conventból és Erdélyből visszavételéről”

²⁷⁹ „A Jézus-társasága rendjének tartományáról, valamint a Sz. Ferencz-rend Mária tartományában való
váltakozásról, és a wimpassingeni conventról”

²⁸⁰ „A Jézus-társasági szerzet-rend tartományának megosztásáról”

²⁸¹ „A pusztán maradt egyházak, káptalanok és conventek fekvő jóságai és jövedelmei iskolák állítására
fordítandók”

létszámát növeljék. Ha pedig a Helytartótanácsot így mintegy kiváltani és megszüntetni nem lehetne, akkor különböztesse meg leiratait az uralkodó parancsaitól és maradjon meg saját hatáskörében, így olyan ügyekbe, mint az adóemelés vagy az urbáriumok kiadása, ne ártsa magát. A megyei számadások ellenőrzése során pedig szintén ne ártsa magát a csak a megyére vonatkozó ügyek (ti. tételek) vizsgálatába. **(31.)** Ügyeljének arra, hogy a nemesi telken lakó bérlőket, juhászokat vagy más nem nemes személyeket adófizetésre ne kötelezzék, hiszen az a nemesi jogokra nézve súlyos sérelmet jelent. Hozzák fel érvül, hogy azok úgysis évről évre mindig máshová költöznek. **(32.)** Az armalista nemesek Werbőczy Tripartituma 1. könyvének 9. paragrafusa alapján minden adófajta fizetése alól mentességet élvezzenek, a nemesi felkelés terhének elvállalásával. **(33.)** A nemesi felkelés az 1741. évi 63.²⁸² törvénycikk megtartásával maradjon érvényben, ugyanúgy az urbáriumok is, az 1715. évi 101.,²⁸³ az 1723. évi 18.²⁸⁴ és az 1729. évi 35.²⁸⁵ törvénycikkek szerint. A királyi előterjesztések közül azokat, amelyek az országra vagy az országlakókra sérelmesnek látszanak, a diploma és az 1741. évi 8.²⁸⁶ törvénycikk alapján utasítsák el. **(34.)** A gyalogos újoncok összeírásának azon módja, melyet az osztrák örökösödési háború idején követtek, az ország jogszokásának nem felel meg, így a jövőben a korábbi az 1635. évi 10.,²⁸⁷ az 1647. évi 61.²⁸⁸ és az 1662. évi 8. törvénycikk²⁸⁹ legyen az irányadó. **(35.)** A vármegyék által az osztrák örökösödési háborúk alatt az uralkodónak adott kölcsön összegét semmiképp el ne engedjék, hanem visszafizetésére királyi biztosítékot szerezzenek. **(36.)** A vármegyék részéről a nemesi testőrség felállítására felajánlott pénzösszeg fizetését a rengeteg teher miatt függesszék fel, s annak költségeit a királyi kincstárból az uralkodó fedezze. (Utólag kihúzva: a hadiadó összegébe számítsák be.) **(37.)** Pest-Pilis-Solt vármegye adófizető népe nem tud több adóterhet elviselni, ezért a hadiadó összegének emelését minden módon gátolják meg. **(38.)** A katonaság elszállásolásából a népre nagy teher nehezedik, ezért a követek azon munkálkodjanak, hogy az ezredeket a vármegyékből – amennyire lehet – vonják ki és a katonaságot a királyi kincstárból fizessék úgy, hogy az a szokásos adóösszegeken kívül az adózókat semmivel se terhelje. **(39.)** A többi tartomány mintájára hozzanak létre országos pénztárt, hogy a katonai kihágások révén okozott károkat abból azonnal meg lehessen téríteni, s melynek kezelésére nézve az országgyűlés dolgozzon ki tervezetet. **(40.)** A katonatisztek özvegyei és árvái felett az illetékes helyi tanács vagy földesúr

²⁸² „Az alább megirt módon meghatározott általános fölkelésről”

²⁸³ „A szökevény jobbágyok visszakövetelése s visszaadása iránt alkotott törvénycikkeket bővebben kifejtik”

²⁸⁴ „A puszták benépesítéséről”

²⁸⁵ „A megyei bíraskodásról”

²⁸⁶ „Hogy a hitlevél azon záradéka: „a mint azok használata és értelme iránt a király és a karok közös megegyezésével országgyűlésileg megállapodtunk,” az ország karainak és rendeinek sarkalatos jogaira, szabadságaira, mentességeire, kiváltságaira, egyáltalában ne legyen kiterjeszthető”

²⁸⁷ „Az Ő felsége számára katonaságot sorozó és kivívó katonatiszteknek és segédeknek a katonaszedésnél és zsoldbafogadásnál hogyan kell eljárniok?”

²⁸⁸ „A katonák felfogadására vonatkozó czikkelyt meg kell tartani; annak pedig, hogy a katonák a vármegye rendeletén kívül, az országlakosok fekvőjóságaiiba gyakrabban és hosszasabban beszálljanak, elejét kell venni; Moson vármegyéből vigyék őket ki és jövőre ne hozzák be”

²⁸⁹ „A katonák fogadásáról és zsoldjáról, s a kihágók és katonáskodni vonakodók büntetéséről”

gyakoroljon joghatóságot. Az 1655. évi 7.,²⁹⁰ 1681. évi 78.,²⁹¹ 1723. évi 11.²⁹² és az 1741. évi 38.²⁹³ törvénycikkek szerint ugyanis csak katonai ügyekben tartoznak katonai törvényszék joghatósága alá. A nemesi származású árvákról a vármegyei magisztrátus hivatalból gondoskodik az 1715. évi 68.²⁹⁴ törvénycikk szerint. **(41.)** Az invalidus katonákat, márcsak ezen mivoltukból kifolyólag is, ne alkalmazzák megyei szolgálatra, hiszen annak ellátása tetterős férfiakat kíván, a tisztviselőket pedig nem örökre választják, hanem kihágás vagy alkalmatlanság esetén úgysis elbocsátják. **(42.)** Ne kelljen a megyén tárgyalt polgári és büntetőperek lajstromát minden évben felküldeni a Helytartótanácsnak, hiszen polgári ügyekben épp eléggé biztosítva van a fellebbevitel lehetősége, büntetőügyekben viszont a végrehajtás után a jóvátételre lehetőség nincs, csak a tisztviselőket vonják el ezzel a fontosabb feladataiktól. Ugyanígy ne kelljen minden hónapban megküldeni az árszabásokat sem, hisz a katonaságra nézve abból semmilyen kár nem származhat. **(43.)** Ügyeljenek arra, hogy a Helytartótanács leirata alapján felállítani kívánt dologházak költsége nehogyan valamilyen módon az adófizető népet terhelje, egyébként pedig mivel az egyes törvényhatóságok el vannak látva a szükséges fenyítő eszközökkel, így azok létrehozását egyetértésükkel se támogassák, még kevésbé bármiféle felajánlással. **(44.)** Nemcsak Pest-Pilis-Solt, hanem az egész ország közös érdeke a Duna medrének megtisztítása a benne lévő fatörzsektől, uszadékfáktól, így a Helytartótanács leirata ellenére ne csak a megyét terhelje. **(45.)** A vármegye sérelmezi az országlakók vámmentességének és egyéb szabadságjogainak figyelmen kívül hagyását. Az 1630. évi 17.,²⁹⁵ az 1659. évi 62.²⁹⁶ és az 1741. évi 28.²⁹⁷ törvénycikkre hivatkozva kérik a külföldről behozott, főként manufaktúra- ipari termékek vámtételeinek könnyítését, mivel a vámok nagymértékű emelése a kereskedelmet teljesen megbénította. Követeik szorgalmazzák, hogy az országgyűlés maga dolgozzon ki állandó értékű vámtételeket és törölje el az

²⁹⁰ „A végvidékeken katonáskodó nemesek katonai dolgokban, katonai törvény alatt, katonadolgokon kívül pedig a vármegyék biráskodása alatt álljanak. Továbbá a generálisok és kapitányok részére az ország törvényeivel megegyező utasítások adandók, és ezek tartózkodjanak a nemesi örökségek tárgyában való biráskodástól”

²⁹¹ „Az 1659-ik évi 93-ik, 94-ik és 95-ik törvénycikkelyeket megújítják és megmagyarázzák s a katonákat és egyéb lakosokat a város sérelmével járó borméréstől és kézi mesterségektől eltiltják”

²⁹² „Még néhány, előbb hűtlenségi esetet halálbüntetéssel sújtani rendelnek (14. § Az országban s kapcsolt részeiben birtokos bármely állásu s hivatalu katonákat pedig büntető és katonai ügyekben, a katonai törvényszéken, nem katonaiakban pedig, az 1655. évi 7-ik törvénycikk értelmében is, az esetek különféleségéhez képest szokott törvényes eljárás szerint ítéljék el s büntessék; a megölt ember gyermekeinek s özvegyének azonban mint méltatlanul sújtottaknak a büntevő illetményéből fejdíjat fizessenek.”

²⁹³ „A polgári telkeket birtokló katonai személyekről”

²⁹⁴ „Az árvákról s azok gyámjairól és gondnokairól való intézkedés módja”

²⁹⁵ „Az ország nemeseinek azon harminczadok és vámok fizetése alól való mentességéről, a melyeket a szomszédos tartományokban a vámszedők venni kezdetek”

²⁹⁶ „A Tábor nevű dunai ájtárón elkövetett kihágásokat szüntessék meg s az 1630-ik évi 17-ik törvénycikkelyt a külső harminczadokon s vámoknál tartsák meg”

²⁹⁷ „Hogy vámdíjak az országban csupán csak az igavonó állatoktól és szekerektől szedessenek, továbbá arról, hogy a szomszédos tartományok beviteli és uti vámjai a kereskedők által bevitetni szokott árukra nézve mérsékeltessenek”

1655. évi 100.²⁹⁸ törvénycikk szerint a magánszemélyek által szedett vámokat. **(46.)** A hazai gabona és bor kivitelét az uralkodó könnyítse meg az 1741. évi 27.²⁹⁹ törvénycikk alapján, azért is, hogy a pénzforgalom révén a nép terhein könnyítsenek. **(47.)** A nemesek áruai után bizonyos földesurak és elsősorban a királyi városok ne szedjenek vásárvámot, az 1498. évi 35.³⁰⁰ törvénycikk szerint, az az ellen vétők büntetését pedig szintén törvényben határozzák meg. **(48.)** Mivel a sószállítók a földesurak és jobbágyaik útbaeső földjeit többnyire szinte teljesen lelegettetik, természetes, hogy azt tiltani kell, azonban a szállítók maguk sem tehetnek egyebet, legfőképp a Szolnoki raktárak közelében, ahol gyakran két napot is várniuk kell. Ezért kérjék Ófelségét, hogy a só szállításáért járó összeget valamennyivel emeljék meg, hogy abból a szállítók a földesurak részére kártérítést vagyis taksát fizethessenek és fáradozásaik jutalmaként maguknak is maradjon valamennyi. **(49.)** A céhek csak az árak emelkedését okozzák, feleslegesek és károsak, így a legjobb, amit tehetnek, hogy megszabadulnak tőlük. Ha ezt véghezvinni nem lehet, legalább azt tegyék lehetővé, hogy a céhen kívüli iparosok és kereskedők termékeiket szabadon árusíthassák. **(50.)** Szűnjön meg az a méltánytalanság is, miszerint csak a budai szekeresek céhének tagjai tartózkodhatnak és szekrezzhetnek három napnál tovább Buda városában. **(51.)** Az árszabások betartására ez egyetlen lehetőség, ha kihágás esetén a vármegye saját hatáskörében járhat el a királyi városokban is. Az ugyancsak szokásba jött elővásárlások tiltását is újítsák meg. **(52.)** A városokban, legfőképp pedig Buda és Pest előljáróságában olyan mérvű lenézés tapasztalható a magyarokkal szemben, hogy azokat nemcsak hogy a tanácsba, de még a polgárok és mesterek közé sem veszik fel, ezért el kell rendelni, hogy a városi magisztrátus legalább felerészben magyar, a nyelvet és a honi törvényeket ismerő férfiakból álljon, s ne követelje a befogadásért jogtalan módon 124 forint letételét. **(53.)** Az, hogy Buda és Pest lakosai gyűlölettel viseltetnek a magyar nemzet iránt, abból is kitűnik, hogy a bírósági alkalmakra és a vármegyegyűlésekre érkező nemesek házvételit minden módon akadályozzák és a városban már házat birtokló nemeseket különböző adókkal és kivetésekkel (Pesten telekadóval) sújtják. Az országgyűlés határozza el, hogy a két város a nemesek házait sújtó törvénytelen követelésektől álljon el. **(54.)** A subsidium megajánlása és a rendi sérelmek orvosolása az 1504. évi 1.,³⁰¹ az 1507. évi 8.³⁰² és az 1681. évi 12.³⁰³ törvények értelmében ne történjen az országgyűlésen kívül, ezért az országgyűlés összehívásáról az 1492. évi 1.,³⁰⁴ az 1622. évi 2.,³⁰⁵ az 1635. évi 94.,³⁰⁶ az 1647. évi 154.³⁰⁷ és az 1715. évi 14.³⁰⁸

²⁹⁸ „Az ország minden harminczada és vámja körül való visszaélések helyrehozásáról és azok újjalakításáról”

²⁹⁹ „Az ország terményei és készítményei kivitelének könnyítéséről”

³⁰⁰ „A nemesek és az egyháziak a házi szükségletükre vásárolt dolgoktól s a nemesek ezenfelül kereskedésük után harminczadot és vámot ne fizessenek”

³⁰¹ „Az egyes urak és vármegyék ne otthon vagy magánosan, hanem az országgyűlésen vagy közönséges gyűlésen mindeneknek közös egyetértésével ajánljanak a királynak segélyt vagy adót; és azoknak a büntetése, kik másképen cselekednének”

³⁰² „Az ország törvényei ellen vétkezőt meg kell büntetni”

³⁰³ „Az adókivetések, illetve s bármely azok alapján követelt hátralékok egyszerű eltörlése”

³⁰⁴ „A király az ország összes karait és rendeit tartsa meg régi szabadságaikban; az újításokat, melyeket Mátyás király hozott be, törölje el; a rendes jövedelmekkel elégedjék meg”

törvénycikk szerint kell intézkedni. **(55.)** Az előző országgyűléseken Pest-Pilis-Solt vármegye követeinek ülés helyét ok nélkül mások foglalták el, noha az méltóságához képest sokkal előkelőbb helyet érdemel, mert követei három egykori vármegyét képviselnek (többek között Pestet, amely közvetlenül a királytól függött) és a vármegye főispánja törvény szerint a mindenkori nádor vagy királyi helytartó. Az alkalmasabb ülőhely elnyerése érdekében a követek kérik a nádor–főispán pártfogását. **(56.)** Ezeket határozták el tehát utasításként, az egyéb felmerülő ügyek elintézését a követek jószándékára és ügyességére bízva. (Utólag kihúzva: Ezekon kívül pedig semmilyen más ügybe ne ártsák magukat, s semmihez ne adják egyetértésüket, míg arról a megyét nem értesítik és az arra vonatkozó válaszát meg nem kapják.)

Puncta pro instructione dominorum ablegatorum ad imminentem anni 1764. Regni diaetam deservitura, et in forma gravaminum ex parte inclytorum Pest, Pilis et Solth articuliter unitorum comitatum promovenda.

1. Gravamina a proximioribus binis diaetis remansa quo nunc ante omnia assumantur, benignae assecurationi regiae insistendum, iisdem proinde optatum effectum procurare solerter studebunt.

2. Demisse instandum erit, ut sacratissima domina et regina nostra ad mentem numerosissimorum articulorum intra Regnum hoc suum, cui inde maior prosperitas et securitas accederet, residere dignetur.

3. Juribus fundamentalibus, libertatibus, immunitatibus et praerogativis statuum et ordinum Regni Hungariae partiumque ei annexarum nullo unquam tempore vel in minimo imminuendis aut abrogandis prospicient renovatione articuli 8. 1741.

4. Palatinus regni in omni avita sua auctoritate confirmetur, omnesque decretales in hac materia leges, articuli quippe 3. 1608, 7. 1613, 4. 1618, 5. 1715, 4. 1723, 9. 1741, continuo semper tempore illibate observentur. Et quia seu eminenti officio huic seu regnicolarum tranquillitati optime cohaerens esset suprema armorum regionum per Hungariam praefectura, quam praedecessor moderni gessit ea accurantia, ut omnia in Regno hoc pacate absque ullis confusionibus (quod ad praesens saepe aliter evenit) decurrerint, supplicandum erit Suae Majestati, ut palatinus, qua alioquin locumtenens regius et supremus (prout articulo 4. 1485. innuitur) regni capitaneus, adeoque prae aliis eo munere palatinatui per praemissam legem conjuncto dignus, pro Regni utilitate et summo commodo ad mentem quoque supracitati articuli 4. 1618. supremus armorum regionum per Hungariam praefectus denunciatur ejusque continua serie in officio successores tali dignitate fungantur.

5. Si et in quantum primatiali activitati et dignitati plene satisfactum non

³⁰⁵ „A szentséges császári és királyi felségtől, az ország karai és rendei részéről, az ő szerencsés felavatása alkalmából kiadott hitlevélnek az ország közönséges végzéseinek közlése iktatása”

³⁰⁶ „A minden harmadik évben hirdetendő országgyűlés megtartásáról”

³⁰⁷ „A minden harmadik évben hirdetendő országgyűlés megtartásáról”

³⁰⁸ „Az országgyűlések tartásáról”

esset, implementum articuli 3. 1751. sollicitabitur.

6. Continua praxis, quae nobiles tantum personalis praesentiae regiae in iudiciis locumtenentis officio sistere sive, lege firmata est, quod ipsum collatus priori abhinc ei muneri praeposito, ejusque in officio successoribus magnificentiae titulus, satis aperte indicat: ne proinde recepto huic usui et statui equestri per abstractionem officii quoquomodo praejudicetur, sed ad idem officium successivis quoque temporibus viri e statu nobilium semper assumantur renovatione articuli 6. 1751. occurrendum. In casu porro, ubi personalis a praesidio suo quacunq; tandem ex causa abstraheretur, ut vices gerentes, non vero tabulae barones praesideant, si opportunitas admiserit, urgendum.

7. Splendor est munificentiae regiae collationibus, quas primi inde reges in usu habebant, regnicolas ad merita et obsequium provocare. Quae, siquidem modernis temporibus rarius aut non nisi magno aere venirent, ideo in casu, ubi bona fiscalia absque onere in regem devolvuntur, ut eadem patriae quoque filiis gratis conferatur, articuli 15. 1608, 31. 1630, 75. 1659 restabiliendi erunt. Ubi vero cum onere rex succedit, ut in eodem et non maiori, regnicolis translatio donationumque desuper pro ulteriore familiarum conservatione ac una pro ratione meritorum tam pure, quam mixte, etiam ad utrumque sexum expediendarum elargito fiat, provisione legis quaerendum. Extraneis caeteroquin, a similibus impetratione per articulos 26. 1222., 10. 1504., 31. 1599. rejectis. Porro

8. Ut ejusmodi donationes citra influxum cameralem concedantur licitatioque bonorum fiscalium /cum exactiore articuli 19. 1741 observatione/ penitus abrogentur. Bona porro coronalia ad mentem legum revindicentur, urgendum.

9. Praetendentibus regnicolis contra fiscum vel etiam privatis ad evocationem fisci agentibus, qui saepius ad vias instantiae cum gravi expensarum profusione et quod sensibilius, cum jactura jurium suorum relegabantur, citra ullum ulterius impedimentum ordinaria juris via aperiatur.

10. Ad accelerandum justitiae administrationis cursum avertendaque legitime praetendentium momentosa damna, unitis viribus efficaciter urgebunt, ut poenae repulsionis et oppositionis, quae in magnum jam abusum venerant, non reddita legali ratione, fructus quoque medio tempore percepti adjiciantur.³⁰⁹

11. Plurimos experientia hucusque exhibuit, qui in tantum semet debitis immergerunt, ut ex iis (non alia creditoribus, praeter desiderium amissae pecuniae recompensa) nunquam eluctari potuerint, et sic alienae substantiae malevoli dispersores pro poena fraudis libertate donati sunt. Cum autem contra tales, ne saepius ita malignentur, non satis securae esset provisio legis et nec creditoribus juramento paupertatis satisfaceret simili malaeversioni, velut tacitum et dolosum furtum representanti graviore animadversione frenum ita agentibus imponente obviari deberet.³¹⁰

³⁰⁹ Széljegyzet: *Ita in casu ternariae repulsionis aut oppositionis poena per articulum 34. 1729. in sensu disjunctivo intellecta, triumphantis selectui et arbitrio deferatur.*

³¹⁰ Utólag kihúzott kiegészítés: *[nem]pe ut tales creditori in perpetuam servitutem resignentur*

12. Ex quo curiae regiae iudicium et auctoritas lege publica stabilita haberentur, ex eo ne causae et processus juris eo deducti, ita etiam coram alio competenti iudicio decurrentes diversis mandatis impediuntur, neve in nonnullis causis peti solitis informationibus in administratione et cursu iustitiae contra articulum 30. 1681. ac complures illic citatos et renovatos articulos diversi obices ponantur, aequum esse censi. Haud aliter regni commissarii seu in re sanitatis, seu quocumque alio intervenienti, ne contra supremorum comitum ac eorundem directionis concreditorum comituum fidei activitatis et integritatis derogamen contra intellectum articulorum 42. 1649, 46. 1659, 120. 1659 delegentur (unde nobilibus quoque quinque ecclesiensibus medio ejusdem commissionis contributioni subjectis grave admodum onus et praeiudicium evenit) antevetendum. Non secus

13. Dicasteria etiam et fora iudicialia ad reformationem legum, ne ex iis fundamentales quoque et cardinales quoquo modo laedantur, cum ne in diaetis quidem eae alterari possent, se non immittant, verum antiquae origini et progressui conformes leges et consuetudines maneant in statu, quo sunt.

14. Dignitates et officia ecclesiastica nationalibus Hungaris idoneis benemeritis praesbiteris et non minorennibus vel laicis, non ecclesias, sed proventus duntaxat earum curantibus conferantur. Id ipsumque etiam per dominos praelatos in collationibus canonicatum observetur. Quia dum capitulis publica etiam fidedignitas competit, capitularibus vero tam privilegialis, quam iudicialis executio incumbit, quomodo has, extraneae nationis capitulares exacte peragere poterunt, qui non modo legum et consuetudinum Regni, verum ipsiusmet etiam idiomatis sunt ignari, ita dictantibus articulis³¹¹ 18. 1550, 38. 1659, 27. 1681, 60. 1723. accederet, ut tales in beneficiis suis resideant, quod fieri optime potest, si plures dignitates in unum non conferantur, sed singulus singulo officio contentabitur. Inde autem id etiam beneficii surget, quod pecunia, cuius magna in Regno penuria est, non ita efferretur, ac in iis dignitatibus constituti, tam obligationi suae, quam intentioni fundatorum exactius satisfacere valerent.

15. Decimarum exactiones cum omni fere episcopatus mutatione pro arbitrio succedentium episcoporum, quin etiam frequentius elevari, major est experientia, quam ut singillativa remonstratio manifestari debeat, id tamen contra positivas regni leges quomodo recte fieri possit, non videri ac proinde ad antiquarum legum manutentionem articuli 61. 1548, 18. 1609, 95. 1641 et in his plures seriatim citati confirmandi et exasse(?) observandi erunt.

16. Dignitates etiam et officia quaevis saecularia ad exigentiam articulorum 8. 1493, 5. 1439 benemeritis pariter Hungaris conferantur, neve etiam officia supremorum comitum contra tenorem articuli 33. 1638. minorennibus, verum idoneis personis et in gremio comitatus possessionatis, ut iidem illic etiam residere possint, conferantur. Non secus officia in comitatibus magistratualia ad sensum articuli 56. 1723 viris aequae possessionatis distribuentur et ut praemissae legi tanto efficacius satisfieri queat, cameralium bonorum collatio, ad mentem articulorum 31. 1599., 75. 1659., 103. 1723. urgebitur. Huc intellectis officiis quoque cameralibus, salinariis,

³¹¹ Nem egyértelmű helyre jelölhető széljegyzet: 42. 1536.

postalibus et tricesimalibus, in quibus pauci Hungari contra sensum articulorum 15. 1546, 11. 1655, 15 et 42. 1741. applicati habentur, quae praeterito gentis Hungariae in pedestri etiam militia observatur, quae licet subsidio Hungarorum erecta, ad Patriae defensionem alatur, prima nihilominus officia et dignitates ipsis anhelare solum et vix unquam consequi datum et id ipsum difficilem sane reddit conscriptionem tyronum, dum non nisi alienigenae, cum quibus gregarius ne loqui quidem potest officiis praeponuntur, ideo in sensu praecitorum articulorum praecipua Hungarorum applicatio sollicitabitur.

17. Officium generalis postarum magistri per Hungariam a reliquis provinciis abstrahatur et nationali Hungaro benemerito ad praescriptum articuli 22. 1715. conferatur, stabilisque norma in re officii diaetaliter elaboretur. Quo accederet pretium litterarum postale in parte jam immutatum et fors magis etiam immutandum, nempe ut ad quem eae mittuntur (plene immuni eas mittente) integram taxam postali officio numeret, hoc sane litteras recipientibus velut summe onerosum multasque inconvenientias in tempore producturum, ut ab effectu sistatur, atque patentalium vices, officium postale non subeat committendum erit.

18. Proventus regales ut sunt bonorum cameralium vel ipsorum etiam coronalium, item, de montanis, urburis, cusionibus, monetarum provenire soliti, ad exigentiam articulorum 6. 1439, 16. 1723 idoneis et benemeritis regnicolis, in arendam vel administrationem conferantur.

19. Tallerorum ob multas fraudes et damnosas lucri causa cum extraneis permutationes ea in regno penuria observatur, ut etsi articulis 8. 1555, 9. 1723. vetita sit eorum e regno eductio, vix tamen aliquando potestas monetae ejus haberi possit, porro ad evitandas usurarias ejusmodi in detrimentum regni fraudes mulctam in similes tam videlicet cum faenore permutantes, quam etiam efferentes hoc amplius, quod maxima in parte ii, ad manus infidelium deveniant, praesentaneam(?) eamque gravissimam constituere oportebit. In reliquo effectus articuli 12. 1741 quoad erigendam Budae domum monetariam cum restabilienda tavernicalium regalium activitate urgebitur.

20. Cupream illam monetam a cujus usu anno adhuc 1526. articulo 35. regnum sibi cavit, largiore in dies incremento, tam in numero, quam valore multiplicari sentimus, dum major a pondere incommoditas, quam a pretio utilitas enascitur. Et vero, dum hujus cursus, non ita pridem induceretur valor, non nisi in uno crucifero vel nummo substitit, nec ultra emersurum ab incommodo usu sperare potuimus, jam autem in polturas etiam excrevit, et utinam hodie, cras majores quoque monetas non repraesentet. Ejus tamen multiplicatio tanto magis elevatio non alium effectum producet, quam commercii, quod satis alioquin in regno hoc vile est, periclinationem et melioris monetae imminutionem. Supplicandum itaque erit Suae Majestati, ne elevatiorem, quam qualem unus crucifer aut nummus exprimit cupreae monetae valorem addi, sed neque ut articulo 32. 1741. plene derogeretur, multiplicari permittat.

21. Onerosa et praejudiciosa pretii salis elevatio quae his annis cum aggravio nobilitatis ac plebis et fortassis minori, quam ante, regis etiam commodo citra diaetam extensa est, reduci et articulo 34. 1741. conformari petetur, ne vero abhinc sal terrae

et patriae donum in regno hoc, cujus pretium jam iterato contra cardinales leges et praerogativas camera facto proprio auxit, difformiter a reliquis regalibus tractetur, neve pretium ejus, extra diaetam elevetur, lege statuatur. Huc concurrunt alia camerale a trabibus et asseribus ac ligneis denique cujusvis speciei materialibus super fluvio Vago deduci solitis exactio, quae siquidem pretii rerum venalium beneficio ejus fluvii demissarum elevationem causaret, damnumque et praejudicium ementibus inferret, velut illegalis abrogari petetur.

22. In casum belli, ex parte regni hujus movendi a consultatione et tractatibus regni consiliarii non excluduntur articulo 2. 1608 innuente. Non absimiliter in componenda pace vel induciis cum Turca ad exigentiam articulorum 4. 1596, 41. 1715 rex hungarorum consilio utentur, et consilia, aut gravamina eorum arbitrio exterarum gentium contra sensum articuli 8. 1618. per modum sui per revisionis non substernentur cum regnum hoc, vel ut distinctum et inter alia praecipuum, tanquam reliquarum provinciarum appendix considerari nequeat et ideo de rebus Hungaricis juxta articulos 7. 1493, 8. 1559, 38. 1569, 10. 1608, 4. 1681, rex cum Hungaris consulet. Idque etiam imposterum observabitur, ut ad Portam Ottomanicam juxta articulum 4. 1604 item 4. 1662 residens etiam hungarus maneat. Non secus articulo 104. 1723, de ablegationibus regni observando.

23. Cum eadem leges praerogativas Transylvanorum sustentare debeant, quae pro nobis stant, diplomaque regium aequae in Transylvaniam ac Hungariam qua huic annexam extensum habeatur, gubernio nihilominus militari subjecta ac officia etiam supremorum comitum aberata dolorose cernerentur, hinc ex articulo 18. 1741., in quo realia haec verba continentur, quod Transylvaniam veluti ad sacram regni Hungariae coronam pertinentem tam Regia Majestas, quam successores sui, qua reges Hungariae possidebunt et gubernabunt, urgeri debet, ut Transylvania regno Hungariae in omnibus suis ad diaetam nuncios aequae missura gubernetur, ne autem neoerecta illic banatus officia Regni Hungariae baronibus, quorum functio ad omnes provincias, sub coronae jus cadentes extensa est, quod omnimodo praejudicent, speciali lege cavendum, banatus porro et districtus Temesiensis qui, ut ex titulo 94. 1^{ac} videre est, ad Regnum Hungariae pertinet comitesque suos barones regni habebat, pariter reincorporentur ac supremi etiam comites ex praecitato articulo resolvantur eadem sit comitatuum qui seu uniti seu aetate fere jam consepulti sunt ratio, quorum aequae divisio et reincorporatio pro viribus adurgenda.

24. Notum est, quam magna quantitas literarum et literalium instrumentorum habeatur in archivio Regiae Camerae Hungaricae quae partim ex archivio olim capituli budensis, post funestam cladem Mohaciensem partim per diversas confiscationes, aliisque modis ad cameram deportata fuere, quae licet diversas familias concernunt, armis attamen bonorum suorum frustrari necessitantur. Quandoquidem exinde neque penes requisitoria in transumpto haberi valeant. Cum igitur de his jam alioquin per articulum etiam 45. 1723. provisum sit, erga sequestrationem et inventionem talium, medio deputationis eatenus ordinandae, stante adhuc diaetae restitutio fiat, quae tandem ad denominanda pro his capitula reponantur.

25. Fine praecavendae indigenarum multiplicationis cum alioquin tantus jam sit eorum numerus, ut adeo patriae filii ab applicationibus nimium quantum

impedirentur, taxa indigenatus ad ter mille aureos elevetur et neque diplomata ante receptionem diaetalem expediantur. Quin imo indagetur de iis, qui hactenus articulo non satis fecerunt et nisi moniti satis fecerint, ut beneficio indigenatus gaudeant, ex articulo expungantur.

26. Si porro aliqui quibus nec competit, nec etiam in sensu legum competere potest, sessionem ac vota sub consensu regnicolari sibi indulgeri sollicitarent, intentionis eorum effectus omnimode erit impediendus. Nam evenire consuevit, quod rei concludendae vota saepe imperare soleant, in tali autem casu, quorumvis votorum collectio dum ea promiscue ii etiam quibus sanguis et virtus nobilitaris non ultraque haereditas est, depromerent nobilitari praerogativae ac iuribus praejudiciosa emergit.³¹²

27. Huc revocari debent liberae regiaeque civitates, quarum ablegati eam votorum liberatem et praerogativam vendicant, quam comitatenses habent. Sed observandum, quod una quaeque libera regiaeque civitas in concreto sumpta unam tantum personam nobilem repraesentet, comitatus autem, quot numero nobiles, quorum singulo legalia vota competunt, intra suum gremium recensere potest, in hac tamen inaequalitate ablegatis ab utrinque paria vota permittuntur siquidem autem ista civitatum cum comitatibus in votorum enunciatione comparatio manifestum praepudicium et illegales sequelas involveret sed neque de recto justitiae ordine vota civitatum non ita avitam, quam articularem nobilitatem referentium, quae diversis alioquin legibus et immunitatibus gaudent, atque adeo suis et non regni commodis intentae sunt, comitatum votis seu in numero, seu pondere adaequari possunt.³¹³ Hinc, si reliqui comitatus per nuncios suos sollicitaverint, ut vota ablegatorum comitatensium ad numerum nobilium in gremio sui existentium extendantur, id ipsum urgere non intermittant.

28. Juxta articulos 33. 1741, 10. 1751 provincia religiosorum Societatis Jesu ad modum quo Regnum Hungariae³¹⁴ cum suis provinciis Sacrae Coronae subjectis circumscriptum et ab aliis³¹⁵ separatum est, dividatur. Collegiaeque in Hungaria et partibus eidem annexis existentia sub titulo duntaxat Hungariae provinciae distinctum provincialem habeant.

29. Foundationes antiquae regum et archiepiscoporum et aliorum fine erudiendae nobilis juventutis ordinatae, ad mentem fundatoris administrantur et providentur ac in quantum cessassent, restaurentur, inque pristinum vigorem redeant. Ex his abbatia Bata Szekensis ad eam classem recidit, ut Germanis plerumque hodie serviat, Hungari namque nisi simul linguae Germanicae gnari (quippe non Hungarica neque Latina lingua juventutem instruunt) ab omni ejus fructu excluduntur. Instandum proinde erit, ut in sensu articuli 19. 1550 eadem abbatia aut alieni

³¹² Kihúzva: *quod si tamen sessio ipsis aliquo eventu admittenda foret vota deneganda erunt.*

³¹³ Kihúzva: *hinc summis viribus sollicitandum erit, ut aequalia earum cum comitatibus vota sint, sed potius omnes liberae regiaeque civitates in quatuor districtus constringuntur et a singulo districtu non nisi unicum votum, etiam si suas sessiones retinuerint, excipietur. Id aequitas, justitiae et rei momentum exposcere videntur.*

³¹⁴ Kihúzva: *in limitibus suis*

³¹⁵ Kihúzva: *Provinciis*

ecclesiastico benemerito hungaro aut vero convictui, in quo nobilis hungara juvenus eo majori numero instrui possit, applicetur. Non aliter religiosi cistercienses et praemonstratenses bona quidem in Regno Hungariae conventus autem suos extra regnum habentes atque adeo fructus regni absque ulla redundatione exportantes, ut conventus et novitiatus suos cum assumptione in convenienti numero patriae civium in regno hoc instituant et exiguitate reddituum e bonis Hungaricis promanantium id effectuari, quoniam ita cogitantes unione et conjunctione ipsi sibi subvenire possent, non impediunt, quo sic per ipsos et intentio conferentium et populi expectatio plenius adimpleri queat, urgebitur.

30. Minor sit pro dignitate Consilii Locumtenentialis Regii activitas, ut nec ad definitivam jurisdictionem extensa sed intermedius solum canalis haberetur benignas voluntates regias insinuandi, et quia eo canali seu mandata regia seu representationes comitatum in celeriore effectu et cognitione rei per renovationem expeditionum tardarentur, si ideo reliquorum regni comitatum mentem eo collimare observaverint,³¹⁶ ut in locum consilii hujus in cancellaria regia viri multiplicentur et augeantur, suum dabunt consensum et cooperationem. Si porro stare ultro debeat idem consilium, praetereundum non erit, ut idem habeat rationem convenientiae comitatus suaque intimata distinctioribus a mandatis regiis expediri faciat terminis *cum equidem pure regiae auctoritatis sit mandare et praecipere, hujus vero officii jussa tantum regia intimare*, ut item in sphaera activitatis suae maneat, neque semet extra dietam seu ad auctionem quanti portionalis aut urbanorum elaborationem seu ad quaevis alia legibus et libertatibus regni praejudiciosa aut per leges aliis dicasteriis delata immittat. Ita etiam officium exactoratus, ut dum ex rationibus perceptoralibus difficultates eruit³¹⁷ licitum tramitem habita sui ad comitatum proportionis reflexione observet ac ab iis, quae activitatem et integritatem comitatus respiciunt, supersedeat cum plena omnium ejusmodi praejudiciorum³¹⁸ abrogatione prospiciendum.

31. Invigilabunt solerter, ne arendatores, opiliones aut quivis ignobiles in curiis et domibus nobilium residentes contributioni quoquo modo subjecti declarentur, hoc namque grande praejudicium directe in dominos terrestres multis ex capitibus redundaret. Sed et alias cum iidem fere quotannis de loco uno in alium migarret consueverint impracticabilitatem intenti ejus demonstrabunt, ita

32. Armalistarum etiam immunitati, cum una eademque omnium regni nobilium praerogativa esse debeat, iidemque insurrectionis onus in persona sua non secus ac donatarii ferrent, atque adeo titulo 9° 1^{ae} ab omni datiarum et collectarum solutione exempti pronunciarentur, quatenus a taxarum libertati nobilitari praejudicioso onere sublevari valeant /cum secus virtutes praemio nobilitatis condecoratae libertatae, quae praecipuum nobilitatis donum est, privarentur/ providendum erit.

³¹⁶ Kihúzva: *ut ejusdem consilii exsistentiam haud necessariam arbitrentur, jungent vota sua cum iisdem, ad abrogationem illius, ac*

³¹⁷ Kihúzva: *modestum*

³¹⁸ Kihúzva: *abusuum*

33. Insurrectionis negotium nullatenus alterentur, sed³¹⁹ articulus 63. 1741. in suo vigore exasse permaneat, non secus urbana aut legalia, aut solita articulis alioquin 101. 1715, 18. 1723, 35. 1729. manuta maneant in statu, quo sunt ac proinde omnes regiae propositiones, quae regno et regnicolis praejudiciose videbuntur ad diplomatica pacta ac articulum 8. 1741. reducentur.

34. Modus conscriptionis pedestrum militum, qui sub sopito hoc Borussico bello regni comitatibus insinuabatur, ne in consuetudinem abeat, pro abrogato declarentur, futurisque temporibus conscriptio tyronum ad normam priorem in sensu articulorum 10. 1635, 67. 1647, 8. 1662 fiat.

35. A mutui, quod ex parte unitorum comitatum istorum Sacratissimae Majestetati sub praeattacto Borussico bello datum est, relaxatione abstinere, nam illud quemadmodum momentosum, ita momentosi ruinae plebem, si remittendum foret ac proinde verbo regio ac assecuratione eatenus data miseram plebem protegent.

36. Pecuniae ad nobilis praetorianae turmae erectionem per istos comitatus usque praesentem solum diaetam oblatae ex ratione miserissimi contribuentium status ac aliis incidentibus³²⁰ uberius numeratio cesset, sed abhinc Sua Majestas ex fundo aerarii sui regii turmam eandem solvere dignetur. Ac denique

37. Quoniam misera contribuens plebs comitatum istorum adeo immiseris, indesinentibus et gravidibus publicis oneribus undique premeretur, ut nihil plus, quam sub quibus actu gemit, ad extremam ejus ruinam necessarium sit, praecavebunt omnimode, ne talia quoquo modo multiplicentur aut contributionali augmento gremialis populus plus ultro gravetur. Et quia

38. Summum et inexplicabile aggravium ex militum contractione, quae intenditur plebi accederet, omnibus nervis et conatu adlaborabunt, ne illa ob millena pericula totidem incommoditates et damna inde emersura in effectum ire possit ast unice benigno regulamento quatenus militia abhinc etiam in plano dislocetur, insistendum³²¹ et denique ut ultra conventum quantum regnum et plebs nullis aliis ad subsistentiam militis adjunctis gravetur, verum illa ex aerario militi pendantur, adlaborandum erit.

39. Utut regulamentum militare satis sit rigorosum, contra excessus tamen militiae nunquam satis provideri posse, nisi cassam quanti portionalis regnum ipsum ad conformitatem aliarum provinciarum administret, ut pro compertis excessibus propria autoritate sibi satisfacere valeat: quem in finem necessaria idaea diaetaliter elaboranda eaque observanda esset³²² et constans super administratione hujus.

40. Ex quo nova aliqua normativa methodus de exercenda in viduas orphanosque militarium officialium eorumque remansam substantiam jurisdictione priori abhinc anno in lucem prodidisset, ea autem omnimode minus genuinas consequentias et magna praejudicia involveret. Hinc milites eorumque viduae et orphani

³¹⁹ Kihúzva: *Leges eatenus praehabita*

³²⁰ Kihúzva: *quanto portionali imputanda adurgebitur*

³²¹ Kihúzva: *praeterea ne supplementalis crucifer qui gregariis solum pro modo facilioris subsistentiae ablati habetur in officiales quoscunque derivetur sedulo cavendum*

³²² Kihúzva: *quomodonom administratio hujus fieri debeat*

in territoriis bona habentes aut aliter etiam residentes quatenus ejus loci magistratui et ratione fundi domino etiam terrestri obtemperare ac subesse debeant, proinde non nisi in rebus militaribus subsint iudicati militari articulis 7. 1655, 78. 1681, 11. 1723, 38. 1741 eatenus sonantibus constanter inhaerendum, ita quo ad pupillorum a nobilibus in statu politico parentibus remansorum curam et personalem educationem dispositioni articuli 68. 1715 cum accessu hujus clausulae, ut etiam si agnati aut cognati obitum parentum pupillorum insinuare intermitterent, magistratus nihilominus comitatenses officio suo incumbant et orphanis prospiciant, insistendum erit.

41. Ne porro milites invalidi, qui ipso jam nomine invaliditatis ad alia etiam inhabiles sat superque innuuntur, servitiis comitatensibus, quae recentes firmos et omnimodi viros aptos leguirunt(?), motivo etiam ex eo, quod talia servitia perpetua non sint, sed ad casum commissi excessus aut enatae inhabilitatis servitores mutari consueverint, applicari valeant, sollicitè adlaborabunt.

42. Detegent etiam causarum civilium et criminalium terminatarum extractus, quot Consilium Locumtenetiale quotannis desiderat, submissionem inoperosam esse, nam civilibus causis fora superrevisoria abunde prospiciunt, criminales autem post peractam executionem, quaevis alia remedia excludunt, unde his magistratui pluribus alioquin occupato et nec lege ad id obligato non nisi tempus, quod utilioribus pro diversitate sui muneris impendere deberet, cum augmento molestiarum abstraxi ideo, ut ab onere tali alioquin improficuo(?) ac etiam a submissione quovis menstruo pretii rerum victualium siquidem militia defectum hoc in passu haud pateretur sublevemur, supplicandum erit.

43. Insinuatae intimatoriis consilii regii correctoriae domus³²³ ubinam illae et qua modalitate erigi deberent, ne substantiae quoquo modo plebis incumbant, vigilabunt, ideoque ad earum erectione cum unaquaqueque jurisdictio mediis castigatoriis provisiva sit, nec consensu minus oblatione aliqua concurrent.

44. Meminisse juvabit eorum intimatorum ad unitos comitatus istos directorum, quibus de Danubii defluxu a periculosis truncis repurgando impedimentisque quibusvis navigio obesse valentibus removendis ordines fieri praescripti sunt, quale siquidem opus non unius comitatus, sed regni vires requireret idemque fluvius regi, ac toti regno utilis esset, hinc communem omnium operam ad id necessariam censerit.

45. Vehementer elevatae tricesimae ab excessivo in hoc regno rerum extraneorum pretio usum prope earum omnem interdictum faciunt, ubi tamen regnum hoc nullo tali commercio unde solutioni ita extensae taxae media potissimum suppeterent gaudet. His, quod regnicolae in praerogativis suis tacite petantur, nempe qui de avita libertate sua ab aliis tributariis oneribus exempti hac sensum consummente norma gravantur probe sentimus. Sed alia fidei erga reges nostros ab omni aevo testatae recognitio petenda nempe, ut juxta articulos 17. 1630., 62. 1659., 28. 1741. Regia Majestas ad moderanda ab inducendis per quaestores mercibus vicinarum provinciarum tributa et telonia cum iisdem agere, ita manufacturarum inductionem facilitare benignissime dignetur. Urgebitur insuper, ut constans

³²³ Helyesen a szöveg a dologházra (*correctoriae domus*) utal.

vectigalium teloniorum et tricesimarum taxa diaetaliter elaborentur ex ea tandem stabilem suum cursum retineat, hactenus autem privatim elaborata et publicata tariffa ex articulo 100. 1655. tollatur.

46. Ut tandem aliquando regnum hoc, quod maximis semper votis ambivit, commercium fovere et ex terrae nascentiis fructum aliquem capere valeat, taliterque circulatione pecuniae inter populum frequentiore miserae etiam plebi succurratur, instandum erit coram Majestate, ne frumenti aut vini venditionem extraneis (cui interdicto moravi etiam subsunt) prohibitam patiatur, dum enim illis beneficium emendi nobis beneficium vendendi adimitur, quo fit, ut quae Deus humano usui largit, velut indistraxibilia putrescant et corrumpantur. Articulus itaque 27. 1741. in effectum deducendus urgebitur.

47. Observatum est nonnullos dominos terrestres privilegiis nundinalibus provisos praesertim autem liberas regiasque civitates adeo iis male uti, ut ipsas nobilium personarum res eo delatas aut depulsas taxare alvescant(?) in ejus mali remedium siquidem nobiles in persona et rebus suis juxta articulum 35. 1498. ab omni taxali solutione etiam in quaestu immunes esse debeant, ut ejusmodi exactiones sub poena violentiae fiant, lege confirmandum.

48. Ex quo terrestres domini ob intollerabilem pascurorum pro propriis et colonorum suorum pecoribus excisorum stragem per salis vectores ea cum depravatione, ut rara herba ast sola a potiori radices remaneant inferri consuetam cogentur terreni sui damnosam ita depascuationem interdiceret, eam autem terreni deprivationem seu vectores continua serie committentes seu terrestrale dominium in bonis maxime depositoryo Szolnokiensi vicinis ad quae catervatim saepe ultra biduum morantes confluxuunt, effugere nequirent, supplicandum erit Suae Majestati, ut vecturae pretium, quo sic et terrae possessoribus per moderatae taxae desumptionem aliquatenus saltem de damnis satisfiat et ipsa plebs a fatigio suo aliquid mercedis referat meliorare dignetur.

49. Dum cehae densius regno huic inseruntur una rerum etiam victualium pretia multiplicari plus quam certum est nam, ita ob sumptuosam incorporationem rarescunt opifices, pretia autem manufacturarum accrescunt. His tamen sublatis velut alioquin nullatenus necessariis extra dubium est, quin ista incommoda illico sufferantur, sic namque opifices multiplicarentur, pretia rerum decrescerent, manufacturae plus accuratae et durabiliores (studio rem suam facilius distrahendi) evaderent, et denique universali etiam justitiae et beneficii distributio tangat unumquemque fieret satis nunc autem paucorum commoda plurimis damna sunt, unde cehae ista non aliter considerari possunt, quam inanes surcuti sparsim arbori succrescentes, qui ne alimoniae substantiam tenere exsurgant, rescinduntur. Idem malum regno per cehas inductum est, non item, idem mali remedium pro quo sane praemissis ex causis instandum, si nihilominus cehae illae et varii abusus earum penitus e regno haud tollerentur saltem id effectuari adurgebitur, ut quibusvis quaestoribus mercatoribus opificibus et id genus hominibus absque omni caehalitarum influxu et dependentia liberum sit ubique et quocumque tempore res suas veni exponere.

50. Particulare est hoc, quod extra Budensium aurigarum ceham constitutis ultra triduum Budae mansio ac etiam excursio sit vetita. Sed beneficia ita restringere est media vitae retrahere quasi pluris foret paucorum augmentum quam multorum damnosa ab ejusmodi fructibus exclusio ac proinde praejudiciosi istiusmodi paucos ante annos prodeuntis abusus abrogationem urgebunt.

51. Remedium vix aliquod efficacius liberis regiisque civitatibus observandae exactius imposterum omnis generis limitationis poni posset, quam si prout in limitatione recipienda comitatibus ita in excessu non observatae limitationis directe comitatensi jurisdictioni, ut illa poenam propria sua autoritate in ipsis transgressoribus desumere valeat (salva in reliquis civico magistratui activitate) subjiciantur. Nunquam enim seu civium hoc in merito excessus competenter, ut ab iis desiderant, corriguntur seu etiam requisitioni nostrae aut justitiae satisfacit, quodsi autem in sensu legis contra refractorios jure nobis agendum foret, plures numerari possent ejusmodi processus, quam dies in anno nam illi uno die saepius et numero plures excedere consueverunt. Praemissa itaque medela his petenda et etiam illegalis, quae apud civitates praecario inolevit, praemptionis abrogatio cum strictiori observasse, ultro confirmanda erit.

52. Et siquidem magistratus civiles nominanter vero Budensis et Pestiensis jam tantopere licentiae suae et praejudiciosae praxi indulserint, ut licet alter metropolis Hungariae locum obtineat, hic vero aequae in visceribus patrii soli constituatur Hungarorumque civium conditio et numerus in hac civitate fere par sit cum exteris, in electione nihilominus et distributione officiorum magistratualium tantus respectu hungarorum observatur contemptus, immo etiam ad concivilitatem et opificia quo ad fieri poterit ea practicata non admissio, ut merito dici possit hungarum civem in proprio solo exulare, ut igitur scandalosus hic et peculiis ipsismet regis perniciosus agendi modus tollatur, lege publica providendum erit, quatenus senatus adminus in medietate ex nativis literarum et patriarum legum peritis etiam aliunde eo inferendis viris et subjectis constituatur inque consulis et judicum electione ratio nationalitatis si non semper adminus alternative observetur, sed neque opifices ad ejusmodi senatorialia munia tanquam aliunde illiterati et concaehalisticis suis convivere assolentes verum litterati pariter et integritate pollentes ac disinteressati nationalistae (absque praevia in in fundatum illum centum ac viginti quatuor³²⁴ item virorum caetum ingressione quam civici magistratus summe illegaliter requirunt) assummantur et constituentur, sic namque in territorio eorum juri etiam gladii ex lege adaequatius respondebitur.

53. In eo pariter praeinsertarum (Buda et Pest) civitatum ambarum haud obscure nationis Hungariae odium experiri, quod licet complures praemialistarum nobilium comitatus hujusce praesertim judiciorum ordinariorum et comitatensium celebratione id ipsum exigente domos comparare vellent, nihilominus vel ipsa emptione manifesta variis excogitatis modis et viis a tali intentione praepediuntur ac plane remouentur. Alii porro domos proprias tum inquam et alia civitate habentes diversas quasvis vexas et inconsuetas taxationes (prout hic Pestini certa pecuniaria

³²⁴ Kihúzva: *quatuorginta*.

summa titulo incogniti alicujus Grund Geld ad seriem plurium evolutorum annorum revocata recenter incassata extitit) pati necessitarentur. Ut porro illegalia ista ne fiant et neque seu occasione quarumvis repartitionum seu etiam dandarum super omnibus rationum nobiles in gremio civitatis domos habentes, quo suae solutionis titulum et aequitatem scire valeant praetereantur, firmiter statuendum.

54. Rarior et non nisi ad effectum dandi subsidii protrahi solita regni concursus indictio multa quae articulis 1. 1504., 8. 1507., 12. 1681., contrariantur, fovere solet, quibusve remedium extra diaetam adferri nequit, talia sunt moderna gravamina et petitiones nostrae justitiam ac aequitatem expectantes et ideo, ut abhinc tam ad finem legalem quam legali termino diaetae praefigantur, nec ea, quae ad diaetam pertinent alia via perficiantur articuli 1. 1492., 2. 1622., 94. 1635., 154. 1647., 14. 1715., ac passim alii observandi. Tandem

55. Cum sessiones ablegatorum comitatensium prout sub recentioribus diaetis occupatae sunt, praeter factum ita capti et ex modestia per alios iisdem admissi superioris loci aliam rationem non haberent, horum vero unitorum comituum ablegati tum ex eo, quod plures comitatus representarent ac proinde plerosque alios in portis suis superarent, tum vero ex eo, quod olim Pestiensis per directum ab ipsa Regia Majestate debendebat, jam vero ad palatinum regni et locumtenentem regium qua articularem supremum comitem spectet, merito locum sessionis taliter sibi competentem vendicandum haberet. Ut itaque intuitu praemissorum conveniens sessio attribueretur, patrocinium supremi comitis implorandum erit.³²⁵

Et haec sunt, quae in forma instructionis dominis ablegatis extradanda videbantur, quae³²⁶ activitatem eorum modo praemisso circumscribunt. Datum ex generali congregatione nostra die 8ª mensis maii anno 1764. Pestini celebrata.

³²⁵ Teljesen kihúzza: 56. *Ultra aut citra haec premissa semet sub nullitate voti ac consensu immittere /cavebunt/ valebunt. Tam circa haec ex gravi aliquo intervenienti nefors immutanda quam quaevis alia sub decursu diaetae in praepjudicium emersura non ante coalescentiae sentimentum dabunt, quam lex et momenta nobis significaverint et responsum circa ea a nobis acceperint*

³²⁶ Kihúzza: *omnia prout et alia pro renata accursura dexteritati et solerti promotioni eorundem ablegatorum concedimur*

II. 6. Az 1790–91-es országgyűlés

II. Lipót 1790. március 29-ei regálisában június 6-ára hívta össze az országgyűlést. A József uralkodása alatt felhalmozódott rendi-nemzeti sérelmek között megemlíthetők: a megyei autonómia felszámolásával járó nemesi hivatalviselési lehetőségek beszűkülése, az országgyűlés hozzájárulása nélküli újoncszedés és adókievetés, a megye élére ültetett adminisztrátorok személye és a nádorválasztás elmaradása.³²⁷ Mindezen követeléseket árnyalta a francia felvilágosodás politikaelméletének terjedése: a természetjogi érvelés és a társadalmi szerződés gondolata már a megye egy 1787-ben, az uralkodóhoz intézett feliratában is megjelent.³²⁸

A királyi meghívólevelet május 1-jén tárgyalta meg Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlése. Ebben a legfontosabb pontok voltak a hitlevél kiadása, a királykoronázás és a nádorválasztás. Érdekessége a közgyűlésnek, hogy a libertinus versek szerzőjeként ismert Fekete János gróf mágnás létére kérte a vármegyét, hogy válassza meg országgyűlési követéül, amit a közgyűlés végül elutasított. (Fekete végül Arad vármegyét képviselte az országgyűlésen). A vármegye rendjei – május 3-án folytatva ugyanannak a napirendi pontnak a tárgyalását – megválasztották a vármegye követéinek Szily József alispánt, Darvas Ferenc és Pongrácz Boldizsár táblabírákat és kiküldtek egy, a vármegye sérelmeit összegyűjtő és a követutasítást összeállító bizottságot, amelynek munkájáról a május 17-i közgyűlésre kértek jelentést. A bizottságba a vármegyében birtokos, de az országos politikában is közismert mágnásokat és köznemeseket választották be: Orczy László báró, Keglevits Ádám és György bárók, id. Ráday Gedeon báró, Ürményi Bernát, Vay József, Bay Lajos, Laczkovics Imre (korábbi alispán, táblabíró), Burián Sámuel tanácsos, Szilassy János, Kubinyi Lajos, Szemere Ferenc, Sigray István, Ónody Zsigmond főjegyző és aljegyzője.³²⁹ A követutasítást a május 27-ei közgyűlés fogadta el, illetve ugyanekkor tették le esküjüket és kapták kézhez megbízólevelüket a vármegye követéi is.³³⁰

Szabolcs vármegye 1790. április 2-i Pest megyének küldött leveléhez csatolt esküformulát. Ebben az esküt letevő országgyűlési követek – a francia labdaházi eskü mintájára – kötelezték magukat arra, hogy „*semminemű Jutalmakat, Adományokat, Tisztségeket, Méltóságokat, Jeles Rendeket, avagy alárminémű Királyi Hivatalokat magam avagy maradékim számára, sem az Ország Gyűlése alatt valósággal, sem annak elműlása esetire ígérethe, a Felső Hatalmasságtól el nem vészek, sem nem keresek*”. Pest vármegye válaszában megígérte, hogy május 27-i közgyűlésen a megválasztott diétai képviselőit megesketi, amit a fentiek szerint teljesített is.³³¹

Az országgyűlés alkalmával a szokásos kettő helyett három követet deputált Pest vármegye: Szily József első alispánt, továbbá Darvas Ferenc és Pongrácz Boldi-

³²⁷ NAGY 2012, 102. o.

³²⁸ ECKHART S., 35–36. o.

³²⁹ MNL PML IV. 3-a-1. 2099/1790. 4–5. o., 1790. május 1–3.

³³⁰ MNL PML IV. 3-a-1. 2570/1790. 136–137. o. 1790. május 27.

³³¹ MNL PML IV. 3-c-1. 2098/1790. 4–5. ff. Formula juramenti pro DD. in Diaeta presentibus. A vármegye válaszfogalmazványát ugyanitt (7. f.) 1790. május 1. Szily József aláírt esküje: IV. 3-c-1. 2574/1790., 1790. június 2. Vö. a követutasítás bevezetőjének 14. pontjával!

zsár táblabíró. Valószínű, hogy a három különböző felekezeten lévő követ megválasztása sem véletlen: Szily katolikus, Darvas református, Pongrácz evangélikus volt, mivel a vármegye – követutasítása szellemében – demonstrálni akarta a vallási egyenjogúsítás és az ellenzéki reformtábor egységének eszméjét. Utóbb a megye azonban megvált harmadik követétől, Pongrácz Boldizsártól, mivel a diéta – a káptalani követek követelésére – a szokásjoggal ellentétesnek találta azt, hogy egy vármegye három követet küldjön a megszokott kettő helyett. A Pest megyei rendek erre válaszképpen június 29-i határozatukban intették követeiket az újonnan felállított, de törvényileg még nem elismert püspökségek és káptalanok követküldési jogának el nem ismerésére. Kérték, hogy a szám feletti királyi táblai ülnökök diétai jelenlétének legitimitását vonják kétségbe: *”Papi rendbe számláltatható személyek, úgy nem különben az T. Királyi Táblánál is az meg határozott számon felül ülő Birák eddig volt székektől ‘s ne talán engedett szavaktól meg fosztassanak”*³³² Pest megye jogértelmezése szerint a törvény legalább két követet tesz szükségessé, de azt nem tiltja meg, hogy több is lehetne. Mivel Pest-Pilis-Solt három vármegye egyesüléséből jött létre, így legalább három követet kell a megyének küldeni a diétára. Zsolnay Dávid veszprémi kanonok és kormányparti támogatói szerint ez precedenst teremtene, mert ha Pest, Pilis és Solt különválnának, akkor hat főre bővülne összesen a követeik száma.³³³ Pongrácz Boldizsár – talán nem függetlenül a megye követeit ért országgyűlési támadástól – már az országgyűlés kezdeti szakaszában, július elején elhagyta a diétát és egészségügyi állapotára hivatkozva Heves megyei birtokaira vonult vissza, lemondva a követségről.³³⁴

Az utasítás a leginkább a hitlevélre és a tárgyalások lefolytatására vonatkozó, emellett bizonyos elsődleges kérdéseket (például magyar nyelv ügye) kiemelő 21 pontos bevezető után 107 pontban írja le a megye előterjesztéseit, követeléseit és sérelmeit, az alábbiak szerint: vallási kérdések (1–25.), közjogi és nemesi jogokat érintő tárgyak (26–62.), az adózó nép ügyében (63–69), katonaság (70–83), bíraskodás (70–97), kereskedelem (98–105), végül pedig *”res litteralia”* címen, amelyben mindössze két pont található, a törvénykönyv szerkesztésével és az egyetem Vácra helyezésével kapcsolatban (106–107.)

A május 27-ei követutasítás részletes tartalmi ismertetésére itt nem térünk ki, összességében azonban meg kell jegyezni, hogy három, országos szintű követelésként előadott alapelvet rögzített, amelyek más vármegyék követutasításába is bekerültek. Ezek voltak: a *filum successionis interruptum*-elv érvényesítése (1. pont), Magyarország szuverenitásának biztosítása (1–2. pont) és a vallásügyet illetően (a protestánsok számára kedvező) bécsi és a linzi békék korábban (1608-ban és 1647-ben) törvénybe foglalt rendelkezéseinek hitlevélbe foglalása (6. pont).³³⁵

Feltehetően a megye az országban elsőként mondta ki a törvényhatóságok közül 1790 március 1-jén tartott közgyűlésén, hogy az *„örökösödés fonala megszakadt”* (*filum successionis interruptum*), vagyis mivel József megszegte a rendek és az

³³² MNL PML IV. 3-c-1. 2593/1790. Buda, 1790. június 29. 1–3. f.

³³³ NAGY 2012, 104–105. o., NAPONKÉNT VALÓ 1790. XV.

³³⁴ MNL PML IV. 3-c-1. 3739/1790., Buda, 1790. július 14. Szily József levele.

³³⁵ SZIJÁRTÓ 2005, 386–387. o.; MNL PML IV. 3-b. 1790–1791. 1. kötet. A május 27-i követutasítás.

uralkodó közötti társadalmi szerződést, felrúgta a rendi alkotmányt, ezért új szerződésre (hitlevél) van szükség.³³⁶ A II. József halálát követő utódjelölt, Lipót 1790. március 14-i leiratára Pest-Pilis-Solt vármegye a francia felvilágosodás hatását mutató, határozott hangú feliratban válaszolt. Ebben a társadalmi szerződés megkötésének szükségességével érvelt, vagyis kérte, hogy az uralkodó koronáztassa meg magát és hívja össze az országgyűlést: ennek kikényszerítésére pedig megemlíti a belga (németalföldi) példát, vagyis a fegyveres felkelés lehetőségét is.³³⁷

A követutasítás követeléseiből kitűnik, hogy nagyjában-egészében átvette az Ócsai Balogh Péter által írt rendi-ellenzéki program főbb pontjait, melyek a vármegyékbe a szabadkőműves páholyokon keresztül jutottak el, s épültek bele a követutasításokba.³³⁸ Mindenképpen erre mutat az is, hogy a vármegye mindhárom megválasztott követe szabadkőműves volt.³³⁹ Benda Kálmán szerint a „*flum ruptum successionis*”-elmélet Pest megyei és országgyűlési terjesztője az egyik megválasztott követ, Szily József alispán volt. Valószínűleg ez az alaptétel is az ő kezdeményezésére kerülhetett bele az instrukcióba.³⁴⁰ Minden bizonnyal Szily József alispánhoz köthető az a magyar nyelvű fogalmazvány is „Hazafi gondolatok az Haza boldogulására ante Coronationem” címen, melyben a szerző konkrét politikai programot vázolt fel. Hosszas történelmi példákkal fűszerezett érvelésben mutatott rá a Habsburg dinasztiának a nemesi nemzettel szembeni állandó törvényszegő magatartására és az új „capitulatio”, vagyis a közjogi újjáalakozás szükségességére.³⁴¹

A követek kiküldésük után kéthetenként írásos jelentést nyújtottak be a vármegyéhez az országgyűlés eseményeiről, illetve egyes konkrét ügyekben iránymutatást kértek.³⁴² A vármegyei közgyűlés 1790. október 2-án, illetve november 3-án adott ki több pontos ún. pótutasítást a vármegyének, amelyeket kötetünkben is közlünk. Az országgyűlés alatt kiemelhető néhány kérdés, amely állandó jelleggel foglalkoztatta a követküldő vármegyét és követeit vagy nagy hangsúlyt kapott a diéta alatt. Ezek a hitlevél megszerkesztésének, a magyar nyelvnek, illetve a nemzeti szimbólumoknak, a nádorválasztásnak és a magyar katonaságnak a kérdései.

Az országgyűlésen a legvitatottabb kérdések egyike a hitlevél (*diploma inauguralis*) elfogadtatásának ügye volt. A királyi hatalom erőteljes korlátozását jelentő országgyűlési hitlevél-tervezet olyan erős követeléseket tartalmazott, hogy az a választási kapituláció helyreállítását jelentette volna, noha Magyarország 1687 óta örökös királyság volt. A Habsburg uralkodók – korábbi jogaik csorbulásától tartva – ebbe a pontba nem egyezhettek bele.³⁴³ Pest megye rendjei a kérdéstről vallott felfogásukat a

³³⁶ MARCZALI 1907, I. kötet, 12. o.

³³⁷ HORVÁTH M. 1873, VIII. kötet, 24–25. o.

³³⁸ ÓCSAI BALOGH, 38–50. o., különösen 38. o.

³³⁹ MÁLYUSZ 1926b, 219. o.

³⁴⁰ BENDA 1952, II. kötet, 206. o.

³⁴¹ MNL OL P 638 é. n. 7. cs., I. tétel, Fasc. 1., Num. 7., 85. f.

³⁴² A jelentések és a közgyűlés ezekre adott válaszai 1790-ben: MNL PML IV. 3-c-1. 2815, 2953, 3069, 3068, 3229, 3280, 3432, 3444, 3518, 3889, 3963, 4101, 4201, 4526/1790.; az 1791. évi: MNL PML IV. 3-c-1. 236, 1065/1791.

³⁴³ A hitlevél fogalmára és az 1790. évi hitlevéllel kapcsolatos országgyűlési tárgyalásokra összefoglalóan: SZIJÁRTÓ 2005, 207–208. o.

követeiknek adott augusztus 31-ei válaszukban fejtették ki. Ebben mindenféle hitlevelet elfogadhatónak tartottak, amelyben az ország eddigi törvényeit és a rendi kiváltságokat az uralkodó biztosítja úgy, hogy a II. András 1222. évi Aranybullájában foglalt, de az 1687-es pozsonyi országgyűlésen eltörölt ellenállási záradékot is helyreállítja: „*dicső emlékezetű András királynak 31-dik törvénye voltaképpen lábra állítasson és meg erősítsen*”.³⁴⁴ Az ellenállási záradék felújítását a követutasítás 7. pontja is szorgalmazta, így a vármegye rendjeinek augusztus végi levele csak ennek a pontnak a végrehajtását célozta.³⁴⁵ Az országgyűlésnek sem sikerült elérni a záradék visszaállítását, pedig ez az ország közjogi függetlenségének lehetett volna a záloga, sőt a II. Lipót-féle hitlevélben végül benne is maradt az ellenállási jog eltörlésére való utalás.³⁴⁶ Lipót azonban elutasította az uralkodói jogai csorbítását célzó, a rendek által készített, a tiszai vármegyék elképzelésain alapuló szeptember 6-án felküldött hitevel-tervezetet és a III. Károly által 1712-ben kibocsátott, illetve a Mária Terézia által 1741-ben megújított hitlevelet kívánta újra kiadatni.³⁴⁷ Pest-Pilis-Solt vármegye követei 1790. szeptember 29-én kelt levelükhöz mellékeltek az uralkodónak szeptember 6-án elküldött országgyűlési hitevel-tervezetet és az uralkodó arra érkezett válaszát. A követek levelükben elvárták a vármegyei közgyűlés további utasítását a hitevel szövegének kimunkálásában, hangsúlyozottan annak érdekében, hogy a rendi kiváltságok ne csorbuljanak: „a Tekéntetes Nemes Vármegye Törvényes Jussainak fön tartására, és Hazánkat érdekelhető veszedelmeknek el-távoztatására”.³⁴⁸

Pest-Pilis-Solt vármegye rendjei az uralkodói leiratra való válaszként október 2-ai pótutasításukban kérték a követeiktől, hogy érvélik el a vármegye kívánságainak hitlevélbe iktatását. Ezek közül a kiemelkedőek azok, amelyek a rendi intézmények (országgyűlés, vármegyék) számára kívántak alkotmányjogi garanciákat biztosítani. Az első pontban követelték, hogy az országgyűlés bizonyos időközönként – királyi meghívó nélkül is – automatikusan összegyűlhessen. A harmadik pont a vármegyei autonómia jogainak, épségének biztosítását célozta: „*az Vármegyék, s azokban tartani szokott Törvényszékek erejek hatalmuk semmi leg kisebb részben is meg ne csorbítsanak, s tovább is aktivitásokban minden ki fogás nélkül meg hagyassanak*”. Az 5. pont írta elő, hogy az ország sérelmeinek orvólásának kötelezettségét vegyék fel a hitlevélbe, valamint Erdély Magyarországgal való uniója is kerüljön bele abba. Végül a rendek utasították a követeket arra, hogy ha úgy találják, hogy a házára káros törvényeket hoznak az országgyűlési követek, akkor kérjenek fejenkénti szavazást. Ha pedig a diéta ilyeneket fogadna el, akkor mondjanak ellen, akkor ezt vétessék jegyzőkönyvbe és hagyják el az országgyűlést.³⁴⁹ A Pest megyeiek október 2-ai pótutasításban kifejtett hitevel-javaslat

³⁴⁴ MNL PML IV. 3-c-1. 3518/1790. 6–7 f., Pest, 1790. augusztus 31.

³⁴⁵ MNL PML IV. 3-b. 1790–1791. 1. kötet. 12. o.

³⁴⁶ DEGRÉ 2004a, 68. o.

³⁴⁷ Az uralkodó szeptember 21-i válaszában a rendek 25 pontos részletező (választási capitulacio jellegű) szövege helyett egy, a nagyobb részt III. Károly-féle hitlevelet mintának tekintő rövidebb 5 pontból álló hitlevelet fogalmazott meg: SZIJÁRTÓ 2005, 207–208. o.

³⁴⁸ MNL PML IV. 3-c-1. 3889-a/1790. 1. f. Darvas Ferenc és Szily József követek jelentése, Buda, 1790. szeptember 29.

³⁴⁹ MNL PML IV. 3-c-1. 3889-a/1790. 2–3. ff., Pest, 1790. október 2.

– a király kompromisszumos szeptember 21-ei válaszeiratát követően – elutasításra talált a diétán, a beszámoló szerint csak Zemplén vármegye támogatta.³⁵⁰ A diéta október 5-i válaszfelirata lényegében elfogadta a régi hitlevelek megújításának az új uralkodó által szorgalmazott változatát.³⁵¹

A november 3-ai pótutasítás foglalkozott a hitlevél megszerkesztésével, lényegében véve a szeptember 5-én kelt felirat szövegéhez tesz megjegyzéseket, de a megye instrukciói az előzőkhez képest jóval enyhébbeknek mondhatóak: csak a korábbi országgyűlések sérelmeiből átvett pontokat visszhangozzák.³⁵² Egyedül a magyar „minisztérium” vagy tanács felállításának, illetve a bécsi, illetve linzi békék vallásügyi végzéseinek végrehajtásának követelését hagyta meg Pest megye újabb eredetű, radikálisabb pontjai közül a pótutasításban.³⁵³ Leginkább csak a rendi intézményrendszer (főként a vármegye, országgyűlés) működésének stabilizálásával, sőt jogkörének bővítésével is sokat foglalkozott a pótutasítás: pl. az országgyűlések rendjének biztosításával,³⁵⁴ a királyi ügyész szerepének újraértelmezésével, a Helytartótanács jogkörének korlátozásával vagy az újszerzeményi bizottság újonnan való felállításának megtiltásával.³⁵⁵ A vármegye október 2-ai és november 3-ai pótutasításában elvárt intézkedések nagy részben nem valósulhattak meg és az azokban foglalt javaslatok már nem befolyásolhatták érdemben a hitlevél szövegének kialakítását sem. A király által aláírt és lepecsételt hitlevelet a nádor november 14-én adta át a rendeknek. Ezt az 1791. évi 2. törvényben be is cikkelyezte az országgyűlés.³⁵⁶ Amde az ezen dokumentum körül zajló viták rámutatnak arra, hogy ez a kérdés a rendek számára elsősorban fontos volt, mivel egy kedvező hitlevél kialakítása hosszú távon is meghatározhatta az uralkodó vagy a rendek politikai mozgásterét.

II. József németesítő politikájának visszahatásaként a ’kurucos’ nemzeti-függetlenségi hagyományok föléledése határozta meg az országos közhangulatot 1790-ben.³⁵⁷ Noha a II. József-féle német nyelvrendelet kihirdetésekor 1784-ben a vármegye akkori válaszfeliratában még a latin nyelv visszaállítását követelte, hat év múlva azonban már a magyar nyelv ügye mellett tört lándzsát, sőt fő alakítója lett az ennek fejlesztését zászlójára tűző országgyűlési köznemesi-nemzeti mozgalomnak.³⁵⁸ Ehhez kapcsolódott a megyei követek azon törekvése is, hogy a hagyományos magyar viseletet is támogassák. Már a diéta második ülésén 1790. június 11-én Darvas Ferenc szólalt fel a magyar nyelv hivatalos nyelvvé tétele érdekében, amit már a májusi követutasítás 17.

³⁵⁰ SZIJÁRTÓ 2005, 207. o., MNL PML IV. 3-c-1. 3963/1790., Pest, 1790. október 13.

³⁵¹ MARCZALI 2006, 513. o.

³⁵² Ennek kivonata: vö. MARCZALI 1907, II. kötet, 299–302. o.

³⁵³ MNL PML IV. 3-b. 1790–1791. 1. kötet. *Instructio dominis ablegatis ad imminentem in diem 15am currentis mensis Novembris et anni 1790.*

³⁵⁴ Az országgyűlési üléseken gyakori rendbontások megelőzésével nem csak Pest megye rendjei foglalkoztak utasításukban, hanem a rendi politikai elit egészét foglalkoztató kérdés volt, ezt tükrözi az 1790-ből fennmaradt első országgyűlés hárszabály-tervezet. Közli: MARCZALI 1905, 5–6. o.

³⁵⁵ Lásd az 1790. november 3-i instrukció szövegét!

³⁵⁶ MARCZALI 1907, II. kötet, 359. o.

³⁵⁷ BENDA 1980a, 37–38. o.

³⁵⁸ SOÓS, 295–296. o.

pontja is szorgalmazott.³⁵⁹ A június 11–12-i nyelvkérdésről tartott vita szónokai között Verseghy Ferenc első helyen említi *Emlékeztető oszlop* című költeményében Darvas Ferencet.³⁶⁰ Darvas röpiratot is jelentetett meg a magyar nyelvről (*Post nublia Phoebus*), amelyben a nemzet hanyatlásának (többek között) egyik okaként a nemzeti nyelv művelésének elhanyagolását is megemlíttette.³⁶¹ Írásában követelte a magyar hivatalos nyelvvé tételét, valamint a vallási különbségek eltűnésének szükségességét. Fontosnak tartotta a II. József alatt pozícióba került német származású hivatalnokok menesztését.³⁶² Követtársa, Szily Mályusz Elemér szerint a magyar nyelv és ruha kötelező használatát törvénybe iktatni kívánó „párt” vezetője volt a diétán, amely követelése a májusi követutasítás már említett 48. pontjában is tükröződik.³⁶³ A követeket 1790. augusztus 31-én a vármegye levelében arra utasította, hogy a hitlevél-tárgyalásoknál ügyeljének arra, hogy a magyar nyelv hivatali nyelvvé tételét is belefoglalják ebbe. Javasolta, hogy a magyarul nem tudó tisztviselők – ha hivatalban kívánnak maradni – egy vagy két év alatt tanuljanak meg magyarul.³⁶⁴ A vármegye következetes álláspontját mutatja a nyelvkérdésben az, hogy jegyzőkönyveit is 1791. január 1-jétől magyarul kezdte el vezetni.³⁶⁵ A közjogi kérdés vetületeként jelent meg a rendi-nemzeti identitást kifejező címerhasználat ügye is a november 3-ai pótutasításban. A hitlevél 2. pontjával kapcsolatban a vármegye megjegyezte, hogy a magyar hadseregben (értsd magyarországi sorozású ezredekben) a magyar címert kellene ezután megkülönböztető jelként használni. Ehhez hasonlóan a vármegye véleménye szerint a Magyarországon készült pénzeket a kétféjű sasos osztrák címer helyett a magyar címert lenne szükséges feltüntetni.³⁶⁶

A közfelkiáltással és jelöltállítással történő nádorválasztást a megye május 27-i követutasítása is előírta. A nádori cím – s így Pest-Pilis-Solt vármegye főispáni széke is – ugyanis 1765 óta betöltetlen volt. E szerint a törvényen kívüli állapot – a megyei adminisztráció szempontjából is – az új nádor megválasztásával szűnne meg. Darvas Ferenc és Szily József 1790 november 13-i levelükben tudósítottak az országgyűlésen az előző napokban a nádorválasztás körül lezajlott vitáiról. A kormányszervek akarata szerint Sándor Lipót főherceget, II. Lipót fiát kellene a diétának nádorrá kikiáltania, de 25 vármegye követei ezt határozottan elutasították, ragaszkodva a rendi jelöltek közül történő nemzeti nádor megválasztásához. A jelöltek listáját Bécsben összeállították ugyan (Csáky János, Esterházy Imre, Teleki Sámuel grófok, Prónay László báró), de a listán szereplők súlytalan vagy kevésbé ismert személyiségek voltak. A kormányzat azonban kihagyott több önjelölt, a rendek körében népszerű politikust (Forgács Miklós, Zichy Károly, Károlyi Antal grófok). Mindezek mellett II. Lipót továbbra is megpróbálta keresztülvinni fia megválasztását.³⁶⁷ A személynök,

³⁵⁹ MARCZALI 1907, I. kötet, 364–366. o. és MNL PML IV. 3-b. 1790–1791. I. kötet. 17. f.

³⁶⁰ VERSEGHY, 1–2. o.

³⁶¹ HÖNICH, 270. o.

³⁶² DARVAS, 3–26. o., különösen 8. o.

³⁶³ MÁLYUSZ 1926a, 148–149. o.

³⁶⁴ MNL PML IV. 3-c-1. 3518/1790. 6–7 f., Pest, 1790. augusztus 31.

³⁶⁵ KERÉNYI, 27–28. o.

³⁶⁶ MNL PML IV. 3-b. 1790–1791. I. kötet (69–83. ff.) Pest-Pilis-Solt vármegye pótutasítása (1790. november 3.)

³⁶⁷ MARCZALI 2006, 515–516. o.; SZIJÁRTÓ 2005, 299. o.

Ürményi József ezt követően magánkihallgatáson fogadta az ellenálló vármegyék követeit és megfenyegette őket azzal, hogy véleményüket nyilvánosságra hozza. Ennek következtében több megye követei meghátráltak (Vas, Sopron, Veszprém, Esztergom, Sáros, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Krassó, Szörény) és elfogadták Sándor Lipót főherceg nádor-jelöltségét. A többi vármegye (Horvátország követei, Bars, Heves, Szepes, Pest) továbbra is kiállt a szabad jelölés és választás mellett, amit követeinek Pest megye utasításában korábban elő is írt. Másnap, november 11-én az ellenállás leszerelésére az uralkodó újra egybehívta a megyék küldötteit, kinyilvánítva akaratát, hogy Sándor Lipót a „*haza első polgára*” legyen és Sassin és Holics uradalmát ezentúl magyar nemesként bírja és így a „*magyar Rendek közé számláltasson*”. A beszámoló szerint Pest és más vármegyék követei erre ellentmondtak, hivatkozva a főherceg kiskorúságára, ami alkalmatlanná teszi feladatai betöltésére. Érvelésük szerint a „*Palatinus hivatallya szerént közben járó a' Király és az Ország közt, hogy ha a király minorennis találna lenni, Törvényes Tutora a' Királynak és más több, és számosabb kötelessége olly nagy tekintetűek, hogy azoknak Leopold Herczeg, mivel még a Törvényes idejét el nem érte*”, így a nádori tisztség viselésére nem lehet alkalmas.

A vita másnap, november 12-e reggeléig eltartott, amikor az országbíró, Zichy Károly, a nádori méltóság legnépszerűbb, de nem hivatalos jelöltje magához hívatta a követeket és „*könyves szemekkel*” kérte a rendektől, hogy helyette inkább Sándor Lipótot támogassák a nádori pozíció elnyerésében. A vármegyék, noha korábban kijelentették, hogy „*Instructiójuktól el állani lehetetlen*”, – vagyis kiálltak a választás hagyományos formája mellett – a többség mégis 22:15 arányban Sándor Lipót megválasztása mellett voksolt. A klérus, a szabad királyi városok, illetve a mágnások nagy része a többségi véleményt erősítette. A követek ezután – tudósításuk szerint – „*szomorú szívvel*” a Várba mentek a nádorválasztásra, ahol a jelöltek neveit tartalmazó borítékot a királyi biztosok átadták, de a rendek valódi jelöltjeik nevét nem nyilváníthatták ki – mint a korábbi diétákon is – az uralkodói szándék ellenére. A „színjáték” záró felvonása volt, amikor az első Habsburg-házbéli nádort közfelkiálltással, a primás javaslata alapján választotta meg az országgyűlés. A tudósítás a végén megjegyzi, hogy az újdonsült nádor a választáskor nem volt jelen az országgyűlésen, hanem a közeli erdőben a nápolyi király társaságában vadászott.³⁶⁸

Nagy figyelmet keltett a diétán a Graeven-ezred tisztjeinek ügye is, melynek voltak Pest megyei vonatkozásai is. A Graeven huszárezred tisztjei beadványukban kérték az uralkodótól, hogy a magyarországi sorozású ezredekben vezessék be a magyar vezényleti nyelvet, illetve hogy ezekben az alakulatokban a magyarokat részesítsék előnyben az előléptetéseknel a németekkel szemben. A regiment tisztjei közül a hangadókat (Festetics György alezredes, Laczkovics János kapitány, Szily Ádám hadnagy) Lipót elfogatta és a Magyarországon állomásozó egységeket kivonta az országból. Intézkedése mögött az a félelem állhatott, hogy a lázadók a magyar rendi mozgalom katonai támogatását adhatják majd egy esetleges porosz beavatkozás esetén.³⁶⁹ A kérdésnek

³⁶⁸ MNL PML IV. 3-c-1. 4201/1790., Pozsony, 1790. november 13.

³⁶⁹ BORECZKY, 58–59. o.

voltak a rokonság révén Pest megyei számai is: két kérvényező tiszt, Laczkovics János és Szily Ádám Laczkovics Györgynek a vármegye helyettes és Szily Józsefnek, Pest vármegye első alispánjának testvére volt. A harmadik Laczkovics testvér, István mint Temes vármegye alispánja és diétai követe, a Pest megyei követekkel közösen lépett fel az őrizetbe vett tisztek szabadon bocsátása ügyében.³⁷⁰ A követek felszólalásaikban a Graeven-ezred tisztjeinek ügyét összekötötték a nemesi szólásszabadság és a törvényhozás tagjai sérthetlenségének védelmével. Törekvésüket mutatja augusztus 16-ai jelentésük. Ebben arról számoltak be, hogy az uralkodó Pest-Budára „*vasas németek*”-et vezényelt az éj leple alatt és kivonta innen az országgyűléshez hű, magyar legénységű Graeven huszárezredet. Lipót a magyar rendi ellenzék megfélemlítését kívánta elérni a katonai erő demonstrálásával, ami sikerült is neki. Gvadányi József költeményében tizenhét katonai gálya feltűnésével és öt morvaországi német ezred pest-budai beszállásával hozta kapcsolatba a rendi ellenzék poroszokkal való szövetségi tervének kudarcát: „*jönnének öt vasas Német regimentek./ A mellyek Morvából, ezekbe siettek*”. Erre a magyar urak megrémültek és meghátráltak: „*Morvába a Prusszust egy sem hirdette, /sem a reicenpachi végzést nem nevette*”- írta a megváltozott fővárosi közhangulatról Gvadányi.³⁷¹ A követek levelükben hangot adtak azon félelmüknek, hogy mindez a diétai szólásszabadságot is korlátozza: „*némelly Ország Gyűllésére gyült némiképp félénkebb tagok szabadon való szóllását is meg akadályozhatná*”. A megye válaszában intette a követeket, hogy forduljanak az országbíróhoz magyarázatért a német katonaság beszállásolása ügyében, illetve panasszal az országgyűléshez.³⁷²

A vármegyei gyűlés, amint a fentiekéről értesült – feltehetőleg a követek személyes rokoni kötődését is figyelembe véve – augusztus 31-i utasításában is kiállt a rab tisztek mellett: „*fogva lévő Katona Tisztek meg szabadulásában az Haza köz ben vetése által munkálkodni szent kötelességnek tartásák*”.³⁷³ A diéta ellenzéke, alkupozióinak romlása miatt aztán idővel levette az ügyüket a napirendről. Erről és az országgyűlési közhangulat megváltozásáról Szily József 1790. december 29-én, Pozsonyban kelt levelében tudósította Laczkovics György másodalispánt: „*szegény Graeven-tisztekre senki sem akar emlékezni, s akik akarnának, azok se mernek*”, „*a követek többsége már menne haza, és egyre többen járnak Bécsbe érdemeiket bizonygatni*”.³⁷⁴ Ezt a magatartásmódot kritizálta a sérelmet szenvedett Laczkovics János, aki decemberi levelében Szilyt (és az országgyűlés egészét is) felelősségre vonta hallgatása miatt, mondván, ha augusztusban felszólaltak érdekükben, szégyen most hallgatniuk.³⁷⁵

Az országgyűlés második felére a közhangulat megváltozása azonban elérte

³⁷⁰ BENDA 1952, I. kötet, 214., 243–246. l.

³⁷¹ GVADÁNYI, 64–65. o., Az ellenzék porosz uralkodóval való kapcsolatára röviden: BENDA 1980a, 29–34., 56., 92–93. l.

³⁷² MNL PML IV. 3-c-1. 3280/1790.

³⁷³ MNL PML IV. 3-c-1. 3432/1790., 1790. augusztus 15., illetve a vármegye augusztus 16-i válasza ugyanitt.

³⁷⁴ BENDA 1952, I. kötet, 255. o.

³⁷⁵ BENDA 1952, I. kötet, 249–250. o. Pest, 1790. december 22. Szily válasza a felelősség-áthárítást tükrözte: levelében tájékoztatta Laczkovicsot, hogy az ügyükben nem a diéta, hanem a főhadparancsnokság az illetékes. Uo. 250. o., Pozsony, 1791. január 29.

a politikaformáló birtokos nemesség többségét, így Pest megye követeit is. A diétai ellenzék tagjai lassan a kormánypárt támogatójává vált. Ehhez két tényező járult hozzá: egyrészt, hogy a külpolitikai helyzet a rendek számára kedvezőtlenül változott meg (békekötés Reichenbachban és Szisztovóban), másrészt, hogy az udvar, főleg Sándor Lipót főherceg-nádor megnyerte az ellenzék vezető politikusait.³⁷⁶ Legjobb példa erre Szily József első alispán esete. Szilyt II. Lipót fiának, Sándor Lipótnak írt jellemzésében „*ein feiner und geheimer Sünder*” (finom és titkos bűnözőnek) nevezte, és utasította a nádort, hogy a legelső tisztújításkor buktassa ki az alispánságból. Szilyt később a pesti titkosrendőrség főnöke, Gotthardi nyerte meg az új nádor ügyében. A nádor-főispán bizalmas ügyekben vele együtt dolgozott, sőt Szily Pest megyében is a főispáni akaratot képviselte a közgyűléseken.³⁷⁷ A diétai szereplését értékelő pasquillusok is a rendi ellenzék mérsékeltjeihez tartozó ingadozó és kétszínű jellemű államférfiként festették meg, amiért több írásbeli fenyegetést is kapott: „*Hideg is vagy, meleg is, változó színű. / Ravasz kebeledben kettős szív dobog. / Ilyen elméd és jellemed, melyet tetteid bizonyítanak, mint tollam.*” Egy másik versezet szerzője hasonló megállapításra jutott, megfenyegetve a követ urat: „*Vicze Ispán Szily Úr mást mond, más a szíve / Kitetszik abbúl, mert hosszas a meséje. / De van reménységem, ember válik ebbül, / Országhoz forduljon, mert lemosom ebül.*”³⁷⁸

Pest megye köznemessége is megelekedett a király és a rendek közötti kompromisszummal. Szily József az országgyűlést záró követi beszámolója megállapította, hogy a követutasításban rendelt feladatoknak eleget tettek, vagyis az ország szuverenitását az alkotmány helyreállításával biztosították, a vallásgyakorlás szabadságát törvényben mondták ki, illetve a 26 éve megüresedett nádor–főispáni széket betöltötték Sándor Lipót főherceg személyével.³⁷⁹

³⁷⁶ MARCZALI 2006, 547–551. o.

³⁷⁷ MÁLYUSZ 1926a, 101.; 148–149. o.

³⁷⁸ Idézi: MARCZALI 1907, II. kötet, 13. o.

³⁷⁹ MNL PML IV. 3-c. 1065/1791.

II. 6. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai (Pest, 1790. május 27.)³⁸⁰

Az 1790. június 6-ára összehívott országgyűlésre küldött követeknek kiadott utasítás:
(1.) A közelgő országgyűlés elsődleges célja az alkotmány helyreállítása és megszilárdítása legyen. **(2.)** Az alkotmány legteljesebb helyreállításáról, belevéve a bécsi és a linzi békéket, amelyeket más tartományok is megerősítettek, az azokról szóló 1608. és 1647. évi törvénycikkeket,³⁸¹ továbbá II., III. és IV. Ferdinánd, valamint I. Lipót hitlevelét,³⁸² a szatmári békét³⁸³ és az 1741. évi 8. törvénycikket³⁸⁴ az ország többi rendjével együtt, minden erejükkel gondoskodjanak. **(3.)** Ne legyen szabad nekik e sarkalatos törvényektől eltérni, és minél inkább arra törekedjenek, hogy ezen alkotmány biztonsága nemcsak írásban, hanem valóban is biztosíttasson. A mellékes törvények változtatásába is csak akkor bocsátkozzanak, amennyiben az alkotmány védelme megkívánja, és az ily módon megváltoztatandó törvény helyébe szilárdabb és hasznosabb kerül. **(4.)** A diploma, a capitulatio és az eskü előtt semmit se tárgyaljanak, tartózkodjanak az egyes személyeket érintő kérdésektől, és egyetértésre törekedjenek. Máshoz is csak akkor kezdjenek, ha a királyt megkoronázták, és teljesen gyakorolhatja a méltóságát. A nádorválasztás, ha a többi rendeknek úgy tetszik, megelőzheti a koronázást, de a hitlevél aláírása előtt nem mehet végbe. Hogy megválasztása körül viszály ne támadjon, a rendek 8 kiváló férfiút ajánljanak a királynak, akik közül ő az 1608. évi (k. e.) 3. törvénycikknek³⁸⁵ megfelelően négyet jelöljön a rendeknek, közülük a rendek közfelkiáltással válasszanak. Az új nádornak új, méltóságának megfelelő esküt dolgozzon ki az országgyűlés. **(5.)** A hitlevél felterjesztése és elfogadása közötti időt legjobban, amennyire hatalma engedi, a törvényes állapot visszaállítására fordíthatná az országgyűlés. II. József, aki belátta tévedését, mégsem a törvényes állapotot állította helyre, csak a Mária Terézia korabelit. Ehhez különben sem neki nem volt, sem Lipótnak nincs hatalma, hanem csak a rendek végezhetik. **(6.)** Az alkotmány biztonsága érdekében a már említett diplomák tartalmához a következő pontok is hozzáadandók: **a.)** A protestánsokat, eltörölve az egyoldalú törvényeket és rendeleteket, a bécsi és linzi béke és az 1608. és 1647. évi törvényekben meghatározott állapotba kell visszahelyezni, és nekik a római katolikus valláséval megegyező szabadságot kell juttatni. Minden más vallás lelkészeinek felügyeletétől, a stóla és bármely más terhek alól felmentessenek, csak saját feljebbvalóiktól függjenek. A vármegyékben a tisztviselők jelölésénél és választásánál, vallásra való tekintet nélkül

³⁸⁰ MNL PML IV. 3-b. 1790–1791. I. kötet. (1–69. f.)

³⁸¹ Az 1608. évi koronázás előtti 1. a „vallásügyről” szóló, illetve az 1647. évi 5. törvénycikkről van szó: „az nagyságos erdélyi fejedelemmel, Rákóczy György ural kötött békéről kiállított királyi oklevelet az ország közönséges törvényei közé iktatják”

³⁸² II. Ferdinándé az 1622. évi II., III. Ferdinádé az 1638. évi I., IV. Ferdinándé 1647. évi 2. és I. Lipóté az 1655. évi II. törvénycikkben található meg.

³⁸³ „a felkelésről és adózásról”.

³⁸⁴ Ebben az ország rendjeit „mindenféle adózás alól fölmentik, sőt a kiváltságaiknál fogva ősi szokás alapján abban is megerősítik, hogy a telekkel semmiképen ne járjon együtt a közteher”

³⁸⁵ „a nádor és személynök választásáról”

csak a tehetséget és a keresztényi életet vegyék figyelembe. A kormányzók, kamarai és más tisztségek személyzetének legalább egyharmada a protestánsok közül kerüljön ki, de sohasem több a felénél, nem számítva a törvény szerint a klerusnak jutó helyeket. **b.)** A görög nem egyesültek is nyerjenek szabad vallásgyakorlatot és polgárjogot. **c.)** A szabad királyi városokban ne önkényes, hanem törvényes és nyilvános legyen az igazgatás. **d.)** A törvényhozó hatalom fogalmát szabatosabban állapítsák meg, ugyanis az erről szóló törvények értelmében korlátlan vétőjog illeti meg a királyt és a rendeket egyaránt. Mivel Magyarország királya más, különböző érdekű és jogú tartományoknak is ura, előfordulhat, hogy érdekei ütköznek az ország érdekével, ezért megállapítandó, hogy a rendek javaslata, ha a királynak ellene felhozott érveit nem térítik el őket, törvény legyen vagy ne tovább, mint akövetkező diétára halasszák el az ügyben a döntést. A királyi proposíciók azonban csak a rendek beleegyezésével válnak törvényt, hiszen a rendeket kizárólag az ország érdekei vezérlik. **e.)** Hogy a diéta elhalasztása ne adjon módot a szerződések megsértésére, meg kell határozni a diéta összehívásának határidejét a szokott királyi meghívók nélkül is. Különösen a jelen helyzetben ez ne lehessen hosszabb két évnél, de a király halála után hat hónap alatt mindenképp összeüljön királyi meghívók nélkül is. Azok, akiket ez törvény szerint megillet, időközben is hirdethessenek diétát. **f.)** Az adót úgy, mint eddig, ezután is csak egyik országgyűléstől a másikig szavazzák meg. **g.)** Minthogy a rendes és határvidéki magyar katonaságot az 1715. évi 8. törvénycikkkel a portális katonaság helyébe állították fel és ennek fundusát e célra fordították, világos, hogy a magyar katonaság felállításának a magyar alkotmány védelme a célja.³⁸⁶ Ezért mindennemű tisztjeik csak magyarok lehetnek, akik évenként, mustra alkalmával kötelesek esküt tenni az alkotmányra, valamint az ország és a király jogaira. **h.)** Ha a Szenátus, vagyis az örökös Magyar Tanács beleegyezésével idegen katonaság jön az országba, belépésekor az országgyűlés által kidolgozandó esküt köteles letenni azon megye küldöttei előtt, amelyet először érint. Eltartásra csak akkor tarthat számot, ha erről bizonyítványa van. Ezt az esküt évenként ismételnie kell, amíg az országban tartózkodik. **i.)** A katonai főparancsnokság tisztán magyarokból álljon, a nádor elnöke alatt. Ez is köteles esküt tenni. A bécsi Haditanáccsal mindenben egyeztessen, de ne függjön tőle. **k.)** A Haditanács magyar tagjai, akik ott a diéta által Magyarország és öfelsege többi tartományai közt megállapítandó arányban, valláskülönbség nélkül alkalmazandók, szintén kötelesek letenni az esküt. **l.)** Minthogy tapasztalás szerint a Helytartótanácsról hozott törvények

³⁸⁶ „*hogy a hitlevél azon záradéka: 'a mint azok használata és értelme iránt a király és a karok közös megegyezésével országgyűlésileg megállapodunk,' az ország karainak és rendeinek sarkalatos jogaira, szabadságaira, mentességeire, kiváltságaira, egyáltalában ne legyen kiterjeszhető*”, lásd különösen a törvény 2. §-t: „*Minthogy azonban csupán ezzel emez országot elegendőképen megvédelmezni nem lehetne, sőt inkább minden eshetőségre erősebb és úgy benszülöttekből, mint külföldiekből álló rendes katonaságot kell tartani, mely kétségtelen, hogy zsold nélkül fenn nem állhat, ezt pedig adózás nélkül beszerezni nem lehet: ezért az erre szükséges segélyek és adók dolgában a karokkal országgyűlésileg (hova tudomás szerint különben is tartozik) kell határozni.*” A sokat idézett és a szakirodalom által is vitatott értelmű törvénycikk jelen utasításban is olvasható rendi jogértelmezése szerint az ún. állandó hadsereg felállításával megszűnt a nemesség telek- vagy portális katonaság-állítási kötelezettsége, erre: POÓR, 97., 163. l. Marczali szerint ez önkényes törvényt magyarázat, mivel az 1741. évi 63. törvénycikk is elrendeli a katonák portánkénti kiállítását: MARCZALI 1907, I. kötet, 181. o.

nem biztosítanak eléggé törvénytelen parancsok kibocsátása ellen, tehát a hitlevelek 3. pontjában, az 1608. évi (k. e.) 10. törvénycikkben,³⁸⁷ II. Ulászló III-ik dekrétuma [1498. évi] 7.³⁸⁸ és a II. Lajos II-ik dekrétuma [1518. évi] 39.³⁸⁹ cikkelyében előforduló Magyar Tanács, vagyis örökös Szenátus választandó teljes hatáskörrel, és rendelkezni kell azon módokról, amelyekkel az esetleges törvénytelen parancsok kiadását megakadályozhatja. A Helytartótanács is maradjon meg az országgyűlés által megszabandó utasítás szerint, a királyi és szenátusi rendeletek végrehajtására. Mindkét hatóság a diétának számadással tartozzon, és ez jelöljön minden tisztségre: a Szenátus, a Helytartótanács, a Kamara, a Hétszemélyes- és a Királyi Tábla részére. II. Ulászló VI. dekrétumának 7.³⁹⁰ és 8.³⁹¹ törvénycikke a rossz tanácsosokról megújítandó, és minden tisztségre és az országgyűlés résztvevőire is kiterjesztendő. E célból az országgyűlésen ügyeszt kell kirendelni, aki az ilyen bűnösök ellen az 1715. évi 7.³⁹² törvénycikk értelmében járjon el. Ezek megelőzésére minden tisztviselő és méltóság részére a diéta dolgozza ki az esküformát. **m.)** Beiktatandó a hitlevélbe Erdély, Galícia, Lodoméria, Bukovina és más visszaszerzendő, a koronához tartozó tartományoknak törvényes egyesülése és szövetsége. Ha más megyék követei egyebet is ajánlanak, amit az ország javára a hitlevélbe iktatandónak vélnek, hozzájárulhatnak. **(7.)** Vigyázzanak, nehogy valami idegen záradék jusson a hitlevélbe. Viszont arra is, hogy II. András 1222. évi törvényének záradékát,³⁹³ amely a „*Quodsi vero Nos*” szavaktól az „*in perpetuum facultatem*” szavakig tart, állítsák vissza. **(8.)** Minél gyorsabban végezzenek a hitlevél tárgyalásával, de annak előtte ne kezdjenek hozzá még a sérelmek összeállításához, se egyéb tanácskozáshoz sem. A választási capitulatiót és a koronázás előtti törvényeket a törvényhozó hatalom felségét megillető módon fogalmazzák. Az országgyűlési iratok lejegyzése és a törvények megszövegezése ne az ítélmesterek feladata legyen, hanem arra külön írnokot (*calamus*) válasszanak. **(9.)** A személynök távolléte esetére nádor szokta az alelnököt kijelölni, mivel azonban a nádori szék jelenleg üres, a rendek válasszanak maguknak alelnököt. **(10.)** Ófelsége a magyar nép boldogságára és hasznára évenként legalább három hónapot töltsön az országban. A mostani trónörökös és a későbbiek is tanuljanak magyarul. **(11.)** Régi privilégiumaik értelmében a hajdúvárosok követeit még a koronázás előtt teljes szavazatjoggal be kell bocsátani az országgyűlésbe. **(12.)** A jobbágyok részére személyük és hasznuk teljes biztonságáról gondoskodni kell. A kereskedelemre – amely nagyrészt tengelyen zajlik – származó haszonra való tekintettel fel kellene őket szabadítani a vám és révpénz fizetése alól.

³⁸⁷ Különösen a 2. §: *A magyar ügyekben pedig ugyanez a felség minden valláskülönbség nélkül, csakis magyaroknak tanácsával (kiket még a jelen országgyűlés alatt Magyarország és Szlavonia minden részéből, a nemesek rendéből is Ulászló király III-ik dekrétuma 7-ik és a Lajos II-ik dekrétuma 39-ik cikkelyéhez képest kiszemel) és ne másokéval éljen*

³⁸⁸ „Midőn az egész országot érdeklő ügyek vannak a tanácsban tárgyalás alatt, a tanácskozáshoz nyolcz ülnököt kell odabocsátani, s ezek esküdjenek meg”

³⁸⁹ „Tanácsosok és ülnökök választása mindkét kar és rend kebeléből”

³⁹⁰ „Ha a királyi tanácsban valaki az ország decretumai ellen cselekednék, azt az ülnökök kötelesek az országgyűlésen följelenteni”

³⁹¹ „Az ország törvényei ellen vétkezőt meg kell büntetni”

³⁹² „a felségsértés eseteiről”

³⁹³ „ellenállási záradék”

Az a jobbágy, aki előbb is bírta a szabad költözés jogát, megtarthatja azt, de a földhöz kötött jobbágyok szabadságáról jobban kellene gondoskodni, mint ahogy ezt II. József pátense tette. A tizeddel kapcsolatban, különösképpen pedig az összeg állandó emeléseivel szemben is történjen intézkedés, de a klérus és a tulajdonjog sérelme nélkül. **(13.)** Hogy a követek tudják, hogy kiknek a nevében tevékenykednek, és abban az esetben, ha szavazásra kerülne a sor, II. Ulászló 3. dekrétumának [1498. évi] 1.³⁹⁴ és az 1495. évi 26.³⁹⁵ törvénycikk nyomán, a követeknek adják ki a vármegyei nemesi katasztert, amely a birtokos nemeseket és az armalistákat megkülönböztetve tartalmazza. **(14.)** A követek által teendő eskü szövege. Ürményi József személynök³⁹⁶ is leteszi a közgyűlés előtt mint igaz honpolgár, adminisztrátor és birtokos, egyúttal kijelentette, hogy kész az esküt letenni az országgyűlési karok és rendek előtt is, mint azok elnöke. A követek sürressék, hogy mind ő, mind pedig a többi, a diétán megjelenő személy, hacsak hazulról nem hoztak erről bizonyítványt, szintén megesküdjön. **(15.)** Hogy utólagosan is lehessen őket utasítani, a követek hetente, szükség esetén sűrűbben tegyenek jelentést, amelyeket a szintén gyakrabban tartandó megyegyűléseken időről időre kihirdetnek. **(16.)** Az országgyűlés terjessze ki a gondját a jó nevelés és a gondolkodás teljes szabadsága kérdésére, származásra tekintet nélkül, mert e két kérdés az alkotmány hosszas fennállásának alapja. **(17.)** Törekedjenek arra, hogy a magyar nyelv használatát közügyekben, úgymint a politikai, egyházi, katonai, kamarai és bányászati tárgyakban valóban bevezessék és fenntartsák, s a hitlevél erejével biztosítsák azt is, hogy a peres ügyeket a felektől függően magyar vagy latin nyelven lehessen tárgyalni. **(18.)** Bevezetendő a hitlevélbe, hogy öfelsége oldalán, az udvari minisztériumban előkelő magyarok is helyet foglaljanak, valláskülönbség nélkül. **(19.)** A diéta határozza meg, milyen címmel, hatalommal és joggal bír a fejedelem koronázása előtt. **(20.)** Törvénybe kerüljön, hogy a nemesi kiváltságnak megfelelően, minden igaz nemes, akár egyházi, akár világi, tapasztalás vagy művelődés céljából szabadon, külön királyi engedély nélkül mehessen külföldre béke idején. **(21.)** A többi követel együttműködve fáradozzanak azon törvényellenes visszaélések orvoslásán, amelyek a csatolt iratban találhatóak:

³⁹⁴ „A közönséges vagy országos gyűlést Rákos mezején minden harmadik évben meg kell tartani; és azok büntetése, kik az országgyűlésre el nem jönnek”

³⁹⁵ „az országgyűlésre ne az egyes vármegyék szerint választottakat, hanem a főpapokat, bárókat és nemeseket egyenként hívja össze a király”

³⁹⁶ A megye már 1790. március 1-jén óvást emelt Almássy Pál királyi biztos és adminisztrátor személye ellen. Őt váltotta fel adminisztrátorként Pest vármegye élén Ürményi József (1741–1825) személynök, Bihar vármegye volt adminisztrátora. A megye közgyűlése az ő megbízását is törvénytelennek bélyegezte, aminek következtében lemondott tisztségéről, a vármegye előtt az esküt nem tehette le. Viczay Mihály levelében így ír terről Széchényi Ferenc grófnak: Ürményi személynök „*úgy jár-kei mint a róka, ki nem talál lyukába. Pestmegye ügy bánt vele, hogy eret kellett vágni rajta*”. (MARCZALI 1907, I. kötet., 9., 70., 169. o.)

Pest-Pilis-Solt vármegye rendejeinek előterjesztései és kívánalmai, legelsőképp pedig a vallás dolgában:

(1.) A hitlevélbe illesztendő a bécsi és linzi békeszerződések, valamint II. Ferdinánd 1622-es, III. Ferdinánd 1638-as és I. Lipót 1659-es hitlevele szerint.³⁹⁷ (2.) Ahogy a német-római birodalmi gyűlés nem változtathatja meg a vesztfáliai béke határozatait, úgy a bécsi és linzi békét sem gyengítheti sem törvény, sem királyi rendelet. (3.) A protestánsokat teljes, a katolikusokkal megegyező polgárjog illeti meg. A kormány-székeknél az országgyűlésen meghatározott arányban alkalmazandók, a megyékben és a városokban pedig az alkalmas személyek aránya szerint. (4.) A protestánsok által a katolikus papoknak fizetett stólat és más adókat töröljék el. (5.) Az aposztáziának a Carolina resolúción alapuló büntetése eltörrendő. Az 1608. évi (k. e.) 1. törvénycikk³⁹⁸ szerint a vallásos vizsgálat is eltörrendő. (6.) A vallásgyakorlás szabályozása terén ne legyen különbség, a protestánsok ugyanazon jogokat élvezzék, mint a katolikusok. (7.) Ahogy a protestáns egyházi személyek nem gyakorolnak hatalmat a katolikusok felett, a protestánsok is vétessenek ki a katolikus klérus hatásköre alól. (8.) Házassági ügyeiket saját konzisztórumaik intézzék. (9.) A vegyes házasságból született fiúk az apa, a lányok az anya vallását kövessék, hacsak a házasfelek másként nem egyeztek meg. (10.) A protestánsokat az „akatolikus” vagy más hasonló jelzővel ne bélyegezzék meg, sem a Kancelláriánál, sem az esetleg felállítandó Szenátusnál, sem pedig a Helytartótanácsnál. (11.) A protestánsokat érintő vizsgálatok vegyes összetételűek legyenek, illet ne lehessen végezni, hacsak valaki a protestánsok közül is ki nem rendeltetik. (12.) A protestáns egyházi iskolákat és alapítványokat a királyi kamara adja vissza. (13.) A Mária Terézia által a rendek beleegyezése nélkül felállított püspökségeket el kell törölni, javaikat az eredeti birtokosoknak visszaadni. Ezek a püspökök, hogy a diétán a szavazatok ne sokasodjanak, csak címzetesek legyenek. A II. József által kinevezett főpapok csak megerősítés, azaz a koronázás után szavazhassanak. (14.) Az 1681. évi 27. törvénycikk³⁹⁹ értelmében csak magyar nemes lehessen Magyarországon főpap, érsek, püspök, apát vagy bármilyen javadalmas. A külső apátságoktól függő rendházak apátjaitól megkívántasson, hogy e helyeket hazafiak számára is biztosítsák, ahol pedig hiteleshelyi funkciókat is ellátnak, gondoskodjanak megfélelően a levéltárukról. (15.) Az 1550. évi 18. tc.⁴⁰⁰ ellenére hosszú időn át nem töltik be az egyházi javadalmakat, az egyházak évekig pásztor nélkül maradnak és megkárosodnak. Az országgyűlésnek feltétlenül orvosolnia kell az 1785-ben, a kalocsai érsekség üresedése idején tőle elszakított és nem a Szent Korona Birodalmához tartozó laibachi érsekséghez csatolt zengg-modrusi püspökség ügyét. (16.) A kamara ne foglalja le évekre a megüresedett érsekségek és püspökségek javait, III. Béla oklevele és a Kollonich-féle megegyezés(?) ellenére, és ne igazgassa őket kamarai hiva-

³⁹⁷ Lásd fentebb!

³⁹⁸ „a vallásügyről”

³⁹⁹ „világi hivatalok s egyházi javadalmak hazafiaknak s jól érdemesülteknek adandók”

⁴⁰⁰ „püspökségek és más főpapi javadalmak jól érdemesülteknek adományozandók”

talnokok által. A főpapi címek adományozása ne oly módon történjék, mintha a püspök csak haszonélvező volna, hanem a Tripartitum 1. részének 10. címében,⁴⁰¹ valamint az 1550. évi 18. törvénycikkben⁴⁰² kifejtetteknek megfelelően. **(17.)** A főpapokat ne fosszák meg a Tripartitum 1. részének 9. címében,⁴⁰³ az 1618. évi 14.⁴⁰⁴ és az 1723. évi 5. törvénycikkben⁴⁰⁵ megfogalmazott sarkalatos nemesi jog ellenére főpapi hivataluktól, valamint javaik igazgatásától és tulajdonától, mint ahogy ezt II. József tette. **(18.)** Súlyos sérelem, hogy a kalocsai káptalan Mária Terézia alatt a főespereségtől megfosztott, és ezen javadalom bevételeit elvesztette. **(19.)** A főpapok a kanonoki cím és javadalom adományozásának képességétől megfosztattak a régi szokás és az 1526. évi 21.⁴⁰⁶ és az 1723. évi 55. törvénycikk⁴⁰⁷ ellenére. Ez különösen a kalocsai érsek esetében súlyos, mert itt a kanonokok állandó jövedelmet kapnak az érsekiség javaiból. A kanonoki stallumok több évig üresedésben hagyatnak, és ez károkat okoz a hitéletnek és a hiteleshelyeknek. Állíttasson vissza a főpapok joga a kanonokok kinevezésére a mondott törvények és a szokás szerint, a hitélet és a hiteleshelyek biztonsága érdekében. **(20.)** Törvény mondja ki, hogy az 1492. évi 28. törvénycikk ellenére ne követeljenek a főpapoktól jövedelmük után évi 20% adót. **(21.)** A lelkészségek rendezése a legnagyobb sérelem: **a.)** A főpapoknak súlyos teher, hogy nemcsak az új lelkészségek építése és papjainak dotálása történik a saját vagyonukból, hanem Szent István II. törvénykönyvének 2. fejezete⁴⁰⁸ szerint az egyházi ügyek felügyelete, irányítása és kormányzása is a főpapok hatásköre. Másrészt viszont királyi főkegyúri jog a Tripartitum I. részének 11. címe,⁴⁰⁹ valamint az 1715. évi 60.⁴¹⁰ és az 1723. évi 71.⁴¹¹ törvénycikk értelmében az egyházi javadalmak adományozása, az elhagyott egyházak helyreállítása, felügyelete, és a javadalmak bevételeinek ezen elpusztult egyházakra fordításáról való gondoskodás, valamint a az 1548. évi 12. és az 1550. évi 19. törvénycikk⁴¹² alapján az elpusztult apátságok, prépostságok és rendházak jövedelmeinek kezelése. A lelkészségek rendezésére, azok felosztására, egyesítésére stb. azonban ne terjedjen ki joghatága. **b.)** A lelkészeket megfosztották legbiztosabb jövedelmüktől, a stólatól. Szintén sérelmes, hogy e szabályozás miatt az új lelkészeknek járó kongrua nem elegendő. **c.)** Jegtalanul elvétellett a kegyuraknak azon joga, hogy a

⁴⁰¹ „Hogy fejedelmünk az ország minden báró urának és nemesinek igaz és törvényes utóda; nem abban az értelemben mintha a fekvő jószág okat és birtokjogokat az egyháztól elvehetné vagy elszakítaná, hanem abban hogy ezeket (megürülvén a főpapi és egyházi székek) az egyházzal együtt kormányzás céljából eladományozza”

⁴⁰² „a püspökségek és más főpapi javadalmak jól érdemesülteknek adományozandók”

⁴⁰³ „a nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról”

⁴⁰⁴ „arról, hogy az országglakókat a törvény megszokott rendje ellenére és a törvénykezési határidőkön kívül egyszerű parancsokkal vagy másképen is meg ne károsítsák”

⁴⁰⁵ „A nemesség különös kiváltságáról”

⁴⁰⁶ „hogy egyházi javadalmakat egyedül a király adományozhat”

⁴⁰⁷ „a főpapoknak megyéikben s javadalmaikban lakásáról”

⁴⁰⁸ „a püspökök egyházi hatalmáról”

⁴⁰⁹ „hogy ebben az országban a pápa az egyházi hivatalok adományozásánál a megerősítés hatalmán kívül semmi egyéb joghatóságot magának fönn nem tartott”

⁴¹⁰ „Magyarországon elpusztult egyházaknak kijavítását Ő legszentségesebb felsége magára vállalja”

⁴¹¹ „örködni kell, hogy az egyházak s egyházi jogok el ne pusztuljanak”

⁴¹² „A pusztán maradt egyházak fekvőjószágait prédikátorok ellátására és iskolák állítására kell fordítani”

megüresedett lelkészségekbe az egyházmegye alkalmas papját a püspöknek beiktatásra javasolják. **d.)** A vallásalapot el kell törölni, az általa okozott károkat meg kell szüntetni, a régi jogokat törvényben állítsák vissza. **(22.)** A rendek beleegyezése nélkül eltörölték a bencés, pálos, premontrei és ciszterci rendeket, és javaikat a vallásalap részére elvették. Ezt törvényben kell orvosolni. A jövőben pedig, ha valamely rendet megszüntetnének, javai a rendek kezelésébe kerüljenek. **(23.)** A többi eltörölt klastromok javaival az ország rendjei rendelkeznek, és ezekből más országok példája nyomán három káptalant kellene alakítani a kanonisszák részére, amelyekben a szülők férjhez menetelükig elhelyezhetik lányaikat. Ide protestáns lányokat is fel kellene venni, ha kétségtelen nemesek. **(24.)** A tanulmányi és más alapok vagyona adassék vissza az országnak, az elvett tanításra szolgáló alapítványok állíttassanak vissza korábbi helyükre és állapotukba. Az állam által bevont tőkéket és az árvák pénzét biztos helyre, 5%-os kamatra helyezték ki, a pénzihiány enyhítésére is. **(25.)** A törvénytelenül visszatartott fiscalításokból származó kamarai jószágokat a máltai lovagrend visszaállítására lehetne fordítani, kikutatva, hogy miye volt a rendnek. Annyi commendatora legyen, amennyi II. Lajos idejében volt, hogy gondoskodni lehessen a nemesség másodszületett fiairól. A vránai perjelséget minden jövedelmével és kiváltságával együtt állítsák vissza, és a király fiának adományozza, akinek magyar lovasezrede legyen, és aki esküt tegyen az országnak protestánsoknak is a rendbe való felvételére. Ha a birtok nem elegendő, ki kell egészíteni bánsági jószágokból, a felesleg az érdemeseknek adományozandó ingyen vagy közbecsű értékén, és nem árverés útján.

Ami pedig a továbbiakat, elsősorban pedig a közjogi kérdéseket illeti:

(26.) A nádor legyen az ország főparancsnoka az 1485. évi 4. törvénycikk⁴¹³ szerint. Az utasítás 4. pontjában leírtak szerint választott nádor korábbi hatalmába visszahelyezendő, és minden közbeeső törvény (az 1608. évi 3., az 1613. évi 7., az 1618. évi 4., az 1715. évi 5., az 1723. évi 4. és az 1741. évi 9.⁴¹⁴ és mások) megújítandó és megerősítendő. Hogy a középszerű vagyon ne legyen akadálya az arra érdemes személynek a nádori méltóság betöltésére, és a korrupció minden félelmétől mentesnek tartassék, hasítsanak ki a Buda közelében fekvő kamarai jószágokból egy évi 50 ezer forint jövedelemmel bíró részt, amelyet az országgyűlés a nádorok hitbizományaként határozzon meg. **(27.)** Magyarországon törvényesen a nádort illetik a társuralkodói jogok, miután a nádor régi és törvényes jogaiban újra megerősítetik, ilyenre nincs többé szükség. Így elkerülhető az 1765-ös Mária Terézia-féle eset. Ezentúl corrogenst csak a rendek kérésére lehessen választani. **(28.)** Az esztergomi érsek visszahelyezendő Mátyás 6. dekrétumának 68. és II. Ulászló 1. dekrétumának 33., 42. és 70. törvénycikke által meghatározott törvényes hatáskörébe. Ugyanígy a tárnokmester is az

⁴¹³ „ha valamikor az ország megszorult helyzete sürgősen kívánná és szükséges volna, hogy az országglakosok annak szüksége és szorgos megvédése érdekében fölkeljenek, a nádornak kell, az ő föl vállalt tiszténél fogva, az ország és országglakosok közönséges és főkapitányának lenni és azokat vezetni, mindazonáltal a királyi felség parancsához és határozatához képest”

⁴¹⁴ „a nádori hivatalról”

1741. évi 12. törvénycikkben⁴¹⁵ leírtak szerint. Igen szükséges, hogy monyorókeréki Erdődy János gróf, akit II. Lipót nemrégiben Horvát-, Dalmát- és Szlavónország bánjává nevezett ki, tisztségében a rendek által megerősíttessék. És senki ne viselhesen két hivatalt, hacsak azon jogát törvény nem mondja ki. **(29.)** Mária Terézia és II. József olyan ügyeket, amelyek az országgyűlés elé tartoznak, pátensek útján intéztek el, és végrehajtásukat a megyék ellenére katonai hatalommal hajtottak végre. Hogy ennek vége legyen, ha a követutasítás 6. pontjának I. betűjele alatt javasolt Szenátus nem jönne létre, minden külön portával bíró törvényhatóságnak joga legyen még a bírói mandátumokat is félretenni, ha törvénytelenek, az 1526. évi 24., az 1543. évi 31., az 1545. évi 33., az 1563. évi 80.,⁴¹⁶ az 1625. évi 5.,⁴¹⁷ és az 1681. évi 30.⁴¹⁸ törvénycikkek értelmében. **(30.)** Minthogy Isztria Magyarországhoz tartozik, nem törvénytelen követelni, az utasítás 6. pontja m. betűjelének megfelelően a teljes osztrák tengerpart bekebelezését Magyarországra. A trieszti kikötő birtoklásával a magyar kereskedelem sokkal erősebben felvirágozna, mint eddig. **(31.)** A külföldi követségekre egyenlő számban küldjenek magyar nemeseket is, minthogy Magyarország nagyobb fele az osztrák birodalomnak. A törökökhöz csak magyarokat küldjenek, akik esküt tegyenek a szenátus előtt. **(32.)** Őfelsége érdemes magyar nemeseknek osztogassa Szent István rendjét, nehogy visszaélés által a rend veszítsen értékéből. **(33.)** A koronaörököt az 1659. évi diploma 10. pontjának megfelelően⁴¹⁹ a rendek válasszák közfelkiáltással. A koronát csak nemesek őrizzék, biztos őrzési helyét az országban jelöljék ki.⁴²⁰ A korona helyének harmadik kulcsa pedig a koronázás után a nádornak, ha nincs, az országbírónak, vagy egy elsőrendbeli bárónak adandó. **(34.)** Tiltassék meg, hogy az uralkodó ismeretlen okokból illetményeket (*pensio*) adományozzon egyes személyeknek, ugyanis az ország jövedelmeiből vagy javadalmaiból csak különös érdekért lehet adományozni. Állapítsák meg újra az összes hivatalnok tisztet, méltó fizetését. **(35.)** Az összes örökös főispán, kivéve a törvényben felsoroltakat, köteles jogát igazolni. A többire nézve üresedés esetén, ha az utasítás 6. pontjának I. betűje szerinti választásuk nem valósul meg, a vármegye rendjei ajánljanak négy alkalmas jelöltet, akik közül a király nevezzen ki egyet. Az 1439. évi 8.,⁴²¹ 1554. évi 19., 1536. évi 36., 1638. évi 33.,⁴²² 1647. évi 75.,⁴²³ 1723. évi 56.⁴²⁴ és az 1741. évi 15.⁴²⁵ törvénycikkeknek megfelelően a nemesség így nem lesz alávetve törvénytelen

⁴¹⁵ „a mondott hivatalt azon hatáskörbe és jogba, mely megilleti, visszaállítandja”

⁴¹⁶ „a kérvényezőket folyamodására kiadott parancsokat a bírák vizsgálják meg, hogy törvényesek-e? és a törvényeseket tartásuk meg”

⁴¹⁷ „a bírói hiteles és levélalaku parancsokról”

⁴¹⁸ „a törvénytelen meghagyó, betiltó, halasztó és visszafoglaltató parancsok ki nem adásáról s a kiadottaknak büntetés alatt nem teljesítéséről”

⁴¹⁹ „a szent korona őrei és őrségi katonái részére való adózás”

⁴²¹ „hogy a főpapok és bárók két méltóságot nem viselhetnek”

⁴²² „a főispáni tisztek és méltóságok adományozása kiskoruk részére ne történjék”

⁴²³ „a főispáni tisztségek adományozásában meg kell tartani a törvényt”

⁴²⁴ „a főispánoknak megyéikben lakásáról s a megyék tisztujtásáról, az alispánok s más tisztviselők állásáról”

⁴²⁵ „az ország törvényeinek rendelése szerint, mindenféle, úgy egyházi, mint világi javadalmakat, méltóságokat és hivatalokat a király és ország iránt magukat érdemesített magyaroknak fog adományozni”

és despotikus igazgatóknak, mivel szava van a jelölésben. A főispán köteles jelen lenni a tisztújításnál és más fontos, a vármegyét érintő ügyeknél. Ha egy évig törvényes mentség nélkül elmarad a megyegyűlésekről, vesztse el tisztségét. Minthogy a nádor, aki Pest–Pilis–Solt vármegye főispánja, ezentúl Budán székel, ezért törvény által erősítsék meg, hogy nem lesz szükség adminisztrátorra. Törvényben meg kell állapítani azt is, hogy a jegyzők kinevezése a főispánokat vagy a rendeket illeti-e. **(36.)** Az elmúlt években a Helytartótanács rendelete szerint a megyegyűlések jegyzőkönyvei évente megküldettek a Helytartótanácsnak, mivel azonban ezt törvény nem írja elő, emellett pedig semmi haszna nincsen, e kötelesség alól a magisztrátus felmentessék és az ilyen rendelkezés a jövőre nézve megtiltassék. **(37.)** Minthogy kamarai tisztségekre csak magyar nemesek vagy honosítottak nevezhetők ki, a teljes kamara, a kamarai, bányá- és adójövedelmek a bécsi igazgatástól elválasztandók, s csak a királynak és a rendeknek tartozzanak számadással, Albert [1439. évi] 5.⁴²⁶ törvénycikkének, II. Ulászló I. dekrétumának [1492. évi] 8.⁴²⁷, VI. dekrétumának 5.,⁴²⁸ az 1608. évi (k. e.) 5.,⁴²⁹ az 1622. évi 18.,⁴³⁰ az 1647. évi 146.,⁴³¹ az 1655. évi 15.,⁴³² az 1681. évi 13.,⁴³³ az 1623. évi 16.,⁴³⁴ valamint az 1641. évi 14. és 15.⁴³⁵ törvénycikknek megfelelően. **(38.)** A bármilyen címen a kincstárra vagy a kamarára háramlott javakat az arra érdemeseknek az 1608. évi 15.⁴³⁶ törvénycikk szerint adományozzák, ahogy azt az 1630. évi 31.,⁴³⁷ az 1659. évi 75.,⁴³⁸ továbbá az 1599. évi 31.,⁴³⁹ az 1659. évi 75.,⁴⁴⁰ II. Ulászló 1. dekrétumának [1492. évi] 9.,⁴⁴¹ 2. dekrétumának [1495. évi] 2.,⁴⁴² Albert dekrétumának [1439. évi] 16. pontja,⁴⁴³ valamint II. And-

⁴²⁶ „Hogy külföldiekre tisztségek nem ruházhatók és hogy a főpapok és báró urak ne tartsanak maguknak idegen embereket”

⁴²⁷ „A méltóságok és tisztségek magyaroknak adományozandók”

⁴²⁸ „A hivatalokat a királyi felség az ő tanácsával osztogassa”

⁴²⁹ „A kincstárnokról”

⁴³⁰ „Az udvari és a magyar kamara egymás mellé rendelt viszonyáról”

⁴³¹ „A magyar kamarának az udvarival való egyenjogúságáról és ettől való függetlenségéről; a visszaélések megszüntetéséről; a kamarai szolgák nagy mennyiségének kisebb számra való leszállításáról és az ellenőrök elmozdításáról”

⁴³² „A szent korona gondozi és örei, meg az ország követségei részére való adózás”

⁴³³ „Hogy a magyar kamara az udvarival egyenrangú és hogy ettől nem függ; s a külföldi, sőt a felesleges benszüllött tisztviselőknek is elmozdításáról”

⁴³⁴ Téves hivatkozás.

⁴³⁵ Téves hivatkozás.

⁴³⁶ „Hogy a királyi felség, a királyi fiscusra háramlott fekvőjóságokat, a jól érdemesült személyeknek ne pénzért, hanem ingyen adományozza”

⁴³⁷ „Kihalás címén, a királyi fiscusra háramlott fekvőjóságokat jól érdemesült személyeknek kell adományozni”

⁴³⁸ „A királyi kincstárra háramlott javakat Ő felsége érdemes személyeknek ingyen adományozza”

⁴³⁹ „Az ország rendei alázattal kérik Ő császári felségét, hogy a nemesek és mágnások fekvőjóságaira nézve az ország régi szokását megtartsa; a magyar fekvőjóságokat idegeneknek el ne adományozza és hogy bizonyos nemeseknek a jogait megvizsgáltatni és a Bihar vármegyei nemesektől elvett fekvőjóságokat visszaadati méltóztassék”

⁴⁴⁰ Lásd előbb.

⁴⁴¹ „A birtokjogok nem idegeneknek, hanem magyaroknak adományozandók”

⁴⁴² „A királynak arról a hatalmáról, hogy a hozzá hű országlakosoknak fekvőjóságokat adományozhat”

⁴⁴³ „Birtokokat nem kell idegeneknek adományozni s az országlakosoknak is szolgálatok fejében és nem pénzért kell adni”

rás 26.⁴⁴⁴ törvénycikke 103. §-a, és az 1723. évi 3.⁴⁴⁵ törvénycikk is megerősítik. A nemesség jogainak helyreállítása végett az uralkodó a meglévő háramlott és kincstári javakat egy éven belül adományozza el, elsősorban olyanoknak, akiket a rendek ajánlanak, mindenféle szokatlan vagy idegen megszorító záradék nélkül. A szokás ellenére és nem a régi adományozási stílus szerint kiállított adományleveleket érvényteleníteni kell és térítésmentesen újakra kell cserélni azokat. **(39.)** Súlyos sérelme a nemességnek, hogy az 1715. évi 7.⁴⁴⁶ törvénycikk következtében a nota vagy magszakadás útján a kamarára szállott javakat nem lehet rendes úton perelni, csak folyamodás útján a királyi kamara színe előtt lehet vinni, ezért ezt a törvénycikket el kell törölni, és a törvényes rendet visszaállítani. Az ilyen és más perek folytatásának megkönnyítésére a kamara archívuma mindenki számára nyitva álljon. **(40.)** Az I. Lipót által Bécsbe vitetett királyi titkos levéltár visszahozását, amelyet Mária Terézia is megígért, eszközöljék ki Lipótnál és foglalják törvénybe. **(41.)** A török által Buda várából és más hiteleshelyekről elhurcolt iratokat vissza kell szerezni. Vissza kell hozni a tatárok elől menekülő IV. Béla által Raguzába vitt és ott őrzött okleveleket is, valamint az országot illető, Ansbach és Bayreuth fejedelme által II. Józsefnek küldött okleveleket is. **(42.)** Ezentúl a foglalásoknál soha ne legyen fegyverválság, sem a jövőben megszerzendő, sem az országhoz visszacsatolt, a Koronához tartozó területek esetében. **(43.)** A nemes személyek és családok törvényes örököseinek vagy azok leszármazottainak mindenféle taksa nélkül adassanak vissza azon bántási és a Szent Korona más tartományaiban lévő javak, amelyeket a török háborúk vagy más felfordulások tőlük elszakítottak.⁴⁴⁷ **(44.)** Ami pedig a vámokat illeti **a.)** A vámok és koronajavak, valamint a sóügyek főigazgatása magyar nemesek kezében legyen, a kisebb hivatalokat szabad királyi városok polgárainak és más magyaroknak kell adni. **b.)** A rendek megkérdése nélkül megállapított harmincadokat el kell törölni, a helyükre az országgyűlés mérsékeltebbeket állapítson meg az 1655. évi 100.⁴⁴⁸ törvénycikknek megfelelően. **c.)** Mint az egész országban, úgy a pest-budai Duna-hídon is eltörölendő a nemesek taksája, amelyet „*fiakkeren*” átkelés alkalmával fizetni szoktak. **d.)** A győri katonai őrség által gyakorolt vám, az ún. *Spergeld* szedését az 1741. évi 8.⁴⁴⁹ törvénycikk szerint szüntessék meg. **(45.)** A postaigazgató az 1715. évi 22.⁴⁵⁰ törvénycikk szerint magyar nemes legyen, és a többi postamester is magyar legyen és elsősorban kiszolgált lovassági tiszt. Az egész posta az ország törvényes hatóságai alatt álljon és minden egyéb függéstől mentes legyen. **(46.)** A bányakamarák és gabonahivatalok főtisztviselői nemesek legyenek, a kisebb tisztviselők bányavárosi polgá-

⁴⁴⁴ „Hogy az országon kívül valóknak birtokot adni nem kell”

⁴⁴⁵ „Az ország s kapcsolt részei karainak és rendeinek jogait, kiváltságait és szabadságait megerősítik”

⁴⁴⁶ „a felségsértés eseteiről”

⁴⁴⁷ Lásd a novemberi pótutasításban a X. ponthoz tett megjegyzést!

⁴⁴⁸ „az ország minden harminczada és vámja körül való visszaélések helyrehozásáról és azok újjáalakításáról”

⁴⁴⁹ „hogy a hitlevél azon záradéka: „a mint azok használata és értelme iránt a király és a karok közös megegyezésével országgyűlésileg megállapodtunk,” az ország karainak és rendeinek sarkalatos jogaira, szabadságaira, mentességeire, kiváltságaira, egyáltalában ne legyen kiterjeszhető”

⁴⁵⁰ „a magyarországi főpostamesterről és postásairól”

rok. E célra bányásziskolát kell felállítani, hogy a nemesifjak a magasabb hivatalokra alkalmasak legyenek, és a külföldieket ki lehessen rekeszteni e hivatalokból. **(47.)** A Tripartitum I. részének 9. címe⁴⁵¹ alapján minden nemes, a birtokosok és az armalisták is mentesülnek az adók alól, eltörölendő az armalistákat érintő 1723. évi 6. törvénycikk.⁴⁵² A sok nemestől törvénytelenül elvett armálisokat pedig, ha ezt bizonyítani tudják, adják vissza vagy állítsanak ki részükre újat. **(48.)** A magyar nemesek, indigenák és feleségeik is csak magyar ruhában járjanak. Hogy ebben útját állják a fényűzésnek, egy bizottság törvényt dolgozzon ki. **(49.)** Minden szerencsejáték úgy, mint a szerencsefazék, a lottéria, a genuai *Pharo*, a *Halber Zwölf*, valamint a cirkususz(?), amelyet mind a kánoni jog, mind az isteni törvény tilt, törvényben is tiltassék el büntetés terhe mellett. Helyette inkább katonai játékokat, pl. lovas gyakorlatokat tartsanak, királyi privilégiummal megerősítve. **(50.)** A nemességet önkéntes adományra felszólítani sem szabad, nemhogy kényszeríteni, mint II. József idején.⁴⁵³ Az országgyűlés hozzon törvényt, amelyben II. Ulászló 5. dekrétumának 1.⁴⁵⁴ törvénycikke és mások, a subsidium diéta nélküli meghatározását infamia büntetése alatt tiltókat újítsák meg. **(51.)** Újból elhatározassék, hogy indigenátust csak a rendek ajánlatára lehet szerezni. A török háborúban kitűnt hősök, Szász-Coburg és Hohenlohe herceg, Laudon báró és Wartensleben [Vilmos] gróf adományban is részesüljenek, a többi érdemes férfiú csak honfűsítésben. **(52.)** Azon indigenák, akiknek nincs birtoka az országban, a diétán helyet nem foglalhatnak és nem szavazhatnak. Ha pedig valaki, aki nem indigena, az országban birtokot szerez, bármely magyar nemes a birtok értékének megfelelő összeg letételével kitudhatja őt belőle. **(53.)** Hütlenség címe és ürügye alatt száműzött családok (pl. Rákóczi, Tattenbach, Nádasdy, Frangepán, Bercsényi stb.) leszármazottai személyükre polgárjogot nyerjenek és a nemesi jogukat visszakapják (lásd az 1715. évi 49. törvénycikket).⁴⁵⁵ Különösen Sándor [József] báró szabadsága állíttassék vissza a koronázás előtt, aki már évek óta a kufsteini vár börtönében raboskodik.⁴⁵⁶ Még a koronázás előtt ki kell járni, hogy azok, akiket törvényes ítélet nélkül tartóztattak le, az ország törvényeinek megfelelő vizsgálat alá

⁴⁵¹ Lásd fentebb.

⁴⁵² „a földesurakat és más nemeseket az adózás alól továbbra is felmentetteknek nyilváníják”, az armalistákra különösen a „4. § De a czimeres nemesek, azok is, a kik a szabad királyi s bányavárosokban, véghegyeken, szabadalmas és nem szabadalmas mezővárosokban vagy az országban egyebütt tartózkodnak, a megyék házi szükségéire, a megyék adózási tervezetéhez képest, lelkiismeretesen adózás alá esnek”

⁴⁵³ II. József idején, a törvénytelen, rendeleti úton behajtott újoncozások és adókvetések alkalmával 1788-89-ben Pest megye (Krassóval és Temessel együtt) a legvégsőkig ellenálló megye volt: a pesti kerületben Pest megyére rótták ki a legtöbb adóterhet (12041 forint.) kellett volna megfizetnie, ezért volt fontos a megye rendjeinek, hogy az országgyűlés hozzájárulása nélküli adószedést tilalmára vonatkozó törvényt megújítsák: HASELSTEINER, 149–152., 155., 219. o.

⁴⁵⁴ 1504. évi 1. törvénycikk: „az egyes urak és vármegyék ne otthon vagy magánosan, hanem az országgyűlésen vagy közönséges gyűlésen mindeneknek közös egyetértésével ajánljanak a királynak segélyt vagy adót; és azoknak a büntetése, kik másképen cselekednének”

⁴⁵⁵ „bűnbocsánat a szatmári megegyezésben kitűzött határidőn belől hazatértek részére, s másoknak, kik arra a határidőre vissza nem tértek, száműzetése”

⁴⁵⁶ Itt valószínűleg a Pest vármegyében is birtokokkal rendelkező szlavniczai Sándor József báróról van szó, akinek szabadon bocsátása érdekében a rendek feliratot intéztek a királyhoz 1790 novemberében. MÁLYUSZ 1926a, 258–260. o.

vétessenek. **(54.)** Komoly figyelmet kell fordítani arra, hogy a mágnások és főpapok követői is, az 1625. évi 62. törvénycikknek⁴⁵⁷ megfelelően, nemések legyenek. **(55.)** A hajdúvárosok régi privilégiumok alapján már a koronázás előtt küldhessenek követeket ülési és szavazati joggal az országgyűlésbe. Méltányosságból szintén támogandó a jász-kunok befogadása az országgyűlésbe ülési és szavazati joggal.⁴⁵⁸ **(56.)** A Kecskemét mezővárosában élő armalisták, akiket Mária Terézia adónak vetett alá, ezen adó fizetése alól felszabadíttassanak. Ugyanakkor gondoskodjanak arról is, hogy az idegen telken vagy jobbágytelken élő nemések a földesúri cenzuson kívül semmilyen adót ne fizessenek. **(57.)** Támogassák a rendek néhai Rudnyánszky József báró özvegyének, Száraz Juliannának az ügyét is, akit 1787-ben a Hétszemélyes Tábla idézés és ítélet nélkül fosztott meg nemesi előjogai ellenére ingó és ingatlan javainak kezelésétől, most pedig a távolléte idejére a kamarai intézőknek fizetett plusz évi nyolcezer forint megtérítését kéri. **(58.)** A gyulai ezred belga származású ezredesének, Kempf-i Józsefnek az országban eltöltött 20 éves katonai szolgálata után elnyerni kívánt indigenátusát a rendek támogassák. **(59.)** Pozsega város kérése, hogy szabad királyi városként becikkelyeztessék, további vitatás tárgya legyen, mert szabad királyi várossá emelése az 1687. évi 17.⁴⁵⁹ törvénycikk ellenében és a rendek hozzájárulása nélkül történt. A Bács megyéhez tartozó tiszáninneri kerület(?) kiváltságos lakosainak folyamodványát, Mária Teréziától kapott kiváltságuk országgyűlési megerősítését semmiképp se támogassák. **(60.)** Zemplén megye a katonai renden lévőköt is ülési és szavazati joggal látná el az országgyűlésen. Mivel azonban a katonai rendben álló mágnásokat egyébként is meg szokták hívni, másképp pedig a katonaság képviselőit nem illeti meg hely a diétán, ezen felül sok nehézséggel is járna, így ezt a javaslatot nem lehet támogatni. **(61.)** Noha a Tripartitum I. részének 9. címe⁴⁶⁰ biztosítja, hogy a nemések szabadon élhessenek javaikkal, azt azonban meg lehetne tiltani, hogy a mágnások és nemések minden ok nélkül Bécsben tartsák székhelyüket, és Magyarországon összegyűjtött vagyonukat ott költseik el, ahelyett, hogy itthon élneik vele. **(62.)** Salétromos föld ásása nemesi kúriákban vagy azokhoz tartozó telkeken csak a földesurak külön engedélyével lehetséges, az 1622. évi 40. törvénycikknek⁴⁶¹ megfelelően.

⁴⁵⁷ „megfenyítéséről és büntetéséről olyanoknak, a „kik a közös ülések és országgyűlések helyén gyalázatosan viselkednek vagy hatalmaskodást követnek el. És arról, hogy azok, a kik személyesen meg nem jelenhetnek, az országgyűlésre milyen állású személyeket küldjenek?“, különösen a „3. § Azt pedig határozottan elrendelik, hogy a vármegyék és a személyesen meg nem jelenő mágnás urak az országgyűlésekre olyan követeket küldjenek, a kik birtokos nemések és tudvalevőleg nemes törzsből származnak”

⁴⁵⁸ Erre az 1790/91. évi 29. törvénycikkben került sor: „a jászok és kunoknak, meg a hajdúknak az országgyűlésen követeik útján ülés adatik”

⁴⁵⁹ „hogy a szabad királyi városok számát ne szaporítsák”

⁴⁶⁰ Lásd fentebb!

⁴⁶¹ „salétromfőzésnél követendő módról, és annak az ország közszükségletére és hasznára fordításáról”

Ami pedig az adózó népet illeti:

(63.) A népet az élelem beszoállításása és a katonai fuvar tönkretették, Pest megyében a porták után kivetett adót 13 000 forinttal emelték,⁴⁶² a Helytartótanács és a Magyar Kamara Budára költözéséből viszont kevés hasznot látnak, ezért az adót le kell csökkenteni. (64.) Kívánják az uralkodótól a török háború okozta károk megtérítését, amelyeket a nép a király rendeletére teljesített szolgálatok (marhák és mások beszoállításása) és a rossz intézkedések miatt elszenvedett. (65.) A népet ezentúl csak nagy szükségben alkalmazzák sáncok ásására és más katonai munkákra, akkor sem távol fekvő megyékből. Ingyen ne lehessen őket igás vagy kézi robotra kényszeríteni, csak fizetés mellett kötelesek erre. A fuvarok csak a hadbiztosság által vetessenek ki, ezért az 1729. évi 1.⁴⁶³ törvénycikk megújítandó. Beszoállított gabonájukat pedig az uralkodó készpénzzel fizesse meg. (66.) Semmi nem árthat annyit az ország jogainak, mint idegen népek válogatás nélkül való befogadása. Ezért a jövőben örködni kell, hogy hazánk ne váljék úgymond Európa nemzetei szemetének lerakodóhelyévé. (67.) Minden országlakóra nézve sérelmes a só árának nagy mértékű emelése, ezért az országgyűlésen vissza kell állítani az árat az 1723. évi állapotra. Ezentúl a só árát a diétán kívül ne lehessen emelni. Terhes kötelessége a népnek a sónak Szolnokról Pestre történő fuvarozása, mivel munkájukért alig két forint díjazást kapnak. Az 1741. évi 34.⁴⁶⁴ törvénycikk alapján kártérítésüket szorgalmazni lehetne. (68.) A Helytartótanács 1768-ban elrendelte, hogy a kamarai és sópénztáraknál a fizetés 5% helyett 15%-ban rézpénzben történhet. Ez azonban törvénytelen. El kell rendelni, hogy a fizetés rézpénzben vagy bármely más, jó és elfogadott fizetőeszközben történhet. (69.) A II. József által kiadott privilégiumok és adományok, minthogy nem koronáztatta meg magát és hitlevelet sem adott ki, a megkoronázott király által megerősítendő, rendeletei azonban érvénytelenek.

A katonaságról:

(70.) A magyar generalátusokban és ezredeknél Európa szinte minden részéből ide érkező tiszteket alkalmaztak, ezzel szemben a magyarokat elhanyagolták. Ezért a magyar és határőrezredeknél csak magyar tiszteket alkalmazzanak, rendszeresen csak nemeseket, de rendkívüli érdemeik elismeréseként akár nem nemeseket is. A hadbírói hivatalban is csak magyarokat alkalmazzanak. (71.) Ha a nemes külföldre akar menni hadtudományt tanulni és gyakorolni, szabadon mehessen, azzal a kötelezettséggel, hogy háború esetén hazajön. (72.) Törvényben kell gondoskodni arról, hogy az időközben húszfősre csökkent nemesi testőrség létszáma újra teljes legyen. (73.) A béke idején visszatérő magyar katonaságot lehetőleg egy helyen tartsák és kerüljék a súlyos károkkal járó csapatösszevonásokat. A vármegyék továbbra is gondoskodjanak a kvártélyról, valamint a természetiekben való ellátásról, a nép lehető legnagyobb kímé-

⁴⁶² Lásd: a pontos összegéről az 50. ponthoz fűzött jegyzetet!

⁴⁶³ „az ingyenmunkákról”

⁴⁶⁴ „a só ügyéről, és annak Nyitra vármegyében állítandó raktáráról”

lésével. **(74.)** A törökök és más népek ellen csak a rendek beleegyezésével lehessen háborút indítani, illetve békét kötni, az 1608. évi 2.,⁴⁶⁵ az 1613. évi 5.,⁴⁶⁶ az 1618. évi 9.,⁴⁶⁷ az 1622. évi 2.,⁴⁶⁸ 1638. évi 1. és az 1659. évi 1.⁴⁶⁹ törvénycikkekben előírtaknak megfelelően. **(75.)** Szövetségekötés is, amennyiben Magyarország jogait érinti, csak a rendek beleegyezésével történhessen. **(76.)** Ha Magyarország királya a német-római császári méltóságot megszerzi is, a magyar katonaság soha ne használja a birodalmi jelvényeket, csak Magyarország jelvényeit. **(77.)** Béke idejében Magyarország vagy a hozzá csatolt részek területén ne állomásozzon más katonaság, mint az állandó magyar vagy határőrző katonaság. Idegen katonaság a rendek beleegyezése nélkül ne léphessen az országba. **(78.)** A horvát-szlavón határőrvidék, amely eddig a Haditanács kezében ismeretlen és önkényes törvények szerint kormányoztatott, a törvény előírása szerint az ország joghatósága alá kerüljön vissza és vegyék kía katonai igazgatás alól. **(79.)** A varasdi generalátus, amelyet a nemesség és a császári káptalan kárára állítottak fel, kebeleztessen be az országba, és mindenki kapja vissza javait. A törvény szerint ugyanis az ország belsejében vég nem lehet, az eddig adófizetésre kötelezett végvidéki nemeseket pedig mentsék fel alóla. **(80.)** A személyes vagy banderialis felkelés egyedül a nádor vagy katonai helyettese alá tartozik. A diétának szabályoznia kell, mikor és hogyan kell az inszurrekciót alkalmazni. Törlendő az 1715. évi 8. törvénycikknek az a rendelkezése, amely megengedi a királynak és az e célra összegyűlt főembereknek és előkelőknek, hogy az inszurrekcióról rendelkezzenek. **(81.)** A bécsújhelyi mintájára állítson fel az országgyűlés egy katonai iskolát, ahova ne csak a tisztek fiait vegyék fel, hanem bármely nemes fiatal, meghatározott díj fejében. Ennek igazgatása csakis magyar tisztekre bízandó. **(82.)** Törvényileg gondoskodni kell arról, hogy a magyar seregek ruházata az országban készüljön. **(83.)** A nép igen gyakran átlag alatti áron köteles beszolgáltatni mind a katonai-, mind pedig a lóporciókat (*orales et equiles*) az átutazó és az állandó katonaság részére, mivel a katonai szabályzat rendelkezéseit nem a hatályos árszabások szerint határozzák el, hanem a diétán kívül, a Haditanács szabja meg. A diéta küldjön ki tehát egy bizottságot a méltányos térítések meghatározására.

A jogszolgáltatás dolgában:

(84.) Minden törvényszék és törvényhatóság a korábbi, törvényes állapotba helyezendő vissza. Az új rend alatt felvett és nem befejezett tárgyakra nézve az országgyűlés dolgozzon ki biztos rendelkezést. **(85.)** A Királyi és a Hétszemélyes tábla Pestre tétesék, és innen többet ne mozdítsák el. A Helytartótanács, az esetleg felállítandó szená-

⁴⁶⁵ „a magyarokkal és törökökkel kötött békéről”

⁴⁶⁶ „az Ő felsége és az erdélyiek között megkötött feltételeknek a közelebb tartandó országgyűlés cikkelyei közé beiktatásáról, és a nyílt háború indítására nézve az 1608. évi cikkelynek megújításáról”

⁴⁶⁷ „az Ausztriának elzálogosított fekvőjóságokra nézve, az azokról alkotott végzéseket megújítják”

⁴⁶⁸ „a szentséges császári és királyi felségtől, az ország karai és rendei részéről, az ő szerencsés felavatása alkalmából kiadott hitlevélnek az ország közönséges végzései közé iktatása”

⁴⁶⁹ „véghelybelieknek az 1655. évi 3. törvénycikk szerint fenntartandó számát és az ott jelzett eszközökből leendő fizetését Ő felsége kegyelmesen megajánlja”

tus és Magyar Kamara Budán székeljen. **(86.)** A törvények és a szokás alapján az országgyűlés által e célra kiküldött bizottság dolgozza ki a perrövidítés rendszerét. **(87.)** A hűtlenek és felségsértők ellen továbbra is a Tripartitum I. 13–14.⁴⁷⁰ szerint járjanak el, hozzátéve, hogy a bűnösök utódai csak atyai részüket veszítik el, az ősi birtokok rájuk eső részei meghagyatnak. Az 1723. évi 10. és 11. törvénycikkben meghatározott esetekre a hűtlenség vétké ne terjesztessen ki.⁴⁷¹ E bűnök felett a rendek által felállított törvényszék ítéljen, s e törvényszéktől az országgyűléshez lehessen fellebbezni. **(88.)** A pallosjog gyakorlását pontosabban meg kell határozni, ugyanis néhány nememes község is gyakorolja e jogot. Az ilyen kiváltság, mivel csak nemesi kiváltsággal rendelkezőket illet meg, a diéta által megsemmisítendő. **(89.)** Mária Terézia intézkedése az egyházi és világi asylumok eltörléséről, cikkelyeztessék be. A felállítandó bizottság feladata megvizsgálni a rendszerét a kínvallatásnak, a gonosztevők megbüntetésének és a rabokkal való bánásmódnak is. **(90.)** Minden hiteleshely, káptalan vagy konvent, a törvénynek megfelelően a náluk őrzött oklevelek jegyzékét kötelesek legyenek összeállítani, és hiteles iratok kiállítására, megfelelő módon minden időben törekedni kötelesek legyenek. A náluk őrzött oklevelek jegyzékét a vármegyéknek, azok költségén, kötelesek legyenek kiadni. **(91.)** A törvényszékeknel és a hiteleshelyeknél szedni szokott taksákat csökkenteni kell. **(92.)** Megújítandó az uzsorások ellen hozott törvény, 6% feletti kamatnál elkobzás büntetése mellett. **(93.)** Mária Terézia 1780. évi intézkedése, hogy az országban váltótörvényszéket állítsanak fel, a diétán a kereskedelmi és jogügyi bizottság által tárgyalható. **(94.)** A nemesség sarkalatos jogait sérti, hogy a földesurak ellen indított úrbéri pereket a földesurak megfelelő idézése és meghallgatása nélkül intézik el, és a fellebbezés nem a Kúriához, hanem a Helytartótanácshoz megy. Ezt meg kell szüntetni, és helyes útra terelni. A Mária Terézia által 1768–1769-ben elrendelt úrbérrendezés idegen eredetű és a rendek hozzájárulása nélkül történt, ezért az országgyűlés által kiküldött úrbéri bizottság dolgozzon ki újat a törvényeknek megfelelően. **(95.)** Az 1351. évi 6.⁴⁷² és II. Ulászló I. dekrétumának 47. és 49.⁴⁷³ törvénycikkével ellenkezik az az 1774. április 25-i királyi rendelet, amely szerint a háromnyomású földek terményéből nem kell kilencdedet fizetni, ezért új törvénnyel érvényteleníteni kell. **(96.)** Keglevics József és Ádám grófok, Gombay László és István nemesek és más nagykőrösi közbirtokosok kérelmére töröljék el azt a királyi rendeletet, amely megtiltja a földesuraknak az arenda növelését. **(97.)** Túróczy István és más Halas mezővárosban lakó nemesek kérelmét, amelyben a mezővárosi paraszti bíraskodás alól akarják magukat kivéteni, támogassák.

⁴⁷⁰ „a királyi adományokról és nemeikről általában” és a „hűtlenség vétkének eseteiről”

⁴⁷¹ „a nagyobb hatalmaskodás büntetésére változtatott előbbi hűtlenségi esetek felszámolása”-ról és a „még néhány, előbb hűtlenségi esetet halálbüntetéssel sújtani rendelnek”

⁴⁷² „a kilenczed fizetéséről és behajtásáról”

⁴⁷³ „mind a király, mind a királynő jobbágyaitól (kivéve a köfállal kerített városokat), valamint a főpapok, mágnások és nemesek jobbágyaitól is a gabonanemű és bor kilenced részét a földesurak javára be kell hajtani”, illetve „azok a jobbágyok is fizessenek a földesurnak kilencedet, a kik mások földén bírnak szőlőkkel vagy vetnek gabonát, különben örökségüket veszítik el”.

Ami a kereskedelmet illeti:

(98.) Hogy más országokkal kereskedelmet lehessen folytatni, azt meghatározott elvekkel és törvényekkel kell szabályozni, és az akadályok elhárítására és új csatornák nyitására kell törekedni. A megfelelő rendszer kidolgozására kereskedelmi bizottság jelölendő ki, amely jelentését a következő országgyűlésen adja elő. (99.) Mivel a kereskedés legnagyobb gátja a monopólium, az uralkodó a monopóliumok gyakorlásától tartóztassa magát. (100.) Egységesíteni kell a súlyokat és mértékeket, és az 1655. évi 31.⁴⁷⁴ és az 1659. évi 71. törvénycikkek⁴⁷⁵ végrehajtásáról is gondoskodni kell. (101.) A Német-római Birodalomba vagy más országba kivitelre szánt magyar borral együtt ne kelljen bizonyos mennyiségű osztrák bort is kivinni, hanem csak az átviteli vámot kelljen megfizetniük. (102.) A nyers marhabőrrel Bécsbe történő kereskedés, miután a Helytartótanács 1773-ban megtiltotta, ne maradjon továbbra is tiltott, és az országgyűlés által kiküldött kereskedési bizottság erre is fordítson gondot. (103.) A folyószabályozásra szánt alapot II. József 1781-ben ismeretlen okból eltörölte, ezen országgyűlés követelje vissza és hozzon róla törvényt, hogy a továbbiakban ne lehessen eltörölni. (104.) A pesti kereskedők a zsidókat ki akarják zárni a kereskedésből, ám a méltányosságnak és a keresztény tolerancia törvényeinek megfelelően az látszik, hogy megengedjék nekik Pesten a kereskedelmet.⁴⁷⁶ Az országgyűlés segítsen a zsidókon, nehogy a tolerancia-taksa igen megterhelje őket és életük fenntartását megnehezítse. (105.) A rendek ajánlják öfelségének orvoslásra a kecskeméti Habermajer folyamodványát, akít a bécsi mészárosok igazgatóságának tanácsosa(?) Badenthal, akivel királyi biztosítás mellett bocsátkoztak üzletbe, 23 080 forinttal megkárosított.

Ami pedig a tudományokat (*res litteralia*) illeti:

(106.) Magyarország közjogának összeállítására és kézikönyv formájában történő kiadására az országgyűlés által kiküldött bizottság tapasztalt és a jogban jártas férfiakból álljon, és vegye igénybe egyetemek és akadémiák professzorait és közjogi téziseit. (107.) Vác város kérelmezi, hogy a pesti egyetemet oda helyezték át, ezt azzal a kifejezett óvással, hogy az egyetem ne kerüljön sem a váci püspök, sem más joghatósága alá, lehet támogatni.

⁴⁷⁴ „mázsákat, meg a száraz és folyó testek mértékeit az egész országban egyenlővé kell tenni a pozsonyival; a hegyvám beszédésénél husz év óta divatba jött felülfizetéseket a vármegyék szüntessék meg. És a parasztok részéről való bormérésnek a határidejét és bérbeadásának módját megállapítják”

⁴⁷⁵ „a mesteremberek, kézművesek és mészárosok eladó árui értékének szabályozását, az ez ellen vétőktől vagy ellenszegülőktől behajtandó büntetés alatt, a megyékre bízzák”

⁴⁷⁶ A pesti kereskedő-testület sérelmezte, hogy II. József 1787-ben feloldotta a házalási tilalmat, így az óbudai zsidó kereskedők versenytársat támasztottak a pesti keresztény kereskedőknek, ezért a testület 1790-ben az összehívott országgyűléstől és a később kiküldött bizottságtól is kérte kitiltásukat: KOSÁRY, 138. o.

**Instructio ablegatis ad imminetia in diem 6^{am} Junii 1790. praefixa generalia in-
cltyti Regni Hungariae comitia, ex parte incltytorum comitatum Pesth, Pilis et
Solth articulariter unitorum deputatis praescripta**

1mo Scopus imminentium Regni comitiorum primarius consistit in restitutione et consolidatione constitutionis: certum enim est, a jure electionis regum antea usitato, postrema vice status et ordines ad diaetam anni 1723. confluentes, per articulos 1^{am} et 2um eo scopo recessisse, ut respublica secundum avitas constitutiones sarta tectaque maneat, imo majora in dies capiat incrementa.

Successio articulis his foemineo sexui domus Austriaca delata, conditionata est, pacta ejus nec in primo gradu per divam condam Mariam Theresiam fuisse plene impleta, evidens, per recentius fatis functam vero majestatem prostrata tota constitutione et posthabito omnium legum respectu, filium conditionatae hujus successionis, per apertam pactorum violationem interruptum esse, Regnumque per id extremo discrimini contra finem institutarum civitatum, expositum fuisse indubium est: si proinde Regnum quod jus habet ad finem, jus etiam ad media eo ducentia habere debeat, suapte consequitur, populum in hoc rerum situ antiqua pacta, facto fortioris obliterated renovandi et declarandi, nova saluti reipublicae congrua ineundi, et omnimodam securitatem Regno, regique proeurandi jure gaudere, quod principium pro basi et fundamento, omnis sub comitiis his ablegatorum operationis deserviat oportet. Quapropter

2do Plenariam constitutionis pacificatione Viennensi et Linczensi, garantia aliarum etiam provinciarum firmatae, hisque conformibus articulis annorum 1608. et 1647., capitulationibus item divorum Ferdinandi 2^{di}, 3ⁱⁱ et 4^{ti}, nec non Leopoldi 1^{mi} ac etiam pacificatione Szathmariensi uberius contentae, ac per articulum quoque 8. 1741. declaratae restitutionem, unitis cum reliquis Regni statibus consiliis, omnibus viribus procuraturi sunt. Hinc

3° Non erit illis liberum a veteribus stricte ita dictis legibus constitutionalibus, pactum inter principem et populum, diversa item civium corpora, involventibus ductu etiam praecitati articuli 8. 1741. diaetali discussioni non subjacentibus, in fundamento nullatenus recedere, quin potius in id enisuri sunt, ut plenariae constitutionis hujus securitati, non scripto solum, sed realiter etiam provideatur. Imo nec in ipsarum legum constitutionis tantum accessorialium alterationem, alio in casu consentire valebunt, nisi in quantum ipsa constitutionis securitas, judicio statuum diaetaliter congregatorum, mutationem quampiam exposceret, ac in locum alterandae idmodi legis, alia firmior et utilior substitueretur.

4to Ut itaque praeattactus principalis comitiorum horum finis eo securius attingi possit, antequam de sufficientibus cautionibus et diplomaticis conditionibus consentum fuerit, punctaque capitulationis subscripta, juramentoque firmata exstiterint, in nullius alterius negotii pertractationem semet immittent, ab omnibus quaestionibus exceptionis contra haec, aut illa individua tangentibus praescindent et unionem animorum conciliare studebunt, ac tum primum circa alia acturi sunt, dum rex legitime coronatur, plenum dignitatis suae exercitium auspicabitur. Palatini nihilominus electio, si reliquis ad diaetam congregatis Regni statibus ita praepliceret,

coronationem quidem praecedere potest, sed ante diplomatica capitulationis punctorum subscriptionem locum habere nequit.

Circa cujus electionem ad praecavendas ingratiore quaestiones, statibus et ordinibus comitatus hujus non incongruum videretur, si ex comitiis octo eminentiora individua Suae Majestati proponerentur, ex quibus eadem in forma candidationis, observata dispositione articuli 3. 1608. a. cor. quatuor per se selecta proponeret, ac ex his dein status et ordines unum communi voto eligerent. Ut autem juramentum palatini novum in comitiis elaboretur, nec amplius juxta antiquam illam, in fine decretorum Corpori Juris insertam jurisjurandi formulam, sed dignitati suae convenienter regi Regnoque arcta fide neo eligendus palatinus adstringatur, eo non minus advertendum erit.

5° Medio vero tempore, confecta videlicet diplomatica capitulatione, quoad illa Suae Majestati suo modo submittetur, ac ab ea desuper declaratio adveniet, tempus hoc optime impensuri sunt regnicolae, si se cum restituenda (auctoritate ipsis competente) legali Regni constitutione occupaverint, quam Josephus II^{us} funditus evertit, illegalia sua facta circumstantiis quibus se involverat pressus recognovit, restitutionem tamen seu repositionem non ad statum legalem, sed Theresianum duntaxat inchoavit, non tamen perfecit, quae ceteroquin nec per eum, nec per Leopoldum fieri potuit, talis proinde non precario, sed per status et ordines Regni jure suo perfici debet.

6° Ut autem securitas constitutionis firmis innitatur fundamentis, in nexu eorum quae jam citatis diplomatibus continentur, sequentia punctis capitulationis inserenda forent.

a. Ut quoniam vera animorum unio inter concives sit unicum publicae securitatis vinculum, haec vero unitae aequalique statuum libertati firmissime innitatur, idcirco evangelici utriusque confessionis, sublatis subsequis unilateralibus legibus et resolutionibus, hisque innixis exceptionibus, ad statum pacificatione Viennensi et Linczensi, hisque conformibus complanatoriis annorum 1608. et 1647. articulis definitum reponantur, iisdemque eadem, quae religioni romano catholicae libertas pleno jure tribuatur. Ita quidem: ut ab omni alterius religionis animarum curatorum subordinatione soluti, nullis seu stolaribus, seu quocumque demum nomine vocitatis praestationibus iisdem teneantur, sed eadem prorsus ratione, qua romano catholici, a suae religionis superioribus dependent, pure per suae religionis superioritatem, modo systemati eorundem conformi regantur.

Quapropter in comitatibus quidem tam quoad candidationes, quam electiones magistratualium, ut praescisso omni religionis respectu, sola talentorum, probae item ac Christianae vitae, (salvis caeteroquin legibus de requisitis magistratualium qualitatibus sonantibus) habeatur ratio, diserte statuatur. Hoc idem principium in cunctis dicasteriis, cameralibus item cujuslibet nominis officiis pro fundamentali principio deserviat oportet: ad praecavendam nihilominus justam ulteriorem attactorum evangelicorum querelam, addendum esset, ut in his etiam si plura idonea, ob recentioris aetatis hujus adjuncta se non insinuarent individua, adminus una tertialitas individuorum ex iisdem applicaretur, nunquam tamen numerus subjectorum horum ultra medietatem, insimul utriusque evangelicorum confessioni legitime

competentem extendendus erit. Huc non intellectis tamen stationibus venerabili clero de lege competentibus.

b. Scopo conciliandae unionis Graeci ritus non unitis liberum religionis exercitium et jus civitatis concedendum erit.

c. Liberis regiisque civitatibus non arbitraria, sed legalis publicaue administratio segura reddenda est.

d. Potestas legislativa plenius et exactius determinanda, cum ex obvio legum, quae de hac loquuntur sensu, utrique parti, et regi et statibus illimitatum *veto* competere videatur, si rex Hungariae aliarum provinciarum diversum interesse et jus habentium dominus non esset, tunc commodum regni cum commodo ejus privato pugnare non posset, nunc autem evenire potest, ut quod Regno Hungariae utile est, et qua rex Hungariae amplecteretur, cum utilitate ejus qua aliarum provinciarum domini pugnet, et tunc in detrimentum Regni illimitato suo *veto* uteretur. Itaque id constituendum, ut statibus quidpiam proponentibus, si regis fundamenta in adversum posita eos non dimoveant, lex sit. Certe, si multum, non plus quam suspensio usque futuram diaetam semel admittatur. Quia vero id ex adverso relate ad status dici non potest, et illi rem utilem a rege propositam indubie amplectentur, propositiones regis nonnisi consensu statuum accedente in legem abeant.

e. Ut autem per dilationem comitiorum, securiori violationi pactorum conventorum data hactenus ansa praescindatur: periodica comitiorum Regni revolutionis terminus, absque solitis regalibus rediturus defigendus est, qui ne hac praesertim aetate, qua graviora ad huc recursura videntur objecta, biennium excedat, in casu autem decessus regis, elapsis a die mortis sex mensibus immediate, et perinde absque regalibus recurrat, e re publici fore existimatur. Salva interim intermedio quocumque tempore, re ita exigente diaetam iis, quibus de lege hactenus competeat, indicendi facultate.

f. Diserte porro statuendum est, contributionem hactenus quoque, nonnisi ab una diaeta ad alteram intra triennium celebranda oblatam, imposterum quoque in quantum pro necessitatibus publicis offeretur, nonnisi ab una diaeta ad aliam locum habituram.

g. Cumque regularis Hungarica et confiniaria militia dictante articulo 8. 1715. in vicem portalis militis erecta sit, hocque fine ipse fundus, antea pro portalis militis intertentione deserviens, huic objecto dicatus fuerit, sequaciter evidens sit militiam Hungaricam eminenti ratione in defensam constitutionis Hungariae esse erectam, hinc eadem solis natonalibus officialibus, a maximo ad minimum providenda erit, qui iidem officiales solenni sacramento juramenti ad fidelitatem constitutionis cunctorumque jurium Regni regisque, annue occasione lustrarum iterando obstringendi erunt.

h. Non absimiliter si quando cum annutu inferius attingendi Senatus seu Vigilantis Consilii Hungarici militia externa ex quaecunque causa in hoc Regnum inducenda esset, eadem quoque praeattactum diaetaliter elaborandum juramenti sacramentum statim cum ingressu ad limites Regni, in praesentia deputatorum comitatus illius, cujus gremium primum attinget, deponere teneatur, nonnisi testimonialibus super debite deposito juramento provisa, alimentationem receptura et

hoc idem juramentum annue aeque donec in Regno cum annutu praedicti Senatus permanere contingeret, more praeattacto iteratura.

i. Hoc in rerum nexu Generalis Armorum Praefectura Hungarica, ut aeque ex pure natis, sub praesidio palatini, eidem de lege competente constituatur, ac eodem juramento obstringatur, necesse est. Quae tamen Armorum Praefectura correspondentiam absque dependentia cum Consilio Bellico fovere poterit.

k. In ipso quoque Bellico Consilio nativi patriae filii, semper eodem juramento adstringendi secundum proportionem quo Hungariam inter et reliquas Suae Majestatis ditones intercedit, diaetaliter defigendam absque discrimine religionis applicandi sunt.

l. Et cum leges de Consilio Locumtenentiale Hungarico latas, sufficientem contra illegitimorum mandatorum expeditionem, securitatem non praestitisse, experientia edocuerit: hinc in nexu conditione diplomatum 3^a confirmatorum articulo 10. 1608. ante coronationem et in illo citati Uladislai decreti 3. articulo 7. nec non Ludovici 2^{di} articulo 39. Uladislai item decreti 4. articulo 10. Consilium Hungaricum, seu Senatus Vigilans, ratione in attactis legibus deducta eligendus, plena quidem activitate restabiliatur, ac modus quibus illegalibus nefors expediendis mandatis obviare valeat constituatur: una nihilominus Consilium Locumtenentiale Regium pro effectuatione dispositionum regiarum et Senatus Regni, juxta regulas eidem in diaeta praescribendas in statu quo relinquatur, stante tam quoad Senatum, quam isthoc Consilium statibus Regni in diaeta super omnibus rationandi obligatione. Qua occasione electio quoque, seu restauratio officialium ad eminentiores quasque vacantes dignitates tam in Senatu, quam Consilio Locumtenentiale, Camera Hungarica, Tabula Regia, et Septemvirali constituendorum suscipienda proponetur. In quorum consequentiam articulo 7. et 8. Uladislai decreti 6^{ti} contra consiliarios prava principi Consilia in eversionem jurium Regni dantes conditus renovetur, et ad omnia officia ac dignitates, cunctos item ad diaetam Regni nunc, aut successivis temporibus comparituros extendatur. Quin imo crimen laesae patriae atque jurium, pro gravitate facinoris poena etiam contra perduelles et criminis laesae majestatis reos statuta plectatur, bonis attamen delinquentis eotum ad dispositionem Regni recidentibus. Quem in finem fiscus quoque, seu Generalis Regni Procurator in diaeta constituendus esset, qui ad legitimam quorumcunque delationem legaliter contra ejusmodi infideles in conformitate praecitatarum legum coram statibus Regni processurus est. Poena non minus etiam talionis contra dolose, fraudulentem et sine ratione expostulantes juxta articulum 7. 1715. statuenda est.

In quorum proinde anteversionem et cautelam juramentum pro omnibus in hoc Regno officiis et dignitatibus, pro debite obstringenda magistratualium erga regem et patriam constitutionesque Regni fide ac fidelitate in diaeta elaborari, statibus et ordinibus Regni consentientibus deberet.

m. Legalis demum Transylvaniae, Galliciae, Lodomeriae et Bucovinae, nec non recuperatarum provinciarum ad coronam spectantium unio et confoederatio, sanctioni diplomaticae inserenda videretur. Salva in reliquo si quae per alios etiam inclytorum comitatuum ablegatos in securitatem et commodum Regni proponerentur, iisdem accedendi facultate relicta.

7mo Summopere etiam domini ablegati praecavere nitentur, ne peregrina aliqua clausula in diplomate regio (qualis est illa: praeter ab antiquo deductam successionem coronationemque) inseratur, quin etiam ut clausula illa; exclusa tamen et semota articuli divi Andreae regis II^{di} de anno 1222. clausula incipiente: *Quodsi vero Nos* usque ad verba: *in perpetuum facultatem*, simpliciter exmittatur, non attenta dispositione explanationeque articuli 4. 1687. omnimode insistent, nec ullo modo insertionem ejus quantum in se situm est, admittent.

8vo Iis quae ad diploma pertinent (ab omnibus cerimoniis meritum rei impediendis interea praescindendo) quo ocyus confectis, in reliquo formali omnium aliorum gravaminum compilationi, ac aliis qualibuscunque demum quaestionibus nonnisi tandem manus admovebunt. Ut tandem subscripta inaugurali capitulatione, una ante coronationem leges stylo decisivo potestati legislativa majestatis conveniente, et non humi repente illo, quem posteriorum comitiorum articuli praeseferunt, latae, condi possint. Ad quem scopum assequendum, tam pro conscribendis legibus, quam compilandis actis diaetalibus, alioquin mox stante adhuc diaeta typis mandandis, nullo ad prothonotarios respectu, status sibi calamum eligere debebunt. Salva caeteroquin cunctis ablegatis projectum conceptus ferendarum legum praesentandi facultate permanente.

9no Non absimiliter individuum absente personalis Praesentiae Regiae in judiciis locumtenente vices praesidis in tabula statuum obiturum, licet hactenus per palatinum, tabulae etiam procerum praesidem denominari siveverit, nunc tamen vacante alias sede palatinali, ad fiduciam augendam, per status, quorum praesidem aget, eligendus censeretur.

10mo Ut Sua Majestas ad promovendam Hungarorum felicitatem et gentis hujus emolumentum procurandum, quolibet anno intra Regnum hoc adminus per trimestrale spatium constanter residere, atque sic regimen Hungariae in sacra sua persona exercere dignetur, eodem modo omnes in futurum coronandi Reges disponi et legetenus permoveri possent, praeprimis ad haec ut tam modernus, quam omnes in futurum Coronae Hungaricae principes (cum Regnum hoc unum sit ex praecipuis Austriacae Dominationis) linguam Hungaricam condiscere velint.

11mo Districtus oppidorum Hajdonicalium ablegatis, ex antiquo privilegio competens in diaeta votum cum sessione, ante adhuc coronationem indulgeri posse, domini ablegati juxta insinuationem eorundem Hajdonum, nulli dubitabunt.

12mo Provideant iidem ablegati ut colonis plena tam personae, quam usus fructus securitas procuretur, hoc fine cum reliquorum comitatum ablegatis consilia collaturi sunt. Nonne iidem a solutione teloniorum et naulorum, erga aequivalens possessoribus modernis praestandum, reflexe etiam ad utilitatem, ad commercium, quod in Regno hoc maximam partem per axem promovetur, redundaturam liberari deberent. Qualiter item colonis antea quoque liberae migrationis legali hac libertate ultro quoque salva mansura, reliquorum antea perpetuae obligationis colonorum libertati, illa quam patentes Josephinae praeseferunt meliori ratione prospici posset. Qualiter item circa decimas praesertim per continuam elevationem arendarum, cultivatoribus terrae noxias, in alleviamentum eorum, salvis caeteroquin cleri juribus constitui posset, et si quae ad huc alia, absque tamen praepjudicio proprietatis jurium

iisdem concedi possent.

13^{io} Ut ablegatis comitatum constet quorumnam nomine agant, ac ad casum si quaequam votis superari deberent, vestigiis legum signanter Uladislai Decreti 3. articuli 1. et 1495. 26. insisti possit, gremialium nobilium catastrum, quod nobiles donatarios et armalistas distinctim continebit, ablegatis sub authentico extradandum veniet.

14^{io} Ablegati sequenti juramento obstricti sunt. Ego N. N. juro per DEUM Vivum, quod in ablegatum a parte inclytorum comitatum Pest, Pilis et Solth articulariter unitorum statuum, pro imminentibus Regni comitiis electus, in hac mihi delata provincia, secundum elargitam et elargiendam instructionem, postpositis cunctis respectibus, favore, timore et odio, in promotionem publicae felicitatis omni studio pro viribus meis cuncta impensurus sum, nec ab illis sub quocunque praetextu, absque praevio statuum comitatus hujus consensu recedam, hocque scopo nulla, sub quocunque praetextu sub his comitiis mihi aut iis, qui mihi sanguinis, seu quocunque demum nexu juncti sunt, causa comitorum nefors offerenda officia, dignitates, titulos aut quamcunque demum collationem regiam, sine eorum, in quorum nuncium electus sum scitu, consensu et approbatione etiam exactis his comitiis me acceptaturum, tanto vero minus me favores praeattactos ambiturum spondeo, quin imo, si quaecunque demum talia directe aut indirecte mihi proponentur, aut hactenus proposita fuissent, oblata illa comitiis Regni illico et in primo statim consensu detecturus ac etiam comitatu eatenus relaturus sum. Sic me Deus adjuvet.

Et cum excellentissimus dominus officii supremi comitis comitatus hujus administrator, coram statibus comitatus hujus generaliter congregatis, non nisi qua verus patriae civis, juramentum qua administrator et compossessor deposuisset, juramentum vero praesidis in praesentia statuum Regni, quorum praesidem aget, se deponere paratum declarasset, id circo ut tam sua excellentia, quam et reliqui ad diaetam comparituri, nisi testimonialibus super seposito coram concernentibus comitatum universitatibus juramento semet legitimaverint, pari juramento adstringantur, domini ablegati adurgebunt.

15^{io} Quo demum illi ipsi, quorum nomine agetur, pro re nata successivas quoque ad tempus jam jam imminentium Regni comitorum praeparari nequeutes instructiones dare valeant: ablegatis incumbet de octiduo in octiduum, imo re ita ferente etiam crebrius, adaequatas submittere relationes, in congregationibus de tempore in tempus crebrius tamen indicendis assumendas.

16^{io} Cum basis et fundamentum perennaturae Constitutionis sit bona educatio, et ea quae saltem dari potest cogitandi libertas: hinc curae habendum est, ut duo haec objecta regnicolaris in comitiis simul constitutis curae cordique habenda, quam efficacissime sistantur. Quibus in punctis eo allaborandum est, ut dum publica curanda sunt, non status alicujus, aut hominum generis habentes rationem cives formentur, sed qui eo omnes vires suas intendant, ut universo bene sit, et singulo cuivis civi, aequali alioquin conditione nato, tantum quantum fieri potest libertatis tribuatur.

17mo Iidem domini ablegati ad id non minus inclyti status et ordines Regni permovere studebunt efficaciter, ut linguae Hungaricae usus, in pertractandis concludendisque publicis negotiis, quoad objecta politica, ecclesiastica, militaria,

cameratica et montanistica, in omnibus dicasteriis certo introducatur et obtineat, juridica vero pro arbitrio cujusvis partis causantium Hungarica aut Latina lingua imposterum pertractari possint. Idque diplomatice constituatur.

18vo Ut ad latus Regiae Majestatis pro futuro, in ministerio videlicet aulico, Hungari etiam, eminentioris status ac conditionis personae, absque discrimine religionis applicentur, in diplomate attingendum erit.

19mo Titulus, potestas et jura, quibus princeps ante coronationem gaudere poterit, in diaeta determinari debet.

20mo Nobilitari praerogativae convenienter statui ex articulis inseri, id quoque urgebunt, ut cuncti veri nobiles aut eadem nobilitari praerogativa gaudentes, seculares vel ecclesiastici fuerint, plenam ex hoc Regno ad exterarum provinciarum seu experientia gratia, seu semet in artibus ac studiis quibuscunque perficiendi causa, sine praehabito id est a rege impetrando indulto, sola certe nobili eorundem personae competente libertate suffulti, tempore pacis commendi et revertendi in Regnum activitatem habeant.

21mo In reliquo iidem ablegati, ut abusibus illis contra leges introductis, qui peculiari huc advoluto scripto deducti sunt, medela adferatur, omni meliori ratione, unitis, cum reliquis ad diaetam comparituris ablegatis, viribus allaboraturi sunt.

Propositiones et postulata statuum et ordinum inclytorum Comitatum Pesth, Pils et Solth articulariter unitorum pro fidei erga patriam et commune bonum studio, atque conatu ordine disposita cum recapitulatione gravaminum in praeferita anno 1765. diaeta indecise relictorum, et inducta serie quarumlibet legibus adversantium medio tempore inductarum dispositionum atque resolutionum regiarum

Attento et considerato eo, quod mutua inter concives dilectio ac cointelligentia, unicum sit medium ordinandae Regni hujus constitutionis et stabilimentum pro futuro etiam procurare unice possit ac valeat, ad normam in pacificatione Viennensi articulis item diaetae anni 1608. observatam, primo quoque religionarium Regni hujus statum, velut inter diversa civium corpora publicae felicitatis vehiculum unum quemque ad commune bonum exstimulans assumendum est. Quapropter in nexu eorum, quae in instructione in genere quoad religionis negotium praevis praescripta habentur, reflexe ad evangelicos haec subjuncta momenta benigno et gratioso Suae Majestatis et inclyti Regni statuum obtutui proponere, prudentique judicio substernere, christiano non minus utrinque erga publicum bonum zelo, commendare inarticulationemque eorundem obsequiose expetere, e re publici duximus.

1° Negotium religionis evangelicorum primitive concivilitati, pacificationibusque bilateralis pacti conventi, virtute pollentibus nimirum Viennensi de anno 1606. et Lincensi de anno 1647. innixum, diplomati regio inseratur, velut ad fundamentalia Regni jura pertinens, similitudine etiam diplomatum regionum Ferdinandi II^{di} de anno 1622., Ferdinandi item IIIⁱⁱ de anno 1638., nec non Leopoldi I^{mi} de anno 1659.

2° Sicut in Imperio Romano Germanico pacificatio Vestfalica non modo per comitia imperialia aut immutari, aut eidem quoquo modo derogari non potest, imo

ejusdem pacis tabulae, pro norma omnium rerum in comitiis ferendarum habentur, ita jura et libertates per paces religiosas Viennensem et Lincensem stabilitae, pro talibus quae nec per comitia, legesque in illis ferendas, nec per regias resolutiones ullo modo enervari, aut imminui possint habeantur.

3^{io} Evangelici iisdem prorsus, quibus catholici jurium fundamentis nimirum concivilitate, pacificationibus, Regnique legibus suffulti, ad civilia munia pro modulo dotum, aequa cum catholicis ratione, ac in dicasteriis quidem omnibus defigenda nunc in comitiis proportione in comitatibus vero, et liberis civitatibus justa subjectorum idoneorum ratione habita promoveantur.

4° Stolae per evangelicos parochis catholicis pendi solitae, aliaeque quaevis praestationes, justitiae naturali, pacificationibus, dissertis item patriae legibus adversae, extremamque contribuentium ruinam accelerantes, penitus tollantur.

5° Apostasiae nullus quoad evangelicos potest esse locus, iisdem quippe quibus catholici innituntur concivilitatis, pacificationum Regnique legum praesidiis suffultos, hujus igitur poena, velut penitus ignota legibus, Carolinaque primum resolutione introducta cassetur, insuperque introductum in locum hujus examen pariter removeatur, hoc exposcente articulo 1° 1608. ante coronationem.

6° Quoad introducendum religionis exercitium discrimine omni procul esse jusso, eadem qua concives, ac fratres sui catholici gaudent, polleant libertate.

7mo Quemadmodum nullam ecclesiasticae evangelicorum personae in catholicae fidei consortes potestatem exercent, non absimiliter evangelici etiam Augustanae et Helveticae confessioni addicti, cleri catholici potestati penitus eximantur.

8vo Matrimoniales illorum causae a sedibus spiritualibus catholicis eximantur, et propriis eorundem consistoriis subjiciantur.

9no Ut in mixtis matrimoniis filii semper religionem patris, filiae autem religionem matris nisi aliter inter ipsos conventum fuerit sequantur.

10mo Legali evangelicorum Augustanae et Helveticae confessioni addictorum nequaquam vero invisio acatholicorum aut alio consimili nomine tam per excelsam Cancellariam, quam per Senatum nefors erigendum et Consilium Regium Locumtenentiale insigniantur.

11mo Investigationem religionariam evangelicos quaqua demum ratione contingentem, mixtam indispensabiliter esse; oportebit, usque adeo: ut nunquam illa valeat suscipi, quin ad eam ex evangelicis quoque quispiam deputetur.

12mo Quemadmodum catholicorum, ita etiam evangelicorum utriusque confessionis, omnes ecclesiarum scholarumque redditus, et fundi per Regem Cameram, aut Fiscum Regium violenter occupati, et in usus Camerae, aut alios profanos conversi, restituantur.

Quoad jura ecclesiae et ecclesiasticorum romano catholicorum violata, vel non observata in genere statuendum, ac in specifico etiam deinceps observandum censerent status comitatum horum articulariter unitorum.

13^{io} Ut episcopatus ex aliorum diaecesanorum legalium penu per Mariam Theresiam reginam sine consensu inclytorum Regni statuum et ordinum dotati aboleantur, et legitimis possessoribus diaeceses ac bona avulsa restituantur. Domini

autem episcopi isti, praeter legem introducti (ne vota sine consensu inclytorum statuum et ordinum in diaeta multiplicentur, ad statum titularium reducantur, praelati autem a denato principe Josepho II^{do} velut non coronato rege constituti, nonnisi post confirmationem eorundem, adeoque post peractam coronationem, sessionem et votum in diaeta nanciscantur.

14to Nemo deinceps possit esse praelatus, archiepiscopus, episcopus, vel abbas, aut quocunque etiam simplici in Hungaria beneficio gaudere, nisi fuerit radicaliter nobilis, Hungarus 27. 1681.

Quae vero monasteria ab extraneis abbatibus dependent, domini abbates eatenus requirantur, ut haec loca non minus patriae filiis provideant, quod si (ut plura sunt) loca simul authentica sint, archivo bene provisum sit.

15to Ex submissis ad comitatum reflexionibus venerabilium capitulorum Colocensis, Vaciensis, Magni Varadinensis apparet, quod non obstante articuli 18. anni 1550. interposita cautela, praelaturae et alia beneficia ecclesiastica, tam majora, quam minora, diucius vacare permittantur, atque occasione vacantiae archiepiscopatum et episcopatum, qua tam metropolitanae, quam cathedrales ecclesiae, plurium annorum decursu suo pastore viduatae relinquuntur, magna praejudicia et damna iisdem inferri assoleant, quale est illud, quod recenti exemplo constat, ut licet vacante sede nihil esset innovandum, jurisdictioni praelati Colocensis, episcopatus Segniensis et Modrusiensis, vacante sede archiepiscopali anno 1785. subtracti, vel a iuribus metropolitani ejus avulsi, et Labacensi Archiepiscopatu, qui nec ad Sacram Regiam Hungariae Coronam spectat subjecti sunt, illatum tale praejudicium in Comitibus Regni indubie reparandum esset.

16to Ne vacantium archiepiscopatum et episcopatum redditus fundo cameratico pluribus etiam annis contra diploma Belae IIIⁱⁱ et pacta conventionis Kolonicianae inferatur, bonaque eorundem contra dictum diploma, et conventionem per solos cameraticos officiales administrantur, sed neque collationes praelaturarum cum insolitis clausulis, ceu usu fructuariis, ac si tantum usus fructus conferretur, verum stylo, sensui legum uti sunt Paris 1^{ae} titulus 10., anni 1550. articulus 18. conformi expediantur, summopere vero.

17mo Ne domini praelati contra cardinalem nobilitarem praerogativam ecclesiasticis ex aequo competentem partis 1^{ae} titulo 9° comprahensam, et per articulos 14. 1618., 5. 1723. aliosque confirmatam, praelaturis, administrationeque, et possessorio bonorum pro nudo regis arbitrio (quemadmodum sub Josepho II^{do} Romanorum Imperatore observatum est) priventur, jus eorundem hac quoque in parte reparari eo firmiter status comitatum horum sollicitant, quo majorem in aequitate, et christiana cogitandi ratione serenissimi neo-coronandi principis, ac inclyti statuum et ordinum Regni Hungariae gratia, atque solertia fidutiam collocant.

18vo Non leve in eo etiam enatum sentiunt praejudicium, quod fundato sub Maria Theresia archidiaconatu, cathedrali, cujus functiones sicut in ecclesia antiquissimae, ita sunt etiam summe necessariae capitulum Colocense spoliatum sit, et beneficii hujus proventus in saecularem normalium scholarum inspectorem translati.

19mo Grave illud etiam iuribus dominorum praelatorum inflictum praejudicium, quod illi potestate conferendi canonicatus et beneficia tam ex antiqua

consuetudine, quam dictamine articulorum 21. anni 1526. et 55. 1723. Iisdem legitime competente, privati sint, archiepiscopo Colocensi eo quidem gravius, quod ibi canonici omnes suos fixos proventus a bonis archiepiscopalibus percipiant, in comitiis his sufferendum esse, ac cum vacantia canonicatum dum scilicet stalla canonicorum plurium annorum effluxu vacare permittuntur, magnum divini cultus et locorum credibilium, aut authenticorum detrimentum causari assoleat, dictos dominos praelatos archiepiscopos, nimirum et episcopos in jure canonicos constituendi et denominandi sibi de lege citata, et antiqua consuetudine competente confirmari, plenamque hanc facultatem dignitati eorundem pro requisito divini cultus exercitio, et locorum credibilium securitate, ac consistentia articulariter stabiliri, non illegale est postulatum.

20mo Ne autem porro contra auctoritatem et dispositionem legis articuli quippe 28. 1492. imposita, dominis praelatis, et tam saeculari, quam regulari clero annue 20 pro 100 solutionis obligatio, ex proventibus eorum hactenus extorta, inposterum praetendi possit, nova perinde lege cautum reddi posset.

21mo Maximum et summum gravamen est sicdicta regulatio parochiarum quae praejudiciosa est.

a. Praelatis non in eo tantum, quod per eandem onus praelatis grave inponatur, novas parochias et ecclesias in bonis suis propriis expensis erigendi, novosque animarum curatores e proprio suo peculio dotandi, sed quod ex una parte regulare parochias, pertineat ad praelatos, qui juxta doctrinam Sancti Stephani Regis libri 2. capite(?) 2. habent potestatem, res ecclesiasticas providendi, regendi et gubernandi secundum canonum auctoritatem, et ex alia parte jus regis, qua summi ecclesiarum patroni, in nexu legum Partis 1^{ae} titulo 11., articulorum 60. 1715., 71. 1723., non nisi in potestate conferendi beneficia ecclesiastica, desolatas ecclesias reparandi, et ne desolentur invigilandi, ac ut proventus beneficiorum ad restaurationem quoque ejusmodi destructarum ecclesiarum applicentur prospiciendi, quemadmodum etiam ductu articulorum 12. 1548. et 19. 1550. unice desolataram abbatiarum, praepositarum et monasteriorum bona ad praestitutum finem dirigendi, potestate, atque obligatione defigatur. Adeoque ad regulationem illam parochiarum, per earundem divisionem unionem etc., velut ultra constitutos limites jure non extendatur.

b. Parochis animarum curatoribus tam antiquis, quam novis, antiquis quidem in eo, quod certissimo proventu, a parochianis libenter praestari solito, stola nempe baptismali, proventu, quem occasione benedictionis domorum acceperunt, per hanc spolientur, insolita, ad haec non necessariis et plerumque minus idoneis cooperatoribus praestanda pensione non parum praejudiciosa graventur. Novis autem animarum curatoribus in tantum, quod vi regulationis hujus insufficiente et propudiosa congrua provisi sint, perinde damnosa.

c. Patronis ecclesiarum, dum hi per eandem parochiarum regulationem, erectione templorum et domorum parochialium, conservationeque erectorum onerantur, speciali autem privilegio ex antiqua consuetudine sibi delato, scilicet vacantibus parochiis quemcunque e gremio diaecesis idoneum sacerdotem eligendi episcopo pro institutione et investitione praesentandi injure priventur.

d. Longe demum sunt graviora ea vulnera, quae hac eadem regulatione parochiarum inflictata sunt clero regulari, imo toti Regno in gratiam erigendi et instruendi fundi religionis ad regulationem parochiarum necessarii, hujus proinde abrogationem et inflictorum per eandem praejudiciorum deletionem, juriumque reparationem articulariter fiendam justitiae naturali et constitutioni Regni, superius quoque adductis Regni legibus inhaerentes status comitatum horum a Sua Majestate ab inclytis statibus et ordinibus Regni efflagitant. In reliquo autem.

22do Cum ordines religiosi Benedictinorum, Paulinorum, Praemonstratensium, Cisterciensium publica lege recepti et commembra Regni, absque scitu et consensu Regni aboliti sint, bonisque in gratiam fundi religionis spoliati exstiterint. Hinc juribus cleri et status ecclesiastici hac etiam in parte quoad praedictos ordines religiosos diaetaliter prospiciendum esset. Ne vero in posterum nisi in casu illo, quo ab ecclesia universalis romano catholica, aliquem ordinum horum religiosorum aboleri contingeret, bonorum eorundem regulatio per status et ordines Regni suscipi possit, statuendum videretur.

23° Reliquorum adeptorum monasteriorum et monialium bona, dispositioni statuum et ordinum Regni subsint et ex illis bonum esset tria capitula ad exemplar aliarum nationum pro canonissis erigere, in quibus puellis gravati parentes, filias suas donec sponso invenirent, pro honesta accomodatione collocare possint et ita nobilitati avorum foundationibus succurratur. Admittendae autem ad hoc beneficium etiam Helveticae et Augustanae confessionis puellae sine ullo discrimine, modo ut caeterae indubitate nobilitatis sint.

24° Pecuniae fundi studiorum et quaecunque aliae fundationales Regno restituantur et factae a privatis juventuti educandae fundationes, ad pristina loca et statum reponantur, ad mentem fundatorum regulentur, capitalia autem haec omnia, quae aerarium violenter ad se recepit, uti et pupillorum, sub illorum, quibus competit directione, securo in loco ad 5 per 100 in Regno elocentur, quo simul penuriae paratae pecuniae in Regno succurratur.

25° Camerales administrationes ex illegaliter retentis fiscalitatibus conflatae, inclytis statibus et ordinibus Regni in id consentientibus, ad restabiliendum ex hoc fiendo ordinem Melitensium in Regno impendi possent, ita ut eruto illo, quod ordo hic ante ejectionem possedit, aequivalens eidem excindatur, ex quo idem numerus commendantium, qui sub Ludovico II^{do} exstitit formati et ita secundo genitis nobilitatis filiis provideri possit.

Magnus prioratus Hungariae, cum omnibus emolumentis, et habita in ordine praerogativa redintegretur, et regi pro eo suorum principum offeratur, qui equestris Ordinis Hungarici Regiminis proprietarius est, aliunde et hoc titulo Regno juramento obstringendus, evangelici Augustanae et Helveticae confessionis eadem ratione in ordinem hunc recipiendi. Quod si vero camerales in Regno administrationes huic fini non sufficerent, necessaria ex Banatu bona adjicerentur, residua bene meritis si non gratis adminus communi aestimatione sine licitatione conferantur, generaliter exclusa quoad omnia licitatione.

Propositiones et postulata statuum Regni et comitatus politicum tangentia:

Statu publico quoad negotium religionis modalitate hactenus deducta restabiliendo, jureque ecclesiae Dei, et animarum curatoribus competente, per Suam Majestatem neo-coronandum principem inclyti status et ordines Regni in quantum medelam expetierunt, reducendo ac resanando superest, ut ad politicae, cameraticae et oeconomicae, tum deinde ad militaris, ac tandem judicariae, demum vero commercialis inclyti hujus Regni constitutionis reformationem expetendam transeamus, quapropter in consequentiam eorum, quae in instructione ablegatorum suorum hoc in merito deducta habentur, proponunt status comitatum horum articulariter unitorum.

26to Ut palatinus Regni Hungariae velut caeteroquin etiam regius locumtenens, supremusque per articulum 4. 1485. designatus Regni capitaneus, pro supremo regionum armorum per Hungariam praefecto denominetur et constituatur, idemque modalitate in instructione (puncto 4. ad finem) deducta eligendus et adjurandus palatinus, in priscam avitamque auctoritatem reponendus esset, omnesque eatenus interventae leges in articulis 3. 1608., 7. 1613., 4. 1618., 5. 1715., 4. 1723., 9. 1741. aliisque renovandae et confirmandae.

Quo vero rei Domesticae mediocritas ad consequendum palatinale officium bene alioquin de patria meritis civibus obstare nequeat ac ab omni corruptionis metu quaedamtenus immunis habeatur, pro palatinatus officio ex bonis cameralibus Budam proxime adjacentibus 50 mille florenorum reditus praestantia bona stante adhuc diaeta Sua Majestate et inclytis statibus et ordinibus ex respectu boni publici volentibus excindi possent, eminenti huic officio in perpetuum addicanda, et per palatinum unumquemque vita comite in qualitate fidei commissi possidenda.

27mo Cum autem corregentia in Regno Hungariae in qua palatinus Regni antiquis et legitimis juribus suis praemunitus ac exornatus corregentis etiam vicem obire et supportare tenetur nequitquam necessaria sit. Hinc ne amplius ad exemplum ejus quod Maria Theresia regina in filio condam suo Josepho II^{do} Romanorum imperatore anno 1765. praestitit, ullus in hoc Regno ita dictus corregens, nisi ad proprium diaetaliter congregatorum Regni statuum et ordinum petitum constitui valeat, sanciri legetenus posset.

28vo Eminens Regni fulcrum esse observant status inclytorum comitatum horum articulariter unitorum eminentissimum Regni primatem et archiepiscopum Strigoniensem, quem proinde in legali suo statu haberi proinde postulant, juxta Matthiae decreti 6. 68., Uladislai decreti 1. 33., 42., 70.

Quemadmodum etiam officium tavernicorum regalium magistri, justam et legalem suam activitatem articulo 12. 1741. descriptam, pro futuro inomisse et indispensabiliter consequi debere existimant.

Reflexe vero ad excellentissimum dominum comitatem Joannem Erdödy de Monyorókerék recenter a serenissimo principe Leopoldo II^{do} constitutum Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banum confirmationem ejus in eodem banali officio, per inclytos status et ordines Regni articulariter in comitiis praestandam summe necessaria esse et ad consistentiam, stabilimentumque muneris spectare perspicitur.

Ne vero praeter eos, quibus id ipsum de lege Regni competit, ullus alter cujuscunque eminentiae, aut dignitatis in persona fuerit duo, aut plura officia sine praehabito statuum Regni consensu possideat, juxta factum in articulo 8. 1439. Andreae II. articulo 30. Uladislai decreti 3. articulo 70. dispositionem sanciri posset.

29no Continua fere experientia docuit, ab illis, qui publicarum rerum pertractationi solertius intererant observata, divam condam Mariam Theresiam et Josephum II^{um} talia etiam interdum negotia, quae universos inclyti Regni status cum rege suo unitim respexissent, ad diaetam nempe pertinuissent, medio patentalium solum et mandatorum pertractasse, effectusque illorum non obstantibus quibuscunque comitatuum remonstrationibus, militari quoque executione subinde procurasse, id circo, ut efficax contra haec remedium ponatur, in casum illum quo senatus Regni in instructione (puncto 6to sub littera l.) propositus non constitueretur, cuilibet jurisdictioni separatas portas habenti a paritate illegitimatorum mandatorum judicialium, juxta articulum 24. 1526., 31. 1543., 33. 1545., 80. 1563., 5. 1625., 30. 1681. relate etiam ad haec extrajudicialia, si et in quantum illegitima comperirentur, seponendi facultatem tribui oporteret.

30mo Quoniam Istria ad Hungariam pertinet, et totum Littorale Austriacum ad eam hujus provinciae partem, quae nunc a domo archi-ducali Austriaca possidetur adnumeretur, non esset illegalis praetensio, ut Littorale hoc et habita adhuc Istriae pars aliarum a Sacra Corona avulsarum Partium ratione (ut in instructione puncto 6° sub littera m.) Hungariae incorporaretur, quatenus habito ita Tergesti portu Hungaricum commercium longe validius quam nunc floreret.

31mo Quoniam Regnum Hungariae ultra medietatem ditionum Austriacarum constituit in exteris legationibus aequa lance nobiles Hungari mittantur, Turcica autem imposterum solos Hungaros maneat, seu ordinaria, seu extraordinaria fuerit, semper tamen praevis per Senatum Regni adjurandos.

32do Ut Sua Majestas Ordinem quoque Sancti Stephani nobilibus, aut benemeritis Hungaris ea ratione, ne per abusum quendam ordo ipse vilescere possit, conferre dignetur, convenienter exorari posse videtur, per inclytos hujus Regni status et ordines.

33^{io} Custodes Sacrae Regni Coronae in conformitate legis conditionis 10. diplomatibus de anno 1659. ab inclytis statibus et ordinibus regni imposterum, communi scilicet voto eligendi censerentur, atque sic constitui id etiam posset, ut eadem Corona Regni non nisi nobilium Hungarorum praesidio, qui alioquin pro membris Coronae reputantur custodienda concedatur, simul autem ut locus pro conservatione ejus securus in Regno ordinetur. Clavis autem tertia conservatorii Sacrae Coronae (quum 3. esse constet) jure pro futuro peracta coronatione regis, indilate palatino Regni, vel eo non existente judici curiae regiae, vel primo in ordine Regni baroni restituatur.

34^{io} Magnopere id publice in Regno civium harmoniae obesse animadversum est, quod nonnulla eminentioris in hoc Regno dignitatis individua, diversis et regnicolis plane incognitis ex rationibus et motivis pensionem a principe, atque rege per se, pro se impetrare consueverint, quod ea ratione prohibendum esset, ut ex proventibus vel beneficio Regni, non nisi propter singularia cujusque merita praestanda remuneratio in collationibus principis, aut donatione quapiam obtinere debeat.

Pro honesta nihilominus individuorum ad publica officia constitutorum subsistentia, singulorum tam ad superiora, quam inferiora politica, juridica, cameratica, montanistica, aut alia quaevis officia applicandorum subjectorum competens honorarium, ceu salaria de novo defigenda esse, integritas constitutionum et procuratio salutis Regni commendat.

35to Quoad comitatus jure id in comitiis his ab inclytis statibus et ordinibus expeti posse et a Sua Majestate impetrari debere videtur, ut omnes perpetui comitatum supremi comites praeter eos, qui legales esse censetur, semet legitiment. In reliquo vacante supremi comitis comitatum officio, in casum illum si projectum electionis eorum in diaeta Regni juxta instructionis punctum 6um sub littera I. expetitur, relate ad hos non obtineret, justum erit postulatum, ut status cujuslibet comitatus quatuor idonea subjecta regi pro hoc munere proponant, ex quibus Sua Majestas pro suo arbitrio unum denominare possit quo nimirum sic certo cognoscat nobilitas, se imposterum nec illegales (in sensu 8. 1439., 19. 1554., 36. 1536., 33. 1638., 75. 1647., 56. 1723., 15. 1741.) imposterum nec despoticos habituram comitatus sui moderatores, velut votis suis in candidaturem deducendos.

Idem vero supremi comites occasione celebrandae sedis restauratoriae, ac occurrentium quorumvis graviorum negotiorum comitatum tangentium praesentes adesse, ac publicum frequentare teneantur, quod si intermittent, atque intra decursum unius anni (legitime non praepediti) publicis comitatus congregationibus non interessent, officio quoque cadere et amoveri valeant.

Si quidem vero palatinus Regni, qui ex officio sibi competenter inclytorum comitatum horum articulariter unitorum Pesth, Pilis et Solt supremus comes est, fixam pro futuro residentiam Budae habiturus existimaretur, ea propter ne supremi comitis officii administratores in comitatu hocce deinceps constituentur, eatenus cautulam legetenus interponi, status et ordines desiderant, ad tollendam autem hucdum inter supremos comites, comitatumque status et ordines intuitu candidaturem, vel denominationis notariorum vigentem controversiam, ut per expressum candidatio et electio notariorum sine discrimine in cunctis comitatibus statuatur, tranquillitas, ac securitas publica exigit.

36to Si quidem porro superioribus annis medio intimati Consilii Locumtenentialis citra necessitatem et formalem causam ordinatum id exstitisset, ut ex comitatibus tam generalium, quam particularium congregationum prothocolla eidem consilio regio anniversarie submittantur, quo ab hac etiam prothocollorum transmissione aliunde nulla lege ad id obligatus, occupationibusque publicis satis gravatus magistratus articulariter etiam relevetur, et dispositio talis pro futuro interdicta habeatur, e re publici fore censebitur.

37mo Quantum ad Cameram Hungaricam spectat, quemadmodum ad officium cameraticum non nisi nobiles Hungari, vel indigenae applicandi venirent, ita omnino camera ipsa, et regio coronales, montanisticos, etc. et Regni contributionales proventus independenter a Viennensi administratura, a Consilio separanda esset; quoad ipsam etiam rationariam sic dictam Buchalteriam(!) a nullo extra Regnum dicasterio dependens, unice regi et statibus ac ordinibus Regni rationes in diaeta redditura Alberti articulo 5., Uladislai decreti 1. articulo 8., decreti 6. articulo 5.,

1608. ante cor. 5., 1622. 18, 1647. articulo 146., 1655. articulo 15., 1681. articulo 13., 1623. articulo 16., 1641. 14. 15.

38vo Non sine notabili jurium nobilitarium praejudicio atque damno observare hactenus licuit, bona et jura possessionaria ad fiscum vel Cameram Regiam a regnicolis quocunque titulo devoluta, nec erga condignum pretium, tanto vero minus pro fidelibus servitiis, aut virtute in militaribus, civilibusque negotiis exerta impetrari potuisse.

Quoniam vero articulo 15to 1608 bonorum eorum collatio pure ac praecise benemeritis in remunerationem virtutis decreta exstitisset, atque id ipsum articulis 31. 1630, 75. 1659. per divos condam reges Ferdinandum II^{um} et Leopoldum I^{um} constabilitum fuisset; videlicet articulo 31. 1599., 75. 1659., Uladislai decreti 1. articulo 9., decreti 2. articulo 2., Alberti articulo 16., Andreae II^{di} articulo 26. 103. § 3. 1723.

Idcirco ad reparandum jus hoc nobilitatis universe constituendum esset, ut neocoronandus princeps actu praeexistentes caducitates, vel fiscalia bona intra decursum unius anni, et diei praeferenter iis, quos status et ordines regni insimul vel in congregationibus comitatum commendaverint, benemeritis conferat, eo tamen maxime praecauto, ne ullae insolitae clausulae, peregrinam aliquam conditionem, contra consuetum scilicet, et antiquum donationalium stylum involventes in privilegialibus litteris eatenus expediendis inducantur, ac etiam donationes hactenus cum ejusmodi insolitis clausulis emanatae, erga tamen gratis de novo expediendas desuper litteras donacionales cassentur sancteque pro futuro haec dispositio observaretur.

39mo Grave in eo etiam jurium nobilitatis praejudicium defigitur quod ductu articuli 7. 1715 causae ad acquisitionem bonorum et jurium possessionariorum ante conditum articulum illum ad fiscum vel cameram titulo notae, vel defectus devolutorum a via juris simpliciter abstrahantur et non nisi in via instantiae, coram Camera Regia promoveri permittantur, hinc articulum illum abrogari et legitimum juris ordinem eatenus stabiliri debere; ad facilitandam vero similium et aliarum etiam causarum prosecutionem, Camerae Regiae archivum regno non minus quam regi commune, sicque cuivis indigenti, debitoque modo requirenti patulum constitui posse ac debere, omnes proinde reversales ab iis quibuscum litteralia documenta in archivo camerae praeexistentia communicabantur, propterea exceptas, ut iisdem litteris prorsus in judicio uti nollent, cassandas et simpliciter annihilandas esse, ratio juris et justitiae communis postularet. Quemadmodum etiam

40mo Ut archivum illud Regni intrinsecum, vel intimum, quod sub Leopoldo I^{mo} imperatore Viennam transpositum diva condam Maria Theresia Regno se reddituram aliquoties, sine tamen effectu appromiserat, indubie reducat, apud neocoronandum principem exoperandum et inarticulandum esset.

41mo Summo non minus desiderio optarent status comitatum horum litteralia documenta olim ex arce Budensi, et loco ejusdem credibili Turcarum impetu erepta, rehabere; quae cum conclusione pacis cum infidelibus facile, accedente Suae Majestatis cooperatione repeti possent. Tanta in Regno radicalium jurium confusione, quae ab eo inde tempore accidit, medelam sine dubio allatura, perinde autem:

Ut litteralia documenta etiam temporibus Belae IV^{ti} Hungariae regis propter metum Tartarorum per excessum e Regno ipsius Regis, Ragusam abducta, ac ut ex probabilibus, quin propemodum certis relationibus constat, in archivo ejusdem

reipublicae hucdum usque asservata in diaeta hac reposcantur. Quemadmodum etiam:

Ut litteralia instrumenta Regnum hoc spectantia, per principem Birutano Onolsbacensem, denato Josepho II^{do} Romanorum imperatore novissime dono transmissa, a Sua Majestate neo-coronando principe repentantur, Regno Hungariae unice competentia.

42do Cum denique jam experientia quasi, exemploque edocti essent inclyti status et ordines neoquisticam commissionem in jure armorum fundatam esse, ne amplius unquam jus illud armorum, seu quoad aquirendas in futurum, seu quoad reaplicitas Regno Hungariae ditones, ab olim ad coronam ejus pertinentes, adeoque jure coronae tantum, licet ope virium recuperatas et recuperandas ullomodo pertrahatur, sed et in donationalibus litteris dum ejusmodi bona in dictis provinciis situata, per Suam Majestatem quocumque demum ex motivo collata fuerint, ne inquam jus illud armorum pro fundamento, aut titulo donationis assumatur, adeoque titulo duntaxat notae, aut defectus, licet cum adnexione juris Regii, vel titulo juris Sacrae Coronae ejusmodi collationes bonorum fiant, ordo juris exigit.

43^{io} Justum porro omni jure videbitur, relate ad bona antea per privatos nobiles et familiam quamcunque in ejusmodi provinciis possessa, injuria vero temporum, seu per bella Turcica, seu per alias revolutiones avulsa, ut eadem bona, tam in Banatu, quam in aliis ad Coronam Hungariae ab antiquo spectantibus provinciis per recuperationem ipsarum provinciarum, ad suos legitimos haeredes, vel potius antiquorum haeredum successores jure proprietatis ad ea, vel saltem praehabito avorum possessorio legitimo edocto redire, citra taxationem aliquam permittantur.

44° Quandoquidem in tricesimarum, teloniorum, naulorum et vectigalium administratione, eorumque elevatione, aut devaluatione multum quoad rem communem situm esset, hinc non immerito, nec minus solide adstruetur.

a. Superiora tricesimarum et coronalium bonorum, non minus et salinariae manipulationis officia nobilitati Hungariae, minora civibus liberarum regiarumque civitatum et aliis Hungaris deberi.

b. Singulas tricesimarum taxae, velut inconsultis Regni statibus extra diaetam imperatas simpliciter aboleri, atque in locum earum novos moderatori calculo elaborandas innuente etiam articulo 100. 1655. diaetaliter constitui.

c. In conformitate praemissorum ubique intra Regnum atque etiam in ponte Danubiali Pestinum inter et Budam tacitam illam nobilium taxationem, qua illi pro mercede conducta occasione vulgo Fiakker pontem transeuntes integram taxam solvere coguntur, prorsus interdici nobilitatemve immunem reddi.

d. In militari praesidio Jauriensi haud adhuc in Regno usitatam, vel attentatam sic dictae clausuralis pecuniae prout illi Spergeld(?) vocant exactionem ductu etiam articulo 8.1741. cassari, aequo non minus conveniens judicabitur.

45to Relate ad officia veredationum, ut summus in Regno veredationum praefectus ad praescriptum articulo 22. 1715 Hungarus de prosapia nobili creetur, et reliqui etiam postarum magistri nativi Hungari cum primis autem emeriti officiales equitatus Hungarici ad minora vigiliarum quoque magistri, vel alii Hungari applicentur, tota autem manipulatio postarum legali Regni jurisdictioni cum omni aliunde independentia obnoxia reddatur statuendum esset.

46to Officia montanistica et annonaria majora quidem nobilibus, minora autem civibus montanarum liberarum civitatum cedant, quo fine schola montanistica erigenda esset, ut in hac ad hoc inclinantes nobiles juvenes ad majora officia se aptos reddere, atque sic ex hoc genere officiorum extranei non minus excludi valerent.

47mo Quoad jura nobilitaria et privilegia: Quum titulus 9. decreti Tripartiti Partis 1^{ae} singulos nobiles seu illi donatarii sint, seu armalistae, absque ulla restrictione, ab omni tributaria servitute exemptos habeat; justum censebitur, cunctis inclyti Regni statibus hoc propositum, ut clausula articulo 6. 1723. quoad armalistas antiquetur et abrogetur; illegaliter autem ademptae multis nobilibus a priscis regibus tributae armales, si id comprobare poterunt, aut restituantur, aut per novas hoc fine expediendas privilegiales litteras confirmantur.

48vo Nobili Hungaro vel indigenae, non alio quam Hungarico vestitu utendum in Regno quemadmodum etiam uxoribus Hungarorum quo autem luxui hac in parte obviam eatur, leges etiam sumptuarias per deputandam eatenus commissionem elaborari posse non incongruum videretur.

49no Omnes porro ludos, qui fortuna magis, quam industria reguntur, uti sunt: sic dicta olla fortunae, lotteria, Genuensi Pharo, Halber Czvelfe, imo amphitheatra etiam, velut caeteroquin tam canonicè, quam jure divino singula haec prohibita, ab exterisque inducta, legibus Regni civilibus infringi, atque in contravenientes poenam condignam statui: ludos e contra tales qui ad rem militarem pertinent, uti est exercitatio equestris, et alii nefors, hos inquam in locum amphitheatri substitui, regioque privilegio roborari posse status comitatuum horum existimant.

50mo Quantum vero praestationem nobilium attinet, ne unquam nobilitas vel ad voluntariam frugum, seu alterius generis subsidii praestationem quacunque ratione vel adhortari, minus adhuc illegalibus illis sub Josephino regimine usitatis violentis mediis cogi queat, in hoc conventu diaetali novo articulo statuatur, legesque uti est: Uladislai decreti 5. articulus 1. et alii subsidium sine diaeta accordatum sub poena etiam infamiae vetantes renoventur.

51mo In constituendis et creandis nobilibus, indigenis, ut illi nonnisi ad recommendationem statuum et ordinum Regni nobiles Hungari omni tempore effici possint, de novo statuendum esset.

In hujus rei testimonium heroes illi, qui proxime in recuperandis provinciis ad Sacram Regni Coronam spectantibus contra hostes Turcas praecipuam suam operam navarunt, uti celsissimus princeps Saxen Koburg, princeps Hohenloe, excellentissimus campi dux baro Laudon et comes Vilhelmus a Vartensleben in numerum magnatum et verorum Hungariae nobilium cooptandi Suae Majestati proponi possent, quo simul eos juxta merita collatione quoque bonorum cohonestare, alios non minus benemeritos inter indigenas connumerare dignaretur.

52do Ne autem indigenae, qui nulla bona et jura possessionaria in Regno tenent, etiam si alias in numerum magnatum censerentur, sessione et voto in diaeta gaudere permittantur, statibus comitatuum horum justum id esse videtur.

Quemadmodum etiam ut ii, qui indigenae in hoc Regno non sunt, si bona quaequam intra ambitum regni excessive soluto pretio, pro se comparaverint, per alium quemcunque nobilem Hungarum erga solam condigni bonorum valoris

depositionem possessorio ejusmodi bonorum excuti possint.

53^{io} Ut vero familiarum titulo et praetaxtu notae infidelitatis Regno exulum (uti sunt Rakóczý, Tattenbach, Nadasdý, Frangepán, Bercsenyi! et si qui adhuc alii recurrerent) succesores in persona sua civitate donentur, et in jura nobilitaria restituantur, naturali justitiae conformiter urgeri posset. Vide 49. 1715.

In specifico etiam, ut Baro Sandor in Kupfsteinensi fortalio carceribus a pluribus inde annis inclusus libertati ante susceptam coronationem regis restituendus a Regno commendetur. Si qui praeterea in ditionibus Suae Majestatis, seu nobiles, seu alii regnicolae detinerentur, citra ordinem juris convicti, ut omnes ii legibus Regni conformiter iudicio submittantur, ante peractam coronationem exoperari posset. Juxta Prologi Titulum 13. 14.

54^{io} Seria attentio in comitiis haberi posset, ut dominorum magnatum vel praelatorum nuncii, seu ablegati radicaliter nobiles in conformitate articuli 62. 1625. esse teneantur.

55^{io} Reflexe ad petitum districtus oppidorum Hajdonicalium ex antiquo privilegio ablegatos suos ad diaetam Regni convocatos fuisse conprobantium ut sessio iisdem cum voto adhuc ante coronationem admittatur justum esse censetur.

Relate vero ad instantiam districtus Jazigum et Cumanorum ablegatis suis in diaeta sessionem et votum indulgeri supplicantium si quidem cuncti magnates, praelati et comitatum ablegati, pariter et regiarum civitatum nuncii, non modo pro sustentandis juribus ac praerogativis nobilitaribus, sed et pro sublevando statu miserorum contribuentium qua repraesentantes in diaeta constituentur, soli itaque Jazyges et Cumani sine repraesentantibus statum et conditionem suam hactenus in diaeta debite proponere et promovere nequivissent, dictamini naturalis justitiae haud inconveniens videbitur, ut petitum eorundem per status comitatum horum obsecundetur.

56^{io} Ad instantiam nobilium armalistarum in oppido Kecskeméth degentium per reginam condam Mariam Theresiam contributioni subjectorum, eosdem ab hac contributione relevandos, simul autem ne amplius nobiles in fundo etiam alieno, aut coloniali degentes qualicunque tributo, praeter censum dominalem subjiciantur, legetenus cavendum esset.

57mo Baronissa Julianna Száraz illustrissimi condam domini baronis Josephi Rudnyánszký relicta vidua, conqueritur se anno adhuc 1787 ex dispositione excelsae Tabulae Septemviralis contra praerogativam nobilitarem absque citatione et convictione, citra reatum alicujus culpa vel noxae administratione bonorum mobilium et immobilium, cum ademptione litteralium documentorum violento modo privatum exstitisse, ac praeter id, quod revertente patriae hujus salute bona mobilia cum notabili defectu, immobilia autem in desolato statu quodammodo receperit, medio tempore incongrua solutione salariorum pro administratoribus bonorum extorta annuatim ad octo mille florenos ascendente gravatam fuisse: supplicat proinde, ut sine voluntate ejus violenter pro administratione ad rationem oeconomicorum officialium praeter ordinarios scilicet officiales suos extorta salaria sibi restitui ordinentur. Cujus petitum et instantiam, enormem praerogativae nobilitaris laesionem detegentem gratiose per inclytos Regni status et ordines assummi, ac medelam juribus ejus inflictio

vulneri adferri postulamus.

58vo Instantia inclyti regiminis Gyulaiani colonelli Josephi de Kempf natione Belgica oriundi, diversa in hoc regno servitia militaria 20 annorum curriculo obeuntis, ac propterea indigenatum in Hungaria cum nobilitate sibi conferri flagitantis, coram inclytis Regni statibus proponi ac secundari posse videtur.

59no Inarticulatio liberae regiaeque civitatis Poseganae, in instantia ejusdem expetita et aliarum nefors recurrentium contra tenores articuli 17. 1687 sine consensu statuum et ordinum Regni in numerum regiarum civitatum adlectae, uberiori inclytorum statuum et ordinum Regni discussioni obnoxia esse videtur.

Instantia vero communitatum et incolarum privilegiatarum districtus cis-Tybsicani inclyti comitatus Bacsiensi adjacentium, qua nimirum privilegium quoddam sibi a diva condam Maria Theresia indultum, legetenus in diaeta confirmari supplicant, neutiquam secundari posse videtur.

60mo Reflexe ad insinuationem inclyti comitatus Zempliniensis in eo factam, ut ablegatis legionum militarium, qua talibus sessio cum voto in diaeta admittatur, siquidem magnates status etiam militaris ad diaetam Regni in quantum statum at ordinum constituerent, convocari soleant, nec aliunde repraesentantibus militum, locus in diaeta competere possit. Ea propter propositionem hanc multis et gravibus obnoxiam difficultatibus secundari haud posse, ultro perspicitur.

61mo Quantumvis nobiles Hungari proventibus bonorum suorum utendi fruendique facultatem omni tempore ac ubivis juxta legem patriae Partis 1^{ae} titulo 9. habeant, ne tamen tot et tanti seu magnates, seu nobiles absque ulla necessitate fixam residentiam suam Viennae teneant, taliterque pecuniam in Hungaria convasatam, seu proventus bonorum continue e Regno efferant, sed is patria potius residere er proventibus suis uti velint, constituti posset

62do Ne unquam fossio terrae nitrosae in domibus curialibus vel ad curiam nobilium spectantibus quibusvis domiciliis, nisi ex indultu ipsorum dominorum terrestrium concedatur, cum aliunde etiam certum sit jus istud fossurae contra manifestos articulo 40mo 1622. tenores a dominiis terrestribus abstractum, in eorum praejudicium atque incommoditatem usurpatum esse, legetenus cautionem interponi debere censetur.

Propositionibus quoad nobiles et jura nobilitatis praehabitis, sic ad contribuentes transeundum est

63^{io} Praeter id, quod in instructione quoad regulationem colonorum annotatum est puncto [---] si quidem contribuentes propter praestationes naturalium et destructiones vecturisantium pecorum summam in hoc comitatu reflexionem promereantur, ex eo annihilationem sine justa causa adaucti in his comitatibus articulariter unitis portarum numeri in onere tredecim mille florenos et ultra constituentis ex dictamine justitiae praetendi potest, quapropter cum exiguum emolumentum ex Consilii Regii et Camerae Hungaricae Budam facta translatione Pestiensibus accesserit, dominorum ablegatorum solertiae haec propositio committitur.

64° Bonificationem porro maximi illius detrimenti, quod contribuentes in

servitiis per regem imperatis quoad pecore aliasque praestationes perpessi sunt, interdum etiam propter malas et inconsulto factas dispositiones sub hoc bello Turcico pati debuerunt, maxime adurgendam coram Sua Majestate desideramus.

65to Ne item contribuentes deinceps ad exstruendos aggeres aut alia militaria opera sine inevitabile necessitate applicentur, atque etiam e longinquo et procul dissitis comitatibus ad hunc finem proficisci cogantur sancendum esset. Quemadmodum etiam ne rustici ullo sub titulo et praetextu ad labores sive currules, seu vero manuales castrenses gratis adigi possint, verum erga mercedem conducendi, labores praestare teneantur, ac nonnisi a legitimo Regni commissariatu vecturae imponantur, eatenus articulum 1. 1729. renovandum censeremus, quod vero ex frugibus praestiterunt, parato eisdem aere per regem exolvendum esset.

66to Quum denique nulla alia ratione magis juribus Regni hujus derogari et noxa eidem praeparari queat, quam peregrinorum populorum indiscriminata receptione, cavendum pro futuro erit, ne patria nostra omnium Europae nationum foecis receptaculum constituatur.

67mo Summo omnium regnicolarum cum praejudicio et detrimento facta est jam a compluribus annis pretii salis in notabili quantitate elevatio, quapropter necessarium id esse ducitur, ut in diaeta hac pretium ejus ad statum anni 1723 reducatur, et ne amplius extra diaetam augeri possit constituatur.

Dura autem haec praestatio contribuentibus est, quod levem nimium operae suae et impensae remunerationem pro devectione salis Szolnokino Pestinum sortiantur, emensis nimirum inter tantas saepe injurias caeli tot milliaribus Hungaricis vix duorum florenorum mercedem reportantes: adurgeri itaque ductu articuli 34. 1741. bonificatio devectionis posset.

68vo Anno 1768. medio Consilii Regii Locumtenentialis ordinatum exstitit, ut in solutionibus ad cassas camerales adeoque et salinarias loco statutorum 5 a centum pro futuro quindecim per centum e cuprea moneta acceptentur: hujus quoque illegalitatis et praejudicii continuationem non amplius admitti, sed de plano ac simpliciter ut solutio ad cassam regiam seu in cuprea, seu in alia, qualicunque proba tantum et currenti moneta acceptetur, permutatioque aeris inter regiam cassam et regnicolas absque distinctione procedat, statui posset.

69mo Reflexe ad dispositiones denati Romanorum imperatoris Josephi II^{di} si quidem nec coronatus fuisset, nec diploma regium pro securisandis actis suis expeditisset, in genere quidem, ut privilegia per ipsum expedita et collationes possidendorum bonorum capacibus factae confirmari per coronatum regem debeant, resolutiones vero pro inactivis declarentur, statui posset.

Propositiones quoad statum militarem

70mo Inexplicabili Regni Hungariae incommodo, fiduciaequae regem inter et Regnum conciliandae impedimento fuisse observatum est, quod in generalatu et Hungaricis militum legionibus ex omni pene orbis Europaei parte huc advolantes officiales constituebantur, e contra nobiles patriae filii, qui non sola mercede fidelitatem aestimant, sed tanquam pro aris et focus heroica quadam virtute regis sui, Regnique

commoda tutanda praeseferunt, neglecti jacuerunt, ne scilicet ad procurandum dictum finem et augendam Hungaricae nationis gloriam aut voto aspirare aut studio contendere possint.

Ut igitur malo hic obex statuatur et in statu militari distributiva justitia in remuneratione virtutis patriae filiorum obtineat, huc translatis iis, quae de Bellico Consilio in instructione et de generalatu dicta sunt.

Quanto certius est legiones pedestres quidem per statutionem regni, equestres autem a potiori impensis patriae filiorum erectas et adauctas haberi, tanto firmiter constituendum erit, ut in cunctis Hungaricis et confiniariis militum legionibus, soli nativi Hungari, ordinarie quidem nobiles, extraordinarie vero praeter eximias virtutes et insignia merita ignobiles etiam ad officia in omni gradu dignitatis sola tamen inter eos meritorum ratione habita constituantur. Hinc ad auditoris rationum magistri officium imo ad minima quaeque Hungariae cives applicandi erunt.

71mo Quodsi vero nobiles servitii aut exercitii militaris gratia fine scilicet eo, ut semet in arte militari perficiant ac ad servitium patriae habiliores pleneque excultos reddant ad exteris provincias et potestatem quamcunque semet conferre voluerint, plenam Regno tempore pacis exeundi cum obligatione tamen occasione ingruentis belli redeundi facultatem jure nobilitatis suae praerogativae omni tempore sortiantur, quin propterea in iuribus et facultatibus quodpiam detrimentum pati possent.

72do Quandoquidem in erectionem turmae praetorianae nobilium per inclytos comitatus istos quantum interimaliter saltem usque terminum videlicet anni 1765 oblatum fuerit, interim aula caesarea illud omni tempore retinisset, dictos autem equites ad vicenarium numerum reduxisset, hinc quatenus oblatum porro adhuc in statu quo permaneat, eadem turma praetoriana nobilium ad numerum primaevum adaugenda lege etiam urgeri posset.

73^{io} Redux tempore pacis Hungarica militia in plano sine onerosa illa dislocatione sua obtineat stativa, nec gravissima cum ruina conjunctis contractionibus locus sit imposterum et comitatus sicut prius repartitae sibi militiae de quarteriis quam minimo fieri poterit miserae plebis cum aggravio ita et de naturalium administratione provideant.

74to Cum autem nihil rempublicam hanc miserius devastare queat, quam bella minus necessaria, eorumque administrationis praepostera et incaute adhibita methodus, saepe etiam reges nostros sola dilatandi propagandique imperii sui aut vindicandae non raro levis injuriae causa bellae movisse, experiantia testis sit, ubi tamen non omne hoc bellum, quod justa de causa, sed quod juste simul ac necessario suscipitur, justum bellum dici queat, omnia siquidem belli incommoda populi sint magis quam regis, dignum. Ex his censebitur, ut nunquam contra Turcas at quosvis hostes Regni hujus sine praescitu inclytorum statuum et ordinum bellum indicatur, neve pax ulla absque consensu eorundem concludatur, idem hoc Regno regibusque in Hungariam articulis 2. 1608. 5. 1613. 9. 1618. 2. 1622. 1. 1638. et 1. 1659. praescribentibus, justum inquam judicamus, ut status et ordines inclyti Regni pro salute reipublicae evigilaturi cum neo-coronando principe eatenus capitulari satagant.

75to In nexu praemissorum jus etiam pangendorum foederum in quantum eadem iuribus Regni Hungariae quoquomodo adstipularentur aut contrariarentur, seu

nimirum offensivorum sive defensorum praehabito nonnisi statuum et ordinum Regni consensu principi competere arbitramur, cum foederibus funesta saepe bella adjuncta sint et jus illud iis ex aequo competat apud quos unitim et non se junctim est summa potestas.

76to Etiam si rex Hungariae imperialem dignitatem in Romano Germanico Imperio obtineret militia nationalis insigne imperatoris nunquam, sed insigne Regni Hungariae pro distinctione obtineat, quo non obstante in omnibus cum reliqua militia pari in honore ac dignitatis gradu haberi debeat loca officii sola antiquitate intra pares decedente.

77mo Nulla in Regno vel partibus eidem annexis alia militia tempore pacis, quam nationalis aut confiniaria stativa habere, nec unquam extera sine consensu statuum et ordinum in Regnum introduci valeat.

78vo Confinia Croatica, Schlavonica etc., quae hactenus ab omni cum reliquis patriae civibus nexu avulsa, immanibus Consilii Bellici et Germanorum concussionibus vexabantur, per ignotas quasdam et arbitrarias leges regebantur, deinceps quoad politicam eorum constitutionem, remque domesticam jurisdictioni regni subjiciantur, svadentibus id ipsum tot legibus, justum perinde excepta sola disciplina militari arbitramur.

79no Generalatus Varasdiensis sic dictus, qui propulso jam e visceribus Regni Turca confinium nomine venire nequit, quique summo regnicolarum damno e bonis diversorum nobilium capitulique Csaszmensis (quod nullum unquam aequivalens accepit) conflatus exstitit, Regno incorporetur et cuique sua bona restituantur, dictant enim id repetiti diaetales articuli exigat communis justitia, nam inter ejusdem Regni provincias et comitatus nullum confinium in sensu legis vel concipi, minus adhuc subsistere potest, in genere autem confiniarii nobiles contributione generalatui hactenus obnoxii, ab eadem contributione immunitari deberent.

80mo Personalis et banderialis insurrectio nobilium palatino unice et ejus militari locumtenenti subjicienda, ut in diaeta reguletur, atque motiva et causae propter quas insurrectio toties quoties adornari deberet, modus item insurgendi plenarie in comitiis statuatur atque elaboretur, salus et conservatio reipublicae exposcit, qua propter etiam dispositio illa articuli 8. 1715. juxta quam rex cum primoribus et proceribus Regni eo fine convocatis insurrectionem regulare permittebatur aboleri deberet.

81mo Schola militaris pro cultura et exercitatione juvenum ad normam scholae Neostadiensis, in qua non officialium tantum filii, sed alii quilibet nobiles adolescentes excoli et ad servitia militaria habiles reddi possent, pro defigendo certo pecuniario pretio ibidem acceptandi in hac diaeta modo reipublicae salutari institui vel ordinari posset: cujus attamen directio nativis solummodo Hungaris officialibus concedenda veniret. Eodem fere argumento.

82do Circa rem etiam vestiariam legionum Hungaricarum intra ambitum Regni perficiendam vel juxta interventam hoc in passu Mariae Theresiae dispositionem, non nullis cautelis atque observationibus circumscriptam aut alia convenienti modalitate legetenus provisionem fieri et normam certam defigi debere judicamus.

83^{io} Cum denique contribuentes pro annorum varietate annonaeque et omnis

generis naturalium caristia medio saepissime pretio tam equiles, quam orales portiones transennali et stativanti militiae praestare cogentur, adeoque regulamentum militare non plane secundum justam et adaequatam rerum limitationem, sed et extra diaetam medio duntaxat Aulicae Cancellariae elaboratum esset: Hac quoque in parte contribuentibus subveniendo proportionatam bonificationis vel pretii naturalium recompensam per delegandam ex hac diaeta commisionem adinveniri posse ac debere non immerito censemus.

Propositiones et postulata rem justitiarum concernentia

84to Omnia tribunalia et fora juridica jurisdictionesque decretaliter ad primum pedem et regalem statum reponi debent. Quoad causas vero medio innovationum(?) tempore juxta sic dictum novum ordinem judicarium suscitatas et promotas, quin etiam conclusas, certa et fixa dispositio comitiis ab inclutis statibus et ordinibus Regni exoperanda est.

85to Ut excelsa Curia Regia, Tabula nimirum Regia et Septemvirali consistens Pestinum transferatur, nec amplius ex hoc loco dimoveatur Consilium autem Regium Locumtenentiale et erigendus nefors Regni Senatus cum Camera Hungarica Budae constituatur, oportunitate et e re Reipublicae esse videtur.

86to Reflexe ad cursum juris pro compendiandis causarum processibus systema quoddam judicarium conformiter ad leges et consuetudines patriae, quo ad singula fora et causas pro futuro observandum per commissionem hoc fine e comitiis Regni delegandam elaborari facere cum primis salutare foret.

87mo Contra notorios et criminis laesae majestatis reos, ut imposterum juxta dispositionem decreti Tripartiti partis 1^{ae} titulorum 13. 14. procedatur sancendum esset, eo addito, ut in casu, quo delinquens proles post se reliquerit, nonnisi portionem sibi ex bonis paternis ad propriam personam obviamentem fisco addendam amittat, prolium autem, filiorum et filiarum portiones ex aviticis bonis in salvo pro iis relinquuntur, ne interim tamen poena notae ad casus ibidem specificatos recentiori constitutione articulis nimirum 10. et 11. 1723. mitiori poena castigandos extendatur.

Tribunal vero, seu judicium quod super crimine notae aut laesae majestatis in occurrente casu semper imposterum statuatur, non ex commissione vel per delegationem a rege, sed per status et ordines Regni in hac diaeta constituendum, eo modo foret, ut appellata ab eodem judicio neo-constituendo ad diaetam Regni omni tempore admittatur.

88vo Cum prae aliis judiciorum generibus in exercitio juris sanguinis seu gladii maxima exactitudo desideretur, Jus istud autem ignobilibus etiam nonnullis communitatibus collatum habeatur: privilegium super jure gladii similibus jurisdictionibus velut possidendae tam eminentis nobilitaris praerogativae incapacibus indultum per legem in diaeta hac condendam adimi cassarique oporteret.

89mo Dispositio illa salutaris divinae condam Mariae Theresiae, qua normam certam circa asylum tam ecclesiasticis, quam civilibus foris praescripsit ac respective Jus istud asyli sustulit et annihilavit inarticulanda censeretur.

Quemadmodum etiam torturae adjudicationi discussionem assumenda et

per ordinandam judicalem commissionem certum systema quoad puniendos malefactores et relate ad tractationem captivorum elaborandum foret.

90mo Singula loca credibilia, capitula et conventus, ut legi conforme et ordinatum regestrum quoad acta et instrumenta litteraria apud se habita concinnare, expeditionesque authenticas condigna methodo omni tempore perficere studeant, articulariter adstringenda essent, quemadmodum etiam.

Ut elenchum authenticum omnium litteralium documentorum cunctis Regni comitatibus ad expensas cujuslibet comitatus submittere teneantur.

91mo Onerosae autem tam in foris judiciariis, quam et aliis locis credibilibus et authenticis desummi solitae taxae justitiae cursum non parum remorantes, aliquantulum reduci possent.

92do Leges contra usurarios latae poenam confiscationis ultra 6 per centum interusurium postulantibus dictantes renovandae essent.

93^{io} Salutaris illa dispositio Mariae Theresiae reginae anno 1780. interventa circa introducendum in hoc Regnum cambiale seu campsoriale judicium, medio commissionis commercio judicialis in diaeta assumi et fine praeattacto discuti posset.

94to Justitiae et ordini juris disconveniens videtur esse, quod causae urbariales contra dominos terrestres promotae, absque sufficienti eorundem citatione et exauditione summarie duntaxat pertractentur, appellataque non ad Curiam Regiam, sed Consilium Regium admittitur, quod ipsum cardinali nobilium praerogativae, juriq; dominorum terrestrium derogans institutum tollendum esset, et ordinaria causarum urbarialium institutio ac in via appellatae prosecutio admittenda veniret. Si quidem vero

Peregrina illa sic dicta urbarialis regulatio annis 1768. et 1769. citra consensum statuum et ordinum Regni introducta, stabilimentum obtinere nequeat. Hinc pro elaborando novo, legibusque attemperato urbario certa commissio urbarialis in hac diaeta delegari posset.

95to Legibus perinde adversa quippe articuli 6. 1351. et Uladislai decreti 1. articuli 47. 49. dispositio illa regia de anno 1774. 25^a Aprilis qua singuli subditi ab onere nonae e frugibus in tertia calcatura procreatis praestandae relevati exstiterunt nova lege infringi et laesum jus dominorum terrestrium reparari posset.

96to Erga reflexiones ac instantiam dominum comitum Josephi et Adami Keglevics, nec non nobilium Ladislai ac Stephani Gombay, aliorumque oppidi Nkörös compossessorum in eo formatam, ut regia dispositio, qua dominis terrestribus augmentatio arendae impedita et prohibita est, cassetur ac annihilaretur, jure id concludi posset, ut in dicto oppido Nkörös perinde, ut alibi domini terrestres legitimam super juribus suis possessionariis disponendi eademque etiam juxta urbarium regulandi facultatem habeant.

97mo Ad instantiam Stephani Túróczý ac aliorum nobilium in Cumanicali oppido Halas residentium, qua se a dura illa oppidana jurisdictione Cumanicali propter exertas judicium oppidanorum infestationes et crudelitatem eximi supplicant, ut modus aliquis constituatur, quo contra nobiles illos hactenus exercitae Judicium oppidanorum procedendi licentiae obviam eatur, aequitatis legibus conveniens judicabitur.

Propositiones et postulata commercium et negotiationem respicientia

98vo Quo tandem dudum in hoc Regno exoptatum cum exteris provinciis commercium inducatur, certis item ac fixis principiis, legibusque adstringatur, in id summo studio ac conatu eniti oporteret, quare etiam ad tollenda quaevis hac in re obstacula et ex parte alia congrua media, canalesque ad aperiendos commissio commercialis adaequatum systema eatenus confectura, relationemque pro futura diaeta praestitura ordinanda esset. Eo plane scopo

99mo Monopolium praecipiens obex mercaturae prohiberi posset, ipseque neo-coronandus princeps ne vestigiis antecessori sui hoc in passu insistat, neve se cum detrimento sibi subjectorum ditioem evasurum existimet, a monopolio exercendo dehortandus esset.

100mo Si quidem mercaturam ponderum, mensurarumque difformitas vitiosam cum primis reddat, varietas quoque mensurae et ponderum ad omnimodam parilitatem deduci posset, legumque patriae articulorum quippe 31. 1655. et 71. 1659. effectus et complementum procurari deberet.

101mo Ad promovendum vini commercium, ne vinum in Imperium Romano Germanicum aut alias exteris ditiones inferre volentes negotiatores stringantur ad certam vini Austriaci quantitatem Hungarico vino adjungendam sicut hactenus fieri observatum est, sed solummodo illud transito dictum telonium persolvere teneantur, annuente nefors Sua Majestate constitui posset.

102do Ne inter reliqua commercialia crudarum, bovinarum, cutium Viennam usitata promotio, per Consilium Locumtenentiale Regium anno 1773. interdicta ultro quoque prohibita maneat, commercialis delegata commissio ex dispositione inclytorum Regni statuum et ordinum eo etiam curas suas intendere posset.

103^{io} Quoad fundum pro navigationis regulatione constitutum et anno 1781. ignoratur, quibus de causis a Josepho II^{do} Romanorum imperatore sublatum, in hac Regni diaeta reposcendum, restituendum legem eatenus ne imposterum sufferri queat, condendam studium et favor inclytorum Regni statuum desideratur.

104to Quantumvis negotiatores Pesthienses institerint Judaicam nationem ab exercitio mercaturae arceri cupientes, aequitatis tamen et christianae tolerantiae legibus conveniens esse videbitur, ut commercium iisdem Pestini admittatur. Quemadmodum etiam pro alleviamine dictorum judaeorum, ne illi taxa tolerantiali nimium praegraventur ac sustentandae quoque vitae mediis suapte exhausti reddantur, diaetaliter sanciri posset.

105to Instantia Habermajer Kecskeméthiensium se per directionis macellorum Viennensium directorem consiliarium Badenthál, penes assecuratoriam resolutionem regiam in commercium semet immittentes in florenis 23 080 deceptos ac damnificatos esse querulantium Suae Majestati per inclytos Regni status et ordines proponenda, debitaque eatenus procuranda medela commendatur.

Postulatum quoad rem litterariam

106to Fine componendi et in compendio exhibendi juris publici Hungariae et politicae, ex generalibus Regni comitiis ordinandi censerentur sufficienti ad id eruditione pollentes deputati spectatae aliunde experientiae ac jurium petiti viri, quibus tamquam deputatis Regni interea, donec in elaboratione dicti juris et politici conatus ac vires suos intenderent professores universitatum, academicarum etc. Theses ex jure publico formandas in forma cujusdam oblatis exhibere tenerentur.

107mo Instantia episcopalis civitatis Vacziensis Universitatem studiorum Regiam Pesthino Vaczium transferri supplicantis ea expressa addita cum cautela, ne per id episcopo Vacziensi aut cuicumque jurisdictioni subjecta habeatur, secundari posse videtur.

Et haec sunt, quae in forma instructionis et justorum gravaminum ablegatis nostris fine eo, ut efficaci apud Suam Majestatem neo-coronandum principem et inclytos status et ordines inclyti Regni Hungariae in comitiis propositione condignum singulorum momentorum remedium exoperari pro viribus conentur extradanda videbantur, quaeque simul activitatem eorum praemisso modo circumscribunt. Datum e generali congregatione nostra die 27^a mensis Maii anno 1790 celebrata.

II. 6. 2. Pest-Pilis-Solt vármegye pótutasítása I. (1790. október 2.)⁴⁷⁷

Pest-Pilis-Solt vármegye követeinek azt válaszolja, hogy a március 29-ei meghívólevél alapján az országgyűlést a megkoronázandó király Budára hívta össze, ezért annak színhelyét ne tegye át Pozsonyba. Iktassák be a hitlevélbe részrehajlás nélkül és a valóságnak megfelelő módon József császár emlékét, továbbá **(1.)** Ha a király elmulasztja összehívni az országgyűlést, akkor a rendeknek jogukban áll a törvényekben megszabott módon, helyen és időpontban a diétára összegyűlni, sőt az legyen kötelező a vármegyék által kiszabandó bírság terhe alatt. **(2.)** Az 1715. évi 8. törvény 2. cikkelyét csak a magyar seregben szolgáló idegen katonaságra lehet alkalmazni. Ezt a törvénycikket ilyen értelemben újítsák fel.⁴⁷⁸ **(3.)** A vármegyei autonómia hatásköre és szavazatának érvénye semmiben ne csorbuljon. **(4.)** A nádor – hasonlóképpen az ország báróihoz – tegyen esküt az országgyűlés előtt, hatáskörét pedig a hitlevél 7. pontjában idézett törvények szerint erősítsék meg. **(5.)** Kerüljön bele a hitlevélbe, hogy a sérelmeket tárgyalják az országgyűlésen és Erdély – a királyi válasz 10. pontja szerint – Magyarországgal való uniója is. A hitlevél 8. pontja is érvényben maradjon. Ha az uralkodó a III. Károly vagy a Mária Terézia-féle hitlevelet kívánja újra kiadni és a rendek tervezetét nem fogadja el, akkor ebben az esetben a király maga javasoljon olyat, amely a rendeknek is megfelelő. Továbbá bármely törvényellenes javaslatnak – előzőleg fejenkénti írásbeli szavazást kérve az ügyben – a követek mondjanak ellent, ellentmondásukat hozzák nyilvánosságra, vétessék jegyzőkönyvbe, és hagyják el az országgyűlést.

Ablegatis dominis penes insinuationem ejus, quod nullum de realitate responsorum horum subsit dubium rescribetur, quod cum coronanda Sua Majestas Serenissima conformitate regalium de dato 29^{ac} Martii anni currentis emanatarum litterarum suarum sola praesentem diaetam Budam indixerit et coronationem quoque sola eorum defixerit, comitatum hunc ut coronatio Posonii suscipiatur vel diaeta de novo convocetur et continetur nullatenus assentire posse, hinc Suam Majestatem ultro nomine status et ordines Regni rogandam venire, ut per desiderata sui coronatione Budam descendere dignaretur, quo quidem spes est Suam Majestatem tanto facilius accessuram, quod iter Budense longe cum minori molestia et incommoditate suscipi possit, quam quidem Francofurtense⁴⁷⁹ confecturam est, De reliquo mentionem defuncti augustissimi imperatoris Josephi 2ⁱ ea plane ratione diplomati inferendam

⁴⁷⁷ MNL PML IV. 3-c-1. 3889-a/1790. 3. f.

⁴⁷⁸ „2. § Minthogy azonban csupán ezzel emez országot elegendőképen megvédelmezni nem lehetne, sőt inkább minden eshetőségre erősebb és úgy benszülöttekből, mint külföldiekből álló rendes katonaságot kell tartani, mely kétségtelen, hogy zsold nélkül fenn nem állhat, ezt pedig adózás nélkül beszerezni nem lehet: ezért az erre szükséges segélyek és adók dolgában a karokkal országgyűlésileg (hova tudomás szerint különben is tartozik) kell határozni.”

⁴⁷⁹ II. Lipót említett frankfurti német-római császárkoronázása október 30-én zajlott le.

esse, prout res publica totius Europae notoritate gesta esse constat. Eo insuper omnibus viribus allaborandum, ut diplomati sequentia puncta in omnes inserantur.

1° Quodsi Sua Majestas diaetam stato tempore indicere intermitteret liberum et necessum sit status et ordines Regni recurrente defigenda earundem periodo, solis quoque in pariter designandis loco et tempore, sub poena legibus defixa autoritate comitatum irroganda comparere.

2° Quod cum articuli 8. 1715. suapte tantum de militibus exterae nationis in regiminibus Hungaricis stipendia merentibus intelligatur, idem quoad punctum isthoc, hoc in sensu renovaretur.

3° Ut comitatum activitas, liberaque vota, ultro quoque vel absque minima restrictione in salvo permaneant.

4° Ut palatinus juramento jam diaetaliter proposito adstringatur, et activitas tam ejus, quam et reliquorum Regni baronum juxta citatas in paragrapho diplomatis 7° leges, noviter etiam stabiliatur.

5° Ut gravaminum quorumvis hac adhuc diaeta fienda medela diplomatische assecuretur, quo minus vero Transylvania conformiter puncto responsi regii 10° expressae voluntati regiae audiatur non difficultari.

Caeterum puncto submissi diplomatis 8° ita prout eidem insertum est, in salvo relicto. Non erit dominis ablegatis liberum a data instructione recedere, re tamen secus fieri nequeunte, ad contestandum amorem obsequiumque fidae hujus gentis in suos principes in subscriptionem Carolini etiam vel Theresiani diplomatis, ea cum conditione accedent quodsi projectanda per status et ordines Regni securitatis media, per Suam Majestatem Sacratissimam acceptari recusarentur talia a Sua Majestate Sacratissima proponenda petantur penes quae Regnum plene conquiescere valeat.

Quodsi vero talismodi quaspiam leges et sanctiones, quae in detrimentum interitumque Regni quoquo modo vergerent, condi contingeret, tunc domini ablegati ad consequendam majorem certitudinem voto singulorum scripto tenus exhiberi sollicitabunt, nomineque comitatum horum universitatis, si hac quoque ratione pluralitate votorum praejudiciosi quidpiam concluderetur solenniter contradicent, contradictionemque suam in prothocolari petent, et ut recens coram Deo et mundo pateat diaetam derelinquendo horsum revertentur nominaque ne praejudiciosa haec consensum suum praebitorum ut eadem in perenne eorundem praejudicium prothocolis inseri queant fideliter referent.

II. 6. 2. Pest-Pilis-Solt vármegye pótutatisása II.

(Pest, 1790. november 3.)⁴⁸⁰

Követutatisás Pest-Pilis-Solt törvényesen egyesült vármegye előbb említett követei számára az 1790. november 15-én II. Lipót Pozsonyban történő magyar királykoronázása alkalmából. Minthogy Lipót a Budán összeült országgyűlés által elé terjesztett hitlevél pontjait nem fogadta el, mert az ausztriai ház nőági örökösödési jogát kimondó törvényekhez illeszkedő Károly és Mária Terézia-féle hitlevelekhez ragaszkodott. Ennek ellenére az uralkodó szeptember 21-én kiadott válaszeiratóban a hitlevéltervezetet a rendeknek módosításra és további megvitatásra visszaküldte az ország rendjeinek azzal a kitételrel, hogy a koronázás utáni törvénycikkekhez módosításaikat és észrevételeiket megtehessék. A koronázás és a hitlevél kiadása miatt a rendek Pozsonyba lettek meghívva. Követeinek jelentéséből megértette a vármegye, hogy Ófelsége korábbi határozataitól és előterjesztéseitől a rendek felirata érdekében elállni nem akar. A követek gondoskodjanak az ország javának előmozdításáról és az ősi alkotmány megőrzéséről, a korábbiaknak megfelelően a kiadandó hitlevél pontjaihoz a következő észrevételeket figyelembe venni.

II. Józsefnek a törvények sérelmére bitorolt hatalmának említése kerüljön be a hitlevélbe, hogy ez Európa minden nemzetének is tudomására jusson.

A hitlevél 1. pontja változtatás nélkül megmaradjon az ország jogainak és a nemesség kiváltságainak megerősítéséről, valamint a kincstárnak a hajdúvárosokat illető jogával kapcsolatban.

II. ponthoz: az ország Német Birodalomtól és az örökös tartományoktól való függetlenségét a diéta iktassa törvénybe és mielőbbi végrehajtását sürgessék oly módon, hogy a külföldi udvaroknál a magyar ügyek Magyarország nevében, született magyar követek útján intéztesse. Figyeljenek arra, hogy a pecsétet ezekben az ügyekben, mint magyar király használja Ófelsége. Végül a magyar nemzeti hadseregnek megkülönböztetésként címerrel kell rendelkeznie, hogy más hadseregekkel azonos tisztessége és méltósága legyen. A magyarországi pénzeket sem kétféjű sást, hanem a magyar címet kell használni.

III. ponthoz: Mivel az országgyűlésen a rendek a vallásügy alapjául a bécsi és linzi békét és az 1608. és 1647. évi törvényeket javasolták, és erről Ófelsége is biztosítékot adott, a követeknek csak a tényleges végrehajtásáról kell gondoskodniuk, a követ urak száma és hovatartozása szerint.⁴⁸¹

A hitlevél IV. pontjához: a követ urak az október 2-án kiadott utasítás 2. alapján minden erejükkel ragaszkodjanak.

A diéta szervezetét érintő kérdésektől jelen körülmények között tartózkodjanak. Abban az esetben, ha ez a kérdés felmerül, minden módon törekedjenek megakadályozni, hogy erről előterjesztés szülessen. Ha mégis dönteni kellene ebben a

⁴⁸⁰ MNL PML IV. 3-b. 1790–1791. I. kötet (69–83. ff.) Az itt közölt utasítás egy nyomtatott országgyűlési napló elé befűzött kézírásos tisztaát. A májusi követutatisás mögé helyezték el a novemberi pótutatisás szövegét.

⁴⁸¹ A bécsi (1606) és a linzi béke (1645) vallásügyi rendelkezéseinek végrehajtásáról van szó.

kérdésben, a követek forduljanak bővebb utasításért a vármegyéhez. Az ország nagyobb biztonsága érdekében megvitatni és megerősíteni kell, hogy az országgyűlések alkalmával, különösen akkor, amikor az előterjesztésekről (*propositiones*) való határozathozatalról és a közügyek megtárgyalásáról van szó. Törekedni kell arra, hogy a királyi ügyész örökjön az ország jogai felett – nem ellentmondva az országgyűlésnek- és hűségsküre kell kötelezni az ország iránt, azok ellen, akik az ország alkotmányát bármely módon megsértik vagy az országgyűlés ülésein követársaikat gúnyos megjegyzésekkel illetik vagy szidalmazzák, illetve ezeken rendbontást okoznak. Azonnal legyen tehát köteles pert indítani a hazai törvények értelmében törvénysértésért, illetve az országgyűlési üléseken okozott rendbontásért. A követek rapidíjának kérdésétől, mivel az országgyűlés szervezetéhez tartozik, tartózkodjanak.

V. ponthoz: a pátensekkel kapcsolatban mellőzzék azt a záradékot, hogy „amennyiben azok törvényekkel ellentétesek”, ugyanis törvényekkel ellentétes rendeletek az uralkodó esküje és az ország jogainak megerősítése következtében egyébként sem adhatók ki. Nehogy ezen törvényekkel összhangba nem hozható pátensek nézeteltéréseket szüljenek, illetve okot adjanak a király és a rendek között mértéktelen vitára. A hadiadóról ne csak azt mondják el, hogy ennek összegét az egyik diétától a következőig szabják meg, hanem, hogy országgyűlést legalább háromévenként kell tartani a közterhek megajánlására. Az 1715. évi 8. törvénycikk alapján a telekkatonaság helyett felállított, mind a magyar, mind a külföldi eredetű állandó hadsereget a magyar végvidéki katonasággal együtt a hadiadóból élelmezzék.⁴⁸² Az az alap, amely eddig a telekkatonaság ellátását szolgálta, a reguláris katonaság ellátására fordíttassék, amiből kiderül, hogy a magyar katonaságot az ország és Magyarország alkotmányának védelmére állították föl, amit a magyar nemzeti hadsereg tarthat meg. Az ország és az alkotmány védelmére felállított magyar katonaság elsősorban magyar katonákból álljon. Nem lehet idegen katonasággal összevonni, külföldiek akkor szolgálhatnak benne, ha felvételüket kérik. Az 1741. évi 42. törvénycikk⁴⁸³ szerint csak magyarok lehetnek katonai biztosok. A német hadsereget késedelem nélkül távolítsák el az országos alpból külföldieket ne lássanak el, helyükre megfelelő magyar személyeket alkalmazzanak. A követek ügyeljének arra is, hogy ha ezeknek nem lesz eredménye, az adó megajánlásától tartózkodjanak.

VI. ponthoz: mivel a Helytartótanács nemcsak nem nyújtott elég biztosítékot a törvénytelen rendeletek ellen, hanem gyakran újabb illetéktelen rendelkezéseket is tett, ezért a törvényeknek megfelelően, ezért nem szabad visszariadni a magyar minisztérium vagy tanács felállításától. A vármegyék semmilyen új szervezetébe ne egyezzenek bele hallgatólagosan sem, hanem egyet nem értésüket az alkotmány sé-

⁴⁸² Lásd a törvény 2. §-t: „Minthogy azonban csupán ezzel emez országot elegendőképen megvédelmezni nem lehetne, sőt inkább minden eshetőségre erősebb és úgy benszülöttekből, mint külföldiekből álló rendes katonaságot kell tartani, mely kétségtelen, hogy zsold nélkül fenn nem állhat, ezt pedig adózás nélkül beszerezni nem lehet: ezért az erre szükséges segélyek és adók dolgában a karokkal országgyűlésileg (hova tudomás szerint különben is tartozik) kell határozni.” A sokat idézett és a szakirodalom által is vitatott értelmű törvénycikk jelen utasításban is olvasható rendi jogértelmezése szerint az ún. állandó hadsereg felállításával megszűnt a nemesség telek- vagy portális katonaság-állítási kötelezettsége, erre: POÓR, 97., 163. o.

⁴⁸³ 1. § „hadbiztosok és pénztámok a magyarok sorából is vétessenek és alkalmaztassanak”.

relmével, a sarkalatos jogokkal kapcsolatban megszorítás nélkül, nyíltan világossá tegyék. Azokat, akik hallgatólagosan vagy tevőlegesen egyet értenek II. József, a rómaiak császára által bevezetett és azóta a folyó év január 28-án visszavont új szabályozásával, az országgyűlésen az ország jogainak felforgatása miatt hazaárulóként perbe kell fogni és meg kell büntetni II. Ulászló 6. dekrétumának 7. és 8. törvénycikke⁴⁸⁴ értelmében. Akkor se tegyenek másképp, ha illetők már hazatértek a diétáról. kell fogni és meg kell büntetni. Akkor se tegyenek másképp, ha illetők már hazatértek a diétáról. A restaurációval, a szavazatok számlálásával, illetve a főispán és a vármegye rendjei közötti, a tisztviselők kijelölésével kapcsolatos eljárás szabályozása az országgyűlés joga maradjon. Az ország törvényeivel ellentétes parancsleveleket és leiratokat a rész- vagy közgyűlések alkalmával az alispánokhoz ne kiadmányozzanak, a kormányiszervek ettől tiltassanak el, amiről az ország rendjeinek közbenjárásával törvény gondoskodik.

A VII. ponthoz: nincs észrevétel, a követek ragaszkodjanak hozzá.

A VIII. ponthoz: a követek e pont végrehajtását is sürgessék, s a királyhoz és az országhoz hű hazafiak választassanak ki e hivatalra.

A IX. ponthoz nincs észrevétel.

A X. ponthoz: törekedjenek arra, hogy azon nemesi birtokok a Bánságban és más, régtől fogva Magyarország koronájához tartozó tartományokban, amelyeket a török háború vagy más felfordulások tulajdonosaiktól elszakítottak, e tartományok visszaszerzésével jogos örökösöknek vagy azok leszármazottainak, a tulajdonjogot vagy legalább a tulajdonlást törvényesen igazolva, mindenféle adótól mentesen, rendelkezésükre bocsáttassanak. A jus armorumot soha többé ne alkalmazzák.

A XI–XII. ponthoz ragaszkodjanak.

A koronázás előtti törvénycikkeket illetően: mindet el kell fogadni.

A szerbek kívánsága önálló terület kialakítására – amit az újonnan megkoronázandó főherceg is támogat – az ország törvényeivel ellentétes, ha ezt kívánják, az ország közellenségeinek kell őket tekinteni és az országból kiűzni.

A követek az utasítás tartalmát hűen és pontosan kövessék, a többi vármegyével az országgyűlésen közölgjék (kivéve azt a néhány helyen előforduló záradékot, hogy bizonyos kérdésekben a követek többségének szavazatához alkalmazkodjanak), és igazságnak megfelelően nyilatkozzanak.

Instructio Dominis Ablegatis ad imminetem in diem 15^{am} currentis mensis Novembris et anni 1790. Posonium defixam serenissimi principis Leopoldi II^{di} in regem Hungariae coronationem proficiscentibus ex parte inclytorum comitatum Pest, Pilis et Solth articulariter unitorum in conformitate priorum praescripta.

Quandoquidem puncta illa diplomatibus, quae per status et ordines Budae regnicolariter congregatos pro acceptatione submissa sunt, per Suam Majestatem neo-

⁴⁸⁴ „Ha a királyi tanácsban valaki az ország decretumai ellen cselekednék, azt az ülnökök kötelesek az országgyűlésen följelenteni” és „Az ország törvényei ellen vétkezőt meg kell büntetni”

coronandum principem Carolino et Theresiano diplomatibus simpliciter velut juxta opinionem Suae Majestatis ad normam legum de successione foeminei sexus domus Austriacae sancitarum attemperatis inhaerentem acceptata haud essent. Sed juxta resolutionem sub dato diei 21^{ac} Septembris anni currentis emanatam maxima parte subinde modificata, et statibus Regni pro revisione et uberiori discussione remissa forent: nonnisi attamen articulis post-coronationalibus juxta etiam modificationem illam et uberiolem inclytorum statuum et ordinum Regni reflexionem inferi posse perhibeantur.

Cum porro praeter haec, pro coronatione et inauguralis diplomatis elargitione, status et ordines inclyti hujus regni Posonium jam evocati exstitissent.

Ex recentiore porro ablegatorum comitatum horum hoc in merito praestita relatione abunde intelligeretur Suam Majestatem ab iisdem postulatis et propositis suis nec erga recentiore regni hujus remonstrationem recedere voluisse: Quatenus domini ablegati salutem reipublicae pro voto inclytorum comitatum horum ultro etiam ex asse promoveri, avitasque regni constitutiones sartas tectasque quantum in se situm est conservari facere procurent: sequentes iisdem in conformitate priorum, ad eadem puncta diplomatis observandae reflexiones extradandae, per eosdem vero in comitiis et occasione suscipiendae coronationis actu elicitio declarandae veniunt, statuuntur.

Quod ipsam denati Josephi II^{di} Romanorum imperatoris cum praejudicio legum usurpatam regnandi potestatem attinet: mentionem actionum ejus in praeliminaribus diplomatis, ea ratione inserendam esse, prout ille ad notitiam omnium Europae nationum evenerunt, et ex ipso revocatorio dato 28^{ae} Januarii anni currentis expedito dicti imperatoris rescripto uberius patescunt, proponendum habebunt.

Ad I^{um} diplomatis punctum: siquidem confirmatio jurium Regni et nobilitarium praerogativarum per Suam Majestatem in diplomate in genere quidem fienda eo per omnia modo prouti puncto illo diplomatis inductae habetur, in salvo manere queat. Neque quoad jus Fisci relate ad oppida Hajdonicalia in sensu legis accipiendum ulla formari possit difficultas: punctum illud diplomatis, tamquam reliquorum etiam normativum, absque variatione in suo vigore maneat.

Ad punctum II^{dum} independentiam Regni hujus a Romano Imperio et aliis quibuscunque provinciis haereditariis sola Sua Neo-coronanda Majestate paragrapho II^{do} diplomatis recognoscente, eo tantum subnexo, quod objectum articuli hujus, in specialem legem inducatur: ex eo effectuationem hujus momenti, praesente adhuc diaeta eo modo procurandam esse adurgebunt, ut negotia Regnum Hungariae concernentia, apud exterarum aularum, medio nativorum Hungarorum et quidem nomine Regni Hungariae pertractentur. Sigillumque per Suam Majestatem in praemissis negotiis, non aliud, quam quo ut rex Hungariae utitur adhiberi possit. Ut denique militia nationalis Hungarica insigne Regni Hungariae pro distinctione obtineat, quo non obstante, cum reliqua militia pari in honore et dignitatis gradu habeatur. Quemadmodum etiam in monetis Hungaricis, quae productum hujus Regni sapiunt, non aquila biceps prout hactenus, sed ipsum Regni Hungariae insigne conspiciendum praebeatur.

Ad III^{um} punctum: Cum negotium religionis in diaeta per status et ordines regni

fundamento pacificationum Viennensis et Lyncensis, ac in conformitate articulorum diaetae anni 1608ⁱ et 1647ⁱ determinandum propositum sit: et eodem plane fundamento in sensu pacificationum et legum illarum per Suam Majestatem quoque affidata eatenus praestita haberetur, nonnisi realem hujus intuitu effectuationem procurari debere, numeris et incumbentiae dominorum ablegatorum erit.

Ad IV^{tum} puncto huic diplomatis in conformitate instructionis die 2^a Octobris praestitae constituendo domini ablegati omni ope insistent.

Quantum vero organisationem diaetae attinet, simpliciter, ut ab hac quaestione pro modernis circumstantiis cum maxime evitanda, et pluribus alioquin difficultatibus obnoxia praescindatur, in id omni studio incumbendum erit, in casum vero illum, si quaestio talis per quosdam moveretur decidenda proponeretur. Nec quicquam in obversum domini ablegati effective agere possent, pro uberiori hoc in merito praestanda invitatione, ad inclytos comitatus hos recursuri sunt. Interim vero pro majore regni hujus securitate, quae occasione celebrationis comitiorum cumprimis circa conclusionem quarumcunque propositionum et ipsam pertractationem negotiorum publicorum concilianda et firmanda venit. Summopere id adurgeri debere adinventum est, ut fiscus regni non attenda quorumcunque contraventione constituatur, qui pro supremo jurium regni observatore habeatur, ex expertae in Regnum fidei ac fidelitatis esse debeat, juramentoque adstringendus, contra eos, qui constitutionem Regni quoquomodo sauciare contendunt, aut vero in sessione diaetali alios condeputatos dicteris inconvenientibus proscinderent, aut in eos cum affectu inordinato inveherentur, immediate actionem suscitare, et processum violationis jurium Regni, vel violatae sessionis diaetalis in conformitate legum patriarum hoc in passu latorum suscitare obligatus sit. Quantum vero diurna ablegatorum deinceps praestanda concernit, ab hac quaestione pro hic et nunc siquidem ad organisationem diaetae pertineat praescindendum erit.

Ad V^{tum} Quod attinet punctum hoc: Relate quidem ad patentes: clausulam illam: In quantum eaedem legibus adversae forent simpliciter exmittendam, nec ullo modo indictandam esse, status et ordines comitatum horum judicant. Eo potissimum ex capite ne illa interjecta incongruae de sensu legum disceptationes suboriantur, ansaque per id immodicis regem inter et status regni suscitandis disputationibus, adeoque formes(?) tantum diffidentiarum constituatur. Alioquin enim patentes legibus adversas velut juramento per Suam Majestatem praestando, et confirmationi jurium nostrorum contravenientes, neutiquam expediri aut acceptari posse certum est, in casibus autem lege nondum definitis, non patentes expediendae, sed leges suo modo ferendae et dictandae, tam Regi ipsi, quam status et ordines Regni pro munere legibus contento incumbunt.

Porro autem de contributione non id tantum dicatur, ut ejus quantitas ab una diaeta, ad alteram defigatur, verum contributionem ipsam (tam quoad materiam scilicet, quam quoad necessitatem contributionis ordinandae intellectam) hactenus quoque nonnisi ab una diaeta ad alteram intra triennium celebranda oblatam, imposterum quoque in quantum pro necessitatibus publicis offeretur, nonnisi ab una diaeta ad alteram locum habituram. Relate vero ad militiam ex contributione alendam, tum ex nationalibus, tum exteris constantem cum regularis Hungarica et confiniaria

militia per articulum 8.1715 in vicem portalis militis erecta habeatur, hocque fine fundus ipse, qui antea pro portalis militis intertentione deserviebat, in intertentionem regulatae militiae conversus sit, ex eoque manifestum evadat, militiam Hungaricam in defensam Regni et constitutionum Hungariae erectam esse, quae per nationales milites imprimis obtineri poterit. Hinc paradoxe et plane incompetenter in eadem citate lege nationales milites cum exteris, seu per comparisonem horum cum iis, seu per conjunctionem directam componi, sed eo tantum sensu et intellectu externos ibidem assummi, quod si et in quantum nationalis militia regulata exteris quoque suppletanda veniret (cujus tamen nulla hodie necessitas subversatur) exteri quoque in eum casum applicari possent, qua in parte sensui legum, cujusvis prudentis legislatoris et jurisperiti iudicio maxime obvio, ut domini ablegati omnimode et aperte insistant, punctumque diplomatis prae oculis habeant, denuo reflectuntur. Eo interea praemissis addito, quod ad praescriptum articuli 42.1741. nativi solummodo Hungari, pro bellicis etiam commissariis constituantur, militia vero Germanica sine mora et inomisse in sequelam legum patriarum Regno hoc efferatur, ex regnicolari denique fundo exterae personae nequiquam alantur, sed in locum earum Hungarica capacia subjecta applicentur. Haec omnia domini ablegati ea objecta observationis mentione proponunt, atque etiam adursuri sunt, ut in casum non subsequendi nefors horum effectus, si ulterior quoque contributionis praestatio non subsequeretur, id ipsum comitatibus his vitio verti nequiquam possit, sed ipsi non observationi etiam legum velut principali causae adscribi debeat.

Ad VI^{um} punctum: Cum Consilium Locumtenentiale Regium, sufficientem hactenus cautionem contra illegitimum mandatorum expeditiones, nec in minima parte praestitisse, non raro autem ejusmodi illegalitates non modo fovisse, quin etiam circa effectuationem eorundem novas et incompetentes dispositiones fecisse, communi quasi experientia edoctum sit, ea propter ab hoc puncto diplomatico in articulis declarando, circa erigendum in sensu legibus accomodo Ministerium, seu Consilium Hungaricum posito, recedere integrum non erit.

Sed quod maximum est, nec aliter ab omnibus sano iudicio pollentibus, quam ut lapis offensionis ab impuris tectoribus inventus considerari debet, est nova comitatum organisatio in praejudicium et subversionem totius constitutionis Hungariae per quempiam excogitata. Cum igitur exitiale totius Hungaricae nobilitatis, cumprimis tamen equestris status libertati naufragium tacite in eo parari advertatur: jure censem falso nimis ansam et occasionem, huic intentato malo captari ex eo, quod comitatus nonnulli proximis temporibus, legalem suam activitatem, ut praetenditur excesserint, cum contra cum diserte contrarium potius, publica notorietate, ac juxta omnes juris ac justitiae leges verum sit: quod nimirum denatus Romanorum imperator, spontanea convulsione jurium, tam successionem archiducalis domus Austriae in hoc Regno, quam ipsas Regni constitutiones et salutem patriae nostrae consolidantium ac stabilientium, limites regalis potestatis excesserit, prout id ipsum revocatorio suo rescripto, dato 28^{ae} Januarii expedito, ubi ipsemet omnes suas resolutiones, quae vel sensu communi cuivis obvio, legibus Regni adversae forent, pro sublatis et invigoris proprio cordis motu declarat recognovit. Ex adverso autem comitatus Regni tam in confectione prothocollorum suorum, quam in ipsa non

acceptatione supremorum quorundem comitatum legali activitate ipsis impositorum, quam et reliquorum objectorum pertractatione proximis his diebus legalem duntaxat activitatem, quin obligationem de lege ipsis incumbentem exeruerint, atque expleverint. Adeoque novam comitatum Regni organisationem (sine quarum legali, et ea qua nunc gaudent consistentia, nec regalem dignitatem subsistere, nec Regnum hoc contra quosvis hostes Regni, seu externos scilicet, seu internos defendi, sed nec effectus legum, seu regem, seu status et ordines, ipsamque contribuentem plebem tangentium ullomodo procurari posse, cuius id ipsum diligenter expendenti patebit) plane impossibilem evadere, et citra novam convulsionem jurium regis et Regni, nec in quaestionem quidem vocari aut assummi posse. Ex eo perpendentes id, et justo cum doloris sensu animadvertentes, quod hac activitatis comitatum regulatione et novae eorundem organisationis commento, prout ea regulatio, cum rationibus praenotatis combinata, in exitum gentis vergeret, nonnisi fatalis quaedam ruina Regno huic per malevolos et tacitos patriae hostes, quasi in systemate procusa evolvatur. Firmiter id ipsum status et ordines comitatum horum articulariter unitorum, fidei ablegatorum suorum occasione electionis per eosdem datae deferunt, et assumptae eorundem obligationi, qua patriae universim et comitatibus his quoque specialiter aliunde obstringuntur, impositum esse volunt. Ut in nullam comitatum Regni novam organisationem vel per taciturnitatem consentiant, quin imo dissensum suum ad omnium auditum manifestantes, illud immediate ad infligendum constitutionibus Regni immedicabile vulnus, contra tenores fundamentalium praerogativarum, excogitatum esse, sine omni restrictione palam et publice prolaturi sunt. Sequaciter etiam eos, quoscumque, vel tacite in hanc novam organisationem, vel activitatis regulationem consentire adverterint, tamquam criminis laesae patriae reos, cum prima Fisci Regnicolaris constitutione, ad mentem Uladislai Decreti 6^{ti} articulum 7. et 8. veluti prava haec principi consilia sine dubio in eversionem jurium Regni suggerentes, indispensabiliter processu speciali conveniendos et pro demerito plectendos venire, in medio consessu diaetali declaraturi sunt. Ac si hac quoque ratione contra eosdem proficere non possent, semet ex ipsa quoque diaeta post interpositam omnimodam contradictionis cautelam retrahentes, domum reversuri sunt, nec aliter omnino facere obligabuntur. Salva interim quoad restaurationem in comitatibus abhinc fiendam, in puncto scilicet collectionis votorum et concertationis, intuitu legaliter deligendorum magistratualium, inter supremum comitem et status ac ordines cujusvis comitatus praesusceptae regulationes pro diaeta Regni permanente. Quo proinde omnis factiosorum intentio irrita evadat, atque evitetur, nec in ipsam politicorum a iudicibus sequestrationem deinceps status et ordines comitatum horum assentire posse declarant, id denique jure suo poscera, ut praesidiales literae pro futuro speciali lege cassentur. Ne vero imposterum mandata, vel rescripta quaequam cum clausula hac legibus Regni adversa non expectata particulari, vel generali congregatione ad vicecomites prout hactenus fieri observatum est, sub interminatione non observationis expediantur, ut id quoque eadem lege caveatur, inclyti Regni status et ordines singulariter interpellandi venient.

Ad VII^{um} Non aliam subesse reflexionem, quam ut domini ablegati puncto eidem inhaereant.

Ad VIII^{um} Nullam aliam hujus intuitu post praestitam omnimodam affidationem subversari reflexionem, quam ut domini ablegati effectuationem puncti hujus adurgeant: ita tamen ut veri patriae filii regi et Regno aequae fideles, neququam vero favores et benevolentiam principis vetitis modis aucupantes et fucato colore tacitum in patriam odium tegentes ad haec munia deligantur.

Ad IX^{um} Nullam haberi reflexionem.

Ad X^{um} simpliciter observandum id et adurgendum erit per dominos ablegatos, quod omni alioquin jure justum esse videtur, relate ad bona antea per privatos nobiles et familiares quacunque in ejusmodi provinciis possessa, injuria vero temporum, seu per bella Turcica, seu per alias revolutiones avulsa, ut eadem bona tam in Banatu, quam in aliis ad Coronam Hungariae ab antiquo spectantibus provinciis, per recuperationem ipsarum provinciarum ad suos legitimos haeredes, vel potius antiquorum haeredum successores, jure proprietatis ad ea, vel saltem praehabito avorum possessorio legitime edocto redire, citra taxationem aliquam permittantur. Cum denique jam experientia quasi exemploque edocti essent status et ordines neoaquisticam commissionem, in jure armorum fundatum esse, ne amplius unquam jus illud armorum seu quoad aquirendas in futurum, seu quoad reapplicitas Regno Hungariae ditiones, ab olim ad Coronam ejus pertinentes, adeoque jure Coronae tantum licet ope virium recuperatas et recuperendas ullo modo pertrahatur cavendum erit.

Ad XI^{um} et XII^{um} inhaerendum erit tenoribus diplomatis.

Quantum denique articulos ipsos ante coronationum nomine insignitos atinet: Reflexe ad articulos I^{um} et II^{um} horum intuitu omnino iisdem inhaerendum esse jure censetur. Reflexe ad III^{um} et IV^{um} nullam subesse reflexionem ultro perspicitur. Ad V^{um} inhaerebunt domini ablegati effectumque ejus realem procurare conabuntur. Reliquos etiam ante coronationales articulos confirmandos esse communiter censetur.

Praeter haec diplomatis et ante coronationum articulo puncta, mentio etiam facta est de Illyrica natione in gremio hujus Regni degente, cujus e Regno hocce Hungariae excorporationem Suam Majestatem neo-coronandum principem, ex voluntate et arbitrio ipsius nefors nationis istius admittere, aut etiam optare (perhibentibus id ipsum publicis Ephaemeridibus) intelligitur.

Cum autem ductu legum patriarum signanter autem Sancti Stephani Libri I^{mi} articuli 6^{ti} hospites et adventitii ex diversis partibus provinciarum huc advenientes, prout et ii sunt, propterea bona principum et regnicolarum voluntate in Regnum recepti essent, ut regiam magnificarent aulam et Regno ipsi robor conciliarent firmitatis, per ejusmodi autem hactenus inauditam excorporationem eorundem Regni hujus enervatio et Aulae Regiae deformatio, immediate intendi ex praemissa lege cognosceretur: ea propter excorporationem praedictae nationis, non alia ratione admitti posse, quam si Regno huic penitus valedicere et antiqua habitationis suae loca repetere voluerint, adeoque in Serviam, Bulgariam et alias orientes provincias, ubi condam testantibus historiis ab Heraclio Graecorum imperatore terram pro habitatione sibi indulgeri petierunt, nunc quoque concesserint.

Caeteroquin si in Regno hoc ulterius permanere et tamen excorporationem sui, cum manifesto legum contemptu, infidelitatisque suae signo et criterio obtinere cuperent, aut impetrare sustinerent, non aliter, quam ut publicos patriae hujus hostes, exitium huic citra omne dubium minitantes adeoque omni jure persequendos, patriaque hac ejiciendos, ac velut extortes considerari debere manifestum est.

Quod ipsum proinde domini ablegati serio, ea qua par est modalitate cognoscendum, prout et praemissa omnia, praescriptis inviacionis et instructionis hujus punctis contenta (huc non intellecta clausula illa: *domini ablegati pluralitati votorum semet accomodabunt*, in aliquot jam reflexionibus comitatum horum adjecta, ne nunc ex eo, quodpian taciturnitatis argumentum capiatur) fideliter et ex amussim observanda, cum aliis non minus inclytorum comitatum ablegatis in diaeta communicanda, actu denique, ut praenotatum est elicito, quoad singula haec objecta (zelum et amorem suum erga patriam, ac comitatus hos articulariter unitos reapse contestaturi) rei veritatem declarandam habebunt. Datum ex generali suprafatorum inclytorum comitatum congregatione die 3^{ia} mensis Novembris 1790. Pesthini celebrata.

II. 7. Az 1792-es országgyűlés

A vármegye április 2-án tárgyalta a király március 18-ai országgyűlési meghívólevelét, amelyben a királykoronázásra, a hitlevél-kiadásra és „*némely, az ország javát s boldogulását érdeklő állapotoknak ell-intézésére*” hívta fel az ország rendjeit. A közgyűlésen megválasztották követekül Szily József alispánt és Darvas Ferenc helytartótanácsost.⁴⁸⁵ Fekete János gróf – ahogy az előző diétán is – ismét kérelmezte, hogy a vármegye fogadja el követéül, de ezt a rendek illedelmesen visszautasították.⁴⁸⁶

Az 1790 végétől, 1791 elejétől kibontakozó, az előző diéta kapcsán vázolt országos politikai változások az 1792-es diétán érződtek igazán. Ez a diéta a rendek és a dinasztia kompromisszuma jegyében zajlott le: Sándor Lipót főherceg, az új nádor–főispán hivatalokba emelte és/vagy kitüntette bizalmával az ellenzék jónéhány neves képviselőjét. Ürményi József személynök országgyűlési beszédében jogosan mondhatta a diétán résztvevők egy csoportjáról, hogy „*azokat is megnyertük most, amelyek az elmúlt országgyűlésen sok nehézségnek lévén alávetve, tőlünk megtagadtattanak*”.⁴⁸⁷ Az előző és a jelen országgyűlésen részt vevő Pest megyei ellenzéki követek közül az új uralkodó, I. Ferenc Pongrácz Boldizsárt és Darvas Ferencet az aransarkantyús rend lovagjává ütötte. Ezen felül Darvas megkapta a Szent István Rendet is.⁴⁸⁸ Szily alispán Sándor Lipóthoz fűződő jó munkakapcsolatáról már az előző országgyűlés kapcsán volt szó.⁴⁸⁹ A rendek alkukészségét növelte az is az uralkodó irányába, hogy a diéta közben, 1792. április 20-án a forradalmi Franciaország hadat üzent I. Ferencnek.⁴⁹⁰

A diétára való kormányzati előkészületek – a megyei közéletben is – a rendi ellenzék alsótáblai táborának meggyengítése jegyében teltek el. A Pest megyei politikai történések részei voltak a kormányzat ellenzéki megyékkel szemben indított politikai támadásának. Az 1791 decemberében kiadott rendelet a központi kormányzati szerveknél szolgáló hivatalnokok országgyűlési követség-vállalását előzetes királyi engedélyhez kötötte. E kormányzati hivatalnokai, mint Sándor Lipót előterjesztése is bizonyítja, „felvilágosult” emberek, az Ócsai Balogh körül csoportosuló köznemesi-rendi ellenzék tagjai voltak, akik közös munkájuk révén összecsiszolódva egységesen tudtak fellépni a politikai kérdésekben. A kormányzatnak e rendelkezéssel lehetősége nyílt arra, hogy az egyes ellenzéki jelöltek már az országgyűlés megkezdése előtt a követségből kibuktathassa. A kormányzat a szilárdan ellenzéki megyék közül Biharban Beöthy Imre alispánt és helytartótanácsost, illetve Domokos Lajos debreceni főbíró és Borsodban Vay József helytartótanácsost próbálta elűzni az országgyűlési követségtől. A kormánypolitika Pest megyében is hasonló eszközökkel kívánta távol tartani az ellenzéki vezéreket az országos politika színpadától.⁴⁹¹

⁴⁸⁵ MNL PML IV. 3-a-1. 848/1792. 391–394. o.

⁴⁸⁶ MNL PML IV. 3-a-1. 849/1792. 394–395. o.

⁴⁸⁷ NAPONKÉNT VALÓ 1792. 50–51. o.

⁴⁸⁸ SZINNYEI, 639–640. o. és X. köt. 1391–1391. o.; BENDA 1952, I. kötet, 217. o.

⁴⁸⁹ MÁLYUSZ 1926a, 101.; 148–149. o.

⁴⁹⁰ BENDA 1980b, 162. o.

⁴⁹¹ MÁLYUSZ 1926a, 130., 478–479. o.; SZAKÁLY, 213–214. o.

Sándor Lipót nemcsak az országos politika formálásába szólt bele, hanem saját megyéjének, Pest-Pilis-Soltnak a közéletén is rajta tartotta a szemét. Bátyjának, Ferencnek 1792. március 20-án küldött levelében a következőket írta: „*ami az én megyémet illeti, meg fogom adni a megfelelő utasítást az adminisztrátornak*”.⁴⁹² Brunswick József nyomtatásban is kiadott, a tisztújító közgyűlésen elhangzott beszédeből is kiderült, hogy maga személyesen elnökölt a követválasztó közgyűlésen, így befolyásolta kimenetelét.⁴⁹³

A megyei autonómia sérelmére a nádor–főispán 1792. május 12-én leiratot intézett a vármegyéhez, amelyben – a korábban idézett 1791. decemberi rendelkezés értelmében – a már megválasztott Darvas Ferenc helytartótanácsos követté választását érvénytelenítette. Sándor Lipót felkérte a megyét Darvas követi mandátumának törlésére és helyette egy új követ választására szólított fel.⁴⁹⁴ A megyei közgyűlés tiltakozásának hangott adott ugyan, de megválasztotta követévé az előző országgyűlés harmadik követét, a diétán kevesebbet szereplő, mérsékeltebb ellenzékinek számító Pongrácz Boldizsárt.⁴⁹⁵ A kiadott követutasításban még Szily József és Darvas Ferenc neve szerepelt, de a megbízólevélben már Darvas helyett Pongrácz Boldizsárt bízta meg a megye a követi teendők ellátásával.⁴⁹⁶

Az utasításba felvett pontok között szerepelt az állandó bizottsági munkálatok eredményeinek a megyékkel való közlése,⁴⁹⁷ a protestánsok számára kedvező, az előző diétán megállapított vallásügyi rendelkezések újratárgyalásának tilalma, a magyar nyelvnek a központi kormányzésekkel való bevezetése. Továbbá bekerült az instrukcióba a II. Lipót által létrehozott, az ország területi integritását csorbító délmagyarországi autonóm területet irányító hivatal, az Illír Kancellária eltörlése és a Török Birodalommal 1791-ben kötött szisztovói békeszerződés szövegének nyilvánosságra hozatala.⁴⁹⁸

A mérsékelt hangú követutasítás – az országos politikai közhangulathoz igazodva – nem mutat különösebb ellenzéki hangulatra. Sándor Lipót egy másik, 1792. május 17-ei levelében azt írta bátyjának, hogy csak Csanád, Borsod és Szepes vármegyék követutasításaiban fedezett fel ’abszurdításokat’ a diéta alkalmával, de ezek „*az országgyűlésen nem fognak szóhoz jutni*” – ígérte.⁴⁹⁹ Tudomásunk szerint – más megyékkel ellentétben – Pest megyében nem került sor a kancellária által a főispánok útján kikényszerített, a subsidiumok megajánlását előíró pótutasítások kiadására.⁵⁰⁰ Június 15-én a megyei kisgyűlés napirendre vette a követek jelentésének megtárgyalását, de –

⁴⁹² MÁLYUSZ 1926a, 519–520. o.

⁴⁹³ BRUNSWICK, 9–10. o.

⁴⁹⁴ MÁLYUSZ 1926a, 130., 478–479. o.

⁴⁹⁵ MNL PML IV. 3-c. 1153/1792., Buda, 1792. március 12. Sándor Lipót főherceg–nádor leirata Pest-Pilis-Solt vármegyéhez. A levélben a nádor–főispán kérte a megye főispáni adminisztrátorát (Brunswick Józsefet) Darvas helytartótanácsos „kioktatására”.

⁴⁹⁶ MNL PML IV. 3-c. 1153/1792.

⁴⁹⁷ Szily Józsefet az 1790–91-es diéta során beválasztották az úrbéri bizottságba is, erre lásd: NAPONKÉNT VALÓ 1790. 373–374. o. és az 1790/91. évi 67. törvénycikk.

⁴⁹⁸ MNL PML IV. 3-c-1. 848/1792., Pest-Pilis-Solt vármegye követutasítása. (Lásd: közölt irat)

⁴⁹⁹ MÁLYUSZ 1926a, 521–522. o.

⁵⁰⁰ HORVÁTH M. 1873, VIII. kötet, 123. o.

félve a részrehajló utasítás megalkotásának lehetőségétől – a következő rendes közgyűlésre utalták a kérdést.⁵⁰¹ A követek június 14-én kelt jelentésükben – a követutasítás 7. pontját követve – a királyi előterjesztéseket és leiratokat elküldték a vármegyének, hogy ezekről az kialakíthassa véleményét, és követeinek újabb eligazítást nyújthasson. A jelentés kitért a II. Lipót-féle hitlevél 1. pontját érintő, az uralkodó által előterjesztett módosításokra, amelyek az ország Habsburg Birodalmon belüli önállóságát szavatoló 1791. évi III. törvénycikk beemelését célozták, nyilvánvaló gesztusként a magyar rendek irányába. Írásuk beszámolt a sérelem-összeállító (vegyes) bizottság felállításáról és a subsidium megajánlásáról. Tudósították továbbá a vármegyét, hogy – utasításuk 5. pontját követve – megszavaztak koronázási ajándék (honorárium) címén a királynak 50 000, a királynénak 25 000 forintot, az adófizető nép terhe nélkül.⁵⁰²

Szily és Pongrácz követek augusztus 23-án, a vármegyegyűlésen felolvasott végjelentésükben összegezték a diéta főbb eredményeit. A rövid ideig tartó diéta csendben zajlott le, a megye követei megszavazták az időközben kitört francia háborúkra a hadi segédelmet (vagyis a subsidiumot) és a király és királyné koronázására kivetendő koronázási ajándékot.⁵⁰³ A subsidiumról ugyan nem volt utasításuk, de az 1741-es országgyűlés hazafias felajánlását idézve, s követve a vármegye a diétán jelenlévő mágnásainak és főpapjainak példáját⁵⁰⁴ „Nemzetünk hajdani ditsőséges szokása szerint” „életeket, véreket és értékeket” ajánlották az uralkodónak. Egyetlen kudarcukként értékelték követek a deputatiók „Munkáinak közlésének” elmaradását.⁵⁰⁵ Ahogy fogalmaznak, mindent megpróbáltak, „méglen a voksok nagyobb száma által meg nem győzettek”.⁵⁰⁶

⁵⁰¹ MNL PML IV. 3-a-1. 1520/1792. 713. o., 1792. június 15-i ülés.

⁵⁰² MNL PML IV. 3-c-1. 1901–1792., Pest, 1792. június 14.

⁵⁰³ A subsidium mértéke 5000 újonc, 1000 ló, 4 millió forint volt, erre: BENDA 1980b, 162. o.

⁵⁰⁴ Ez a jelentésben is meglévő kitétel alátámasztja Benda Kálmán azon állítását, hogy az 1792. évi diéta ismét főnemesi vezetésű volt, erre: BENDA 1980b, 162. o.

⁵⁰⁵ Az 1791. évi 67. törvényben kirendelt országos bizottságok munkálataikat az 1792. évi budai diétán kellett volna előterjeszteniük. A követutasítás ezek eredményeinek országgyűlés előtti kinyomtatását szorgalmazta.

⁵⁰⁶ MNL PML IV. 3-c-1. 1902/1792.

II. 7. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai (Pest, 1792. április 2.)⁵⁰⁷

Pest-Pilis-Solt vármegye követeiül az 1792. április 2-án tartott közgyűlésén Szily Józsefet és Darvas Ferencet választotta meg a május 20-ára meghirdetett országgyűlésre. A számukra adott utasítások: **(1.)** Az előző országgyűlésre kiadott utasításhoz – az 1790–91. évihez – tartsák magukat és a még teljesítetlen követelések végrehajtását – a jelenlegi lehetőségekhez képest – szorgalmazzák. **(2.)** Gondoskodjanak arról, hogy az uralkodót az országgyűlésre meghívó küldöttséget lehetőleg már az első ülésen küldjék ki a rendek. **(3.)** II. Lipót diplomáját az országgyűlés foglalja törvénybe. **(4.)** A királynak és a királynének illő koronázási ajándékot szavazzon meg az országgyűlés. **(5.)** Az adóösszegekről és az úrbéri viszonyok jelenlegi állapotáról a következő, három év múlva összeülő országgyűlés döntsön. **(6.)** Sürgessék az előző országgyűlésen a vármegye által felvetett ügyek, de bizottságok által nem érintett ügyek tárgyalását. **(7.)** A királyi előterjesztéseket a követek a lehető leghamarabb küldjék meg a vármegyének, hogy arról további útmutatást kaphassanak. **(8.)** Igyekezzenek elérni az országos bizottságok munkálatainak kinyomtatását, még mielőtt az ügyeket átadnák az országgyűlésnek. **(9.)** Akadályozzák meg a vallásügy országgyűlési tárgyalását. **(10.)** Szorgalmazzák a bűnügyi helyzet javítását és a tolvajok korlátozását, illetve kiirtását. **(11.)** Az előző országgyűlés 16. törvénycikkének hatályát a központi kormányzásokra is terjesszék ki. **(12.)** Próbálják elérni az Illír Kancellária eltörlését. **(13.)** Követeljék, hogy a török udvarral való békekötés pontjait hozzák nyilvánosságra.

Tekintetes Pest, Pilis, és Solt Törvényesen egyben kaptolt Vármegyék az 1792. esztendő Április 2-ik napján Pesten tartott köz Gyülésébül a jelentett Esztendei Május 20-ik Napjára Budára öszve hivott Ország Gyülésére ki küldött követei ugymint Szily Joseph és Darvas Ferencz számokra ki adott utasítások /: Instructiok./.

1-ször Kötelességek lesz Követ Uraknak magokat azon utmutatáshoz, mely a mult Ország Gyülésre alkalmatosságával Vármegyék részéről ki adatott, s most is egyben ki adattni rendeltetik. A mennyiben tudni illik még némely Ponytyai be nem tellyesítettek, s a mostani környülállásokhoz alkalmaztatthatók volnának szorossan hozzá szabni.

A mi pedig a mostani Kívánságokat illeti

2-ször Minden egyébb állapotok félre tételekkel első Gondok lesz a Koronázandó Felsőnek az Ország Gyülésére leendő Invitatioja, igyekezni fognak tehát azon, hog az a végre kiküldendő Deputatio mindgyárt a leg első ülésből kirendeltethessen.

3-szor Ámbár a Nemzetnek az önnön constitutiojának biztos fenntartására szükséges eszközléseknek meg szerzésére tellyes, és Constitutiojával változtathatatla-

⁵⁰⁷ MNL PML IV. 3-c-1. 848/1792. Magyar nyelvű, tisztaát. A követutasítás latin szövegét bemásolták a jegyzőkönyvbe is. Kötetünkben azonban a követeknek átadott, a közgyűlési iratok között fennmaradt magyar nyelvű fordítását közöljük. Nyomtatott kiadása: NAGY 2012. 114–115. o.

nul egyben kaptosoltatott , s gyökerezett oly tökéletes jussa légyen, melytül az üdőnek leg később folyamottya sem foszhatja meg; mivel mind az által a most Koronázandó Felséges Király személlében; s a Nemzethez bizonyított Kegyes hajlandóságában, és az Igazsághoz vonzó szeretetében, tellyes bizodalmokat helyeztetik, hogy-sem a nagyobb securitasnak sürgetését szükségesnek állítanak. Követ Urak által nyilvánusságossá kíványák azt az egyben gyülerndő Ország Rendei előtt tétettetni, hogy a dicső emlékezetü Második Leopold Eő Felsége Diplomájával minék utána az a koronázandó Felség által a haza Törvényei szerint meg erősítetik.

4-szor Meg fognak abban is egyezni, hogy a Nemzet hajdani szokása mind a koronázandó Felség, mind pedig Koronázása ki kérése s bizonyos volta után Felséges Hítvese számára is illendő ajándék adasson.

5-szor Abban sem fognak ellenkezni, hogy valamint a mostani adó, ugy az urbarialis állapotoknak is mostanában való Folyamatya a jövő, leg fellyebb 3 eszetndők alatt tartandó Ország Gyüléséig meg állapítasson.

Ha pedig a mostani Ország Gyülésében a koronozáson, s az ide tartozó alapoton kívül is más dolgokh fell vételekre, s ell intézésekre is mód lenne.

6-szor Sürgetni fogják az ollyatén álapotok ell intézését mellyek ezen Vármegyék részekrül a multt Diaetára fel adattak, de el nem végeztettek, azonba sem egy sem más Deputatiokra nem tartoznak.

7-szor Az ki adandó Királyi Kivánságokat, Propositionokat, hogy a vármegyétül irántok ut mutatást vehessenek, kötelesek lesznek minden üdő haladék nélkül közleni.

8-szor Különösen fognak azon iparkodni, hog ell háríttván azon akadályok mellyek a multt Diaetából ki küldött Országos Deputatiok végre hajtandó munkáinak közlését hátráltatnak, mind azok, minék előtte a végső ell intézés végett az annak üdejében tartandó Ország Gyülésének által adattatnának minden Nemes Megyéekkel, ha csak sarkalatos /: essentialis:/ Részekben is közöltessenek.

9-szor A vallás állapotjának tsak Propositionokban leendő véltelét is annyival inkább a beléje mélyebben leendő ereszkedést akadályoztatni fogják.

10-szor Akkor is tökéletesen iparkodjanak, hogy a criminalis állapotok nevezetesen pedig a Tolvajok zabolázása s ki Írtása még ezen Diaetában fel vétessen, s ell intéztessen.

11-szor A multt Diaetabéli 16^{dik} Törvény effectusát a Polgári Fő kormányozó székekre nézve is sürgessék.

12-szor Minthogy Illirica Cancellaria az Görög nem egyesült valláson lévő Nemzettnek vallása szabad gyakorlására , s szinte azon szabadságok és Jussok lévén már engedtetve, mellyeket magok a Magyarok bírnak, többé szükség nem volna, ' s ennek tovább való fent állásából származható veszedelmes Következtetésektül méltán lehetne tartani, ennek ellrontásán annyival inkább igyekezzenek, mivel ezen Nemzett a Törvényben ugy is Nagyobb oltalmát találhattya, mint a jelentett Cancellariaba.

13-szor A Török udvarral kötött Békesség Pontjairul semmit sem tudván még az Ország; ezeknek a Nemes Vármegyékkel leendő közléseiket is szorgalmaztatni kell.

II. 8. Az 1796-os országgyűlés

Pest-Pilis-Solt vármegye 1796. október 24-i közgyűlésén felolvasták I. Ferenc szeptember 23-ai meghívólevelét, mely az országgyűlés egyedüli célját a Franciaország elleni háborúra való fölkészülésben, illetve a segítségnyújtás megszervezésében jelölte meg. A forradalmi Franciaország támadása miatt az uralkodónak szüksége van az országgyűlés összehívására, vagyis a magyar rendek anyagi és katonai segítségére. Nemcsak a királyi trón van veszélyben – hirdeti a kiáltványszerű meghívó –, hanem az ország függetlensége, a rendi szabadságjogok, illetve maga a keresztény vallás is: *“Francia Nemzet abbéli ellenséges igyekezetének, mely szerint a királyi széket, az ország alkotmányát /: Constitutioját:/ a Nemesi szabadságot és minden vallást fenékel fel forgatni szándékozik”*.⁵⁰⁸ A királyi regális ismertetését megelőzte Felsőbüki Nagy József személynök, nádori helytartó beszéde, amelyben intette a vármegyét a királyhoz való hűségre, illetve a nemesi szabadságjogok fenntartására.⁵⁰⁹

A követválasztáskor – feltehetően az 1792. évi diétát megelőző bonyodalomból okulva – újonnan vezették be az elnök, vagyis a nádori helytartó általi jelöltállítás. Az első alispánt, Szily Józsefet – Felsőbüki Nagy előterjesztésével – a megye rendjei a korábbi szokásjogot is követve “közmegegyezéssel” választották meg. A második követ megválasztásának rendje ettől némileg eltért. Annyi azonban bizonyos, hogy a négy jelölt (Ónody Zsigmond, Pongrácz Boldizsár, Kubinyi Lajos, Fáy András) közül Ónody Zsigmond főjegyzőt küldték ki második követnek. A követutastást a közgyűlés – szokatlan módon mellőzve az eddigi bizottsági munkát – a “Notariátusra” bízta, vagyis a főjegyző az aljegyzővel együtt dolgozta ki, a közgyűlés pedig másnap (25-én) el is fogadta azt.⁵¹⁰

A követek első fennmaradt, december 1-jei jelentésükben beszámoltak arról, hogy – megbízólevelük bemutatása és üdvözlettel végett – a diéta megnyitása előtti napon *“meg-udvarlották”* József főherceg-helytartót, Batthyány József prímást és Felsőbüki Nagy József személynököt. November 9-én az első ülésen a személynök ismertette a diéta összehívásának célját, a király fogadásának rendjét, a nádorválasztás menetét, illetve a király fogadására küldöttséget is választottak. November 12-én vegyes ülés volt a primási palotában, ahol a rendek üdvözölték a királyi családot, majd a kancellár magyar nyelven köszöntötte a rendeket és felolvasta a királyi előterjesztéseket. Azonban a rendek – az előterjesztések tárgyalása előtt – kérték József főherceg nádorrá választását, akit az 1791. évi formula szerint, közfelkiállással még ugyanaznap Magyarország nádorává választottak, majd a kancellár kezébe tette le esküjét.⁵¹¹ Méltóságába november 14-én iktatták be. A vármegye követi ugyanakkor arról is informálták a közgyűlést, hogy november 15-én egy, a kalocsai érsek által vezetett 22 fős küldöttség résztvevőiként a vármegyei klérus, a mágnások, a Hétszemélyes és Királyi Tábla tagjainak

⁵⁰⁸ MNL PML IV. 3-a-1. 2049/1796. 1087–1088. o.

⁵⁰⁹ MNL PML IV. 3-a-1. 2048/1796. 1087. o.

⁵¹⁰ MNL PML IV. 3-a-1. 2217/1796. 1141. o.

⁵¹¹ MNL PML IV. 3-a-1. 2390/1796. 1215–1217. o. Az országgyűlési követek jelentése, 1796. december 1.

társaságában keresték fel új főispánjukat.⁵¹²

December 30-ai jelentésükben arról a hosszabb – pontosan nem datálható – vitáról számoltak be a követek, amely a hadisegély (subsídium) megszavazása körül folyt: *“az ő Felségének ajánlandó Hadi segedelem minéműségéről és mennyiségéről hosszabb vetélkedések után megállapodtak”*.⁵¹³ A rendek – noha sérelmezték, hogy a király a nádorválasztáson és a segélyajánlaton kívül más témát nem engedett napirendre tűzni, mégis jelentős nagyságú anyagi terhet szavaztak meg az uralkodó számára.⁵¹⁴ Végül a december 5-ei *“elegyes sessio”*-ban döntöttek a *contributio* (hadiadó) összegének és az urbárium érvényének a következő országgyűlésig való kiterjesztéséről. December 7-én a *contributio* felosztására rendelt bizottság nyújtotta be jelentését. December 11-én pedig a rendek előtt felolvasták a megszerkesztett törvénycikkeket. Ugyanezen a napon a király ünnepélyesen lezárta a diétát. A rendek és a király kompromisszuma jegyében az országgyűlés gond nélkül megszavazta subsidiúmként az 50 000 katonát, nagy mennyiségű terményt (2 millió mérő zabot, 1,5 millió mérő búzát), 20 000 ökröt és 10 000 lovat, továbbá kilátásba helyezte a nemesi felkelés összehívását, cserébe az uralkodó garantálta a rendi jogokat és ígéretet tett arra, hogy a *contributio* összegét nem emeli.⁵¹⁵ Ez utóbbi két követelés a Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításának is sarkalatos pontja lehetett.

A követek jelentéseikben kiemelték a háborús eseményekkel kapcsolatos országgyűlési aktusokat is, így például említést tettek arról, hogy a diéta üdvözlő deputációt menesztett a francia háborúban jelentős hadvezéri érdemeket szerzett Habsburg Károly főherceghez. A deputáció tagjai: Esterházy Miklós herceg, Károlyi József gróf, Horváth Zsigmond, Rhédey Ferenc gróf voltak.⁵¹⁶

Az országgyűlés végeztével a követek írásban benyújtott végjelentésükben számoltak be a diéta eseményeiről és elvégzett munkájukról.⁵¹⁷ Sajnálkoztak afelett, hogy az 1790–91 óta nyomtatásban is megjelenő országgyűlési iratokat nem tudták magukkal hozni, de azok akkor még nem hagyták el a nyomdát.⁵¹⁸ A valamivel több, mint egy hónapig tartó országgyűlésen a subsidiúm megszavazásán és a nádorválasztáson kívül más nem is történt a sommás beszámolóok tanulsága szerint.

A követutasításba felvett pontok a hagyományos közjogi sérelmeket elevenítik fel. Úgy tűnik, hogy Pest vármegye rendisége a francia forradalom radikalizálódása és a magyar jakobinusok mozgalom lepleződése után lemondott a változtatások igényéről és a század második felében már formálódó „vezérvármegye” pozíciójáról.

⁵¹² MNL PML IV. 3-c-1. 2390/1796.

⁵¹³ MNL PML IV. 3-c-1. 2500/1796. 1262–1263. o., Az országgyűlési követek jelentése, 1796. december 30. Idézet: a „C” mellékletből.

⁵¹⁴ POÓR, 133. o.

⁵¹⁵ MNL PML IV. 3-a-1. 2500/1796., Az országgyűlési követek jelentése, 1796. december 30. Lásd: „J” és „H” mellékletet és MARCZALI 2006, 567. o.

⁵¹⁶ MNL PML IV. 3-a-1. 2500/1796., Az országgyűlési követek jelentése, 1796. december 30.

⁵¹⁷ MNL PML IV. 3-a-1. 11/1797. 7–8. o. Az országgyűlési követek jelentése. 1797. január 16.

⁵¹⁸ MNL PML IV. 3-a-1. 11/1797. 7–8. o. Az országgyűlési követek jelentése. 1797. január 16.

II. 8. 1. Pest-Pilis-Solt vármegye követutasításai (Pest, 1796. október 25)⁵¹⁹

Pest-Pilis-Solt vármegye rendjei országgyűlési követeik számára követutasítást adtak ki és előírták a következőket: **(1.)** A követek Pozsonyba megérkezve keressék fel a helytartót, a primást, az országbíró, a személynököt és az ország más báróit, üdvözljék őket és ajánlják magukat, valamint megyéjüket pártfogásukba, a személynöknek pedig adják át megbízólevelüket és utasításukat. **(2.)** Javasolják, hogy József főherceget, Magyarország helytartóját, az uralkodó öccsét mindenféle jelölés nélkül válasszák meg a megüresedett nádori méltóságra, a nádorjelölésre és választásra vonatkozó törvények jövőbeli érvényben tartásával. **(3.)** Az országgyűlésen szavazzák meg az ország ősi alkotmányának, jogrendjének, belső békéjének érdekében a kért rendkívüli hadisegélyt (*subsidiium*) újoncok, gabona vagy pénz formájában és szükség esetén határozzák el a nemesi felkelést. **(A)** Hogy a szükséges újoncozást a lakosság ellenzése dacára véghez lehessen vinni, a katonák a békekötésig szóló szerződést kapjanak, biztosítva, hogy utána – hacsak önként nem döntenének a továbbszolgálat mellett – minden akadályoztatás nélkül reszerelhessenek. **(B)** A zsidóság, akiknek száma a többi polgár terhére egyébként is nagyon megsokszorozódott, vegyék ki részüket a katonaság eltartásának költségéből. **(C)** A francia háborúk következtében összeomlott (kül)kereskedelem korlátozásait az uralkodó oldja fel, mivel a kincstár kiürült, az elszegényedett nemesség nem lesz képes a szükséges nemesi felkelés kiállítására és a *subsidiium* megajánlására. **(D)** Kezdjék meg a nemesi felkelés szervezését, ami a kiválasztás, tisztek, eltartás és egyebek szabályainak kidolgozását illeti, arra az uralkodó áldását kérve, hogy amennyiben valóban arra kerül a sor, hathatósabban történhessen meg a kiállítás. **(4.)** A nem nemesi származásúak rabló- vagy gonosztevők büntetőperei szigorúbban járjanak el és az uralkodó a halálra ítélt ügyekben, mivel az ilyenek a bíróságok kétség kívül javíthatatlannak ítélték – ne osszon olyan bőkezűen kegyelmet. Mindenesetre ezen perek felülvizsgálatát az utolsó előtti országgyűlés [1791. évi] 49.⁵²⁰ törvénycikke ellenére a kerületi ítélőtáblákra kelljen utalni a kegyelmezés lehetőségének meghagyásával, mivel a Királyi Tábla a polgári perekkel amúgy is túl van terhelve. **(5.)** A széki Teleki József gróf halálával megüresedett egyik koronaöri tisztségbe alkalmas személyeket jelöljenek és sürgessék a választást úgy, hogy voksukat az ország rendjeinek szavazatával megegyező személyre adják le. **(6.)** A legutóbbi országgyűlés 9. cikkelyének végrehajtását, vagyis a magyarok megfelelő számarányban való alkalmazását a hadsereg tisztikarában (a seregredeknel és a határőrvidéken), sürgessék.⁵²¹ **(7.)** Gondoskodjanak arról, hogy az állandó hadsereg eltartására rendelt hadiadó összege a jelenlegi szinten maradjon és az urbáriumról tett rendelkezés az 1791. évi 35. és az 1792. évi 12.⁵²² törvénycikkek

⁵¹⁹ MNL PML IV. 3-c-1. 2217-a/1796.

⁵²⁰ „A hétszemélyes táblán átvizsgált perekről”

⁵²¹ Az 1792. évi 9. törvénycikkről van szó: „hogy a magyar és határőrvidéki ezredekhez fő- és törzstisztekül született magyarok választassanak s ezredtulajdonosokul kineveztessenek, valamint a katonai fiatalságnak a katonai akadémiákban való neveléséről”

⁵²² „a földesuraknak alattvalóikhoz való viszonyáról; hogy pontosan kell részökre igazságot szolgáltatni; és

értelmében a következő országgyűlésig ne változzon. **(8.)** Az árszabályozások és az ezzel kapcsolatos kihágások végrehajtása az 1659. évi 71. törvénycikk⁵²³ szerint történjen: a Hétszemélyes Tábla ezt Pest városa javára magyarázta, ezért kerüljenek el a joghatóságból adódó mindenféle összeütközést. **(9.)** Bár a rendeknek számos sérelmük és panaszuk vár még elintézésre, nem lehet remélni a jelen körülmények között, hogy ezek tárgyalásába bele tudnak fogni. Épp ezért az uralkodó biztosítsa a rendeket arról az 1791. évi 13.⁵²⁴ törvénycikk szerint, hogy a veszélyhelyzet elhárítása után rögtön összehívja az országgyűlést. **(10.)** A tárgyalásokról a követek időről időre teyenenek jelentést.

Instructio per universitatem comitatum Pest Pilis et Solt articuliter unitorum sub generali congregatione die 24° 8^{br}i anno currenti 1796° in libera regiaque civitate Pestiensis celebrata, pro dominis ablegatis ad comitia regni per Suam Majestatem Serenissimam modo feliciter regnantem imperatorem Romanorum et regem Hungariae Franciscum 2um Posonium legitime indicta exmissis et deputatis praescripta:

1° Domini ablegati mox post suum in comitali loco adventum Serenissimum Principem Locumtenentem Regium: eminentissimum item Principem, Cardinalem et Regni Primatem, suas praeterea excellentias Judicem Curiae Regiae et Tavernicorum Regalium Magistrum aliosque regni barones, ita est Personalis Praesentiae Regiae in Judiciis Locumtenentem, cui alioquin credentiales cum praesentibus exhibituri sunt: cum debita et convenienti venerationi a parte statuum et ordinum comitatum horum contestatione accedent; eorumdemque patrocinio, benevolentia et studiis eosdem status et ordines unitasque has provincias impense commendabunt.

2° Cursu comitiorum aperto inclytis Statibus et Ordinibus regni Suam Majestatem Sacratissimam demisse interpellandam proponent, quatenus serenissimum archiducem Josephum Regium per Hungariam Locumtenentem, fratrem vero suum delictissimum, pro insigni in gentem Hungaram propensione, testatoque omni occasione ejusdem commoda provehendi studio, ad firmandum ultro etiam amoris, et fiduciae vinculum, quo regnum isthoc potentissimae Domo Austriacae constanter necti exoptat, ad vacans palatini officium citra ullam candidaturem (salvis tamen in futurum de candidature et electione palatini sancitis legibus) evehi, clementer admittat.

3° Principali objecto convocationis praesentis diaetae (innuentibus id ipsum benignarum regalium tenoribus) in conferendis subsidiis, quaevis imminens a gravissimo hoste tum ipsi Monarchiae, tum omni statui et recto gerendae rei publicae ordini periculum propulsari, avita regni constitutio, jura cujusvis ordinis, et interna

a jobbágyok szabad költözéséről” és „az 1791:35. cikkelyben tett intézkedésnek kiterjesztéséről a legközelebbi országgyűlésig”

⁵²³ Lásd fentebb!

⁵²⁴ „Az országgyűlések időszakos tartásáról”

securitas paci atque tranquillitati nixa contra hostiles perniciosos conatus vi, et armis efficaciter tutari possit defixo, status et ordines quibus patria sua nihil carius, conservatione autem Regiae dignitatis atque Majestatis Imperii ad continuationem ex hinc profectae felicitatis suae nihil conduibilium(?) esse potest, in horum defensionem se omnia conferre paratos declarant: taliterque animati dominis ablegatis committunt, ut comperta in communi Regni Statuum consilio necessitati exigentia militem, annonam, pecuniam et quae alia ad usus belli requirentur Suae Majestati Serenissimae pro viribus regni, maturae, et in mutua cum reliquorum inclytorum comitatuum ablegatis cointelligentia aestimandis, promptly offerant, imo eo quoque ocedant, ut pro casu emersuri majoris periculi, insurrectio quoque nunc pro tunc in sacratissimum legum eatenus conditarum ordinanda decernatur.

Ad facilitandum nihilominus Statuum et Ordinum in articulis his circumstantiis Rei-publicae, et Suae Majestatis Serenissimae desiderio occurrendi studium sequentia una proponere non intermittent.

a) Cum ad usus belli tum praeteriti Turcici, tum etiam moderni Gallici pene omne illud genus hominum, quod sine noxa oeconomiae status, militiae tradi poterat, partim conductione, partim statione e regno extractum sit, nunc proinde tales colligi debeant, quos largior res domestica ad sequendam militiam segniores facit, quive omnem conatum evitandae stationis adhiberi sunt, ut ad emolliandum de gravitate militiae imbutum incolarum animum, tollendamque ahinationem et renitentiam, ii qui hac occasione statuendi sunt tyrones, erga capitulationem usque finem praesentis belli Gallici duraturam conducantur, iidemque de hac conditione obeundae militiae, ita et de eo, quod terminato hoc bello nisi sponte perseverare voluerint, citra difficultatem, vel quodpiam aggravium militia solvendi sint, elargiendis singillatim litteris securi reddantur.

b) Quoniam ad defensionem regni imminente praesertim periculo singulus civis obstrictus esset, nec ulla ratio excogitari valeat, cujus consideratione genus quodpiam hominum a subeunda hac obligatione, alioquin maxima, et sanctissima exemptum manere posset, ut judaei qui cum onere caeterae classis civium alioquin nimium quantum multiplicati sunt, militiae utpote functione nullo aere compensabili, articuliter obnoxii declarentur.

c) Si quidem causa moderni belli e regno ingens pecuniae vix extracta defectus autem ob interruptum secus etiam terrae commercium, hucdum reparati non essent. Ob idque Status et Ordines aequae ac reliqui regincolae eam parati aeris penuriam experirentur, ut Suae Majestati Sacratissimae ne nunc quidem tantum quantum desiderarent, et necessitatis magnitudo exposcerent offerre queant, cum progressu autem tempori nisi penuriae huic subventum fuerit, nervo gerendarum rerum destituti adhuc minus praestare possint adeo, ut ingruente insurrectionis necessitate, eam ob exhaustum Regni statum, et summam nobilitatis egestatem fere insuperabilibus difficultatibus obnoxiam futuram provideant, ut eadem Sua Majestas Sacratissima exoritur, quatenus considerata hac regni situationis arctitudine: modo quidem eo, quod Status et Ordines pro posse suo offerent benigne contenta reddatur: studiumque fidelium suorum, quo periclitanti saluti communi, alacriter subvenire parati sunt, plus in annona aliisque rebus ad exercituum necessariis quam aeris

collatione testari patiat pro futuro vero ut iidem Status et Ordines vires suos resumere possint, exhibendis Suae Majestati promptissimi, et homagialibus obsequiis habiliores, ac ad propulsandum quodvis periculum capaces reddantur reseratis claustris commercii modum praebere dignetur quo in Regnum hocce, amplior vis aeris influere possit, caeteroquin nisi Sua Majestas regnicolas hac ratione consolare dignabitur spem omnem deponent, seu ut vires suas tantopere attritas recuperent, seu vero ut sine Majestati ad propulsandum ultro serpens periculum deinceps subsidio esse possint.

d) Cum experientia constet, tumultuariam exercituum vix usui esse posse, ut in casum quo insurrectionis necessitas cum fundamento conjeceretur ejusdem organisatio, quantum ad designationem individuorum, constitutionum officialium, provisionis modum, et quae alia sine onere perfici possunt, et tum ad rem melius gerendam, quam ipsius internae securitatis quovis casu in praevisi periculi efficaciorum tutelam conducent, de facto suscipienda decernatur eumque in finem annutus Suae Majestatis demisse expetatur.

4° Domini ablegati eatenus solerter agent, ac in quantum aliorum quoque comituum vota hoc in passu convergerent, cum eorundem ablegatis consilia conferent, ut ad coercendos fures aliosque malefactores, a quibus regnicolae hoste deterius infestantur, severior disciplina, et punitionis modus restabliatur huncve in finem Sua Majestas Sacratissima humillime exoretur, ne iis qui iudicio revisoriorum fororum qua incorrigibiles et internae paci ac securitati noxii, extrema poena afficiendi statuuntur, adeoque servari nisi in perniciem Reipublicae possunt, gratiam vitae impertiatur, alias enim si Sua Majestas clementiae et benignitati, quam hactenus erga malefactores adeo large testari dignata est: porro quoque insistere decrevit, operae pretium non videtur, ob quod causae malefactorum ignobilium beneficio articuli 49. penultima Diaetae appellabiles; cum damno et remora aliorum causantium ad Curiam Regiam traducantur. Cum rarissimi casus contingant, quibus ejusdem graviores sententiae in supremo foro gratiae potissimum alterari solitae effectum sortiantur.

Quia porro excelsa Curia Regia revisoria causarum criminalium tantopere gravata esset, ut primaevae destinationi suae principaliter ad revisionem causarum civilium directae debite respondere non possit: idcirco si malefactoribus ignobilibus appellatam deinceps quoque salvam manere oporteat quod in reliquo difficultandum non erit, domini ablegati tum ad sustinendam praecitati articuli dispositionem, tum vero amoliendum revisionis civilium causarum impedimentum, sublevandamque Curiam Regiam Judicariam, vota statuum comituum horum eo vergere declarabunt, ut revisio causarum contra malefactores ignobiles, promotarum in Tabulas Districtuales salvo ab his ad viam gratiae recursu transderivetur: id ipsumque obtento Suae Majestatis benigno annutu legibus inseratur.

5° Pro vacante per decessum excellentissimi domini comitis Josephi Teleky de Szék, unius conservatoris Sacri Regni Coronae officio, idoneum in sacratissimum legum individuorum candidaturem et electionem sollicitabunt: eatenusque vota sua cum votis caeterorum Regni statuum conjungent.

6° Articuli 9ⁱ ultimae Diaetae, de nativis Hungaris penes legiones Hungaricas, et confiniarias stipendia merentibus, ac ad altiores militiarias grades aequa proportione promovendis conditi effectum per Suam Majestatem Sacratissimam ultro etiam benigne procurari urgebunt.

7° Curabunt ut contributio pro intertentione stabilis militiae defixa in moderna quantitate dependenda, ita et articulorum 35. 1791. et 12. 1792. de urbano facta dispositio, usque futura comitia extendatur.

8° Si et in quantum ob alias circumstantias licuit(?) omnem adhibebunt operam, ut articulus 71. 1659. quantum ad executionem limitationem excedentium, semetque intentandae executioni opponentium: per excelsam Tabulam Septemviralem in favorem civium Pestiensium idcirco litterae conventorum explanatus, etiam propter determinandos jurisdictionum limitis evitandasque collisiones uberius declaretur.

9° Cum Status et Ordines comitatuum horum, ultra praemissa plura gravamina et legalia postulata praenotata habeant; quibus in anterioribus Diaetis satisfactum non esset non est(sic!): quaeve inde a postremo comitiorum tempore intervenerunt; et nunc idcirco duntaxat praetereuntur. Cum ob urgentes temporis circumstantias, eorum pertractatio sperari non possit. Domini ablegati conjuncta cum reliquorum comitatuum ablegatis opera; Suae Majestati Caesareo Regiae supplicandum censebunt: ut de Regni Comitibus ad exigentiam articuli 13. 1791 proximius, et quidem cessante moderna necessitatis casu pro majori regnicolarum commodo Budae celebrandi; ferendaque in iisdem aggravatis jurisdictionibus medela regni status benigne securos reddat.

10° De cursu et pertractatione diaetalium objectorum domini ablegati de tempore in tempus comitatu relationes facturi sunt.

Et haec sunt quae in forma instructionis dominis ablegatis per Status et Ordines comitatuum horum articuliter unitorum fine eo extradata sunt, ut in eorum conformitate intentionem ablegantium promovere et effectui mancipare adlaborent, activitatemque suam in depromendis votis per praemissa circumscriptam norint. Datum e generali congregatione comitatuum Pest, Pilis et Solt articuliter unitorum anno die et loco quibus supra celebrata.

Extradata per me Ladislao Szentkirályi antelatorum inclytorum comitatuum juratum notarium.

[Széljegyzet: Relatum et approbatum sub Generali Congregatione 25. 8^{bris} 796 congregationaliter celebrata]

III. FÜGGELÉK

III. 1. A 17. századi országgyűlések Pest megyei forrásai

1630.

Követutasítás: PML IV. 1-b. 1630. No. 1.⁵²⁵

Az országgyűlésre vonatkozó iratok: Sennyey Bálint és Szemere Pál Sáros megyei követe naplójának másolata 1630. április 16. – május 24.⁵²⁶ ()

1634

Az országgyűlésre vonatkozó iratok: Szemere Pál és Hamvay Péter Abaújvár megyei követe naplójának másolata 1634. november 28–1635. február 26.⁵²⁷

1638

Követe: Batik Gergely alispán⁵²⁸

1642

Követe: Batik János alispán, Thassy János⁵²⁹

1649

Követe: Battik János alispán, Vámosy István⁵³⁰

1659

Követe: Bene János alispán, Pápay János szolgabíró⁵³¹

Az országgyűlésre vonatkozó iratok: MNL PML IV. 1-d. 1659. 2. a–g.⁵³²

1662

Követe: Gedey András, Kutassy György⁵³³. Utóbbi betegsége miatt május 19. után helyettesíti: Batik Péter Heves megyei követe.⁵³⁴

Követutasítás: MNL PML IV. 1-d. 1662. No. 3.⁵³⁵

Időszakos követejelentés: MNL PML IV. 1-a. II. 185. és MNL PML IV. 1-d. 1662. No. 12.⁵³⁶

Pótutasítás(?): MNL PML IV. 1-a. II. kötet, 185. o.

Követejelentés: MNL PML IV. 1-a. II. kötet, 187. o.

Az országgyűlésre vonatkozó iratok: MNL PML IV. 1-d. 1662. No. 1. a–h.⁵³⁷

⁵²⁵ Kiadása: BOROSY, Közigazgatási iratok I. 2. regeszta

⁵²⁶ MNL PML IV. 1-b. 2. kötet 69–81. o.

⁵²⁷ MNL PML IV. 1-b. 2. kötet 1–63. o.

⁵²⁸ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek I. 1. regeszta

⁵²⁹ BOROSY, Közgyűlési iratok I. 150. regeszta

⁵³⁰ SCHRAMEK, 42. regeszta

⁵³¹ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek, I. 565. regeszta

⁵³² Kiadásuk: BOROSY, Közigazgatási iratok, I. 11–17. regeszta

⁵³³ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek 768. sz.

⁵³⁴ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 779. regeszta

⁵³⁵ Kiadása: BOROSY, Közigazgatási iratok I. 30. regeszta

⁵³⁶ Kiadása: BOROSY, Közigazgatási iratok I. 33. regeszta

⁵³⁷ Kiadásuk: BOROSY, Közigazgatási iratok I. 20–27. regeszta

1681

Követek: Bélteky Pál alispán és Csemiczky Gáspár jegyző⁵³⁸

Az országgyűlésre vonatkozó iratok: A Pest megyei követek naplója az országgyűlés irataival. MNL PML IV. 1-b. 2. kötet, valamint MNL PML IV. 1-b. 1681. No. 1-2.⁵³⁹

1687

Követek: Ráday Gáspár alispán és Gyürky István jegyző⁵⁴⁰

Az országgyűlésre vonatkozó iratok: MNL PML IV. 1-b. 3. kötet

1708–1715

Követek:

1708-ban: Mecséry Ádám, a budai kamarai adminisztráció titkára és Laczkovics László jegyző

1712-ben: Jeszenszky Miklós másodalispán, Laczkovics Imre jegyző⁵⁴¹

1714-ben: Imre János alispán és Zlinszky Imre szolgabíró

Az országgyűlésre vonatkozó iratok: az országgyűlés aktái és Mecséry Ádám naplója⁵⁴²

⁵³⁸ BOROSY, Közigyűlési jegyzőkönyvek, 2088. regeszta

⁵³⁹ Kiadása: BOROSY, Közigazgatási iratok II. 68–70.

⁵⁴⁰ BOROSY, közigyűlési jegyzőkönyvek 2253. regeszta

⁵⁴¹ A Pest megyei követek megbízólevele 1712-ből: MOL N 50. Fasc. R. No. 12.

⁵⁴² MNL PML IV. 1-b. 5-6. kötet.

III. 2. A 18. századi concursusok Pest megyei forrásai

1717

Követek: Szeleczky Márton első alispán, Laczkovics László

Utatisások: MNL PML IV. 1-a. XI, 529–530 és MNL PML IV. 1-d. 1717. No. 3.⁵⁴³

Irtai: MNL PML IV. 1-d. 1717. No. 9. 1–90. o.⁵⁴⁴

1719

Követek: Szeleczky Márton alispán és az első járás szolgabírája, Zlinszky Imre(?)⁵⁴⁵

Irtai: MNL PML IV. 1-b. 7. kötet.

1720

Követ: Szeleczky Márton

Irtai: MNL PML IV. 1-b. 8. kötet

1721

Követek: Szeleczky Márton alispán, Zlinszky Imre szolgabíró

1734

Követ: Podmaniczky János⁵⁴⁶

Utatisás: MNL PML IV. 1-a. XVI. kötet, 252–255. o.⁵⁴⁷

Jelentés: Borosy, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 3944. regeszta

1735

Követ: Nedeczky József helyettes alispán

Utatisás: MNL PML IV. 1-a. XVI. 450–452.⁵⁴⁸

Jelentés: Borosy, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 4182. regeszta

Irtai: PML IV. 1-b. 13. kötet

1736

Követ: Prónay Gábor

Utatisás: Borosy, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 4416. regeszta (XVII. 87–91.) és MNL MNL

PML IV. 1-b. 1736. No. 1. Borosy, Közigazgatási iratok IV. 515. regeszta

Jelentés: Borosy, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 4442. regeszta

Irtai: MNL PML IV. 1-b. 1736. No. 2.⁵⁴⁹

1737

Követ: Prónay Gábor

Utatisás: Megegyezik 1736. évivel. (MNL PML IV. 1-d. 1737. No. 5.)

Jelentés: BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 4755. regeszta (XVII. 160–162.)

Irtai: MNL PML IV. 1-d. 1737. No. 6. Borosy, Közigazgatási iratok, 617. regeszta

⁵⁴³ Kiadása: BOROSY, Közigazgatási iratok III. 220. regeszta

⁵⁴⁴ Kiadása: BOROSY, Közigazgatási iratok III. 226. regeszta

⁵⁴⁵ Vö. Kiss 2012, 36. o.

⁵⁴⁶ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 3893. regeszta

⁵⁴⁷ Kiadása: BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 3921. regeszta

⁵⁴⁸ Kiadása: BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 4152. regeszta

⁵⁴⁹ Kiadása: BOROSY, Közigazgatási iratok, IV. 516. regeszta

III. 3. Pest-Pilis-Solt vármegye országgyűlési követei

BENICZKY ISTVÁN, micsinyei és beniczei (1701–1788, Pest)

Túróc vármegyei eredetű család sarja. Joggyakorlatát a királyi jogügyigazgató mellett végezte, majd pályája kezdetén Fekete György személynök expeditoraként dolgozott. 1732 és 1742 között Komárom vármegye jegyzője. Több concursuson képviselte vármegyéje érdekeit (1735, 1736, 1737).⁵⁵⁰ 1742 és 1756 között Pest vármegye főjegyzője, 1751-ben a vármegye követe az országgyűlésen. 1756–1768 között ugyan-ezen vármegye rendes alispánja és királyi tanácsos⁵⁵¹, majd 1769 és 1782 között a Királyi Tábla köznemesi ülnöke.⁵⁵² Egy per kapcsán felvett vagyonleltár szerint 1735-ben Pest városában, a Hatvani utcában házat birtokolt.⁵⁵³ Családja Pest megyében Cinkotán rendelkezett birtokkal. Felesége Fodor Terézia.⁵⁵⁴

BOHUS SÁMUEL, petőfalvi (?–1738)

Liptó vármegyéből származó evangélikus család sarja. Szülővárosában, Besztercebányán, majd 1704 és 1708 között a wittenbergi egyetemen tanult.⁵⁵⁵ 1717-ben Pest vármegyei táblabíró.⁵⁵⁶ Buda szabad királyi város ügyészeként is működött az 1720-évektől (megszakításokkal) 1738-ig.⁵⁵⁷ Csáky Imre kalocsai érsek plenipotenciáriusa (1723) és a Csáky család bécsi megbízottja (1736). Az 1715. évi országgyűlésen Csáky Imre távollévő követe az alsótáblán.⁵⁵⁸ Az 1728–29-es országgyűlésen Pest vármegye követe. Jogi szakíróként is működött. Kéziratban maradt munkái: a *Tractatus de dignitate palatinali*, a *De jure Hungarico*, mely művéért III. Károly király 30 000 Ft tiszteletdíjat helyezett kilátásba, valamint a *Jus criminale* című, amelyért 15 000-et.⁵⁵⁹ Felesége Desseffy Erzsébet.⁵⁶⁰

⁵⁵⁰ MNL OL E 584, 23. cs., 11–13. f., 1747. április 14.; OGYK, Gyurikovics-gyűjtemény, 700.480.8. l.

⁵⁵¹ MNL PML. IV. 93. 1. kötet, és KISS 2012, 35. o.

⁵⁵² SEBŐK, 43. o.

⁵⁵³ BOROSY-SZABÓ, *Igazságszolgáltatási iratok 1721–1740 III.* 319–321. l.

⁵⁵⁴ SZLUHA 2007.

⁵⁵⁵ SZINNYEI I. kötet, 1175–1176. o.

⁵⁵⁶ KÖSZEGHI, 48. o.

⁵⁵⁷ BFL IV. 1002. nn. 2. kötet., 86.f. és BÓNIS, *Városigazgatás*. 170. o.

⁵⁵⁸ BOROSY-KISFALUDY, *Közgyűlési jegyzőkönyvek 1726–1730 IV.* 27. l.

⁵⁵⁹ SZINNYEI I. kötet, 1176. o.

⁵⁶⁰ Genealógiai adatok: SZLUHA 2007; OSZK Ktt. Quart. Lat. 533. „*Deductio substantiae condam Domini Samuelis Bohus. Anno 1738.*” 6–7., 9. f.

DARVAS FERENC, nagyréti (1740–1810)

Abaúj, Nógrád és Pest-Pilis-Solt vármegyékben birtokos református nemesi család sarja. 1765-től apjával, Józseffel együtt lett Pest vármegye táblabírája. Nógrád vármegye másodalispánja is volt 1773 és 1783 között.⁵⁶¹ Helytartótanácsos 1783-tól 1810-es haláláig.⁵⁶² 1785-1786 folyamán több alkalommal Ráday Gedeon közvetítését kérte abban, hogy az II. Józseftől valamilyen országos hivatalt nyerhessen el (pesti vagy az eperjesi kerületi táblai elnökség, illetve kancelláriai tanácsosság), eredmény nélkül.⁵⁶³ A diéta 1790. június 11–12-i ülésén ellenzékiként a magyar nyelv ügyében szólalt fel, magyarul, amit Verseghy Ferenc költeménye is megörökített.⁵⁶⁴ 1792-ben megválasztották a megye követévé, de Sándor Lipót főherceg–főispán semmissé nyilvánította mandátumát.⁵⁶⁵ Későbbiekben – az uralkodó és a rendek kompromisszuma jegyében – ismét egyre inkább közeledett az udvarhoz: aransarkantyús vitéz és a Szent-István rend lovagja lett, majd helytartótanácsos-cenzorként Budai Ferenc antkantiánus értekezésének megjelenését akadályozta meg.⁵⁶⁶ Református köznemesként részt vett az 1782-es protestáns konventen és az 1791-es Pest-Budán összeülő zsinaton, utóbbinak egyik előkészítője volt. Szabadkőművesként, tagja volt a budai „Nagylelkűséghez” címzett páholynak (1786).⁵⁶⁷ Egy ideig Darvas Ferenc titkára volt a magyar jakobiunus mozgalomban való részvétele miatt börtönbüntetést elszenvedett költő, Szentjóni Szabó László.⁵⁶⁸ Ráday Gedeon ajánlotta Kazinczy Ferenc figyelmébe, így lett munkatársa a Kazinczy által szerkesztett folyóiratnak, az Orpeusnak, illetve szerzőtársa az 1791-ben megjelent Helikoni virágok című almanachnak.⁵⁶⁹ Irodalmi-politikai témájú írásai: **1.** *Magyar világ, az az: a mostani török háborúban vitézlő nagy lelkű magyaroknak nevezet-szerént való örök dicső emlékezetek, a mely a hazatért koronánknak historiájával egybefoglaltatott 21-dik halak jelében 1790-ben Pest. (Névtelenül)* **2.** *A jó magyarhoz. Pest, 1790. (Az alkotmány helyreállítása felett érzett örömet kifejező vers.)* **3.** *Post nubila Phoebus. Pest, Buda, Kassa, 1790. (Névtelenül.)* **4.** *Felsőleges királyi herceg Leopold Sándor, hazánk nádor ispánja halálát kesergő versek. Buda, 1795.* **5.** *Fegyver ellen való művecske (Buda, 1809).* Kétszer házasodott: első felesége Vattay Krisztina, a második Fáy Erzsébet.⁵⁷⁰

⁵⁶¹ MOCSÁRY, 229. o.

⁵⁶² EMBER, 79., 203. o.

⁵⁶³ RL B/1. Collectiones agentiales variae. 7. kötet. D-E 37–40., 53–56., 61–64., 65–58.

⁵⁶⁴ MARCZALI 1907, I. kötet 366. o.

⁵⁶⁵ MÁLYUSZ 1926a, 130., 478–479. o.; MNL PML IV. 3-c-1. 1153/1792., 1792. március 12. Buda.

⁵⁶⁶ SZINNYEI, II. kötet, 639–640. o.; MISKOLCZY, 85–86. o.

⁵⁶⁷ MÁLYUSZ 1926b, 219. o.; ABAFI, 211. o.

⁵⁶⁸ SZILÁGYI, 312. o.

⁵⁶⁹ FRIED, 31–33. o.

⁵⁷⁰ Genealógiai adatok: BAY, 174–175. o.

IMRE JÁNOS, felsőöri (?–1727)

Vas vármegyei eredetű kismemesi család sarja. 1696-ban Pest vármegye táblabírája. 1697-ban aljegyző, 1697-ben al-, majd 1699-től főadószedő, 1703–15 között helyettes, majd 1715–1717 között rendes, majd 1717–19 között végül ismét helyettes alispán Pest vármegyében.⁵⁷¹ Az 1712–15-ös diétán, annak 1715-ös ülésein képviselte Pest vármegyét. Bács vármegye első alispánja volt 1718–1720 között, ekkor Baján lakott.⁵⁷² 1726-ban még Pest vármegyei esküdtként, 1727-ben már néhaiként említették. 1699-ben szerzett Pesten háztulajdont és városi polgárjogot.⁵⁷³ Felesége Beankovics Katalin, egy rác kereskedő lánya.⁵⁷⁴

JESZENSZKY MIKLÓS, nagyjeszeni (?–1722)

1692-től tünt fel a nádor, Esterházy Pál személyes szolgálatában a nádori kancellária juratus notariusaként, majd 1702-től nádori titkárként. 1708-tól királyi táblai ülnök lett, ilyen minőségében vett részt az országgyűlésen 1708–1709-ben. Többször képviselte a nádort birtok- és közigazgatási ügyekben. 1703-ban például Pest megye közgyűlésén elnökölt nádori megbízottként. Pest-Pilis-Solt vármegye országgyűlési követe volt másodalispánként az 1708–15. évi diéta 1712. évi ülészakán.⁵⁷⁵ 1715-ben a határvizsgáló bizottság (Szilézia felé) tagja lett, mint a királyi tábla tagja. Felesége Bossányi Ilona.⁵⁷⁶

LACZKOVICS IMRE, szentlőrincikéi (1714(?)-1796)

Pest vármegyei eredetű birtokos nemesi család sarja, Laczkovics László alispán fia. 1722 és 1724 között a pesti piarista gimnázium tanulója.⁵⁷⁷ 1742-ben Pest vármegye aljegyzője, 1750-től szolgabírája, majd 1757-től helyettes-, végül 1768-tól 1784-ig első alispánja, 1764–65-ben országgyűlési követe. 1784-ben táblabíróvá választották.⁵⁷⁸ Közben 1744 és 1746 között Békés vármegye jegyzői tisztét is betöltötte.⁵⁷⁹ Felesége Sughó Anna. Fia, Laczkovics János, a Martinovics-féle összeesküvésben is részt vett, 1795-ben a Vérmezőn végezték ki.⁵⁸⁰

⁵⁷¹ MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁵⁷² REISZIG 1896, II. kötet, 247. o.

⁵⁷³ DÜMMERTH, 211. o.

⁵⁷⁴ BOROSY-KISFALUDY, *Közigazgatási jegyzőkönyvek* IV. 1726–1730. 75. o. A családról szóló genealógiai irodalom: NAGY IVÁN II. kötet, 34. o.

⁵⁷⁵ MNL OL N 50. Fasc. R. No. 12. Pest-Pilis-Solt vármegye követeinek megbízólevele 1712-ből.

⁵⁷⁶ Jeszenszky Miklósról és a családra vonatkozó genealógiai adatok: SZLUHA 2007, IVÁNYI, 378., 380–381. o.; MNL OL P 323. IX. fiók A. Fasc. 4. No. 14., 9–10. f.

⁵⁷⁷ MPKL, Budapesti Gimnázium Levéltára, Anyakönyvek, I. kötet

⁵⁷⁸ MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁵⁷⁹ KARÁCSONYI I. kötet, 475. o.

⁵⁸⁰ Genealógiai adatok a családról: KEMPELEN Pótlék, 440. o., KÖSZEGHI, 205. o.; Laczkovics Imre gyász-

LACZKOVICS LÁSZLÓ, szentlőrincikátai (1678–1723)

1699-től Pest vármegyei esküdt, 1700-ban aljegyző, 1701-ben a megye negyedik járásának szolgabírája, 1703-ban rendes jegyző, 1715 és 1717 között Pest vármegye helyettes alispánja. Sötér Ferenc Pest megyei alispán plenipotenciáriusaként (1702) és 1704-ben Pest vármegye helyettes főbírájaként is említik. Felesége (1704-től) Sötér Zsófia, Sötér Ferenc egykori Pest vármegyei alispán és Jánossy Zsófia lánya lett. 1708–09-ben, 1712-ben és 1714–15-ben Pest vármegye követe volt a pozsonyi országgyűlésen. 1717–1718-ban megyéjét képviselte az országos összeírásokat előkészítő pozsonyi gyűlésen.⁵⁸¹

MÁGOCSY MIHÁLY (?–1742)

1694-ben testvéreivel, Györggyel és Annával nemesi armálist kapott, amelyet először Heves vármegye hirdetett ki Gyöngyösön.⁵⁸² 1696-ban az akkoriban szegedi lakosként feltüntetett Mágocsy Mihály a nagyszombati egyetemen bölcsészeti baccalaureatust, 1697-ben ugyanabból magisteri fokozatot szerzett.⁵⁸³ Ezután váci főbírásként és a váci püspökség javainak provizoraként (1703) tűnt fel.⁵⁸⁴ A „kuruc” Pest megye pénztárosa (1707), majd dicátora, a kalocsai érseki és a ráckevei uradalmak főbírája (1707). 1709 áprilisában Duna-Tisza-közi districtualis pénztáros és Pest-Pilis-Solt vármegye esküdtje. 1710-ben már a „labanc” vármegye támogatóinak sorában találjuk.⁵⁸⁵ Ezután a rátóti Géczy-jószágok kezelőjeként, mint nádori megbízott működött. Közben a váradi káptalan Nógrád és Pest megyei birtokainak intézőjének és plenipotenciáriusának nevezte ki (1716). 1715 és 1722 között Pest vármegye szolgabírája a váci járásban. 1722 és 1725 között helyettes, majd 1725 és 1742 között rendes alispán.⁵⁸⁶ 1728–29-ben Bohus Sámuellel a vármegye országgyűlési követe volt. 1736-ban a Békés megyei Szegedinác Péro-féle felkelés leverésében szerzett érdemei elismeréseképpen a királytól kitüntetést kapott. Felesége, Géczy Annamária, akinek kezével a Pest megyei Rátóton szerzett jószágot.⁵⁸⁷

jelentése: LACZKOVICS, I. f.

⁵⁸¹ Családjáról átfogóan: KEMPELEN Pótlék, 440. o., személyéről és hivatalviseléséről: HECKENAST, 259–260. o.; BÁNKÚTI 1996, I. 78–88. o.; MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁵⁸² MNL PML IV. 75. Nemesi összeírások. 12. doboz, CCVI. 1. Ö: 280. *Az 1720. évi országos nemesi összeírás töredéke*, 3. f.

⁵⁸³ BOGNÁR-KISS-VARGA, 215. o.

⁵⁸⁴ MNL PML IV. 73. 12. doboz. Huszár János levele Mágocsy Mihályhoz. Pest, 1703. április 7.

⁵⁸⁵ HECKENAST, 299. o.

⁵⁸⁶ MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁵⁸⁷ A családról és várátóti birtokáról: BŐÖR–SZABÓ, 29. o.

MECSÉRY ÁDÁM, csóri (?–1723)

Győr vármegyében birtokos család sarja volt. A budai *Commissio subdelegata* (dikasztérium) titkára 1697-től.⁵⁸⁸ 1701-ben nyert adományt a Fejér vármegyei Csór községre. Itt és Baglyos, illetve Iszkáz majorságokban szervezte meg uradalmát.⁵⁸⁹ 1708–09-ben nemcsak Pest vármegyét képviselte a diétán Laczkovics Lászlóval együtt, hanem másodalispánként Esztergom vármegyét is.⁵⁹⁰ Ugyanekkor a sérelem-összeállító bizottság tagja is volt.⁵⁹¹ A Magyar Kamara titkára és tanácsosa 1720 és 1723 között, haláláig.⁵⁹² Felesége Madocsonyi Mária volt.⁵⁹³

ÓNODY ZSIGMOND, szentmártoni (1753–1814)

Borsod vármegyei eredetű köznemesi család sarja. 1786-tól Pest vármegye aljegyzője, majd 1789 és 1804 között rendes főjegyzője, 1790-től táblabírája volt.⁵⁹⁴ Az 1796-os és 1802-es diétán képviselte a vármegyét. 1787-től szabadkőműves páholytag.⁵⁹⁵ 1796-ban családja domonyi birtokán copf stílusú kúriát építtetett.⁵⁹⁶ Feleségei: palugyai Platthy Katalin (1764–1802), majd széki Széky Julianna (?–1828).⁵⁹⁷

PÁSZTHORY IMRE, felső-pászthori (?–?)

Sopron megyei birtokos nemesi családból származott. 1715 és 1725 között Pest vármegye főjegyzője.⁵⁹⁸ A vármegye nemesi sorába csak 1720-ban iktatta be, 1727-ben pedig táblabírájává választotta.⁵⁹⁹ 1720-ban a nemesi összeíráskor Vácott lakott.⁶⁰⁰ Megyei karrierjével párhuzamosan a nagybirtok-igazgatásban is feladatot vállalt a váci püspök titkáráként (1718, 1725), illetve felváltva tünt fel Koháry István országbíró jószágkormányzójaként, valamint a Bosnyák család, továbbá Zichy Péterné plenipotenciáriusaként.⁶⁰¹ 1723 és 1727 között Kollonics Ádám főispán mellett Csongrád vármegye első török hódoltság utáni alispánja.⁶⁰² A Pest megyei jegyzőség-

⁵⁸⁸ BÁNKÚTI 2005, 15., 20. o.

⁵⁸⁹ FARKAS, 175. o.

⁵⁹⁰ O'SVÁTH, 190. o.

⁵⁹¹ SZIJÁRTÓB 2005, 92. o.

⁵⁹² FALLENBÜCHL 1970, 295. o.

⁵⁹³ A családról összefoglalóan: SZLUHA 2005.

⁵⁹⁴ MNL PML. IV. 93. 1. kötet

⁵⁹⁵ ABAFI, 279. o.

⁵⁹⁶ PÓR-ASZTALOS, 63., 124–125. o.

⁵⁹⁷ Genealógiai adatok: KÖVÉR, A tisztaeszlári dráma. 709. o., REISZIG 1900, 527. o.

⁵⁹⁸ KISS 2012, 35. o.

⁵⁹⁹ KÓSZEGHI, 282. o.

⁶⁰⁰ MNL PML IV. 75. Nemesi összeírások. 12. doboz, CCVI. 1. Ö: 280. Az 1720. évi országos nemesi összeírás töredéke, 3. f.

⁶⁰¹ BOROSY-KISFALUDY, *Közyűlési jegyzőkönyvek 1726-1730.* 27., 85. o.; JAKUS, 24. o.

⁶⁰² BARTA, 236. o.

ről a jószágigazgatóságból és csongrádi alispánságból fakadó összeférhetlenség miatt 1725-ben lemondott.⁶⁰³ Az 1722–23-as országgyűlésen a vármegye követe. Felesége, Géczy Julia révén szerzett a Pest megyei Rátóton és a nógrádi Felsőpencen birtokokat.⁶⁰⁴

PONGRÁCZ BOLDIZSÁR, óvári és szentmiklósi (1731–1797)

Liptó vármegyei származású. 1752-től a debreceni kerületi táblánál ügyvéd, majd 1756–1775-ig a Hétszemélyes Táblánál ügyész. 1758 és 1760 között a magyarországi evangélikus egyház bécsi ágenseként működött. Az 1764–65. évi diétán özvegy báró Péterffy Jánosné képviselte a távollévő követeként az alsótáblán. 1772-től Pest vármegye táblabírája.⁶⁰⁵ Az 1790–91. és 1792. évi országgyűlésen is vett részt, az utóbbi alkalmával a király aransarkantyús vitézzé avatta. Liptó és Zólyom megyékben táblabíró is volt. Teleki József gróf magyarországi birtokainak procurátora is volt egy időben.⁶⁰⁶ Első felesége Bohus Kata, a második keiszlóczi Dacsó Appollónia volt. Első felesége révén szerzett birtokot Pest megyében, Péterin.⁶⁰⁷ Az 1780-as években csatlakozott a szabadkőművességhez: ismert, hogy 1786-ban a pesti „Nagyszívűséghez” páholy az ő lakásán alakult újjá. 1789-ben a balassagyarmati „Az erélyes zarándokhoz” címzett páholynek is tagja lett.⁶⁰⁸ Irodalmi munkái: (1.) *Az embernek e világi életben legszükségesebb és leghasznosabb mesterség. Az az a legnagyobb Krisztusnak e földön megtalálása, melyet igaz felebaráti szeretetből közönségessé tenni kívánt. Pest, 1783.* (2.) *Ő Felsége tulajdon rendeléséből 1787-ik esztendőben tartott generális gyűléseknek alkalmosságával ... Pest vármegyében okt. negyedik napján a T. státusokhoz való beszéde. Hely n.* (3.) *Novum tentamen unionis amore boni publici susceptum. Ratisbonae.*⁶⁰⁹

PRÓNAY GÁBOR, tótrónai és blatniczai (1695–1758)

Ósi Túróc vármegyei nemesi család sarja, jogtudós, királyi tanácsos. Bél Mátyás tanítványa volt a pozsonyi evangélikus líceumban, ahol testvérével, Pállal együtt tanult 1714–15-ben. Később is levelezett Béllal, támogatta a *Notitia Hungariae* Pest megyei anyagának összegyűjtését és ellenőrizte az elkészült kéziratot. Pozsonyi tanulmányait követően 1716-ban elment magyarul tanulni, majd jogászira pályára lépett.⁶¹⁰ Pest vármegye esküdtje (1721), majd táblabírája (1730).⁶¹¹ A vármegye

⁶⁰³ KISS 2012, 21. o.

⁶⁰⁴ BÖÖR–SZABÓ, 31. o. és JAKUS, 24–25. o. Családjáról összefoglalóan: NAGY IVÁN IX. kötet, 133. o.

⁶⁰⁵ KÖSZEGHI, 295. o.

⁶⁰⁶ TOLNAI, 354. o.

⁶⁰⁷ OSZK Ktt. Quart. Hung. 1364. *Diarium Martini Pongracz.* 132. f.

⁶⁰⁸ MÁLYUSZ 1926b, 219. o.; ABAFI, 339. o.

⁶⁰⁹ Életrajzi adataira és műveire: SZINNYEI X. kötet, 1390–1391. o.; SZLUHA 2005.

⁶¹⁰ TÓTH, 190–191. o.

képviselésében vett részt az 1736. évi concursuson.⁶¹² A nagybirtokok-igazgatásban is részt vállalt: Koháry István plenipotenciáriusa és a Pest-Pilis-Solt vármegyei Bosnyák-birtokok provizora volt az 1720–30-as évek fordulóján.⁶¹³ 1749-ben a katolikus főpapok és főurak rekatolizációs fellépése ellen tiltakozó, Bécsbe menesztett protestáns küldöttség egyik vezetője evangélikus részről.⁶¹⁴ Az 1741. évi országgyűlésen Révay Pál bárót, egy távollévő mágnást képviselte az alsótáblán. Az 1751-es diétán Pest vármegye követe volt Beniczky István jegyzővel együtt. Ezen az országgyűlésen számos gúnyirat (pasquillus) született ellene, amely aulikus (kormánypárti) magatartása miatt kritizálta.⁶¹⁵ Felesége királyfalvi Róth Éva. Prónay Gábor Acsán pompás barokk kastélyt építtetett 1735 és 1740 között.⁶¹⁶

RÁDAY GEDEON (1713–1792)

Nógrád és Pest megyében birtokos református családba született, apja Ráday Pál, Rákóczi egykori diplomatája és kancelláriájának vezetője volt. Középfokú tanulmányait a pozsonyi evangélikus liceumban végezte, majd 1731 és 1733 között Berlinben és Frankfurt am Main egyetemén tanult.⁶¹⁷ Pécelen kastélyt építtetett 1755 és 1766, illetve 1766 és 1774 között.⁶¹⁸ Számos alkalommal járt a dunamelléki református egyházkerület képviselésében az uralkodónál felekezete sérelmeinek orvoslása ügyében (pl. 1741-ben, 1749-ben, 1751-ben).⁶¹⁹ Az 1764–65-ös országgyűlésen Pest vármegye követeként mérsékelt ellenzéki irányvonalat képviselt, de végül az adóemelés támogatva szólalt fel, közvetítve az ellenzék és a kormánypárt között.⁶²⁰ 1781-ben a türelmi rendelet végrehajtása ellen fellépő Pest megyei katolikus nemesi ellenzéknek megakadályozta abban, hogy a megye tiltakozó feliratot küldjön fel a rendelet ellen Bécsbe. A rendeletnek egyébként egyik előkészítője is volt.⁶²¹ Országgyűlési és egyházipolitikai érdemeinek elismeréseképpen fiával együtt 1782-ben bárói, majd 1792-ben grófi címet kapott. Felesége Szentpéteri Katalin.⁶²²

⁶¹¹ MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁶¹² BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek 1735–1737. 63. o.

⁶¹³ BOROSY-KISFALUDY, Közgyűlési jegyzőkönyvek 1726–1730. 145–146. o.

⁶¹⁴ PEHM, 199–201. o. A beadvány szövege és a kérvényezők nevei megtalálhatóak: RL A/1 a. 2. kötet. Dunamelléki református egyházkerület protocolluma. 1731–1760. 439–443. o.

⁶¹⁵ NAGY 2013, 72–74. o.

⁶¹⁶ VIRÁGH, 16. o. A család genealógiája: SZLUHA 2007.

⁶¹⁷ ZSINDELY, 37–38. o.

⁶¹⁸ VIRÁGH, 136–138. o.

⁶¹⁹ RL A/1 a. 2. kötet. Dunamelléki református egyházkerület protocolluma 1731–1760. 151–161., 406–407., 439–443.

⁶²⁰ HORVÁTH M. 1868, 409. o.

⁶²¹ MÁLYUSZ 2006, 257–259. o.; LADÁNYI, 125–131. o.

⁶²² Családjára: KEMPELEN IX. kötet, 18. o.

RUDNYÁNSZKY JÓZSEF, dezseri, báró (1703–1782, Tétény)

Nyitra vármegyei köznemesi családból származott. Anyja, Egresdy Borbála révén rokonságban állt Grassalkovich Antallal. Pest vármegye ügyésze 1731 és 1740 között.⁶²³ 1737-ben Pest vármegye táblabírájává is választotta.⁶²⁴ Ezután hivatali pályafutása során végigjárta a Királyi Tábla ranglétráját: 1741 és 1748 között a Tábla érseki, 1749 és 1757 között királyi ülnöke. 1758 és 1774 között a Hétszemélyes Tábla nemesi, majd – bárói címe elnyerését követően – 1775-től 1782-ig főnemesi ülnökeként működött.⁶²⁵ 1736-tól Patasich Ádám kalocsai érsek plenipotenciáriusa, így képviselte a távollévő főpapot az 1741-es diétán, miközben a Pest vármegyei követséget is vállalta.⁶²⁶ Közben a kamara budai districtusának ügyészeként említik (1738).⁶²⁷ 1773-ben maga és utódai számára bárói címet szerzett. Nagytétényben pompás barokk kastélyt építtetett 1740 táján, majd folytatta az építkezést 1766-ban.⁶²⁸ Felesége Száraz Julianna, báró Száraz György személynök lánya, akinek kezével szerzett birtokokat a vármegyében.⁶²⁹

SZELECZKY MÁRTON, boczonádi és szelecezi (1667–1747)

Zólyom vármegyei eredetű család sarja volt. Az 1690-es évektől katonatisztként működött először Dietrich Glockelsperck lovasezredében, utóbb Nádasdy Ferenc alatt kapitányként, majd őrnagyként részt vett Szatmár várának védelmében is, ahol 1705-ben a kurucok fogságába esett. Hivatali pályáját Heves vármegyében kezdte, ahol 1697–1698-ban a vármegye aljegyzőjeként, majd 1699 és 1700 között annak ügyészeként működött.⁶³⁰ 1715-ben Pest megyében Alberti helysége nyert adományt nejével, Sokoróy Erzsébettel együtt; de többen ellentmondtak a beiktatásnak. 1717–1725 között Pest vármegye első alispánja, 1722-től alországbíró lett. Az 1722–23-as és az 1728–29-es országgyűlésen Pest vármegyét képviselte, egyúttal jelen volt a Királyi Táblán is. Az 1722–23. évi országgyűlés alatt a vallásügyi bizottságban is működött.⁶³¹ Az utóbbi országgyűlésen ítélmesterként, 120 000 forintos adóemelést javasolt.⁶³² Beválasztották a Lengyelország és Erdély irányában működő határvizsgáló bizottságokba. Szolgálataiért az uralkodó 1727-ben báróságra emelte. Első felesége a fentebb említett Sokoróy Erzsébet (korábban Daróczy István neje), a második benedekfalvi Kiszely Judit volt.⁶³³

⁶²³ KISS 2012, 36. o.

⁶²⁴ MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁶²⁵ SEBŐK, 38–39., 43. o.

⁶²⁶ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek. 1735–1737. 51. o.

⁶²⁷ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek 1738–1740. 17. o.

⁶²⁸ RADOS, 44–45. o.

⁶²⁹ A család leszármazására és a Daróczy–Száraz-féle örökségről: NAGY IVÁN IX. kötet, 797–798. o. és MNL OL P 590. 2. cs., Fasc. 14., No. 291–314. Daróczy Katalin végrendelete 1742-ből.

⁶³⁰ BÀN, 84., 89. o.

⁶³¹ BOROSY-KISS-SZABÓ, Közigazgatási iratok 1717–1730. 176. o.

⁶³² SZIJÁRTÓ 2005, 290. o.

⁶³³ Életrajzi és családtörténeti adatait hozzák: NAGY IVÁN X. kötet, 577–578. o.; SZLUHA 2007.

SZILY JÓZSEF, nagyszigethi (1746–1827)

Somogy megyei eredetű köznemesi család sarja. Fiatal korában az apja által bérelt kéthelyi Hunyadi-uradalom gazdálkodását irányította. 1784 és 1798 között Pest vármegye első alispánja. Az alsótábla 1790 augusztus 12-13-i ülésén felszólalt követtársával, Darvas Ferencsel a fegyelmi eljárás alá vont Graeven-ezred tisztjeinek érdekében.⁶³⁴ Az 1790–91. és az 1792. évi diétán képviselte Pest vármegyét, az előbbin még a mérsékelt ellenzékhez tartozott, az utóbbin már a kormánypárt egyik híve. Az 1790–91. évi országgyűlés az általa kiküldött úrbéri bizottság tagjává is választotta.⁶³⁵ 1798-tól alnádor, Torna vármegye főispánja és a Hétszemélyes Tábla bírója lett.⁶³⁶ Az első pesti szabadkőműves páholynak, a „Nagyszívűséghez” címzettnek is tagja volt már a kezdetektől, 1776 előtti időktől több Pest vármegyei hivatalnokkal együtt.⁶³⁷ Két házassága volt: első felesége hügyei Farkas Teréz, a második lukafai Zarka Katalin. Első hitvese révén szerezte meg biai, torbágyi és páhi birtokrészeket Pest megyében. Bián pompás késő barokk udvarházat alakított ki a régi hügyei Farkas-kúriából 1769–1775 között.⁶³⁸

ZLINSZKY IMRE (1679–1722)

Morvaországi eredetű, a Nyitra vármegyei Szakolcán élő családból származott. 1697-ben Zlinszky Imre a nagyszombati egyetemen bölcsészeti baccalaureatust szerzett.⁶³⁹ 1709-ben a „labanc” Pest vármegye szolgabírájaként tünt fel.⁶⁴⁰ Részt vett Pest vármegye képviseletében az 1711-es pozsonyi és az 1713. évi nagyszombati concursuson.⁶⁴¹ Esztergom vármegye jegyzőjeként működött 1712 júniusától 1716 szeptemberéig.⁶⁴² Közben Pest vármegye kecskeméti járásában is volt szolgabíró 1715 és 1722 között.⁶⁴³ Felesége királydaróczi Daróczy Borbála volt, akivel 1707-ben Győrben kötött házasságot. Pesten a ferences templom kriptájában temették el. A család apostagi ágának alapítója.⁶⁴⁴

⁶³⁴ BENDA 1952, I. kötet, 213–214., 217., 223., 236. o.

⁶³⁵ Vö. 1791. évi LXVII. törvénycikk.

⁶³⁶ MNL PML. IV. 93. 1. kötet. és NAGY IVÁN X. kötet, 734–735. o.

⁶³⁷ ABAFI, 104., 157–158., 262–263., 273–275., 279., 339. o.

⁶³⁸ B. BOLDIZSÁR, 9. o. A személyére és családjára vonatkozó legteljesebb adatgyűjtés: MNL OL P 638. 11. csomó, 3. tétel. Szily László családtörténeti kutatásai (a Szily család nemzedékrendjében)

⁶³⁹ BOGNÁR–KISS–VARGA, 221. o.

⁶⁴⁰ MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁶⁴¹ BOROSY-SZABÓ, Közigazgatási és politikai iratok 1671–1716. II. 175–176. 1.

⁶⁴² KÁNTOR, 1710–1723. 45., 86. o.

⁶⁴³ KISS 2012, 36. o.

⁶⁴⁴ A család genealógiája: SZLUHA 2005.; személyére: BOROSY-KISFALUDY-SZABÓ, Közgyűlési jegyzőkönyvek III. 1721–1740. 103–111. o. és ZLINSZKY, 22–24. o.

ZLINSZKY JÁNOS, gyóni (1687–1747)

Morvaországi eredetű, a Nyitra vármegyei Szakolcán élő családból származott. 1718-ban kapott címeres nemeslevelet, Csáky Imre kalocsai érsek és Csáky Zsigmond tárnokmester ajánlásával a család korábbi (morva eredetű) nemessége elismeréseként, amelyet még ugyanebben az évben Esztergom vármegye hirdetett ki.⁶⁴⁵ Közben Esztergom vármegye tisztí ügyészi posztját is betöltötte (1713). 1726-tól Pest vármegye főadószedője, 1727-től táblabírája, 1741-ben Pest vármegye országgyűlési követe volt. 1735-től megyéje helyettes-, majd 1742-től rendes alispánja, 1747-es haláláig.⁶⁴⁶ A nagybirtok-igazgatásban is szerepet vállalt: Laffert Ferdinánd báró Pest megyei birtokainak jószágigazgatója és plenipotenciáriusa volt 1712 és 1727 között.⁶⁴⁷ 1739-ben a közgyűlési jegyzőkönyvekben még a Laffert örökösök plenipotenciáriusaként is feltűnt.⁶⁴⁸ 1744-ben Gyón 1/4 részére, illetve a hozzá tartozó Dabas, Babád, Ordasháza, Majosháza részekre nyert adományt Pálffy János nádortól a hűtlenségben elmarasztalt Halász Zsigmond javaiból és ezzel együtt megkapta a gyóni előnevet.⁶⁴⁹ Felesége dezséri Rudnyánszky Anna, akit 1720-ban vezetett az oltárhoz Ürményben. Ugyanebben az évben vásárolt házat Pesten a Lipót utcában.⁶⁵⁰ Zlinszky Jánost a pesti ferences templomban kegyúrként temették el.⁶⁵¹

⁶⁴⁵ ZLINSZKY, 27. o.

⁶⁴⁶ MNL PML. IV. 93. 1. kötet.

⁶⁴⁷ ZLINSZKY, 26. l.

⁶⁴⁸ BOROSY, Közgyűlési jegyzőkönyvek 1736–1740. 88. o.

⁶⁴⁹ ZLINSZKY, 11–12. o.

⁶⁵⁰ ZLINSZKY, 28. o.

⁶⁵¹ A család leszármazására: KEMPELEN XI. kötet, 183–184. o.; SZLUHA 2005.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ÉS FORÁSKIVÁNYOK

BFL=BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA

BFL IV. 1002. nn. Buda szabad királyi város levéltára. Városi tisztviselők lajstroma.

MNL OL= MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

MNL OL E 584. Magyar Kamara Archivuma. Királyi Jogügyigazgatói Levéltár. Fekete család levéltára.

MNL OL N 50. Az 1708–15. évi országgyűlés iratai (Regnicolaris levéltár, Archivum Regni, Diaeta anni 1708–15)

MNL OL N 51. Az 1722–23. évi országgyűlés iratai (Regnicolaris levéltár, Archivum Regni, Diaeta anni 1722–23)

MNL OL N 52. Az 1728–29. évi országgyűlés iratai (Regnicolaris levéltár, Archivum Regni, Diaeta anni 1728–29)

MNL OL N 53. Az 1741. évi országgyűlés iratai (Regnicolaris levéltár, Archivum Regni, Diaeta anni 1741)

MNL OL N 54. Az 1751. évi országgyűlés iratai. (Regnicolaris levéltár, Archivum Regni, Diaeta anni 1751)

MNL OL N 55. Az 1764–65. évi országgyűlés iratai (Regnicolaris levéltár, Archivum Regni, Diaeta anni 1764–65)

MNL OL P 323. A Jeszenszky család levéltára.

MNL OL P 590. A báró Rudnyánszky család levéltára.

MNL OL P 638. A nagyszigeti Szily család levéltára.

MNL PML= PEST MEGYEI LEVÉLTÁR

MNL PML IV. 1-a. Pest-Pilis-Solt Vármegye nemesi közgyűlésének iratai, Köz- és Kisgyűlési jegyzőkönyvek (Protocolla congregationum generalium et particularium). 1638–1789

MNL PML IV. 1-b. Pest-Pilis-Solt Vármegye nemesi közgyűlésének iratai, Országgyűlési iratok (Diaetalia)

MNL PML IV. 1-d. Pest-Pilis-Solt Vármegye nemesi közgyűlésének iratai, Közigazgatási iratok (Acta politico-miscellanea)

MNL PML IV. 75. Pest-Pilis-Solt vármegye nemességi iratainak levéltári gyűjteménye

MNL PML IV. 93. PPS és PPSK vármegye tisztviselőinek levéltári nyilvántartása (series magistratualium)

OSZK Kt.= ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁRA

RL=DUNAMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET RÁDAY LEVÉLTÁRA.

RL A/1 Dunamelléki Református Egyházkerület iratai. Egyházkerületi jegyzőkönyvek.

RL B/1. Ágensi levéltár. Collectiones agentiales variae.

RL C/64-8 b. Ráday család levéltára. Ráday I. Gedeon politikai és egyházpolitikai iratai, irodalmi jellegű kéziratok.

RL C/64-10. Ráday család levéltára. Ráday II. Gedeonhoz írt levelek.

NAPONKÉNT-VALÓ jegyzései az 1790dik esztendőben felséges Ildik Leopold tsászár, és magyar országi király által, szabad királyi városába Budára, Szent Jakab havának 6dik napjára rendelt, 's Szent András havának 3dik napjára Posony királyi várossába által-tétetett, 's ugyan ott, következő 1791dik esztendőben böjt-más havának 13dik napján bé-fejezett magyar ország gyűlésének; mellyek eredet-képen magyar nyelven irattattak, és az ország gyűlésének fő-vigyázása alatt, hitelesen deák nyelvre fordítottak. Buda, 1791.

NAPONKÉNT-VALÓ jegyzései az 1792dik esztendőben felséges Ferentz magyar, és cseh országi király által, szabad királyi várossába Budára Pünkösöd havának 20dik napjára rendelt, 's ugyan ott azon esztendőben szent-Iván havának 26dik napján bé-fejezett. Magyar ország gyűlésének....Buda, 1792.

BENDA KÁLMÁN (SZERK.): A magyar jakobinus mozgalom iratai I–III. Bp., 1952–1957.

BOROSY ANDRÁS–KISFALUDY KATALIN: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1712–1740. I–IV. Budapest

BOROSY ANDRÁS – KISS ANITA – SZABÓ ATTILA: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái – Közigazgatási és politikai iratok I–III. 1717–1730 Budapest, 2003.

KÁNTOR, Esztergom vármegye közgyűlési jegyzőkönyvei. 1710–1723– KÁNTOR Klára: Esztergom vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái I. 1710–1723. Esztergom, 2003. (Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára Évkönyvei 10.)

KISS ANITA: Pest-Pilis-Solt vármegye javaslatai a „Novum Tripartitum”-mal kapcsolatban (1728). In: Kiss Anita–Schramek László Péter: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái – Kiegészítő kötet (1625–1715; 1728). Budapest, 2006.

MÁLYUSZ ELEMÉR: Sándor Lipót főherceg- nádor iratai 1790–1795. Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1926. (MÁLYUSZ 1926a)

SCHramek László Péter: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái 1625–1715. In: Kiss Anita–Schramek László Péter: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái – Kiegészítő kötet (1625–1715; 1728) Budapest, 2006.

LÖKÖS ISTVÁN (SZERK.): Különb-külömb féle- Külömb-külömb féle jó és rossz szagú virágokkal tellyes kert. Pasquillusok a XVII–XVIII. századból. Válogatta, szerkesztette, jegyzetekkel ellátta: Lökös István. Bp., 1989.

IRODALOM

- ABAFI Lajos: A szabadkőművesség története Magyarországon Bp., 1993. (reprint)
- B. BOLDIZSÁR BRIGITTA: Biatorbágy Szily-kastély. Biatorbágy, én. n.
- BAK BORBÁLA: A XVI–XVIII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései. (Fons 2000. 91–137. o.)
- BAY ILONA: Adalékok a Darvas család genológiájához. (Turul 27. 1909. 174–175. o.)
- BÁN PÉTER (SZERK.): Heves megye történeti archontológiája (1681–) 1687–2000. Eger, 2011.
- BÁNKÚTI IMRE: Pest-Pilis-Solt vármegye a Rákóczi-korban I–II. kötet. Előmunkálatok Pest megye monográfiájához 2. Bp., 1996.
- BÁNKÚTI IMRE: A felszabadító háborúk megindulásától a szatmári békéig. In: Tanulmányok Pest megye monográfiájához I. Bp., 2005. (Előmunkálatok Pest megye monográfiájához 4.)
- BARTA LÁSZLÓ: Csongrád megye levéltára 1723–1950. Szerk.: Barta László. Szentes, 1986. (A Csongrád Megyei Levéltár kiadványai. Segédletek II.)
- BENDA KÁLMÁN: Magyar Országgyűlési Emlékek sorozat 1607–1790 közti részének szerkesztési és forrásközlési szabályzata. (Századok 1974. 436–475. o.)
- BENDA KÁLMÁN: A magyar nemesi mozgalom (1790–1792). In: Magyarország története 1790–1848. Főszerk.: Mérei Gyula. Szerk.: Vörös Károly. I. kötet. Bp., 1980. 29–115. o. (BENDA 1890a)
- BENDA KÁLMÁN: A magyar jakobinus mozgalom (1792–1795). In: Magyarország története 1790–1848. Főszerk.: Mérei Gyula. Szerk.: Vörös Károly. I. kötet. Bp., 1980. 159–212. o. (BENDA 1980b)
- BOGNÁR KRISZTINA–KISS JÓZSEF MIHÁLY–VARGA JÚLIA: A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett hallgatói 1635–1777. Bp., 2002.
- BÓNIS GYÖRGY: A bírósági szervezet megújítása III. Károly korában (Systematica commissio). (Értekezések Eckhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából. 5. sz.) Bp., 1935.
- BÓNIS GYÖRGY: Városigazgatás, várospolitiká. In: Budapest története a török kiűzésétől a márciusi forradalomig. Szerk.: Kosáry Domokos. Írták: Nagy Lajos–Bónis György. Bp., 1975. (Budapest története III.) 159–190. o.
- BORECKZY BEATRIX: A magyar jakobinusok. Bp., 1977. (Magyar História)
- BÖÖR LÁSZLÓ–SZABÓ ATTILA: Vácrátót. Szerk.: Egey Tibor. Bp., 2001.

BRUNSWICK JÓZSEF: Beszéd, melyet mondott nemes Pest, Pilis, Solth vármegyék öszvegyülekezett főrendeihez. Pest, 1792.

CSIZMADIA ANDOR–KOVÁCS KÁLMÁN–ASZTALOS LÁSZLÓ: Magyar állam- és jogtörténet. Budapest, 1978.

DEGRÉ ALAJOS: Az ellenállási jog története Magyarországon. In: Válogatott jogtörténeti tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket és az utószót írta: Mezey Barna. Bp., 2004. 61–69. o. (Degré 2004a)

DEGRÉ ALAJOS: Szavazási rend a megyegyűléseken 1848 előtt. In: Válogatott jogtörténeti tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket és az utószót írta: Mezey Barna. Bp., 2004. 180–199. o. (Degré 2004b)

DEGRÉ ALAJOS: A megyei közigazgatás átalakulása a XVIII. század elején. In: Válogatott jogtörténeti tanulmányok. Bp., 2004. 218–230. o. (Degré 2004c)

DEGRÉ ALAJOS: Zala megye reformkori követutasításai. In: Válogatott jogtörténeti tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket és az utószót írta: Mezey Barna. Bp., 2004. 231–251. o. (Degré 2004d)

DÜMMERTH DEZSŐ: Pest város társadalma 1686–1696. A török hódoltság utáni első évtized lakosságának gazdasági, társadalmi és személyes életviszonyai Mária Terézia koráig. Bp., 1968.

ECKHART SÁNDOR: A francia forradalom eszméi Magyarországon. (Az eredeti szöveget gondozta és az utószót írta Soós I.) Bp., 2001.

ECKHART FERENC: Magyar alkotmány- és jogtörténet. Bp., 2000.

EMBER Győző: A M. K. Helytartótanács ügyintézésének története 1724–1848. Bp., 1940.

FALLENBÜCHL ZOLTÁN: A Magyar Kamara tisztviselői a XVIII. században. (Levéltári Közloemények 1970, 259–336. o.)

FARKAS GÁBOR: Nagybirtokosok Fejér megyében a török kiűzése után. In: Fejér megyei történeti évkönyv 5. Székesfehérvár, 1971.

FRIED ISTVÁN: Kazinczy Ferenc Helikoni virágai. In: Uő.: Kazinczy Ferenc, az érzékeny neoklaszicista. Vizsgálódások Kazinczy Ferenc körül. Sátoraljaújhely-Szeged, 1996. 29–43. o.

GVADÁNYI JÓZSEF: A mostan folyó ország gyűlésének satyrico-critice való leírása. Lipsia, 1791.

HASELSTEINER, HORST: Joseph der II. und die Komitate Ungarns. Herrscherecht und ständische Konstitutionalismus. Wien–Köln–Graz, 1983.

HECKENAST GUSZTÁV: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. Bp., 2005.

HEGEDŰS ZOLTÁN: Moson vármegye követei az 1662–1848 közötti rendi országgyűléseken. (Arrabona 2007. 32–45. o.)

HORVÁTH ÁRPÁD: Tolnavármegye és a rendi országgyűlések (1712–1805). (Tanulmányok Tolna megye történetéből. 1974. 99–123. o.)

HORVÁTH MIHÁLY: Az 1764-ki országgyűlés története. In: Horváth Mihály kisebb történelmi munkái. Pest, 1868. I. kötet.

HORVÁTH MIHÁLY: Magyarország történelme. VII–VIII. kötet. Második, bővített kiadás. Bp., 1873.

HÖNICH HENRIK: Nyelv és nemzeti közösség viszonyrendszerének néhány aspektusa egy 18. század végi hanyatláskonceptió tükrében. In: Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig. Bp., 2013. 261–272. o.

IVÁNYI EMMA: Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége (1681–1713). Bp., 1991.

JAKUS LAJOS: Penc múltja és jelene. Penc, 2002.

KARÁCSONYI JÁNOS: Békésvármegye története. I–III. kötet. Gyula, 1896.

KAZINCZY FERENC: Magyar Pantheon. Életrajzok és életrajzi jegyzetek. Kiadja: Abafi Lajos. Bp., 1884.

KERÉNYI Ferenc: Pest vármegye irodalmi élete. Bp., 2002.

KOSÁRY DOMOKOS: Pest-Buda és a Kereskedelmi Bizottság 1791-ben. In: Tanulmányok Budapest múltjából. 11. kötet. Bp., 1956. 127–152. o.

SZILÁGYI MÁRTON: Kármán József és Pajor Gáspár Urániája. Második kiadás. Debrecen, 1999. (Csokonai Könyvtár 16.)

KEMPELEN Béla: Magyar nemes családok. Bp., 1911–1932. I–XI. kötet.

KÉRÉSZY ZOLTÁN: Rendi országgyűléseink tanácskozási módja. (Jogtörténeti tanulmány) Kassa, 1906.

KISS ANITA: Pest-Pilis-Solt vármegye archontológiája (1714–1750). In: Tanulmányok Pest megye múltjából IV. Bp., 2012. 9–41. o.

KŐSZEGHI SÁNDOR: Nemes családok Pestvármegyében. Bp., 1899.

KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA: 1790/91-es diétai történések a szabolcsi követjelentések tükrében. In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltár Évkönyve XII. Szerk.: Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1987. 101–127. o.

[LACZKOVICS GYÖRGY]: Tetzett a mindenható Úr Istennek kedves édes atyámat... Laczkovics Imre urat...életének 82-dik esztendejében e' világi mulandóságbul az örökké tartandó valóságba által költöztetni... Költt Pesten, die 10. Maji, 1796. Buda,

1796. (Magyar Könyvészet 1712-1920. Petrik Géza retrospektív bibliográfiája és a pótlások című CD- ROM kiadvány 2013.03.05-én letöltött internetes változata alapján:

<http://www.arcanum.hu/oszk/lpext.dll/Petrik/fc54/100f5/10333?fn=documentframe.htm&f=templates&2.0>)

LADÁNYI ANDOR: II. József türelmi rendelete és a két Ráday Gedeon. In: „Fölbuzog szívem szép beszédre”. Tanulmányok Dr. Tóth Kálmán tiszteletére 80. születésnapja alkalmából. Szerk.: Tenke Sándor, Karasszon István. Bp., 1997.

MÁLYUSZ ELEMÉR: A köznemesség küzdelme a társadalmi vezetőszerpért 1790-ben. In: Protestáns Szemle, 1926. 4. sz. (MÁLYUSZ 1926b)

MÁLYUSZ ELEMÉR: A türelmi rendelet. II. József és a magyar protestantizmus. Máriabesnyő-Gödöllő, 2006. (reprint)

MARCZALI HENRIK: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi kongresszusig 1711–1815. (reprint kiadás) Bp, 2006.

MARCZALI HENRIK: A magyar országgyűlés első házszabálya In: Budapesti Hírlap, 25. (1905) 101. szám: április 11. 5–6. o.

MARCZALI HENRIK: Az 1790/1–diki országgyűlés I–II. kötet. Bp., 1907.

MELHÁRD GYULA: Somogy vármegye a rendi országgyűléseken. I. kötet. Veszprém, 1906.

MEZEY BARNA (SZERK.): Magyar alkotmánytörténet. Budapest, 2003.

MOCSÁRY ANTAL: Nemes Nógrád vármegyének Históriai, Geographiai és Statistikai Esmertetése. I–II. kötet. Pest, 1820. (reprint kiadás)

MISKOLCZY ANBRUS: Kazinczy Ferenc útja a nyelvújítástól a politikai megújulásig II. A virtus jegyében avagy a széphalmi mester erény- nyelv és nemzetszemlélete. Bp., 2009.

NAGY IVÁN: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I–XIII. kötet. Pest, 1857–1868.

NAGY JÁNOS: Pest-Pilis-Solt vármegye országgyűlési követei az 1790–91. és az 1792. évi országgyűléseken. In: Politikai elit és politikai kultúra a 18. század végi Magyarországon. Szerk.: Szijártó M. István–Szűcs Zoltán Gábor. Bp., 2012. 99–119. o.

NAGY JÁNOS: Rendi politikai kultúra a XVIII. századi országgyűlési pasquillusok tükrében. Az 1741. és az 1751. évi országgyűlés kollektív pasquillusai. In: Paletta I. Kora újkor-történeti diákkonferencia. Tanulmánykötet. Szerk.: Fekete Bálint–Nyúl Viktor. Bp., 2013. 63–79. o.

ÓCSAI BALOGH PÉTER programja. In: Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény. Szerk.: Pajkossy Gábor. Bp., 2006.

O'SVÁTH SÁNDOR, CSENGERÚJFALUSI (FŐSZERK.): Esztergom múltja és jelene- Komárom és Esztergom közigazgatásilag egyesített vármegyék múltja és jelene. Bp., 1938. (Magyar Vármegyék és Városok Múltja és Jelene)

POÓR JÁNOS: Adók, katonák, országgyűlések 1796–1811/12. Bp., 2003.

PÓR MIHÁLY–ASZTALOS ISTVÁN: Hét kastély árnyékában – Domony falu története. Aszód, 1989.

RADOS JENŐ: Magyar kastélyok. Előszót írta: Gerevich Tibor. Bp., 1939. (Magyarország művészeti emlékei IV.)

REISZIG EDE: Bács-Bodrog vármegye története. In: Bács-Bodrog vármegye I–II. kötet. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1896.

REISZIG EDE: Szabolcs vármegye nemes családai. In: Szabolcs vármegye. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1900.

RÓNAY GYÖRGY: Ráday Gedeon In: Uő: Balassitól Adyig. Bp., 2013.

SOÓS ISTVÁN: Pest-Pilis-Solt vármegye és a Neoacquistica commissio. 41–51. o. In: Tanulmányok Pest megye monográfiájához II. Szerk.: Soós István. Pest megye monográfia közalapítvány Budapest, 2008. 17–263. o.

SEBŐK RICHÁRD: Hivatali pályafutások a 18. századi Királyi Kúrián. In: Politikai elit és politikai kultúra a 18. század végi Magyarországon. Szerk.: Szijártó M. István–Szűcs Zoltán Gábor. Bp., 2012. 15–50. o.

SÜMEGHY DEZSŐ–DOMINKOVITS PÉTER: Sopron vármegye követei a rendi országgyűléseken (1580–1847). (Arrabona 2007. 7–31. o.)

SALAMON FERENC: Pest megye követeinek adott utasítás 1741–ben. In: Salamon Ferenc kisebb történelmi dolgozatai. Bp., 1875. 35–49. o.

SZAKÁLY ORSOLYA: Egy vállalkozó főnemes. Vay Miklós báró (1756–1824). Bp., 2003.

SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN: A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792. Bp., 2005.

SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN: Nemesi társadalom és politika. Tanulmányok a 18. századi magyar rendiségről. Bp., 2006.

SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN: A vallási kérdés az országgyűléseken a 18. század első évtizedeiben. In: Katolikus megújulás és a barokk Magyarországon. Szerk.: Gózszy Zoltán–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár. Pécs, 2009.

SZINNYEI JÓZSEF: Magyar írók élete és munkái. Bp., 1980–81. (reprint).

SZLUHA MÁRTON: Bács-Bodrog, Csanád, Liptó, Nyitra, Udvarhely és Vas vármegyék nemes családjai CD-ROM. Bp., 2005.

SZLUHA MÁRTON: Felvidéki nemes családok I–II. CD-ROM. Bp., 2007.

TIMON ÁKOS: Magyar alkotmány- és jogtörténet. Budapest, 1919.

TOLNAI GÁBOR (SZERK.): Egy erdélyi gróf a felvilágosult Európában (Teleki József utazásai 1759–1761). Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta: Tolnai Gábor. Bp., 1987. (Régi magyar prózai emlékek 7. kötet).

TÓTH GERGELY: Bél Mátyás pozsonyi tanítványai. A pozsonyi evangélikus líceum anyakönyvének vonatkozó részei Bél és utódai megjegyzéseivel. In: Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények. Felelős szerk. Kerekes Dóra. Bp., 2007. 179–208. o.

TURBULY ÉVA: Zala megye közigazgatása 1541–1750. In: Molnár András (főszerk.): Zala megye archontológiája, 1138–200. Zalai gyűjtemény 50. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2000.

VERSEGI FERENC: Emlékeztető oszlop azoknak a hazafiaknak tiszteletére, a' kik az ország előtt júniusnak 11-dik és 12-dik napjain 1790 a' haza-nyelvnek bé-vétele mellett szóllottanak. H.n., 1790.

VIRÁG ZSOLT: Magyar kastélylexikon. Pest megye kastélyai és kúriái. Bp., 2000.

VÖLGYESI ORSOLYA: Pest vármegye és a rendszeres bizottsági munkálatok. In: Múltból a jövőbe. Tanulmányok. Szerk.: Pölöskei Ferenc–Stemler Gyula. Bp., 1997. (Az ELTE BTK Újkori Magyar Történelmi Tanszékének doktori iskolája 1. füzet.)

WERBŐCZY István: Hármaskönyve. Fordították, bevezetéssel ellátták: Kolosváry Sándor–Óvári Kelemen. Magyarázó jegyzetekkel ellátta: Márkus Dezső. Bp., 1897. (reprint)

ZSINDELY ENDRE: Ráday Gedeon élete és munkássága. (Ráday Gyűjtemény Évkönyve 1956. 36–45. o.)

ZLINSZKY JÁNOS: A gyóni Zlinszky család. Dabas, 2009.

NÉV- ÉS HELYMUTATÓ

A,Á

Abaúj megye.....	165, 170
Acsa.....	175
Alberti.....	176
Ansbach és Bayreuth fejedelme.....	104
Apostag.....	177
Arad megye.....	47, 85, 91
Aszód.....	30

B

Babád.....	178
Bács megye.....	106, 171
Baja.....	171
Bajcsy.....	30
Balassagyarmat.....	174
Bánság.....	141
Barinay Ferenc.....	30
Barinay László.....	30
Bars megye.....	91
Batik Gergely.....	165
Batik János.....	165
Batik Péter.....	165
Batthyány József.....	61, 155
Battik János.....	165
Bay Lajos.....	85
Beankovics Katalin.....	171

Bécs.....	61, 90, 92, 104, 106, 110, 175
Bécsújhely.....	108
Békés megye.....	171, 172
Bél Mátyás.....	174
Bélteky Pál.....	166
Benda Kálmán.....	87
Bene János.....	165
Beniczky család.....	31
Beniczky István.....	57, 61, 169, 175
Beöthy Imre.....	149
Bercsényi család.....	105
Berlin.....	175
Besztercebánya.....	169
Bia.....	177
Bihar megye.....	149
Bohus Kata.....	174
Bohus Sámuel.....	30, 32, 33, 169, 172
Borsod megye.....	149, 150, 173
Bosnyák család.....	173, 175
Bossányi Ilona.....	171
Brunswick József.....	150
Buda.....	16, 23, 35, 36, 41, 43, 45, 48, 59, 61, 67, 72, 92, 101, 103, 104, 107, 109, 137, 139, 153, 169
Budai Ferenc.....	170
Bukovina.....	97
Burián Sámuel.....	85

C

Cinkota	169
Cornelius Neny.....	63

Cs

Csáky család	169
Csáky Imre	169, 178
Csáky János	90
Csáky Zsigmond	178
Csanád megye.....	47, 91, 150
Csemiczky Gáspár	166
Csongrád megye	47, 173
Csór (Fejér m.).....	173

D

Dabas	178
Dacsó Appollónia, keiszlóczi	174
Daróczy Borbála, királydaróczi	177
Daróczy István	176
Darvas Ferenc.....	85, 89, 90, 149, 150, 153, 170, 177
Darvas József.....	170
Desseffy Erzsébet	169
Dietrich Glockelsperck	176
Domokos Lajos.....	149
Domony	173
Duna	71, 104

E,É

Egresdy Borbála.....	176
Egry család.....	31
Erdély	88, 97, 137, 176
Erdődy János	102
Esterházy Imre	90
Esterházy Miklós	156
Esterházy Pál.....	171
Esztergom megye.....	59, 91, 173, 177, 178
Európa	107, 139

F

Farkas Teréz, hügyei	177
Fáy András	155
Fáy család	31
Fáy Erzsébet.....	170
Fejér megye.....	59, 173
Fekete György.....	169
Fekete János	85, 149
Felsőbükki Nagy József	155
Felsőpenc (Nógrád m.).....	174
Festetics György	91
Fodor Terézia	169
Forgács Miklós.....	90
Franciaország	149, 155
Frangepán család.....	105
Frankfurt am Main	175

G

Galícia	97
Géczy Annamária	172
Géczy Julia	174
Gedey András	165
Gombay István.....	109
Gombay László.....	109
Gotthardi.....	93
Grassalkovich Antal	30, 44, 176
Gvadányi József.....	92

Gy

Gyón	178
Gyöngyös.....	172
Győr.....	104, 177
Győr megye	173
Gyürky István	166

H

Habsburg Károly főherceg.....	156
Halas mezőváros.....	109
Halász Zsigmond	178
Hamvai Péter	165
Heves megye	86, 91, 165, 172, 176
Horányi Gábor	43
Horváth Mihály	62
Horváth Zsigmond	156
Horvátország.....	91

horvát-szlavón határörvidék.....	108
----------------------------------	-----

Hügye.....	177
------------	-----

I,Í

I. Ferenc	149, 150, 155
I. Lipót	95, 99, 104
I. Mátyás	101
II. András	24, 45, 88, 104
II. Ferdinánd.....	95, 99
II. József....	85, 87, 89, 90, 95, 98, 99, 100, 102, 104, 105, 107, 110, 137, 139, 141, 170
II. Lajos	97, 101
II. Lipót.....	85, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 102, 139, 150, 151, 153
II. Rákóczi Ferenc	175
II. Ulászló.....	24, 45, 59, 97, 98, 101, 105
III. Béla.....	99
III. Ferdinánd	95, 99
III. Károly	88, 137, 139, 169
Imre János	166, 171
Isztria	102
IV. Béla.....	11, 104
IV. Ferdinánd	95

J

Jánossy Zsófia.....	172
Jászkun területek	47

Jeszenszky Mihály	30
Jeszenszky Miklós	166, 171
József főherceg	157

K

Kandó család	31
Károlyi Antal	90
Károlyi József	156
Kazinczy Ferenc	63, 170
Kecskemét	106
kecskeméti járás	177
Keglevics Ádám	109
Keglevics József	109
Keglevits Ádám	85
Keglevits György	85
Kempf-i József	106
Kérészy Zoltán	13
Kiskunság	36
Kiszely Judit, benedekfalvy	176
Koháry István	173, 175
Kollonics Ádám	173
Komárom megye	169
Krassó megye	91
Kubinyi Lajos	85, 155
kufsteini vár	105
Kutassy György	165

L

Laczkovics György	92
Laczkovics Imre	61, 85, 166, 171
Laczkovics István	92
Laczkovics János	91, 92, 171
Laczkovics László	166, 167, 171, 172, 173
Laffert Ferdinánd	178
Laudon báró	105
Lengyelország	176
Liptó megye	11, 169, 174
Lodoméria	97
Lotharingiai Ferenc	44

M

Madocsonyi Mária	173
Mágocsy Anna	172
Mágocsy György	172
Mágocsy Mihály	30, 32, 43, 172
Majosháza	178
Mályusz Elemér	90
Mária Terézia	88, 95, 99, 100, 101, 104, 106, 109, 137, 139
Martinovics	171
Mecséry Ádám	166, 173
Meskó Sámuel	30
Morvaország	177, 178

N

Nádasdy család	105
Nádasdy Ferenc	176
Nagykőrös	109
Nagyszombat	172, 177
Nagytétény.....	176
nápolyi király.....	91
Nedeczky József	30, 167
Nógrád megye	170, 172, 175

Ny

Nyitra megye	176, 177, 178
--------------------	---------------

O,Ó

Ócsai Balogh Péter	87, 149
Ónody Zsigmond	85, 155, 173
Orczy László.....	85
Ordasháza	178

P

Páhi.....	177
Pálffy János	178
Pápay János	165
Pászthory Imre.....	173
Pásztory Imre.....	21
Patasich Ádám	176
Pécel	175
perhalasztás.....	36

Pest....	16, 36, 41, 43, 48, 61, 72, 107, 108, 110, 153, 158, 169, 171, 177, 178
Péterffy Jánosné, özv.	174
Péteri	174
Platthy Katalin, palugyai.....	173
Podmaniczky család.....	31
Podmaniczky János	30, 167
Pongrácz Boldizsár .	85, 86, 149, 150, 151, 155, 174
Pozsega város.....	106
Pozsony. 21, 32, 43, 61, 92, 137, 139, 157, 174, 175, 177	
Pozsony megye	22
Prónay Gábor	30, 43, 44, 57, 167, 174, 175
Prónay László.....	90
Prónay Pál.....	174

R

Ráday család	31
Ráday Gáspár	166
Ráday Gedeon.....	61, 62, 63, 170
Ráday Gedeon (1713–1792)	175
Ráday Gedeon, id.	85
Ráday Pál	175
Raguzába.....	104
Rákóczi család	105
Rátót.....	172, 174
Reichenbach.....	93

Révay Pál.....	175
Rhédey Ferenc.....	156
Róth Éva, királyfalvi.....	175
Rudnyánszky Anna, dezséri.....	178
Rudnyánszky József.....	43, 44, 176
~ özvegye Száraz Julianna.....	106

S

Salamon Ferenc.....	12, 43
Sándor (József) báró.....	105
Sándor Lipót.....	90, 91, 93, 149, 150, 170
Sáros megye.....	91, 165
Sassin és Holics.....	91
Sennyei Bálint.....	165
Sigray István.....	85
Sokoróy Erzsébet.....	176
Somogy megye.....	16, 177
Sopron megye.....	91, 173
Sötér Ferenc.....	172
Sötér Zsófia.....	172
Sughó Anna.....	171

Sz

Szabolcs megye.....	85
Szabolca (Nyitra m.).....	177, 178
Száraz György.....	176
Száraz Julianna.....	176
Szász-Coburg és Hohenlohe herceg.....	105

Szathmáry Király György.....	63
Szatmár vára.....	176
Szeged.....	172
Szegedinác Péró.....	172
Széky Julianna, széki.....	173
Szeleczy Márton..	21, 30, 32, 33, 44, 167, 176
Szemere Ferenc.....	85
Szemere Pál.....	165
Szent István.....	100, 102
Szentjóni Szabó László.....	170
Szentpéteri Katalin.....	175
Szepes megye.....	91, 150
Szilassy János.....	85
Szilézia.....	171
Szily Ádám.....	92
Szily József.....	15, 85, 87, 90, 92, 93, 149, 150, 151, 153, 155, 177
Szisztovó.....	93
Szolnok.....	72, 107
Szörény megye.....	91

T

Tattenbach család.....	105
Teleki József.....	174
Teleki József, széki.....	157
Teleki Sámuel.....	90
Temes megye.....	91, 92

temesi bánóság.....	47, 68
Tétény.....	176
Thassy János.....	165
Tihanyi Dániel.....	61
Torbágy.....	177
Torna megye.....	177
Torontál megye.....	91
Trieszt.....	102
Túróc megye.....	169, 174
Túróczy István.....	109

Ü,Ű

Ürmény.....	178
Ürményi Bernát.....	85
Ürményi József.....	91, 98, 149

V

Vác.....	41, 173
Vác város.....	110
Vág folyó.....	68
Vámossy István.....	165
Vas megye.....	91, 171
Vattay család.....	31

Vattay Krisztina.....	170
Vay József.....	85, 149
Verseghy Ferenc.....	90, 170
Veszprém megye.....	91
visegrádi uradalom.....	23

W

Wartensleben gróf.....	105
Werbőczy.....	29, 70

Z

Zaránd megye.....	47
Zarka Katalin, lukafalvi.....	177
Zemplén megye.....	89, 106
Zichy Károly.....	90, 91
Zichy Péterné.....	173
Zlinszky Imre.....	166, 167, 177
Zlinszky János.....	43, 178
Zólyom megye.....	174, 176

Zs

Zsigmond (Luxemburgi).....	14
Zsolnay Dávid.....	86